

საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი
დიპლომატია და სამართალი

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
DIPLOMACY AND LAW

N1-2 (12)
2025

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუნუნი

NEW HIGHER EDUCATION INSTITUTE – NEWUNI

რეფერირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი

დიპლომატია და სამართალი

ISSN 2449-2655

№1-2(12)2025

International Scientific Peer-Reviewed Journal

Diplomacy and Law

გამომცემლობა „უნივერსალი“

საქართველო, თბილისი 2025

Georgia, Tbilisi 2025

UDC (უკ) 327+341.7

ჟურნალ „ლიკლომატია და სამართლის“ სარედაქციო საბჭო:

სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარე, მთავარი რედაქტორი

თამარ გარდაფხაძე – სამართლის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის აფილირებული პროფესორი, საქართველოს სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის რექტორი;

სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე, რედაქტორი

დავით გეფერიძე – საერთაშორისო სამართლის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის პროფესორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრი, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

სარედაქციო საბჭოს წევრები:

ანა ანტიაკ-ბარზანი – ფილოსოფიის დოქტორი, პროფესორი, ფინანსებისა და მენეჯმენტის უნივერსიტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების კათედრის გამგე (პოლონეთი, ვარშავა);

დავით მათიკაშვილი – საქართველოს პარლამენტის წევრი;

მამუკა მდინარაძე – სამართლის დოქტორი, პროფესორი;

მარიამ ტაციუ – სამართლის დოქტორი, ლექტორი ფინანსურ და კორპორატიულ სამართალში, უკლანის უნივერსიტეტში (კვიპროსი, ლარნაკა);

კახი ყურაშვილი – სამართლის დოქტორი, ნიუ ვიჟენ უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

სერგო კაპანაძე – საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

ავთანდილ ხაზალია – სამართლის დოქტორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

სიმონე ჯომეტი – ეკონომიკის დოქტორი, რომუალდო დელ ბიანკოს (ფლორენცია, იტალია) ფონდის გენერალური მდივანი;

გულნარა იმედაშვილი – ბიზნესის მართვის აკადემიური დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის აფილირებული ასოცირებული პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ხელმძღვანელი;

ანნა მარუაშვილი – ეკონომიკის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის აფილირებული პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე;

ქეთევან ჯიჯეიშვილი – პოლიტიკის დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი;

მანანა ალადაშვილი ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის ტურიზმის საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი;

მანანა ნანიტაშვილი – ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის ბიზნესის ადმინისტრირების საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი;

ნონა ახალაშვილი ფსიქოლოგიის დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის ფსიქოლოგიის საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი;

ლალი გარდაფხაძე – განათლების დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის აფილირებული პროფესორი

ქართული ტექსტის კორექტორი – **ზურაბ სანადირაძე**

ინგლისური ტექსტის კორექტორი – **სოფიო მორალიშვილი**, ფილოლოგიის დოქტორი

ISSN 2449-2655

© ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენი, 2025

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2025

თბილისი, 0186, ა. პოლიტკოვსკაიას 4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02

E-mail: universal505@gmail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

UDC (უკ) 327+341.7

Editorial Board of the journal *Diplomacy and Law*

Editor-in-Chief

Tamar Gardapkhadze – Doctor of Law, Affiliated Professor at New Higher Education Institute – NEWUNI, Academician of the Georgian Academy of Social Sciences, Rector of New Higher Education Institute – NEWUNI

Deputy Editor-in-Chief

David Geperidze – Doctor of Law, Academician of the National Academy of Sciences of Abkhazia, Affiliated Professor at Gori State University

Editorial Board

Anna Antczak-Barzan – Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department of International Relations at University of Finance and Management in Warsaw;

Davit Matikashvili – Member of the Parliament of Georgia;

Mamuka Mdinaradze – Doctor of Law, Professor;

Maria Tatsiou – PhD of Law, Lecturer in Financial and Corporate Law at UCLan Cyprus.

Kakhi Qurashvili – Doctor of Law, Affiliated Professor at New Vision University;

Sergi Kapanadze – Doctor of International Relations, Professor, Illia State University;

Avtandil Khazalia – Doctor of Law, Academician of the Abkhazian National Academy of Sciences, Affiliated Professor at Sokhumi State University;

Simone Jiometti – PhD in Economics, General Secretary of Romualdo Del Bianco Foundation (Florence, Italy);

Gulnara Imedashvili – Doctor of Business Administration, Affiliated Professor at New Higher Education Institute – NEWUNI, Head of the Scientific Research Center of New Higher Education Institute – NEWUNI

Anna Maruashvili – Doctor of Economics, Affiliated Professor at New Higher Education Institute – NEWUNI, Vice Dean of the Faculty of Business, Law and Social Sciences at New Higher Education Institute – NEWUNI;

Ketevan Jijeishvili – Doctor of Politics, Professor, Head of the Bachelor's Program in International Relations at New Higher Education Institute – NEWUNI School of Business, Law and Social Sciences;

Manana Aladashvili – Doctor of Business Administration, Professor, Head of the Bachelor's Program in Tourism at New Higher Education Institute – NEWUNI School of Business, Law and Social Sciences;

Manana Nanitashvili – Doctor of Economics, Professor, Head of the Bachelor's Program in Business Administration at New Higher Education Institute – NEWUNI School of Business, Law and Social Sciences;

Nona Akhalashvili – Doctor of Psychology, Professor, Head of the Bachelor's Program in Psychology at New Higher Education Institute – NEWUNI School of Business, Law and Social Sciences;

Lali Gardapkhadze – Doctor of Education, Affiliated Professor at New Higher Education Institute – NEWUNI

Georgian Text Editor – **Zurab Sanadiradze**

English Text Translator and Editor – **Sophio Moralishvili**, Doctor of Philology

ISSN 2449-2655

© New Higher Education Institute – NEWUNI, 2025

Publishing House "UNIVERSAL", 205

4, A. Politkovskaia., 0186, Tbilisi, Georgia ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

აკრძალულია საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალში „დიპლომატია და სამართალი“ გამოქვეყნებული მასალების გადაბეჭდვა, გამრავლება ან გავრცელება სარედაქციო საბჭოს წერილობითი ნებართვის და წყაროს მითითების გარეშე.

წინამდებარე გამოცემაში წარმოდგენილი მოსაზრებანი ეკუთვნის მხოლოდ და მხოლოდ მის ავტორებს და არ წარმოადგენს საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალის პოზიციას ან პოლიტიკას.

The opinions expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect views or policies of the International Scientific Journal "Diplomacy and Law".

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or dissemination without prior written permission of the editorial board or without citing the source.

დამფუძნებელი –

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუნი newuni.edu.ge

თანადამფუძნებლები:

ვარშავის ფინანსებისა და მართვის უნივერსიტეტი vizja.pl

საქართველოს უნივერსიტეტების ასოციაცია sua.ge

საერთაშორისო სამართლის ასოციაცია intlaw.ge

Founder – New Higher Education Insitute

newuni.edu.ge

Co-founders:

University of Finance and Management of Warsaw

vizja.pl

Asociation of Georgian Universitis

sua.ge

Asociation of International Law

intlaw.ge

სარჩევი

სამართალი და საერთაშორისო ურთიერთობები

თამარ გარდაფხაძე

მოსაზრება თანამედროვე სამართლის თაობაზე, მისი როლი საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ცხოვრებაში 7

Gardapkhadze Tamari

Reflections on Contemporary Law and Its Role in Society and the Life of the State 11

ავთანდილ ხაზალია, ანა ყაბანაშვილი

ადმინისტრაციული სამართალწარმოება ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და ოჯახში ძალადობის აღკვეთასთან, ძალადობის მსხვერპლთა დაცვასთან და დახმარებასთან დაკავშირებით 14

Avtandil Khazaliya, Ana Khabanashvili

Administrative Proceeding Related to the Prevention of Violence against Women and/or Domestic Violence, Protection and Assistance to Victims of Violence 23

დავით გეფერიძე

9/11-ის გავლენა ევროკავშირის ბრძოლაზე საავიაციო ტერორიზმთან 31

David Geperidze

The Impact of 9/11 on the European Union's Fight Against Aviation Terrorism 41

არტურ ჩობანიანი

მედიაციის როლი სისხლის სამართალში და მიმართება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესთან 49

Arthur Chobaniani

The Role of Mediation in Criminal Law and Its Relation to the Best Interest of the Juvenile 59

ქეთევან მესხიძე

დიდ სახელმწიფოთა პოლარული ამბიციები და უსაფრთხოების დილემა 66

Ketevan Meskhidze

Polar Ambitions of Great Powers and the Security Dilemma 81

თამარა ტარტარაშვილი, თორნიკე ლაბაძე

ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაცია საქართველოში: სოციალურ-ეკონომიკური გავლენა, ინსტიტუციური გამოწვევები და პოლიტიკური რეკომენდაციები 93

Tamara Tartarashvili, Tornike Labadze

The Integration of Artificial Intelligence in Georgia: Socio-Economic Impact, Institutional Challenges, and Policy Recommendations 104

ნანა ციხისტავი

რეცენზია ნინო დონაძის სადისერტაციო ნაშრომზე „ღირებულებების დამკვიდრება ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და საქართველოში ისტორიის სწავლების გზით: შედარებითი ანალიზი“ 113

Nana Tsikhistavi

Review on Nino Donadze Dissertation Topic: "Establishing Values Through History Teaching in the United States and Georgia: A Comparative Analysis." 120

ეკონომიკა და ბიზნესის ადმინისტრირება

გულნარა იმედაშვილი, ნათია გოგოლაური

ხელოვნური ინტელექტი (AI) და სტრატეგიული დაგეგმვა 125

Gulnara Imedashvili, Natia Gogolauri

Artificial Intelligence (AI) and Strategic Planning 131

ავთანდილ ლაფაჩი

სამეწარმეო სუბიექტების ფინანსური მდგომარეობის შეფასება 136

Avtandil Lapachi

Assessment of the Financial Status of Entrepreneurial Subjects 142

ასმათ შამუგია

ციფრული მარკეტინგული საკომუნიკაციო კამპანიისა და ბრიფის მნიშვნელობა ონლაინ ბიზნესისთვის 147

Asmat Shamugia

The Importance of a Digital Marketing Communication Campaign and Brief for Online Businesses 151

მაია გელაშვილი

მუნიციპალიტეტის როლი საინვესტიციო საქმიანობაში 154

Maia Gelashvili

The Role of the Municipality in Investment Activities 160

მარინა ლუარსაბიშვილი

სამრეწველო და სავაჭრო კომპანიების შედარებითი დახასიათება 166

Marina Luarsabishvili

Comparative Characteristics of Industrial and Trading Companies 170

მურად ფახურიძე

ინფორმაციული ტექნოლოგიები და პერსონალის მართვა სასპორტო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში 173

Murad Pakhuridze

Information Technology and Personnel Management in Sports Educational Institutions 178

ჰუმანიტარული და სოციალური მეცნიერებები

თეა ლორთქიფანიძე

სახელმწიფო ენა და ბილინგვური განათლება 182

Tea Lortkipanidze

State Language and Bilingual Education in Georgia 186

სოფიო მორალიშვილი, იზოლდა ჩხობაძე

ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება ინგლისური ენის სწავლებაში: საუკეთესო პრაქტიკებისა და გამოწვევების ანალიზი 189

Sophio Moralishvili, Izolda Chkhobadze

Using AI in the Affective Teaching of English Language: A Desk-Research and Comparative Analysis of Best Practices and Challenges 197

ივანე სეხნიაშვილი

ტელევიზია, როგორც „მძლავრი იარაღი“ 203

Ivane Sekhniashvili

Television as a “Powerful Weapon” 208

ზურაბ სანადირაძე

ქართული ენის სწავლების ასპექტები – მეორე ენა და სახელმწიფო ენის როლი თანამედროვე პირობებში (ენა, როგორც ხიდი კულტურებს შორის) 212

Zurab Sanadiradze

Aspects of Teaching the Georgian Language – the Role of the Second Language and the State Language in Modern Conditions (Language as a Bridge Between Cultures) 216

სამართალი და სამართლის ურთიერთობები

თამარ გარდაფხაძე
სამართლის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის
ავილირებული პროფესორი

მოსაზრება თანამედროვე სამართლის თაობაზე, მისი როლი საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ცხოვრებაში

ანოტაცია

სახელმწიფო-სამართლებრივი რეალობა, პოლიტიკური და სამართლებრივი პროცესები ერთ-ერთი ყველაზე რთული და მნიშვნელოვანი საჯარო სფეროა, რომელზედაც დიდწილად არის დამოკიდებული მთლიანად საზოგადოების ცხოვრება. მათი მეცნიერული გაგება არა მხოლოდ საზოგადოების ობიექტური მოთხოვნილებაა, არამედ რთული ამოცანაც. სახელმწიფოსა და სამართლის თეორია განზოგადებული ფორმით სწავლობს სამართლის ქვეყნებისა და სისტემების მრავალფეროვნებას – შორეულ და არც თუ ისე შორეულ წარსულში არსებულთაგან, რომლებიც ამჟამად არსებობს. თუ მეცნიერება არ შეისწავლიდა და არ განზოგადებდა ამ გიგანტურ ისტორიულ გამოცდილებას, მაშინ სახელმწიფო - იურიდიული პრაქტიკა ან სამუდამოდ დარჩებოდა ერთ ადგილზე ან განადგურდებოდა, რადგან ხალხი დაივიწყებდა გასული თაობის ძვირფას გამოცდილებას და მიღწევებს. დღესაც სახელმწიფო-სამართლებრივ მშენებლობაში მეცნიერების იგნორირება უამრავ უარყოფით შედეგს იწვევს.

პრაქტიკის შესწავლითა და შეჯამებით, სახელმწიფოსა და სამართლის თეორია აყალიბებს სახელმწიფო-სამართლებრივი ფენომენების ცნებებსა და განმარტებებს, ავითარებს სამეცნიერო რეკომენდაციებსა და დასკვნებს, აყალიბებს ახალ იდეებს, რომლებიც საშუალებას აძლევს არა მხოლოდ გავიგოთ სახელმწიფოსა და სამართლის არსი, შინაარსი და ფორმები, არამედ ოსტატურად გამოიყენოთ ისინი პროგრესული განვითარების საზოგადოების მიზნებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: სამართალი, საზოგადოება, კანონი, კანონიერება, სამართლიანობა, სახელმწიფო.

მოსაზრება თანამედროვე სამართლის თაობაზე, მისი როლი საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ცხოვრებაში

მთელი მსოფლიო მხარს უჭერს ცვლილებების დინამიკას არა მხოლოდ ტექნიკური და ინფორმაციული ფორმით, არამედ იცვლება მორალური საფუძვლები და ურთიერთობები ადამიანებს შორის. მშვიდობიანი არსებობის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი ყოველთვის იყო სამართალი, რომლის მთავარი მიზანი სოციალური ურთიერთობების მოწესრიგებაა. საზოგადოებაში მიმდინარე ცვლილებებთან დაკავშირებით უნდა შეიცვალოს სოციალური ურთიერთობების მოწესრიგების წესებიც.

თანამედროვე სამართლის ფორმირების ევოლუციის გათვალისწინებით, აუცილებელია ად-

ინიშნოს ის ფაქტი, რომ იგი საკმაოდ დიდი ხნის წინ გამოჩნდა, რადგან ძველ დროშიც კი ადამიანებს სურდათ მშვიდი და გასაგები ცხოვრება, საზოგადოებაში გლობალური ცვლილებები ასევე ემსახურება კანონის გლობალური ცვლილების საფუძველს.

ბევრ წყაროში გამოთქმულია ასეთი მოსაზრება, რომ კანონი არის სახელმწიფოს ერთ-ერთი აქტიური ძალა, მაგრამ კანონის კონცეფციის ეს იდეა არასწორია. ეს განპირობებულია იმით, რომ სამართლის პრინციპები ამ ცნებას მეორე მხრიდან ავლენენ, ვინაიდან სამართლის მთავარი მიზანია თითოეული სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის წესრიგის შენარჩუნება. თანამედროვე სამართლის ძირითად პრინციპებს შორისაა:

- სამართლიანობა.
- ჰუმანიზმი.
- საყოველთაო თანასწორობა კანონისა და სასამართლოების წინაშე.
- კანონიერება.

კანონის თავისებურება არის ის, რომ იგი ძლიერ გავლენას ახდენს საზოგადოების ცხოვრებაზე, რადგან ის გარკვეულ ფუნქციებს ასრულებს. კანონის ფუნქციები, უპირველეს ყოვლისა, მოქმედებს, როგორც მისი სოციალური მიზნის რეალიზება. სამართლის წყაროებზე საუბრისას, უპირველეს ყოვლისა, იგულისხმება ის ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებს სამართლის გაჩენას და მოქმედებას.

სამართლის წყარო არის ნორმების გამოხატვისა და კონსოლიდაციის გარეგანი ფორმა უფლებები. სამართლის წესების, ანუ კანონმდებლობის ფორმირება ხორციელდება სახელმწიფოს მიერ ნორმატიული სამართლებრივი აქტების მიღებით ან წესით სამართლებრივი ნორმის ხასიათის მინიჭებით.

კანონის ფორმირება სხვადასხვა წყაროდან მოდის, რაც აყალიბებს გარკვეულ პრიორიტეტებს ადამიანების ქცევაში და აყალიბებს ნორმების თანამედროვე სისტემას. დღემდე, არსებობს სამართლის სხვადასხვა წყაროების საკმაოდ ფართო სპექტრი, რომელიც მოიცავს:

- იურიდიული პრაქტიკა;
- სასამართლო პრეცედენტი;
- სამართლებრივი აქტი;
- სამართლებრივი შეთანხმება;
- რელიგიური და სამართლებრივი დოქტრინები.

თითოეულ ამ წყაროს აქვს თავისი სპეციფიკური მახასიათებლები. სამართლებრივი ჩვეულება ყალიბდება გარკვეული ქცევის განვითარებისა და მუდმივი გამეორების გამო. ამ შემთხვევაში ის ყალიბდება რამდენიმე თაობის განმავლობაში, რის შედეგადაც ფიქსირდება სახელმწიფო დონეზე, რაც ემსახურება მარტივი ჩვეულების ლეგალურში გადასვლას.

სასამართლო პრეცედენტი – სასამართლოს გადაწყვეტილება კონკრეტულ საქმეზე, რომელსაც ენიჭება სავალდებულო ძალა. სასამართლო არის კანონის მიერ შემქმნელი ორგანო, მისი გადაწყვეტილებები სამომავლოდ მსგავსი საქმეების განხილვის მოდელად იქცევა და ასეთი საქმეები, რომლებიც შემდგომ განიხილება სასამართლოებში.

ნორმატიულ სამართლებრივ აქტს იღებს უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანო, რომელიც აყალიბებს, ცვლის ან აუქმებს სამართლის ნორმებს. საქართველოში ეს არის კანონის მთავარი წყარო. ქვეყანაში მოქმედი მარეგულირებელი სამართლებრივი აქტები ქმნის ერთიან სისტემას.

ნორმატიული ხელშეკრულება – მარეგულირებელი ხელშეკრულებების ყველაზე გავრცელებული სახეობაა – საერთაშორისო ხელშეკრულებები. გარდა ამისა, კანონის წყაროა საერთაშორისო ხელშეკრულება, აგრეთვე ნორმები და შეთანხმებები იურისდიქციისა და უფლებამოსილების სუბიექტების განსაზღვრის შესახებ საქართველოს სახელმწიფო ორგანოებსა და საქართველოს ავტონომიურ ერთეულებს შორის.

რელიგიური და იურიდიული დოქტრინები არის წმინდა ტექსტები, რომლებიც ადგენენ რელიგიურ ნორმებს და რომლებსაც სახელმწიფოები ანიჭებენ საყოველთაოდ სავალდებულო სტატუსს (მაგალითად, ბიბლია, ყურანი).

სამართალი არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი, რომელიც საფუძვლად უდევს აყვავებულ და უსაფრთხო ცხოვრებას. ეს ასახავს მისი გამოყენებისა და როლის აუცილებლობას საზოგადოების ცხოვრებაში. დროთა განმავლობაში იცვლება საზოგადოება, მისი შეხედულებები და მორალური პრინციპები, რაც საკანონმდებლო ბაზის შეცვლის ერთ-ერთი მიზეზი ხდება.

დღემდე, კანონის უზენაესობის პრინციპები განხორციელდა და გავრცელდა თითოეული სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. ისინი რეალიზდება მოქალაქეთა თანასწორობით, რაც ხორციელდება სახელმწიფოს ცხოვრებაში და განვითარებაში მონაწილეობით და ხმების თანაბარი შეფასებით მივყავართ იქამდე, რომ უმრავლესობა, განუჩევლად მათი სოციალური მდგომარეობისა და შემოსავლის დონისა, განსაზღვრავს პოლიტიკურ სახელმწიფოს კურსს.

ამასთან დაკავშირებით, არ არსებობს საზოგადოების ჩამოყალიბება და განვითარება, ხდება საზოგადოებრივი ცხოვრების გაგების გლობალიზაცია და საზოგადოების სოციალური სტრუქტურის გართულება, ხდება ახალი კავშირების ფორმირება. ეს ეტაპი გამოირჩევა საჯარო ადმინისტრაციისთვის დემოკრატიული ნარჩენებით, რომლის საფუძველია ადამიანის თავისუფლების გარანტიების განხორციელება. საზოგადოების მართვის მნიშვნელოვანი ელემენტია ყველას თანასწორობა, მაშინ საზოგადოებრივი თავისუფლება გაგებულია მისი ყველა წევრის თვითგამორკვევის მნიშვნელობით, რაზეც დამოკიდებულია მთლიანად საზოგადოების მართვის პოლიტიკის შემდგომი შესაძლებლობები.

მართვის ასეთი შესაძლებლობები ცვლის სოციალურ პოზიციას თითოეული ადამიანისთვის, რომელსაც მოაქვს სოლიდარობის და სახელმწიფოს ცხოვრებისადმი კუთვნილების განცდა, თანამოქალაქებს შორის თანასწორობისა და სამართლიანობის საფუძველი.

დღეს, იმისათვის, რომ კანონის უზენაესობის პრინციპი იყოს მოქმედი, მან უნდა გაიაროს მისი ჩამოყალიბების გრძელი გზა, ასევე საიმედოობის რთული გამოცდა, რადგან საზოგადოების სამართლებრივ კონცეფციას შეუძლია მხოლოდ მის საფუძველზე დაფუძნებული ნორმის დადგენა. ზოგიერთი ინგლისელი ფილოსოფოსის აზრით, თუ დღეს საზოგადოებაში გაჩნდა პრაქტიკული პრინციპი „X“, მისი მნიშვნელოვნებისა და ლეგიტიმურობის შემოწმება შემდეგი ლოგიკური სქემით უნდა მოხდეს:

- ასეთი სქემის პირველი ნაბიჯი ქმნის სუბიექტის სოციალურ დამოკიდებულებას, რაც ნიშნავს, რომ პრინციპი „X“ აუცილებელია ზოგადი ქცევის მასშტაბის შესაქმნელად;

- მეორე საფეხური ხდება სუბიექტის ფსიქოლოგიური წყობა, რომელიც ასახავს მის მოტივებს იმოქმედოს „X“ პრინციპით;

- მესამე საფეხური ნიშნავს სუბიექტის პიროვნულ დაყენებას, რომელიც მოითხოვს მისგან რეალურად ნებაყოფლობით შეასრულოს მოქმედება „X“ პრინციპის საფუძველზე.

დღეს სამართალი და მორალი მჭიდრო კავშირშია არა მხოლოდ ვალდებულებების სფეროში, რომლის ერთ-ერთი მოთხოვნაც საზოგადოებაა. „მხოლოდ მორალს შეუძლია ნორმატიულობის, კანონის სავალდებულო ძალის ლეგიტიმაცია“, – ხაზგასმით აღნიშნა გ. ლობჯანიძემ¹. ასევე შეუძლებელია არ მივიღოთ ის ფაქტი, რომ განსხვავება ოპერაციების ზნეობასა და კანონიერებას შორის აუცილებლად ექვემდებარება ცვლილებას, თუ ყველა შინაგან მოქმედებას გამონაკლისის გარეშე მივაკუთვნებთ მორალს და მხოლოდ გარეგნულ ქმედებებს კანონიერებად.

მორალური დასკვნის მოდელს შეუძლია განახორციელოს თანდაყოლილი არსი და ავტორიტეტის დეკლარირებული ნორმები, ამ მიზეზით. მორალური მნიშვნელობის გამოხატვა იურიდიულმა ნორმებმაც შეიძლება.

¹ იხ. გივი ლობჯანიძე, სახელმწიფო სამართალი, (თეორიული საფუძვლები) თბ.2022, გვ.33

საზოგადოებაში ქვეყნის სისწორისა და თანასწორობის განხორციელების ამჟამინდელი პერიოდი არსებობს დასაშვებობის კონკრეტული საზღვრები, რომლებიც ჩამოყალიბებულია არამხოლოდ სოციალური ურთიერთობის ინსტრუქციებით, არამედ ნებისმიერი ქვეყნის ტერიტორიაზე მოქმედი სამართლებრივი ნორმებით. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია ხაზი გავუსვათ იმ ფაქტს, რომ პრინციპები ორიენტირებულია საზოგადოებისთვის გაიდლაინების შერჩევის რეალურ არგუმენტირებაზე, მაგრამ ასევე მათი შეფასების ალბათობაზე.

ჯ.როულსის აზრით¹, საზოგადოებაში სამართლიანობის გაგება ყოველთვის უცვლელია და ფოკუსირებულია სოციალურ სტრუქტურაზე, რომელიც კანონით გაფორმების შემდეგ, ყველასთვის სამართლიანი იქნება. ნაკლებად სავარაუდოა, რომ რაიმე ეჭვი გაჩნდეს, რადგან დღეს ასეთი სტრუქტურა, პირველ რიგში, სახელმწიფოა. სახელმწიფო აძლიერებს ღირებულებებს, რომლებიც განსაზღვრავს არა მხოლოდ ინდივიდისა და საზოგადოების ურთიერთკავშირს, არამედ სახელმწიფოს ბედსაც.

მორალის კანონის გამოყენება ნების დადგენისას განსჯის საგანია. სწორედ აქ ხდება მუტაცია, რომლის მეშვეობითაც გადის კანონის პრინციპი და სამართლიანობის მნიშვნელობა ტელეოლოგიურიდან დეონტოლოგიურზე გადასვლაში. მთავარი ფსონი არის ფორმალური სტატუსი, რომელიც მიენიჭება საყოველთაო დაცვას, სადაც კანონის პრინციპი ჩნდება როგორც მორალური კანონი, ასევე იურიდიული კანონი.

სამართლებრივი პრინციპების კონსოლიდაციაზე საუბრისას გ. გურვიჩმა აღნიშნა², რომ ისინი მიმართული უნდა იყოს არა მხოლოდ კოლექტიური ცხოვრების მოწესრიგებაზე, არამედ საზოგადოების თითოეული ცალკეული წევრის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად: „სამართლის სფეროში ხშირად სამართლიანობას ეწირება. უსაფრთხოების მიზნით, რასაც პოზიტიურ კანონს უწოდებენ, არის უსაფრთხოების ამ პრინციპის ერთ-ერთი გამოვლინება. თუმცა, ამ უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე, ხშირად აღიარებულია კანონის მოქმედება, რაც აუქმებს გარკვეულ მომენტამდე არსებულ პოზიტიურ უფლებას. მაგალითად, რევოლუციური სამართლის მოქმედება, მისი გაუთვალისწინებელი ხასიათი, თავისთავად რევოლუციური ტრიბუნალების ცრუ პრაქტიკით.

ამრიგად, სამართლის ფორმირების ისტორიის გათვალისწინების შემდეგ, აუცილებელია გამოვყოთ სხვადასხვა მიდგომები, თუნდაც თანამედროვეობაში. განვითარების ევოლუციის მკაფიო და ქეშმარიტი ისტორია არ არსებობს, მაგრამ შესაძლებელია გამოვყოთ ისეთი ფაქტორები, რომლებმაც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინეს სამართლის ფორმირებასა და განვითარებაზე. ყველაზე მნიშვნელოვანი სუბიექტია ადამიანი, რომელიც ხდება არა მხოლოდ კანონის აგების სუბიექტი, არამედ ამის რეგულირების ობიექტიც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

გივი ლობჯანიძე, სახელმწიფო სამართალი, (თეორიული საფუძვლები) თბ.2022
გიორგი ხუბუა, სამართლის თეორია, თბ.2015
როულსის სამართლიანობის თეორია (მოკლე აღწერა)
Буржуазная социология права

¹ იხ. როულსის სამართლიანობის თეორია (მოკლე აღწერა), <https://www.scribd.com/document/151102556>.

² დაწვრ. იხ. Буржуазная социология права, <https://www.google.ge/books/edition>

Gardapkhadze Tamari

Doctor of Law,

Professor at New Higher Education Institute-NEWUNI

REFLECTIONS ON CONTEMPORARY LAW AND ITS ROLE IN SOCIETY AND THE LIFE OF THE STATE

Abstract

State-legal realities, as well as political and legal processes, represent one of the most complex and important public spheres, on which the life of society as a whole largely depends. Their scientific understanding is not only an objective requirement of society but also a challenging task. The theory of the state and law studies, in a generalized form, the diversity of legal systems and states—both those from the distant and not-so-distant past, as well as those existing today. If science did not study and generalize this vast historical experience, state-legal practice would either remain stagnant forever or be destroyed, as people would forget the valuable experiences and achievements of past generations. Even today, ignoring science in state-legal construction leads to numerous negative consequences.

Through the study and synthesis of practice, the theory of state and law develops concepts and explanations of state-legal phenomena, formulates scientific recommendations and conclusions, and generates new ideas. This allows not only an understanding of the essence, content, and forms of the state and law but also their skillful application for the purposes of a progressively developing society.

Keywords: Law, Society, Legislation, Legitimacy, Justice

Introduction

The entire world supports the dynamics of change not only in technical and informational forms but also in the moral foundations and interpersonal relationships among people. Law has always been a crucial factor for peaceful coexistence, with its primary purpose being the regulation of social relations. In line with the changes occurring in society, the rules for organizing social interactions must also evolve.

Considering the evolution of the formation of contemporary law, it is important to note that law emerged a long time ago, as even in ancient times people desired a peaceful and orderly life. Global changes in society also contribute to the basis for global transformations in law.

Many sources express the view that law is one of the active forces of the state, but this idea of the concept of law is incorrect. This is because the principles of law reveal this concept from a different perspective, as the main purpose of law is to maintain the social and economic order of each state. Among the fundamental principles of contemporary law are:

- Justice
- Humanism
- Universal equality before the law and the courts
- Legality

The peculiarity of law is that it has a strong influence on the life of society because it performs certain functions. The functions of law primarily act as the realization of its social purpose. When discussing the sources of law, it primarily refers to the factors that determine the emergence and operation of law.

A source of law is the external form in which legal norms are expressed and consolidated. The formation of legal rules, that is, lawmaking, is carried out by the state through the adoption of normative legal acts or by conferring a legal norm character to a rule.

The Social Foundations and Functions of Law

The formation of law comes from various sources, which shape certain priorities in human behavior and form the modern system of norms. To date, there exists a fairly wide range of sources of law, which includes:

- Legal practice
- Judicial precedent
- Legal acts
- Legal agreements
- Religious and legal doctrines

Each of these sources possesses specific characteristics that merit detailed consideration. Legal custom emerges through the development and repeated practice of certain behaviors over time. In many cases, customs solidify over several generations, eventually becoming recognized at the state level, thereby facilitating the transformation of simple habitual practices into formal legal norms.

Judicial precedent refers to a court decision in a specific case that is granted binding authority. Courts, as bodies empowered by law, create decisions that subsequently serve as models for the adjudication of similar cases in the future, thereby guiding consistent legal interpretation and application.

A normative legal act is adopted by a competent state authority and serves to establish, modify, or abolish legal norms. In Georgia, normative legal acts constitute the primary source of law. The regulatory legal acts in force in the country collectively form a unified legal system.

Normative agreements, particularly regulatory contracts, are another key source of law, with international treaties being the most common form. Additionally, sources of law include international agreements, as well as norms and arrangements defining the jurisdiction and authority of Georgian state bodies and its autonomous units. Religious and legal doctrines are canonical texts that establish religious norms and are granted universally binding status by states (for example, the Bible and the Quran).

Law represents one of the most important instruments underpinning a flourishing and secure life. It reflects both the necessity of its application and its role in societal functioning. Over time, society evolves, along with its values and moral principles, which in turn drives changes in the legislative framework.

Legitimacy, Morality, and the Rule of Law

To date, the principles of the rule of law have been implemented and disseminated across the territories of individual states. These principles are realized through the equality of citizens, participation in the life and development of the state, and the equal weighting of votes. This ensures that the majority, regardless of social status or income level, determines the political course of the state.

In this context, the formation and development of society occur alongside the globalization of the understanding of public life and the increasing complexity of social structures, leading to the emergence of new forms of relationships. This stage is characterized by democratic foundations for public administration, based on the protection and realization of human freedoms. A key element in governing society is equality, wherein public freedom is understood in terms of the self-determination of all members. The extent of this equality directly affects the future capacities and policies of societal governance.

Such governance capacities transform the social position of each individual, fostering a sense of solidarity and belonging to the life of the state, while establishing the foundations of equality and justice among fellow citizens.

Today, for the principle of the **rule of law** to be fully effective, it must undergo a long process of formation as well as a rigorous test of reliability, since the legal concept of society can only determine norms based on this foundation. According to some English philosophers, if a practical principle “X”

emerges in society today, its significance and legitimacy should be evaluated through the following logical framework:

- **Step one:** Establishes the subject's social attitude, meaning that principle "X" is necessary to create a general framework of behavior.
- **Step two:** Concerns the subject's psychological disposition, reflecting the motivations to act in accordance with principle "X."
- **Step three:** Refers to the subject's personal commitment, requiring the individual to voluntarily perform actions based on principle "X."

Today, law and morality are closely interconnected, not only in the realm of obligations, which society itself demands. As G. Lobzhanidze¹, emphasized, "Only morality can legitimize the normativity and binding force of the law." It is also undeniable that the distinction between moral operations and legality is necessarily subject to change if all internal actions are without exception attributed to morality, while only external actions are classified as legal.

A model of moral reasoning can realize inherent essence as well as the authority of declared norms. For this reason, the expression of moral significance can also be embodied in legal norms.

In society, the current period of implementing correct and equitable behavior is defined by specific limits of permissibility, which are established not only by social interaction guidelines but also by the legal norms in force across any country. Accordingly, it is important to emphasize that these principles are oriented toward providing society with practical guidelines for real-world decision-making, while also allowing for the assessment of their probable effectiveness.

According to J. Rawls², the understanding of **justice** in society is constant and focuses on a social structure that, once codified into law, will be fair for all. Doubts are unlikely to arise because, today, this structure is primarily embodied in the state. The state reinforces values that determine not only the relationship between the individual and society but also the fate of the state itself.

The application of **moral law** in the exercise of will is a matter of judgment. It is in this context that a mutation occurs, whereby the principle of law and the significance of justice transition from a **teleological** to a **deontological** framework. The central emphasis is on the formal status granted to universal protection, where the principle of law manifests simultaneously as both a **moral law** and a **legal law**.

When discussing the **consolidation of legal principles**, G. Gurvich³, emphasized that they should aim not only at regulating collective life but also at ensuring the safety of each individual member of society: "In the sphere of law, justice is often sacrificed. The principle of security, as embodied in positive law, represents one manifestation of this concern for safety. However, in pursuit of these security interests, the enforcement of law is often recognized in ways that nullify certain preexisting positive rights. For example, the operation of revolutionary law, with its unforeseen nature, is in itself a product of the flawed practices of revolutionary tribunals."

Conclusion

Thus, taking into account the **history of law formation**, it is necessary to highlight different approaches, even in contemporary times. A clear and definitive history of legal evolution does not exist, but it is possible to identify factors that have significantly influenced the formation and development of law. The most important subject is the human being, who becomes not only the agent in constructing law but also the object of its regulation.

¹ See: Givi Lobzhanidze, *State Law (Theoretical Foundations)*, Tbilisi, 2022, p. 33.

² See: Rawls' Theory of Justice (Brief Overview), <https://www.scribd.com/document/151102556>

³ For detailed discussion, see: *Bourgeois Sociology of Law*, available at <https://www.google.ge/books/edition>

ავთანდილ ხაზალია

სამართლის დოქტორი,

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამართლისა და

დიპლომატიის ფაკულტეტის პროფესორი,

აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი

ანა ყაბანაშვილი

იურისტი

ადმინისტრაციული სამართალწარმოება ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და ოჯახში ძალადობის აღკვეთასთან, ძალადობის მსხვერპლთა დაცვასთან და დახმარებასთან დაკავშირებით

ანოტაცია

ოჯახში ძალადობა ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალურ და სენსიტიურ პრობლემას წარმოადგენს თანამედროვე საზოგადოებისათვის. იგი გავრცელებულია მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში და არ გააჩნია სოციალური, ეკონომიკური, კულტურული თუ გეოგრაფიული საზღვრები. მიუხედავად მისი გავრცელებისა, ძალადობა ოჯახში ხშირად ფარულია და მსხვერპლნი დუმილს ამჯობინებენ სირცხვილისა და შიშის გამო. განსაკუთრებით ხშირია ქალებისა და ბავშვების მიმართ ჩადენილი ძალადობა, რაც საფრთხეს უქმნის მათი ფიზიკური და ფსიქოლოგიური უსაფრთხოების დაცვას. სახელმწიფოს, როგორც ადამიანის უფლებების დაცვის გარანტს, განსაკუთრებული როლი აკისრია ამ პრობლემის პრევენციისა და აღმოფხვრის პროცესში.

ნაშრომის ანალიზმა ცხადყო, რომ ოჯახში და ქალთა მიმართ ძალადობა არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური პრობლემა – ის წარმოადგენს სახელმწიფოსთვის მნიშვნელოვან სამართლებრივ და სოციალური პოლიტიკის გამოწვევას. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში მოქმედი სამართლებრივი ჩარჩო მოიცავს ძალადობის აღკვეთის, მსხვერპლის დაცვისა და რეაგირების მექანიზმებს, პრაქტიკაში ეს მექანიზმები ხშირად არ ფუნქციონირებს ეფექტიანად. მიზეზებად სახელდება ინსტიტუციური კოორდინაციის სისუსტე, რესურსების დეფიციტი და საზოგადოების მიერ ძალადობის პრობლემის არასათანადო აღქმა.

საომარი კონტექსტების (აფხაზეთის ომი, უკრაინა) ანალიზი აჩვენებს, რომ სექსუალური ძალადობა ხშირად მიზანმიმართული და სისტემურია და გამოიყენება, როგორც ომის იარაღი. აღნიშნული დანაშაულები, მიუხედავად საერთაშორისო სამართლებრივი შეფასებებისა, საქართველოში ძირითადად დაუსჯელი რჩება, რაც არღვევს მსხვერპლთა უფლებებს და ამცირებს სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის ხარისხს.

კანონმდებლობის ეფექტური რეალიზაციისთვის საჭირო ხდება სისტემური პრევენცია, რაც გულისხმობს განათლებას, ინსტიტუციური უნარების გაძლიერებასა და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას. ძალადობის ნებისმიერი ფორმის მიმართ მკაფიო რეაგირება და უფლებადარღვევებზე სისტემური პასუხის გაცემა სახელმწიფოს ვალდებულებაა, როგორც შიდა, ისე საერთაშორისო სამართლებრივი სტანდარტების შესაბამისად.

საკვანძო სიტყვები: ოჯახი, ძალადობა, მსხვერპლი, დაცვა, დაუსჯელობა, კანონმდებლობა.

**ადმინისტრაციული სამართალწარმოება ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და
ოჯახში ძალადობის აღკვეთასთან, ძალადობის მსხვერპლთა დაცვასთან
და დახმარებასთან დაკავშირებით**

ოჯახში ძალადობა ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალურ და სენსიტიურ პრობლემას წარმოადგენს თანამედროვე საზოგადოებისათვის. იგი გავრცელებულია მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში და არ გააჩნია სოციალური, ეკონომიკური, კულტურული თუ გეოგრაფიული საზღვრები. მიუხედავად მისი გავრცელებისა, ძალადობა ოჯახში ხშირად ფარულია და მსხვერპლნი დუმილს ამჯობინებენ სირცხვილისა და შიშის გამო. განსაკუთრებით ხშირია ქალებისა და ბავშვების მიმართ ჩადენილი ძალადობა, რაც საფრთხეს უქმნის მათი ფიზიკური და ფსიქოლოგიური უსაფრთხოების დაცვას. სახელმწიფოს, როგორც ადამიანის უფლებების დაცვის გარანტს, განსაკუთრებული როლი აკისრია ამ პრობლემის პრევენციისა და აღმოფხვრის პროცესში.

ოჯახში ძალადობა მრავალფეროვანი ფორმით ვლინდება: ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, სექსუალური, ეკონომიკური და ემოციური ზეწოლით. იგი შეიძლება განხორციელდეს მეუღლეზე, შვილზე, მშობელზე ან სხვა პირზე. ძალადობის განსაკუთრებულ პრობლემას წარმოადგენს მისი ციკლური ხასიათი მსხვერპლი ხშირად იმყოფება მუდმივი საფრთხისა და კონტროლის ქვეშ, რაც ართულებს დახმარების თხოვნის შესაძლებლობას.

სტატისტიკურად ძალადობის მსხვერპლთა უმრავლესობა-განსაკუთრებით ქალები არ მიაღწევენ სამართალდამცავებს ან სხვა სამთავრობო/არასამთავრობო ორგანიზაციებს. ეს გამოწვეულია სხვადასხვა ფსიქოლოგიური და სოციალური ფაქტორით: შიში, ფინანსური დამოკიდებულება მოძალადეზე, შვილების დაცვა, ან საზოგადოებრივი ზეწოლა. გავრცელებული მითი იმის შესახებ, რომ ოჯახური პრობლემები „სახლის კედლებში უნდა დარჩეს“, მნიშვნელოვნად აფერხებს ძალადობის გამოვლენასა და პრევენციას.

საქართველოში ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლა საკანონმდებლო დონეზე აქტიურად ვითარდება. 2006 წელს მიღებულ იქნა კანონი „ოჯახში ძალადობის პრევენციის, მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოების, მათ შორის სამართალდამცავებისა და სოციალური სამსახურების, მოვალეობებს ძალადობის აღსაკვეთად.

ამ ეტაპზე, მიუხედავად სამართლებრივი ჩარჩოს არსებობისა, პრობლემად რჩება რეაგირების დროულობა, მსხვერპლის უსაფრთხოების სათანადო დაცვა და სოციალური სერვისების ხელმისაწვდომობა.

პრევენციული მექანიზმების გაძლიერება მოითხოვს, როგორც ინსტიტუციური კოორდინაციის გაუმჯობესებას, ისე საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლებას. განათლების სისტემაში ძალადობის საწინააღმდეგო პროგრამების ინტეგრაცია, მასობრივი საინფორმაციო კამპანიები და ფსიქოლოგიური დახმარების ხელმისაწვდომობა, მნიშვნელოვანი კომპონენტებია ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის პროცესში.

ოჯახში ძალადობა არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური ოჯახებისა ან კონკრეტული სოციალურ-ეკონომიკური ფენის პრობლემა იგი სისტემური და სტრუქტურული გამოწვევაა, რომელიც აყალიბებს საზოგადოების ფუნდამენტურ ღირებულებებს. ძალადობის მსხვერპლის დაცვა, პრევენცია და ეფექტური რეაგირება სახელმწიფოს, სამოქალაქო სექტორისა და მთელი საზოგადოების კოლექტიურ ვალდებულებას წარმოადგენს. აღნიშნული საკითხის იგნორირება კი საფრთხეს უქმნის ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებს, უსაფრთხოებასა და ღირსებას.

მსოფლიოში ყოველი 4 ქალიდან ერთი ოჯახში ძალადობის მსხვერპლია. მსოფლიოს ჯანდაცვის ორგანიზაციის მიერ 10 ქვეყანაში ჩატარებული კვლევის მიხედვით, რომლის ფარგლებშიც 24 000 ქალი გამოიკითხა, გაირკვა, რომ ინტიმური პარტნიორის მხრიდან ძალადობას იაპონიაში განიცდის ქალთა 20%, ეთიოპიასა და ბანგლადეშში – 70%, ხოლო პერუსა და ტანზანიაში –

50%-ზე მეტი. დაბალშემოსავლიან ქვეყნებში ქალების 14-32% აღნიშნავს, რომ მათზე ძალადობა განხორციელდა ორსულობის დროს, მაშინ როცა მაღალშემოსავლიან ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი 4–11% შეადგენდა. სხვადასხვა ქვეყანაში მოზარდი გოგონების 19%-დან 48%-მდე მიუთითებდა სექსუალური ძალადობის შემთხვევებზე. 38% ფემიციდი ჩადენილია პარტნიორის მხრიდან. აშშ-ში ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ 21-ე საუკუნის დასაწყისისთვის შეიქმნა ქალთა მოძრაობა, რომელმაც საკმაოდ დიდ წარმატებას მიაღწია.

ქალთა მოძრაობამ საზოგადოების და ხელისუფლების ყურადღების მიქცევა ოჯახურ ძალადობაზე 1960-იანი წლებიდან დაიწყო. ამ ადრეულ ეტაპზე დადგინდა, რომ მამაკაცის დომინანტობა არა მარტო საზოგადოებრივ დონეზე, არამედ ოჯახის შიგნითაც არის აღიარებული. სწორედ ამ პერიოდიდან იწყება ძალადობის მსხვერპლ ქალთა მოძრაობის დაწყება ამერიკაში, როდესაც გაცხადდა, რომ ქალის მიმართ ჩადენილი ოჯახური ძალადობის ფაქტების სიმრავლე მიუღებელ სოციალურ პრობლემად ჩამოყალიბდა. 1970-იანი წლებისათვის სტატისტიკურმა კვლევამ დაადგინა, რომ ძალადობის ფაქტები ქალის მიმართ არის ეროვნული პრობლემა. მსხვერპლნი უფრო თვალსაჩინონი გახდნენ. ქალები და ბავშვები, რომლებიც სახლში არსებულ საფრთხეს გაურბოდნენ, ქუჩაში ცხოვრობდნენ. პოლიცია და სასამართლო ძალიან იშვიათად ახერხებდა მსხვერპლის დახმარებას. პირველადი დახმარების აუცილებლობამ გამოიწვია თავშესაფრების შექმნის კამპანიის დაწყება. ადგილობრივი თავშესაფრების ქსელი კარგად არის ორგანიზებული აშშ-ში, რაც ოჯახური ძალადობის მსხვერპლ ქალს საშუალებას აძლევს, უსაფრთხო გარემოში იცხოვროს და დაიწყოს ახალი ცხოვრება, რომელშიც არ იქნება ძალადობა. 1990-იანი წლები აშშ-ში გარდამტეხი ეტაპი იყო ოჯახური ძალადობის საკითხთან მიმართებით. მიღებულ იქნა ქალის წინააღმდეგ ძალადობის ძირითადი ფედერალური აქტი. რომელიც 1 მილიარდ დოლარზე მეტს გამოყოფდა, თავშესაფრების, სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა და მოსამართლეთა სწავლებისა და იმ სხვა დანაშაულების პრევენციისათვის, რომლებიც ქალის მიმართ ძალადობის ნიშნებს შეიცავდა.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საინფორმაციო-ანალიტიკური დეპარტამენტი გვაწვდის ქალთა მიმართ ძალადობის შესახებ სტატისტიკის რაოდენობრივ მაჩვენებელს. წარმოგიდგენთ ოფიციალურ ანგარიშს 2024-2025 წლის განმავლობაში:

2024 წლის განმავლობაში სულ დაფიქსირდა- 1091 ძალადობის შემთხვევა საქართველოს მასშტაბით. მათგან, ფიზიკური ძალადობა-175; ფსიქოლოგიური ძალადობა-836; ეკონომიკური-6; სექსუალური ძალადობა- 45 და იძულება-29. სტატისტიკის ანალიზიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ რომ ძალადობის მაჩვენებელი ძალზედ მაღალია თბილისისა და აჭარაში. იხილეთ სტატისტიკა- <https://info.police.ge/uploads/679cc3e37c5d0.pdf>.

ქალთა მიმართ ძალადობა (შემაკავებელი ორდერები) საანგარიშო პერიოდი: 2024-01-01 – 2024-12-31 წ. სულ გამოცემული იყო 893 შემაკავებელი ორდერი, რომელთაგან უმეტესობა ეკუთვნოდა მამაკაცებს, მხოლოდ 39 ორდერი კი – მდედრობითი სქესის წარმომადგენელს. სტატისტიკის ანალიზის მიხედვით შეგვიძლია განვსაზღვროთ ძალადობის მაჩვენებელი მსხვერპლ ქალთა ასაკის მიხედვით: აქედან 13 წლამდე-4; 14-17 წლამდე-46; 18-24 წლამდე-132; 25-44 წლამდე-499; 45-60 წლამდე- 110; 61 წელზე მეტი-21.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საინფორმაციო-ანალიტიკური დეპარტამენტის თანახმად, 2025-01-01 – 2025-03-31წლის განმავლობაში სულ დაფიქსირდა – 217 ძალადობის შემთხვევა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე. მათგან, ფიზიკური ძალადობა-36; ფსიქოლოგიური ძალადობა- 171; ეკონომიკური ძალადობა-1; სექსუალური-6 და იძულება-3. მოცემული მცირე დროის განმავლობაში სტატისტიკის ანალიზიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ რომ ძალადობის მაჩვენებელი ძალზედ მაღალია თბილისისა და აჭარაში.¹

1 იხ.: <https://info.police.ge/uploads/679cc3cf64420.pdf>.

ქალთა მიმართ ძალადობა (შემაკავებელი ორდერები) საანგარიშო პერიოდი: 2025-01-01 – 2025-03-31წ. სულ გამოცემული იყო 188 შემაკავებელი ორდერი, აქედან 8 ეკუთვნოდა მდედრობითი სქესის წარმომადგენელს, დარჩენილი 180- მამრობით სქესს. სტატისტიკის ანალიზის მიხედვით, შეგვიძლია განვსაზღვროთ ძალადობის მაჩვენებელი მსხვერპლ ქალთა ასაკის მიხედვით: აქედან 13 წლამდე-2; 14-17 წლამდე- 9; 18-24 წლამდე- 39; 25-44 წლამდე-111; 45-60 წლამდე- 19; 61წელზე მეტი -6. იხილეთ ლინკი- <https://info.police.ge/uploads/68138541bd233.pdf>.

აფხაზეთის ომი (1992–1993 წწ.) იყო ერთ-ერთი ყველაზე ტრაგიკული კონფლიქტი საქართველოს უახლეს ისტორიაში. ომმა გამოიწვია ათასობით ადამიანის დაღუპვა, ასიათასობით დევნილი და ეთნიკური წმენდა. ომის კონტექსტში განსაკუთრებულად მწვავედ გამოვლინდა ძალადობის სქესობრივი და ასაკობრივი ასპექტები -განსაკუთრებით ქალთა და ბავშვთა მიმართ.

აფხაზეთის ომის დროს ჩვენ მიერ მოპოვებული ცნობების ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ქალების მიმართ სისტემატურად გამოიყენებოდა სექსუალური ძალადობა, უსაზღვრო სისასტიკის და მრავალი სხვა ღირსების შემლახავი ფორმა.

სექსუალური ძალადობა სისტემატურად გამოიყენება, როგორც ომის ტაქტიკა საზოგადოების დამცირების, დაშინებისა და კონტროლისთვის. მაგალითად, Human Rights Watch-ის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ დააფიქსირა ქალებისა და გოგონების მიმართ გავრცელებული სისტემატური სექსუალური ძალადობა კონფლიქტურ ზონებში, სადაც გაუპატიურება გამოიყენებოდა როგორც იარაღი თემის ტერორიზაციისა და დესტაბილიზაციისთვის (Human Rights Watch, 2010). სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს რომის წესდების მიხედვით, გაუპატიურება, სექსუალური მონობა, იძულებით პროსტიტუცია, იძულებითი ორსულობა, იძულებით სტერილიზაცია ან მსგავსი სიმძიმის სექსუალური ძალადობის ნებისმიერი სხვა ფორმა განისაზღვრება, როგორც კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული და ომის დანაშაული. აღსანიშნავია, რომ ეს დანაშაულები „არ ექვემდებარება ხანდაზმულობის ვადას“ (საერთაშორისო სისხლის სამართლის სასამართლო, 1998).

ამჟამად აფხაზეთში არ ფუნქციონირებს სრულფასოვანი ქალთა თავშესაფარი, რომელიც მსხვერპლებს უსაფრთხო საცხოვრებელით უზრუნველყოფს. მიუხედავად ამისა, არსებობს რამდენიმე ორგანიზაცია, რომლებიც ფსიქოლოგიურ და იურიდიულ დახმარებას სთავაზობენ ძალადობის მსხვერპლ ქალებს. Association of Women of Abkhazia (AWA) სოხუმში მართავს კრიზისულ ცენტრს, რომელიც იურიდიულ და ფსიქოლოგიურ დახმარებას სთავაზობს ქალებსა და ბავშვებს, რომლებიც ოჯახური ძალადობის მსხვერპლნი არიან. თუმცა, ეს ცენტრი არ უზრუნველყოფს საცხოვრებელ ადგილს და მისი ფუნქციონირება დამოკიდებულია საგრანტო დაფინანსებაზე. კიარაზის ფონდი (Kiaraz) სოციალური დახმარების ორგანიზაციაა, რომელიც ეხმარება მრავალშვილიან ოჯახებს და, საჭიროების შემთხვევაში, ცდილობს მოძალადეების რეაბილიტაციას. თუმცა, არც ამ ორგანიზაციას აქვს თავშესაფარი. სოციალური დახმარების სამსახური, რომელიც UNICEF-ის მხარდაჭერით ფუნქციონირებს, არის ერთადერთი ორგანიზაცია, რომელიც აფხაზეთში ოჯახური ძალადობის სტატისტიკას აწარმოებს. თუმცა, მათაც არ აქვთ თავშესაფარი და მათი დახმარება ძირითადად პრევენციულ საუბრებსა და მოძალადეებთან მუშაობას მოიცავს. დამატებითი რესურსები აფხაზეთის მახლობლად: თუ აფხაზეთში მცხოვრები ქალებისთვის თავშესაფარი აუცილებელია, შესაძლებელია განიხილოს მეზობელ რეგიონებში არსებული თავშესაფრები. „Association Merkuri“ ზუგდიდში მდებარეობს და 2018 წლიდან ფუნქციონირებს. ეს არის ერთადერთი თავშესაფარი სამეგრელოში, რომელიც ძალადობის მსხვერპლ ქალებს სთავაზობს საცხოვრებელ ადგილს, ფსიქოლოგიურ და იურიდიულ დახმარებას. თუმცა, აფხაზეთიდან მისვლა გარკვეულ ბიუროკრატიულ და უსაფრთხოების სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ქალთა ფონდი “სოხუმი” ქუთაისში მართავს რეაბილიტაციის ცენტრს, რომელიც უზრუნველყოფს დროებით საცხოვრებელ ადგილს ქალებისთვის, რომლებიც ჯერ არ არიან ოფიციალურად აღიარებ-

ული ძალადობის მსხვერპლებად. ცენტრი სთავაზობს 10-15 დღიან თავშესაფარს, სადაც ქალები და მათი შვილები უსაფრთხო გარემოში იმყოფებიან.

გაუპატიურება, როგორც ომის სტრატეგია, შეიძლება გამოყენებულ იქნას მტრის სამხედრო სულისკვეთების გასანადგურებლად, მეზობლის მამაკაცურობის წარმოსაჩენად და განიხილება, როგორც ჯილდო ახალი ტერიტორიების ხელში ჩაგდებისა და ოკუპაციისათვის. ამას გარდა, ირკვევა, რომ კონფლიქტის კონტექსტში ქალებზე ძალადობა მამაკაცების დემორალიზების, საერთო საბრძოლო სულისკვეთების დაქვეითების საშუალებაა.

უკრაინის მოვლენებმა სამხედრო კონფლიქტების დროს სექსუალური ძალადობის პრობლემა კვლავ საზოგადოებრივი ყურადღების ფოკუსში მოაქცია. დაუჯერებელია, მაგრამ ფაქტი, რომ ოკუპანტების ძალადობის მსხვერპლნი ხშირად ბავშვებიც ხდებიან. ჯერ კიდევ 2022 წლის მარტში გაერო-ს ინიციატივით შეიქმნა უკრაინაში კანონდარღვევათა გამოძიების დამოუკიდებელი საერთაშორისო კომისია, რომლის მონაცემებით, სექსუალური დანაშაულის მსხვერპლთა ასაკი 4-დან 80 წლამდე მერყევობს. 2023 წლის იანვრისთვის უკრაინის გენერალური პროკურატურა სექსუალური ძალადობის უკვე 155 საქმეს იძიებდა. და პრამილა პატენმა (გაერო-ს გენერალური მდივნის სპეცწარმომადგენელი კონფლიქტების დროს სექსუალური ძალადობის საკითხებში) ამ ციფრებს მხოლოდ „აისბერგის წვერი“ უწოდა.

საქართველოში ამას იშვიათად თუ ვიხსენებთ, მაგრამ აფხაზეთის ომის დროსაც სექსუალური ძალადობის მსხვერპლი უამრავი ქალი და ბავშვი გახდა. ეს დანაშაულები, საუბედუროდ, დღემდე არავის გამოუძიებია და არც არავინ დასჯილა.

გაუპატიურების კომმარული შიში ძალიან ბევრმა გამოსცადა მათ შორის, ვინც მაშინ აფხაზეთიდან გაღწევა შეძლო. მედიაში დროდადრო კონკრეტული ფაქტები ქვეყნდებოდა. ცნობილია, მაგალითად, გაგრაში მომხდარი შემზარავი შემთვევა, რომლის დროსაც 19 წლის მ.ა. მამის თვალწინ ცამეტმა მეზობელმა გაუპატიურა, შემდეგ მამა-შვილი ხეზე მიაბეს და ცოცხლად დაწვეს; ოჩამჩირეს რაიონში 12-16 წლის ასაკის 25 ქართველი გოგონა მთელი სოფლის თანდასწრებით გაუპატიურეს; მსგავსი ფაქტები ამ რაიონის სხვა სოფლებშიც მოხდა.

როდესაც სოხუმის აღების საშიშროება დადგა, ქალებს სიკვდილზე მეტად გაუპატიურების ეშინოდათ. ხშირად ამის გამო ტოვებდნენ საცხოვრებელ ადგილს და დევნილები ხდებოდნენ. უამრავი ქალის შემთხვევაში კი ეს მხოლოდ კომმარული შიში არ ყოფილა და სულიერი ტრავმისგან დღემდე ვერ განიკურნენ.

ნებისმიერი ძალადობის უკან საკუთარი ძალაუფლების დემონსტრაცია და მსხვერპლის დამცირების სურვილი დგას. სექსუალური ძალადობაც ამ კანონზომიერებაში ეწერება. მასობრივი სექსუალური ძალადობა ფსიქოლოგიური ომის იარაღია, რომლის მიზანს მოწინააღმდეგის დემორალიზება წარმოადგენს. ამ აქტით თავდამსხმელი, მის წარმოსახვაში, „პატივს აყრის“ არა მარტო კონკრეტულ ქალს, არამედ მთელ ქვეყანას.

ისტორიული პარალელი: ჩინგის ყაენს მოწინააღმდეგის ქალებისთვის პატივის აყრა და მათი შვილების დამონება/დახოცვა იდეალური მეომრის უპირველეს მოვალეობად მიაჩნდა. იცოდნენ რა ამის შესახებ, მამაკაცები ჯერ ცოლებს ხოცავდნენ და მერე თავიანთ სიცოცხლეს ისპობდნენ. ხოლო როდესაც პეკინი დაეცა, ქალაქის გალავნიდან ათეულ ათასობით ქალწულმა თავი გადაიჩინა.

სპეციალური კანონმდებლობა სამხედრო გაუპატიურებების წინააღმდეგ დიდი ხანია, არსებობს. ჯერ კიდევ 1988 წელს რუანდაში, კაცობრიობის ისტორიაში პირველად, საერთაშორისო ტრიბუნალმა მასობრივი გაუპატიურება გენოციდის აქტს გაუტოლა, ხოლო 2001 წელს იუგოსლავიაში – კაცობრიობის წინაშე დანაშაულს.

საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის მიხედვით, ქალი ტყვეები, ან დაკავებულები უნდა მოთავსდნენ მამაკაცებისგან განცალკევებით, ქალების მეთვალყურეობის ქვეშ. ქალები და-

ცულები უნდა იყვნენ, გაუპატიურების, ძალადობრივი პროსტიტუციის და ყველა სხვა ფორმის შეურაცხყოფისაგან (ქენევის მეოთხე კონვენცია, მუხლი 27, ასევე მუხლები 75 – 76, პროტოკოლი I). საომარი მოქმედებების არეალიდან გარიდებისას პრიორიტეტი ყოველთვის უნდა მიენიჭოთ ორსულებს, ახალნამშობიარე ქალებსა და ჩვილი ბავშვების დედებს (მუხლი 70, პროტოკოლი I).

თუმცა მხოლოდ კანონებით ამ სენს ვერ ვუმჯელით, აუცილებელია პრევენცია, კერძოდ, აღზრდის იმგვარი სისტემის საყოველთაო დანერგვა, რომელიც ნებისმიერი ძალადობის შინაგან მიუღებლობას ჩამოაყალიბებს. ამისთვის კი საერთაშორისო ინსტიტუტებისა და ხელისუფლებების ერთობლივი მოქმედებაა საჭირო.

თანამედროვე საზოგადოებაში ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე სოციალურ პრობლემას ქალთა ძალადობასთან ერთად წარმოადგენს ოჯახში ძალადობა, რომელიც აერთიანებს სხვადასხვა ფორმის ძალადობრივ ქცევას ოჯახის წევრებს შორის. მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახი, როგორც ინსტიტუტი, ისტორიულად განიხილებოდა სიყვარულის, მხარდაჭერისა და უსაფრთხოების სივრცედ, რეალობაში ის ხშირად ხდება ძალადობის, მმართველობისა და იძულების ადგილი. ოჯახში ძალადობის პრობლემა მჭიდროდ უკავშირდება ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების დარღვევას და საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან სისტემურ, მულტიდისციპლინარულ რეაგირებას.

ოჯახში ძალადობა მოიცავს ქმედების ფართო სპექტრს – ერთჯერადი ძალადობრივი აქტიდან დაწყებული, სისტემურ, პერიოდულად განმეორებად ქცევებამდე. ძალადობის ფორმები განსხვავდება მიზნის, მეთოდის და შედეგების მიხედვით, თუმცა ყველა შემთხვევაში ხდება ადამიანის კონსტიტუციური უფლებების დარღვევა.

ოჯახში ძალადობის ოთხი ძირითადი მახასიათებელი:

1. ძალადობა ხორციელდება გარკვეული განზრახვით – მოძალადე შესაძლოა დეკლარირებულიად პოზიტიურ მოტივებზე მიუთითებდეს, თუმცა მისი რეალური მიზანი კონტროლი და მმართველობაა;
2. ძალადობა გულისხმობს ადამიანის პირადი თავისუფლების შეზღუდვას -მსხვერპლი ხშირად კარგავს არჩევანის თავისუფლებას, რაც მის იურიდიულ მდგომარეობასა და თვითშეფასებაზე აისახება;
3. ძალადობას ახასიათებს ძალაუფლების ასიმეტრია – მოძალადე ფლობს მატერიალურ, ფსიქოლოგიურ ან სხვა სახის უპირატესობას;
4. ძალადობის შედეგად ჩნდება ზიანი – ფიზიკური, ფსიქოლოგიური ან ეკონომიკური ხასიათის. განსაკუთრებული სირთულე ზიანის იდენტიფიცირებაში გამოიხატება ფსიქოლოგიური და ემოციური ტრავმის შემთხვევაში.

საქართველოში ოჯახში ძალადობის სამართლებრივი რეგულირების სისტემური განვითარება დაიწყო 2006 წელს, სპეციალური კანონის – „ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“ -მით. ამ კანონმა პირველად დააკანონა ოჯახში ძალადობის ცნება, განსაზღვრა ძალადობის ფორმები და შემოიღო შესაბამისი სამართლებრივი მექანიზმები.

ძალადობის ფორმები:

- ფიზიკური ძალადობა – ჯანმრთელობის დაზიანება, ცემა, წამება;
- ფსიქოლოგიური ძალადობა – შანტაჟი, მუქარა, დამცირება;
- ეკონომიკური ძალადობა – მატერიალური რესურსების წართმევა ან შეზღუდვა;
- სექსუალური ძალადობა – სექსობრივი კავშირი იძულებით ან ძალადობით;
- იძულება – მოქმედებაზე/მოქმედებისგან თავშეკავებაზე ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური ზეწოლა.

საქართველოს კანონმდებლობაში გათვალისწინებულია ორი ძირითადი სამართლებრივი ინსტრუმენტი, რომლებიც ძალადობის ოპერატიულ აღკვეთასა და მსხვერპლის დაცვას ემსახურება – დამცავი და შემაკავებელი ორდერი.

დამცავი ორდერი – პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ გამოცემული აქტი, რომელიც განსაზღვრავს ძალადობის მსხვერპლის დაცვის დროებით ღონისძიებებს იმ შემთხვევაში, როდესაც სისხლისსამართლებრივი დევნა ჯერ არ არის დაწყებული.

შემაკავებელი ორდერი – პოლიციის უფლებამოსილი პირის მიერ შედგენილი დოკუმენტია, რომელიც 24 საათში უნდა დამტკიცდეს სასამართლოს მიერ. მისი მიზანია მოძალადისა და მსხვერპლის შორის დაუყოვნებლივი დისტანცირება და ძალადობის განმეორების პრევენცია.

ოჯახში ძალადობის შემთხვევებში გამოიყენება სისხლისსამართლებრივი, ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი და სპეციალური პრევენციული ზომები. სისხლისსამართლებრივი მექანიზმები აქტიურდება მაშინ, როდესაც ძალადობის ფაქტს თან ახლავს სისხლის სამართლის დანაშაულის ნიშნები: მაგალითად, ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, გაუპატიურება ან თავისუფლების უკანონო აღკვეთა. ადმინისტრაციული მექანიზმები კი გამოიყენება ნაკლებად მძიმე სამართალდარღვევების დროს.

კანონი ასევე ითვალისწინებს პრევენციულ ღონისძიებებს, რომლებიც მიზნად ისახავს ძალადობის თავიდან აცილებას, საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლებასა და უწყებათშორის კოორდინაციას.

დაზარალებულთა რეაბილიტაცია და მხარდაჭერა ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტია ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლაში. სახელმწიფომ უზრუნველყო სპეციალური თავშესაფრების შექმნა, სადაც მსხვერპლებს შეუძლიათ დროებითი საცხოვრებელი, ფსიქოლოგიური დახმარება, იურიდიული კონსულტაცია და სამედიცინო მომსახურება მიიღონ.

საქართველოში ქალთა მიმართ ძალადობის მსხვერპლთათვის ხელმისაწვდომია რამდენიმე სახელმწიფო და არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ მოქმედი თავშესაფარი და კრიზისული ცენტრი. ეს დაწესებულებები უზრუნველყოფენ დროებით საცხოვრებელს, ფსიქოლოგიურ, იურიდიულ და სამედიცინო დახმარებას, ასევე რეაბილიტაციისა და სოციალური ინტეგრაციის პროგრამებს. დღეისათვის ქვეყნის მასშტაბით 5 თავშესაფარი და 7 კრიზისული ცენტრია, რომლებიც ძალადობის მსხვერპლ ქალებს და მათ შვილებს სთავაზობენ შემდეგ მომსახურებებს: დროებითი საცხოვრებელი (3 თვემდე, საჭიროების შემთხვევაში შესაძლებელია გახანგრძლივება); ფსიქოლოგიური კონსულტაციები; იურიდიული დახმარება; სამედიცინო მომსახურების ორგანიზება; სოციალური რეაბილიტაცია და მხარდაჭერა. 2023 წელს თბილისის თავშესაფარს დაემატა ახალი სივრცე, რომელიც ადაპტირებულია შშმ პირებისთვის და გათვლილია 15 ბენეფიციარზე. ეს პროექტი განხორციელდა UN Women-ისა და გაეროს მოსახლეობის ფონდის (UNFPA) მხარდაჭერით.

არასამთავრობო ორგანიზაციები – არასამთავრობო სექტორიც აქტიურად არის ჩართული ძალადობის მსხვერპლთა დახმარებაში: საქართველოს ანტიდასავლური ქსელი (AVNG) – მათ მიერ მოქმედი თავშესაფარი სთავაზობს ბენეფიციარებს საცხოვრებელს, ფსიქოლოგიურ და იურიდიულ დახმარებას, ასევე თუ თქვენ ან ვინმე თქვენს გარშემო საჭიროებს დახმარებას, შეგიძლიათ დაუკავშირდეთ სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოს ან ზემოთ ჩამოთვლილ ორგანიზაციებს. შეგიძლიათ მიმართოთ შინაგან საქმეთა სამინისტროს, ადამიანის უფლებათა დაცვის დეპარტამენტს, რომელიც კოორდინაციას უწევს ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლას.

თავშესაფარში მსხვერპლის დაცვა ხორციელდება უსაფრთხოების განსაკუთრებული ზომების დაცვით. ფსიქოლოგები ეხმარებიან მათ ემოციური ტრავმის გადალახვაში, ხოლო იურისტები უზრუნველყოფენ სამართლებრივი უფლებების დაცვის პროცესს. სამედიცინო პერსონალი კი უზრუნველყოფს ფიზიკური დაზიანებების მკურნალობას და მონიტორინგს.

არასამთავრობო ორგანიზაციებს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ როგორც მსხვერპლთა მხარდაჭერის, ისე ძალადობის პრევენციის პროცესში. ისინი ხშირად ავითარებენ ტრენინგებს, ატარებენ კვლევებს და უწყებათაშორის კოორდინაციაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ. საერთაშორისო ორგანიზაციები, როგორიცაა გაეროს ქალთა ორგანიზაცია, ხელს უწყობს პოლიტიკის განვითარებას, ტექნიკურ მხარდაჭერასა და სტრატეგიული რეკომენდაციების დანერგვას.

ოჯახში ძალადობა სერიოზული სოციალური, სამართლებრივი და ეთიკური პრობლემაა, რომელიც საჭიროებს მტკიცე, მრავალმხრივ რეაგირებას. საქართველოს კანონმდებლობაში განხორციელებული რეფორმები და მექანიზმები ქმნიან სამართლებრივ საფუძველს მსხვერპლთა დაცვისა და მოძალადეთა პასუხისგებაში მიცემისთვის, თუმცა პრაქტიკაში კვლავ მრავალი გამოწვევა რჩება. აუცილებელია საზოგადოების სტიგმების დაძლევა, პრევენციული პოლიტიკის გაღრმავება და რესურსების ზრდა, რათა ყოველმა დაზარალებულმა პირმა მიიღოს დროული და ეფექტური დახმარება.

ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლა უნდა იყოს საზოგადოების, სახელმწიფოსა და თითოეული მოქალაქის საერთო პასუხისმგებლობა.

ჩვენი აზრით, ყველაზე აუცილებელი ღონისძიება, რაც რეალურად შეამცირებდა ოჯახში ძალადობასა და ქალთა მიმართ ძალადობის მაჩვენებელს, არის განათლება -სისტემური, ყოვლისმომცველი განათლება სკოლიდანვე. ბავშვებმა ჯერ კიდევ ადრეული ასაკიდან უნდა იცოდნენ რა არის თანასწორობა, რას ნიშნავს პატივისცემა სხვისი საზღვრების მიმართ და როგორ ამოიცნონ ძალადობის ნიშნები -როგორც მსხვერპლის, ისე პოტენციური მოძალადის როლში. პრევენციის გზებს ვხედავთ მრავალმხრივ მიდგომაში: უნდა მოხდეს სამართლებრივი რეაგირების გაძლიერება – მოძალადეთა დროული დასჯა და მსხვერპლის ეფექტიანი დაცვა, ეს ყველაფერი კი უნდა იყოს არა მხოლოდ ფორმალური, არამედ – პრაქტიკულიც.

მომსახურებების ხელმისაწვდომობა – ფსიქოლოგიური და სამართლებრივი დახმარება ყველა ქალისთვის, განსაკუთრებით სოფლებში და რეგიონებში. **საზოგადოებრივი კამპანიები** – სირცხვილის გადასაფარად, სტიგმის დასაწგრევად და სოლიდარობის გასაზრდელად. პრევენცია ვერ იმუშავებს ერთჯერადად, ის უნდა იყოს კულტურული, სამართლებრივი და საგანმანათლებლო ცვლილებების ერთობლიობა.

დავამატებთ კიდევ რამდენიმე მნიშვნელოვან ასპექტს, რაც, ჩვენი აზრით, ძალადობის შემცირებისკენ გადადგმული გადამწყვეტი ნაბიჯები იქნებოდა:

1. მამაკაცების ჩართვა ძალადობის პრევენციაში – ქალთა მიმართ ძალადობა მხოლოდ “ქალთა საკითხი” არ არის. აუცილებელია, რომ კაცები აქტიურად ჩაერთონ ამ თემაზე განათლებასა და ცნობიერების ამაღლებაში.

2. მოძალადის რეაბილიტაციის პროგრამები – მხოლოდ დასჯა ხშირად ვერ ცვლის ქცევას. საჭიროა სპეციალური ფსიქოლოგიური და სოციალურ-განმანათლებელი პროგრამები, რომლებიც მოძალადეებისთვის ხელმისაწვდომი და სავალდებულო იქნება.

3. ქალების ეკონომიკური გაძლიერება – ძალადობის მსხვერპლთ ხშირად არ აქვთ რესურსი, რომ მოძალადეს გაექცნენ. ეკონომიკური დამოუკიდებლობა ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი ბერკეტია ქალის ძალაუფლებისთვის. ჩვენი აზრით, ძალადობის შემცირება მოითხოვს ღრმა სტრუქტურულ ცვლილებებს, განათლებიდან -ეკონომიკამდე, სამართლებრივი სისტემიდან-კულტურულ ნორმებამდე.

ეს არ არის ცალმხრივი ბრძოლა ეს არის მთელი საზოგადოების პასუხისმგებლობა.

ნაშრომის ანალიზმა ცხადყო, რომ ოჯახში და ქალთა მიმართ ძალადობა არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური პრობლემა – ის წარმოადგენს სახელმწიფოსთვის მნიშვნელოვან სამართლებრივ და სოციალური პოლიტიკის გამოწვევას. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში მოქმედი სამართლებრივი ჩარჩო მოიცავს ძალადობის აღკვეთის, მსხვერპლის დაცვისა და რეაგირების

მექანიზმებს, პრაქტიკაში ეს მექანიზმები ხშირად არ ფუნქციონირებს ეფექტიანად. მიზეზებად სახელდება ინსტიტუციური კოორდინაციის სისუსტე, რესურსების დეფიციტი და საზოგადოების მიერ ძალადობის პრობლემის არასათანადო აღქმა.

საომარი კონტექსტების (აფხაზეთის ომი, უკრაინა) ანალიზი აჩვენებს, რომ სექსუალური ძალადობა ხშირად მიზანმიმართული და სისტემურია და გამოიყენება როგორც ომის იარაღი. აღნიშნული დანაშაულები, მიუხედავად საერთაშორისო სამართლებრივი შეფასებებისა, საქართველოში ძირითადად დაუსჯელი რჩება, რაც არღვევს მსხვერპლთა უფლებებს და ამცირებს სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის ხარისხს.

კანონმდებლობის ეფექტური რეალიზაციისთვის საჭირო ხდება სისტემური პრევენცია, რაც გულისხმობს განათლებას, ინსტიტუციური უნარების გაძლიერებას და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას. ძალადობის ნებისმიერი ფორმის მიმართ მკაფიო რეაგირება და უფლებადარღვევებზე სისტემური პასუხის გაცემა სახელმწიფოს ვალდებულებაა როგორც შიდა, ისე საერთაშორისო სამართლებრივი სტანდარტების შესაბამისად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი „ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“, 2006 წ.
2. საერთაშორისო სისხლის სამართლის სასამართლო, რომის სტატუტი, 1998 წ.
3. Human Rights Watch. (2010). *Sexual Violence and Conflict Zones*.
4. ჟენევის კონვენცია IV (1949) და დამატებითი პროტოკოლები (1977).
5. გაეროს ქალთა ორგანიზაცია (UN Women). *Ending Violence Against Women*.
6. საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსი-<https://matsne.gov.ge/document/view/16492?publication=100>
7. <https://matsne.gov.ge/document/view/28216?publication=582>
8. <https://liberty.ge/news/31>
9. <https://police.ge/files/IRD/A5%20DV%20book.pdf>
10. <https://openscience.ge/server/api/core/bitstreams/076903d3-7ee7-4229-b6a1-5b9d37c909af/content>
11. <http://geocommission.gov.ge/wp-content/uploads/2019/03/2.-%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%97%E1%83%90-%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%AB%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%90-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%A8%E1%83%98-.pdf>
12. <https://www.legalaid.ge/ka/services/181/%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%97%E1%83%90-%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%AB%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%90>
13. <https://accentnews.ge/ka/article/93916-seksualuri-zaladoba-da-saomari-konpliktebi>
14. კონვენცია ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ; <https://matsne.gov.ge/document/view/5691899?publica>
15. <https://info.police.ge/uploads/679cc3e37c5d0.pdf>
16. <https://info.police.ge/uploads/679cc3cf64420.pdf>
17. <https://info.police.ge/uploads/68138541bd233.pdf>
18. <https://www.unhcr.org/publications/association-women-abkhazia>
19. <https://georgia.unwomen.org/ka>

Avtandil Khazaliya

*Professor, Doctor, Faculty of Law and Diplomacy, Sokhumi State University
Academician, Abkhazian National Academy of Sciences*

Ana Khabanashvili,

Lawyer

ADMINISTRATIVE PROCEEDING RELATED TO THE PREVENTION OF VIOLENCE AGAINST WOMEN AND/OR DOMESTIC VIOLENCE, PROTECTION AND ASSISTANCE TO VICTIMS OF VIOLENCE

Abstract

Domestic violence represents one of the most acute and sensitive social problems in contemporary society. It is prevalent in almost every country in the world and transcends social, economic, cultural, and geographical boundaries. Despite its prevalence, domestic violence is often hidden, as victims prefer silence due to shame, fear, and stigma. Violence against women and children is particularly severe, posing serious threats to their physical and psychological safety. The state, as the guarantor of human rights, plays a crucial role in the prevention and elimination of this problem.

Analysis of the research shows that domestic and gender-based violence is not merely an individual problem it constitutes a significant legal and social policy challenge for the state. Although Georgia has a legal framework that includes mechanisms for preventing violence, protecting victims, and responding to incidents, these mechanisms often fail to function effectively in practice. The main obstacles include weak institutional coordination, a lack of resources, and insufficient public awareness regarding the problem of violence.

An analysis of conflict contexts (the Abkhazia war, Ukraine) demonstrates that sexual violence is often deliberate, systematic, and used as a weapon of war. These crimes, despite being internationally recognized as severe violations, largely remain unpunished in Georgia, undermining victims' rights and reducing the state's accountability.

Effective implementation of legislation requires systemic prevention, including education, strengthening institutional capacities, and raising public awareness. Clear responses to all forms of violence and systemic accountability for violations are obligations of the state under both domestic and international legal standards.

Keywords: Domestic violence, legislation, sexual violence.

Introduction

Domestic violence is one of the most pressing and sensitive issues facing modern society. It is widespread in almost every country in the world and transcends social, economic, cultural, and geographical boundaries. Despite its prevalence, domestic violence often remains hidden, as victims frequently choose silence due to shame or fear. Violence against women and children is particularly common, posing serious threats to their physical and psychological security. The state, as the guarantor of human rights protection, holds a special responsibility in the prevention and eradication of this problem.

Domestic violence manifests in various forms: physical, psychological, sexual, economic, and emotional

abuse. It may be committed against a spouse, child, parent, or other individual. A particularly troubling aspect of domestic violence is its cyclical nature victims often remain under constant threat and control, which significantly limits their ability to seek help.

Statistically, the majority of victims especially women do not report incidents to law enforcement bodies or other governmental or non-governmental organizations. This is driven by numerous psychological and social factors, including fear, financial dependence on the abuser, the desire to protect children, or societal pressure. The widespread belief that “family problems should remain within the household” greatly hinders the detection and prevention of violence.

In Georgia, legal measures to combat domestic violence^A have been actively evolving. In 2006, the Law of Georgia on “Prevention of Domestic Violence, Protection and Assistance to Victims of Domestic Violence” was adopted, establishing the responsibilities of state bodies, including law enforcement and social services, in responding to and preventing domestic violence.

Despite the existence of a legal framework, challenges persist particularly in ensuring timely response, adequate safety for victims, and accessibility of social services.

Strengthening preventive mechanisms requires improved institutional coordination as well as increased public awareness. Integrating anti-violence programs into the education system, implementing large-scale public information campaigns, and ensuring access to psychological assistance are key components of the fight against domestic violence.

Domestic violence is not merely a problem of individual families or specific socio-economic groups it is a systemic and structural challenge that shapes the fundamental values of society. Protecting victims, preventing violence, and ensuring effective response constitute a collective obligation of the state, civil society, and society as a whole. Ignoring this issue endangers fundamental human rights, safety, and dignity.

Global Context of Violence against Women

Globally, one in every four women is a victim of domestic violence. According to a World Health Organization study conducted in 10 countries with 24,000 women surveyed, intimate partner violence affects 20% of women in Japan, 70% in Ethiopia and Bangladesh, and more than 50% in Peru and Tanzania. In low-income countries, 14-32% of women report experiencing violence during pregnancy, while in high-income countries this figure ranges from 4-11%. Between 19% and 48% of adolescent girls in various countries reported instances of sexual violence. Thirty-eight percent of femicides worldwide are committed by an intimate partner. In the United States, a women’s movement dedicated to combating domestic violence emerged at the beginning of the 21st century and achieved significant progress.

Beginning in the 1960s, the women’s movement in the United States began drawing public and governmental attention to domestic violence. At this early stage, it became evident that male dominance was recognized not only at the societal level but also within the family structure. It was during this period that the movement advocating for women who were victims of violence began to take shape, as it became clear that the widespread incidence of domestic violence against women constituted an unacceptable social problem. By the 1970s, statistical research had confirmed that violence against women was a national issue, and victims became more visible within society. Women and children who fled dangerous conditions in their homes often ended up living on the streets. Law enforcement agencies and the courts were rarely able to provide effective assistance to victims. The urgent need for immediate support triggered a nationwide campaign to establish shelters. The United States has since developed a well-organized network of local shelters, allowing victims of domestic violence to live in a safe environment and begin a

new life free from abuse.

The 1990s marked a turning point in the United States regarding domestic violence policy. The federal government adopted the **Violence Against Women Act (VAWA)**, which allocated more than one billion dollars to the creation of shelters, training of law enforcement officers and judges, and the prevention of crimes involving violence against women.

Statistical Overview of Domestic Violence in Georgia

The Information-Analytical Department of the Ministry of Internal Affairs of Georgia provides quantitative data on violence against women. Below is the official statistical report for **2024-2025**:

In **2024**, a total of **1,091** incidents of domestic violence were recorded throughout Georgia. These included: **Physical violence**: 175 cases. **Psychological violence**: 836 cases. **Economic violence**: 6 cases. **Sexual violence**: 45 cases. **Coercion**: 29 cases. From the analysis of this data, it is evident that the highest rates of domestic violence occur in **Tbilisi and the Adjara region**. See the official report: <https://info.police.ge/uploads/679cc3e37c5d0.pdf>

Restraining Orders – Violence Against Women (Reporting period: 01.01.2024–31.12.2024)

A total of **893 restraining orders** were issued, the majority against male perpetrators. Only **39** orders concerned female perpetrators. Victims' age distribution was as follows: Under 13 years: 4. Ages 14–17: 46. Ages 18–24: 132. Ages 25–44: 499. Ages 45–60: 110. Age 61 and above: 21. See the report: <https://info.police.ge/uploads/679cc3cf64420.pdf>

According to the Information-Analytical Department of the Ministry of Internal Affairs, **from 1 January to 31 March 2025**, a total of **217** incidents of domestic violence were recorded across the country: **Physical violence**: 36 cases. **Psychological violence**: 171 cases. **Economic violence**: 1 case. **Sexual violence**: 6 cases. **Coercion**: 3 cases. Even within this short reporting period, data again shows that the highest incidence of domestic violence was recorded in **Tbilisi and Adjara**.

Restraining Orders – Violence Against Women (Reporting period: 01.01.2025–31.03.2025)

A total of **188 restraining orders** were issued, of which **8** concerned female perpetrators and **180** male perpetrators. Distribution of victims by age was as follows: Under 13 years: 2. Ages 14–17: 9. Ages 18–24: 39. Ages 25–44: 111. Ages 45–60: 19. Age 61 and above: 6. See the report: <https://info.police.ge/uploads/68138541bd233.pdf>

Sexual Violence in Armed Conflicts: The Case of Abkhazia and International Parallels

The **Abkhazian War (1992-1993)** was one of the most tragic conflicts in Georgia's recent history. It resulted in thousands of deaths, hundreds of thousands of internally displaced persons, and large-scale ethnic cleansing. Within the context of the war, gender and age-based violence became particularly pronounced, especially against **women and children**.

Analysis of the information we have obtained regarding the Abkhazian War shows that **sexual violence against women was used systematically**, with extreme brutality and multiple forms of degrading and inhumane treatment. Sexual violence is frequently employed as a tactic of war to **humiliate, intimidate, and control** communities. For example, a study conducted by **Human Rights Watch** documented widespread, systematic sexual violence against women and girls in conflict zones, where rape was used as a weapon to terrorize and destabilize communities (Human Rights Watch, 2010).

According to the **Rome Statute of the International Criminal Court**, rape, sexual slavery, forced prostitution, forced pregnancy, forced sterilization, or any other form of sexual violence of comparable

gravity constitute **crimes against humanity and war crimes**. Importantly, these crimes are **not subject to a statute of limitations** (International Criminal Court, 1998).

At present, **no fully functioning women's shelter operates in Abkhazia** to provide victims with safe accommodation. However, several organizations offer psychological and legal assistance to women who suffer from domestic violence.

The **Association of Women of Abkhazia (AWA)** operates a crisis center in Sokhumi, offering legal and psychological support for women and children who are victims of domestic violence. However, it does **not** provide shelter, and its sustainability depends on external grant funding. The **Kiaraz Foundation** is a social assistance organization supporting large families and attempting, when possible, to rehabilitate perpetrators. This organization also lacks a shelter facility. A **Social Assistance Service**, functioning with UNICEF support, is the only structure collecting domestic violence statistics in Abkhazia. While it conducts preventive work and engages with perpetrators, it likewise does **not** operate a shelter.

Additional resources near Abkhazia: For women in Abkhazia who urgently require safe housing, shelters located in neighboring regions may be considered. The **Merkuri Association** in Zugdidi (operational since 2018) is the only shelter in Samegrelo, offering accommodation as well as psychological and legal assistance to victims of violence. However, access from Abkhazia involves significant bureaucratic and security challenges.

The **Women's Fund "Sokhumi"** operates a rehabilitation center in Kutaisi that provides temporary shelter (10-15 days) to women including those not yet formally recognized as victims of violence and their children, ensuring a safe environment during crisis situations.

Rape, as a **strategic weapon of war**, can be used to destroy the enemy's morale, assert dominance, demonstrate masculine power among combatants, and is often perceived as a "reward" associated with territorial conquest and occupation. Moreover, in conflict settings, violence against women is frequently employed as a means of **demoralizing male opponents** and weakening the overall fighting spirit of the adversary.

Comparative Perspective: Conflict-Related Sexual Violence in Ukraine

The recent events in Ukraine have once again brought the problem of conflict-related sexual violence to the forefront of global attention. Shockingly, children are often among the victims. In March 2022, the United Nations established the **Independent International Commission of Inquiry on Ukraine**. According to its findings, victims of sexual crimes ranged in age from **4 to 80 years**. By January 2023, the Office of the Prosecutor General of Ukraine was investigating **155 cases** of conflict-related sexual violence. Pramila Patten, the UN Secretary-General's Special Representative on Sexual Violence in Conflict, described these numbers as only **"the tip of the iceberg."**

In Georgia, this issue is rarely discussed publicly, but during the **Abkhazian War**, countless women and children became victims of sexual violence. Tragically, **these crimes have never been investigated**, and no perpetrators have been brought to justice.

The terror of rape haunted many, including those who managed to escape from Abkhazia. The media periodically published individual cases. One of the most horrifying incidents occurred in **Gagra**, where a 19-year-old woman, M.A., was raped by thirteen fighters in front of her father; afterwards, both father and daughter were tied to a tree and burned alive. In the **Ochamchire district**, 25 Georgian girls between the ages of 12 and 16 were raped in front of the entire village; similar atrocities occurred in other villages of the region.

When the fall of Sokhumi became imminent, women feared **rape even more than death**. In many

cases, this fear alone forced them to flee their homes and become internally displaced. For countless women, however, sexual violence was not merely a horrifying fear but a lived experience one that left deep psychological trauma from which they have been unable to recover even decades later.

Behind any act of violence lies the perpetrator's desire to demonstrate power and to humiliate the victim. Sexual violence is no exception. **Mass sexual violence functions as a psychological weapon of war**, intended to demoralize the enemy. In the mind of the attacker, such acts serve to "dishonor" not only the individual woman but the entire nation.

Historical parallel: Genghis Khan regarded the violation of enemy women and the enslavement or killing of their children as a primary duty of the ideal warrior. Aware of this, men would sometimes kill their wives and then take their own lives to spare them such fate. When Beijing fell, tens of thousands of young women threw themselves from the city walls.

Special legislation against wartime rape has existed for many years. In 1988, for the first time in human history, the **International Criminal Tribunal for Rwanda** equated mass rape with an act of genocide. In 2001, the **International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia** recognized rape as a crime against humanity.

Under **international humanitarian law**, captured or detained women must be held separately from men and supervised by female personnel. Women must be fully protected from rape, enforced prostitution, and all other forms of indecent assault (Geneva Convention IV, Article 27; Articles 75–76, Additional Protocol I). During evacuation from areas of hostilities, priority must always be given to pregnant women, women who have recently given birth, and mothers of infants (Article 70, Protocol I).

However, laws alone cannot solve this problem. **Prevention is essential**, particularly through the establishment of a universal educational system that instills a fundamental rejection of all forms of violence. This requires coordinated action by international institutions and national governments alike.

In contemporary society, alongside violence against women, **domestic violence** remains one of the most acute social problems. It encompasses a wide range of abusive behaviors among family members. Although the family has historically been viewed as a sphere of love, protection, and support, in reality it often becomes a site of violence, domination, and coercion. Domestic violence is closely tied to violations of fundamental human rights and requires systematic, multidisciplinary state intervention.

Domestic violence includes a broad spectrum of conduct from isolated incidents to systematic and recurring abusive behavior. The forms differ in purpose, method, and consequence, but in every case, the victim's constitutional rights are violated.

The four primary characteristics of domestic violence:

1. **Intentionality** – The abuser may claim positive motives, but the real objective is control and domination.
2. **Restriction of personal freedom** – The victim often loses autonomy, which affects their legal situation and self-esteem.
3. **Asymmetry of power** – The abuser holds material, psychological, or other forms of advantage.
4. **Resulting harm** – Whether physical, psychological, or economic. Psychological and emotional harm is particularly challenging to identify.

Legal Regulation of Domestic Violence in Georgia

In Georgia, the systematic development of the legal framework on domestic violence began in 2006 with the adoption of the Law on **"Prevention of Domestic Violence, Protection and Assistance to Victims of Domestic Violence."** This law legally defined domestic violence for the first time, established its forms, and introduced the relevant legal mechanisms.

Forms of domestic violence:

- **Physical violence** – bodily injury, battery, torture;
- **Psychological violence** – blackmail, threats, humiliation;
- **Economic violence** – appropriation or restriction of material resources;
- **Sexual violence** – coerced or forced sexual intercourse;
- **Coercion** – physical or psychological pressure to perform or refrain from certain actions.

In Georgian legislation, two primary legal instruments are established to ensure the prompt prevention of violence and the protection of victims: protective orders and restraining orders. A protective order is an act issued by a first-instance court, which determines temporary measures for the protection of a victim of violence in cases where criminal proceedings have not yet commenced. A restraining order, by contrast, is a document issued by an authorised police officer and must be approved by the court within 24 hours. Its purpose is the immediate separation of the perpetrator from the victim and the prevention of repeated acts of violence. In cases of domestic violence, criminal, administrative, and special preventive measures may be applied. Criminal mechanisms are activated when the incident contains elements of a criminal offence, such as severe bodily harm, rape, or unlawful deprivation of liberty. Administrative mechanisms are applied in cases involving less severe violations. The law also provides for preventive measures aimed at deterring violence, raising public awareness, and ensuring inter-agency coordination. Victim rehabilitation and support constitute one of the central components of combating violence. The State has established specialised shelters where victims can access temporary accommodation, psychological counselling, legal assistance, and medical services.

In Georgia, several shelters and crisis centres operated by state and non-governmental organisations are available for victims of violence against women. These facilities provide temporary accommodation, psychological, legal and medical assistance, as well as programmes for rehabilitation and social reintegration. Currently, five shelters and seven crisis centres operate nationwide, offering the following services to women victims of violence and their children: temporary accommodation (for up to three months, extendable if necessary); psychological counselling; legal assistance; facilitation of medical services; social rehabilitation and support.

In 2023, an additional shelter space was opened in Tbilisi, adapted for persons with disabilities and designed to accommodate 15 beneficiaries. This project was implemented with the support of UN Women and the United Nations Population Fund (UNFPA).

Role of NGOs and International Organizations

Non-governmental organisations are also actively involved in assisting victims. The NGO sector plays an essential role through the operation of shelters, the provision of psychological and legal support, and engagement in preventive measures. If you or someone you know requires assistance, you may contact the State Care Agency or the above-mentioned organisations. It is also possible to apply to the Human Rights Protection Department of the Ministry of Internal Affairs, which coordinates efforts against violence.

Victim protection within shelters is carried out with enhanced security measures. Psychologists assist victims in overcoming emotional trauma, lawyers ensure the protection of their legal rights, and medical personnel provide treatment and monitoring of physical injuries.

NGOs contribute significantly not only to victim support but also to the broader process of violence prevention. They frequently conduct training, carry out research, and play a major role in inter-agency cooperation. International organisations, including UN Women, support policy development, technical assistance, and the implementation of strategic recommendations.

Prevention Strategies and Policy Recommendations

Domestic violence is a serious social, legal, and ethical problem that requires firm and multifaceted responses. Legislative reforms and mechanisms established in Georgia create the legal framework for protecting victims and ensuring accountability for perpetrators; however, numerous practical challenges still remain. It is essential to overcome societal stigma, strengthen preventive policies, and increase resources so that every victim can receive timely and effective support.

The fight against domestic violence must be a shared responsibility of society, the State, and each individual citizen. In our view, the most essential measure capable of genuinely reducing the prevalence of domestic violence and violence against women is education systemic, comprehensive education beginning in schools. Children must learn from an early age what equality means, how to respect personal boundaries, and how to recognise signs of violence both as potential victims and potential perpetrators. Prevention requires a multidimensional approach: legal responses must be strengthened to ensure the prompt punishment of perpetrators and the effective protection of victims, and these mechanisms must be not only formal but also fully implemented in practice.

Accessibility of Services – Psychological and legal assistance must be available to all women, particularly in rural areas and regions. **Public awareness campaigns** are essential to break the silence, reduce stigma, and promote solidarity. Prevention cannot be a one-off effort; it requires a combination of cultural, legal, and educational transformations.

We would like to highlight several additional aspects that, in our view, constitute decisive steps toward reducing violence: **Engaging men in violence prevention** – Violence against women is not solely a “women’s issue.” It is essential that men actively participate in education and awareness-raising on this topic. **Perpetrator rehabilitation programs** – Punishment alone often fails to change behaviour. Special psychological and socio-educational programs should be available and mandatory for perpetrators. **Economic empowerment of women** – Victims of violence often lack the resources to escape abusive situations. Economic independence is one of the strongest tools for empowering women.

We assert that reducing violence requires profound structural changes ranging from education to economic empowerment, from legal systems to cultural norms. This is not a unilateral struggle; it is a responsibility shared by society as a whole.

Conclusion

The analysis of this study demonstrates that domestic and gender-based violence is not merely an individual problem it constitutes a significant legal and social policy challenge for the State. Although Georgia’s current legal framework includes mechanisms for violence prevention, victim protection, and response, in practice these mechanisms often function inadequately. Contributing factors include weak institutional coordination, limited resources, and insufficient societal recognition of the problem.

Analysis of armed conflict contexts, such as the Abkhazia war and the ongoing situation in Ukraine, indicates that sexual violence is frequently systematic and targeted, often employed as a weapon of war. Despite international legal assessments of such crimes, in Georgia these acts largely remain unpunished, which violates victims’ rights and diminishes the State’s accountability.

For effective implementation of legislation, systemic prevention is essential, encompassing education, the strengthening of institutional capacities, and heightened societal awareness. A clear and consistent response to all forms of violence, and a systematic approach to addressing rights violations, is the State’s obligation under both domestic and international legal standards.

References

1. Law of Georgia "On the Prevention of Domestic Violence, Protection of Victims of Domestic Violence, and Assistance" (2006).
2. International Criminal Court, Rome Statute (1998).
3. Human Rights Watch. (2010). *Sexual Violence and Conflict Zones*.
4. Geneva Convention IV (1949) and Additional Protocols (1977).
5. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women). *Ending Violence Against Women*.
6. Administrative Procedure Code of Georgia. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/document/view/16492?publication=100>
7. Law of Georgia on State Protection Measures. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/document/view/28216?publication=582>
8. Liberty.ge. Retrieved from <https://liberty.ge/news/31>
9. Police of Georgia. *Domestic Violence Handbook*. Retrieved from <https://police.ge/files/IRD/A5%20DV%20book.pdf>
10. Open Science Georgia. Retrieved from <https://openscience.ge/server/api/core/bitstreams/076903d3-7ee7-4229-b6a1-5b9d37c909af/content>
11. Georgian Commission. *Women's Rights Report*. Retrieved from <http://gecommission.gov.ge/wp-content>
12. Legal Aid Georgia. *Domestic Violence Services*. Retrieved from <https://www.legalaid.ge/ka/services/181>
13. Accent News. *Sexual Violence and Armed Conflicts*. Retrieved from <https://accentnews.ge/ka/article/93916-seksualuri-zaladoba-da-saomari-konpliktebi>
14. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW). Retrieved from <https://matsne.gov.ge/document/view/5691899?publica>
15. Police of Georgia. *Domestic Violence Statistics 2024*. Retrieved from <https://info.police.ge/uploads/679cc3e37c5d0.pdf>
16. Police of Georgia. *Restraining Orders Statistics 2024*. Retrieved from <https://info.police.ge/uploads/679cc3cf64420.pdf>
17. Police of Georgia. *Restraining Orders Statistics 2025*. Retrieved from <https://info.police.ge/uploads/68138541bd233.pdf>
18. UNHCR. *Association of Women of Abkhazia*. Retrieved from <https://www.unhcr.org/publications/association-women-abkhazia>
19. UN Women Georgia. Retrieved from <https://georgia.unwomen.org/ka>

დავით გეფერიძე

საერთაშორისო სამართლის დოქტორი,
გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ავღიღრებული პროფესორი

9/11-ის გავლენა ევროკავშირის ბრძოლაზე საავიაციო ტერორიზმთან**ანოტაცია**

თანამედროვე სამყაროში საჰაერო გადაყვანა-გადაზიდვების მთავარ და უპირობოდ ყველაზე საშიშ საფრთხეს წარმოადგენს საავიაციო ტერორიზმი. მიუხედავად გამკაცრებული უსაფრთხოების ზომების, დღემდე ყველაზე მნიშვნელოვან გამოწვევად მაინც რჩება, როგორც საავიაციო ტერორიზმი, ასევე საერთაშორისო სამართლებრივი ჩარჩო/სტანდარტები, რომელიც აღნიშნულ სისხლის სამართლებრივ დანაშაულს არეგულირებს. ევროკავშირის პასუხი საავიაციო ტერორიზმთან მიმართებაში, წარმოადგენს ჩვენთვის ყველაზე საინტერესო ასპექტს, ვინაიდან სწორედ ევროპული ქვეყნების რეაქციამ და პოლიტიკამ საავიაციო ტერორიზმთან მიმართებაში შექმნა ახალი პოლიტიკის ჩარჩო სტანდარტები.

საკვანძო სიტყვები: საერთაშორისო საჰაერო სამართალი, საავიაციო ტერორიზმი, ევროპის კავშირი, უსაფრთხოება, უშიშროება, სამოქალაქო ავიაცია

9/11-ის გავლენა ევროკავშირის ბრძოლაზე საავიაციო ტერორიზმთან**შესავალი**

ნაშრომში განვიხილავთ, თუ როგორ პასუხობს ევროპული ხელისუფლება სამოქალაქო ავიაციის მიმართ არსებულ საფრთხეებს ინდივიდუალური ტერორისტული ტაქტიკის გამოყენებით. ძირითადი აქცენტი კი გვექნება პოლიტიკური მდგრადობაზე, ვინაიდან, ვფიქრობთ, რომ ევროკავშირის პასუხმა საავიაციო ტერორიზმზე გამოიწვია პოლიტიკის ტრანსფორმაცია და შექმნა ახალი პოლიტიკის სტანდარტი, მაგრამ ამ პროცესში, აღნიშნული დანაშაული გახდა პოლიტიზებული და პოლიტიკის საგანი.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ჩვენი მიზანი არ არის ყველა იმ ინიციატივის ყოვლისმომცველი ჩამონათვალის განხილვა, რომელიც ევროკავშირმა შექმნა საავიაციო სფეროში და არც საავიაციო უსაფრთხოების ინიციატივების განხილვა 11 სექტემბრამდე, უფრო მეტიც, ჩვენ ყურადღებას გავამახვილებთ იმ ინიციატივებზე, რომლებსაც აქვთ მკაფიო ასოციაცია კონკრეტულ ინციდენტებთან, ანუ ინიციატივებზე, სადაც შეიძლება დადასტურდეს, რომ ისინი წარმოიშვა როგორც პირდაპირი რეაქცია მოვლენებზე და რომ ისინი წარმოიშვა ევროპული აქტიორებისგან როგორც შიდა, ისე ევროკავშირის დონეზე. ეს ნიშნავს, რომ ზოგიერთი მნიშვნელოვანი – და საკამათო – მექანიზმი, როგორიცაა ევროკავშირი-აშშ მგზავრთა სახელების ჩანაწერების (PNR) შეთანხმება, სცილდება ნაშრომის ფარგლებს.

სამოქალაქო ავიაციაზე თავდასხმის შემთხვევები და მათი გავლენა უსაფრთხოების ზომების გამკაცრებაზე

2001 წლის 11 სექტემბერს აღ-ქაიდან განახორციელა კაცობრიობის ისტორიაში ყველაზე საზარელი ტერორისტული თავდასხმა, რომელმაც ოთხი გატაცებული თვითმფრინავი გადააქ-

ცია მფრინავ თვითმკვლელობებზე – მათგან ორი (American Airlines Flight 11 და United Airlines Flight 175) დაეჯახა ტყუპ კოშკებს. ერთმა (American Airlines Flight 77) ძლიერ დააზიანა პენტაგონი. მეოთხე გატაცებული თვითმფრინავი (United Airlines-ის რეისი 93) ჩამოვარდა პენსილვანიის შტატში, შანსვილთან, როდესაც გამტაცებლები და მგზავრები იბრძოდნენ კაბინის კონტროლისთვის. თავდასხმების ამ სერიამ თითქმის 3000 ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა, რომ არაფერი ვთქვათ ეკონომიკურ ზიანზე რომელმაც შეადგინა რამდენიმე მილიარდ აშშ დოლარს – ან თუნდაც რამდენიმე ტრილიონ აშშ დოლარს, თუ მხედველობაში მივიღებთ ტერორიზმთან გლობალური ომის ხარჯებს.

თუმცა, ამ თავდასხმამ არა მხოლოდ შექმნა – თვითმკვლეული თვითმფრინავის გატაცება, როგორც საავიაციო ტერორიზმის უახლესი ფენომენი, არამედ გამოიწვია საავიაციო უსაფრთხოების საფუძვლიანი გადახედვა.

11 სექტემბრამდე საავიაციო უსაფრთხოების ზომები ძირითადად მოიცავდა იმ ვარაუდს, რომ ტერორისტები არ იყვნენ მზად საკუთარი სიცოცხლის გასაწირად. შესაბამისად ძირითადად უსაფრთხოების ზომების ერთ-ერთი მიზანი გახლდა ზოგადი სტანდარტების დაცვა. ერთ-ერთ უსაფრთხოების ბერკეტს წარმოადგენდა კომპიუტერის დახმარებით მგზავრების წინასწარი სკრინინგი (CAPPS).¹ 1996 წელს შემუშავებული, CAPPS გამიზნული იყო საექვო მგზავრების საიდენტიფიკაციოდ უსაფრთხოების სპეციალური სკრინინგის ზომებისთვის. საინტერესოა, რომ 11 სექტემბრის შემთხვევაში, CAPPS საკმაოდ კარგად მუშაობდა: 19 გამტაცებლიდან რვა სისტემამ მონიშნა. თუმცა, ერთადერთი სპეციალური ღონისძიება იყო მათი მონიტორინგი, მათი ხელბარგიც კი არ შეუმოწმებიათ. გამტაცებლებს რომ ლოკერბის² სტილის თავდასხმა ჰქონოდათ მხედველობაში, ეს დიდი ალბათობით CAPPS სისტემით აღიკვეთებოდა. თუმცა, თვითმკვლეული ტერორისტების წინააღმდეგ ლოკერბის შემდგომი უსაფრთხოების რეჟიმი არაეფექტური აღმოჩნდა.

თავდასხმების შემდეგ შეერთებულმა შტატებმა შექმნა სატრანსპორტო უსაფრთხოების ადმინისტრაცია (TSA)³ თავისი სატრანსპორტო სისტემების უსაფრთხოების გასაძლიერებლად. ფედერალური სააგენტო შეიქმნა საავიაციო და სატრანსპორტო უსაფრთხოების აქტზე დაყრდნობით, რომელმაც აეროპორტის სკრინინგის ვალდებულება და მოვალეობა კერძო ავიახაზებისგან ამ ახალ ორგანოს გადასცა. აშშ-ს ხელისუფლების მიერ მიღებულ პირველ ზომებს შორის იყო ნივთების ტიპის შეზღუდვა, რომელიც შეიძლებოდა ან არ შეიძლებოდა რომ ბორტზე აეტანათ, ყველა სახის მაკრატლის, დანის ან სხვა პოტენციურად საშიში საგნების გამორიცხვით, რომლებიც შეიძლება იარაღად იქნეს გამოყენებული. მეორე მნიშვნელოვან ღონისძიებას წარმოადგენდა კაბინაში შეღწევის შემთხვევების აღსაკვეცად კარების შემოღება გამტაცებლების შესვლის თავიდან ასაცილებლად, თუმცა, ორივე ღონისძიება საკამათო აღმოჩნდა: ზოგიერთი პილოტთა ასოციაცია (მაგალითად, ბრიტანეთის ავიახაზების მფრინავების ასოციაცია, BALPA)⁴ ამტკიცებდა, რომ შეჭრის საწინააღმდეგო კარები ძირს უთხრის მათ კონტროლს თვითმფრინავზე და შეიძლება იყოს საშიში, ხოლო თავად ავიაკომპანიებს არ სურთ შემოსავლის რეზერვი- ცათა მარშალისთვის პირველი ან ბიზნეს კლასის ადგილების გენერირება – ეს ჩვეულებრივ არის კაბინასთან ყველაზე ახლოს მდებარე ადგილები.

¹ Computer Assisted Passenger PreScreening System (CAPPS), <https://www.gao.gov/products/gao-04-385>

² 1988 წლის 21 დეკემბერს, ადგილობრივი დროით 19:03 საათზე, შოტლანდიის ქალაქ ლოკერბის თავზე მასშტაბული ავიაკატასტროფა მოხდა. “ჰან ამ ავიახაზების” კუთვნილი ბოინგ 747-ის ბორტზე მოთავსებულმა ბომბმა თვითმფრინავი ჰაერში ააფეთქა. ავიალაინერის ნაწილები 2175,59 კვადრატულ კილომეტრზე გაიფანტა და თითქმის მთელი შოტლანდია დაფარა. რეისი 103-ის ყველა მგზავრი და ეკჰაჟის ყველა წევრი დაიღუპა – ჯამში 259 ადამიანი. მათ შორის 190 ამერიკელი იყო. ავიალაინერის აფეთქებას ლოკერბის მკვიდრებიც ემსხვერპლნენ. 11 ადამიანი საკუთარ სახლებში ვახშობდა, როცა ბოინგის ნაწილები მათ სახლებს დაეცა.

³ Transportation Security Administration (TSA), <https://www.tsa.gov/history>

⁴ BALPA is the union and professional association for pilots in the uk, <https://www.balpa.org/about/>

11 სექტემბრის კომისიის რეკომენდაციის შემდეგ, შეერთებულმა შტატებმა ასევე შემოიღო უსაფრთხოების დამატებითი მექანიზმი მგზავრების წინასწარი სკრინინგისთვის: მოგზაურობის ავტორიზაციის ელექტრონული სისტემა (ESTA),¹ იმ მგზავრებისთვის, რომლებიც მგზავრობენ უპიზო მიმოსვლის ქვეყნებიდან.

უსაფრთხოების გაძლიერების აუცილებლობის ტალღა მალევე გავრცელდა საერთაშორისო დონეზე. 11 სექტემბრის თავდასხმებამდე, სამთავრობათაშორისო შეთანხმებები საავიაციო უსაფრთხოების შესახებ ზოგადად წარმოებდა სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაციაში (ICAO), გაეროს სააგენტოში, ევროკავშირის (EU) თავის მხრივ არ ჰქონდა ფორმალური კომპეტენცია ამ სფეროში. ვინაიდან ICAO აწარმოებს ძირითადად არასავალდებულო რეკომენდაციებს, ევროპაში საჰაერო უსაფრთხოების შესახებ ჰარმონიზაციის დონე საკმაოდ შეზღუდული იყო: თითოეულ წევრ სახელმწიფოს გააჩნდა საკუთარი მარეგულირებელი ჩარჩო სტანდარტი.

თუმცა, 11 სექტემბრის შემდეგ, საავიაციო უსაფრთხოება სწრაფად იქცა ევროკავშირის წევრი ქვეყნების პოლიტიკურ დღის წესრიგში გადაუდებელ პრიორიტეტად. ევროპის მთავრობებმა მალევე გააცნობიერეს, რომ სწრაფი რეაგირების უზრუნველსაყოფად, რომელიც ფართოდ და ეფექტურად განხორციელდებოდა მთელ ევროპაში, მათ სჭირდებოდათ მათი „ევროპეიზაცია“. ამრიგად, სამოქალაქო ავიაციის უსაფრთხოება მოექცა ევროკავშირის სატრანსპორტო პოლიტიკის კომპეტენციაში. ამ გადაწყვეტილებას მნიშვნელოვანი პრაქტიკული მნიშვნელობა ჰქონდა. ვინაიდან, საავიაციო უსაფრთხოების საკითხმა გადაინაცვლა პირველ პოლიტიკურად ყველაზე მნიშვნელოვან საკითხად, შესაბამისად გაჩნდა საჭიროება რეაგირებისა და ცვლილებების.

ამ ტიპის საკითხის ევროკავშირის ზენაციონალურ ჩარჩოს ინტერესებში მოქცევით, წევრი სახელმწიფოები უზრუნველყოფდნენ, რომ ევროკავშირის ინსტიტუტებს შეეძლებოდათ გამოეყენებინათ ძლიერი აღსრულების მექანიზმები და გაუმჯობესებინათ კანონმდებლობა (ევროკავშირის რეგულაციები და დირექტივები), რათა უზრუნველყოთ უსაფრთხოების ზომების თანმიმდევრული გაუმჯობესება ევროპის აეროპორტებში. საავიაციო უსაფრთხოების საკითხის პოლიტიკად გადაქცევა ასევე საშუალებას აძლევს ევროკომისიას შეასრულოს თვალსაჩინო როლი: გადაწყვეტილების მიღების ზენაციონალური პროცესი ნიშნავს, რომ მას აქვს ინიციატივის ექსკლუზიური უფლება, ანუ ის არის ერთადერთი ევროპული ინსტიტუტი, რომელსაც შეუძლია ოფიციალურად წარადგინოს პოლიტიკის წინადადებები ამ მიმართულებით. თუმცა ასევე აღსანიშნავია, რომ კომისიის წინადადებები ჯერ უნდა დამტკიცდეს საავიაციო უსაფრთხოების მარეგულირებელი კომიტეტის (AVSEC) მიერ კვალიფიციური უმრავლესობით, სადაც ეროვნული წარმომადგენლები არიან წარმოდგენილები. გადაწყვეტილების მიღებაში ასევე მონაწილეობს მინისტრთა საბჭო და ევროპარლამენტი (EP), როგორც თანაკანონმდებლები, რამაც, როგორც მოგვიანებით განვიხილავთ, მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია ევროკავშირის რეაგირებაზე საავიაციო ტერორიზმის მიმართულებით.

ბრიუსელში პოლიტიკური დებატები კიდევ უფრო დააჩქარა 2001 წლის 22 დეკემბრის “ფეხსაცმლის დაბომბვის შეთქმულებამ”, 11 სექტემბრის მოვლენებიდან მხოლოდ სამი თვის შემდეგ. ამ ინციდენტში რიჩარდ რეიდმა სცადა აეფეთქებინა ასაფეთქებელი ბომბი, რომელიც დამალული იყო მის ფეხსაცმელში- მცდელობა, რომელიც ჩაიშალა, ვინაიდან ასაფეთქებელი ნივთიერებები ოფლისგან დატენიანდა. მიუხედავად იმისა, რომ ამ მოვლენის შემდეგ განიხილეს მგზავრების გაუმჯობესებული სკანირება სრული სხეულის სკანერებით, ერთადერთი დამატებითი ზომა, რომელიც შემოღებულ იქნა უსაფრთხოების უკვე მნიშვნელოვნად გაუმჯობესებულ ზომებში 11 სექტემბრის თავდასხმის შემდეგ, იყო მოთხოვნა, რომ მგზავრებს უნდა გაეხადათ ფეხზე მაღალი ძირის არსებობის შემთხვევაში სკანირებისთვის, თუ ამას მოთხოვენ. თუმცა, ამ წარუმატებელმა შეთქმულებამ კიდევ უფრო აჩვენა, რომ ალ ქაიდა თვითმფრინავებზე თავდას-

¹ Electronic System for Travel Authorization, <https://www.cbp.gov/travel/international-visitors/esta>

ხმას, როგორც ტერორისტების ერთ-ერთ ყველაზე საკულტო და სიმბოლურ სამიზნეს კიდეც უფრო ხშირად მიმართავდა მომავალში.¹

მაშასადამე, 11 სექტემბრის შოკის და 2001 წლის დეკემბრის „ფეხსაცმლის ბომბდამშენის“ შეთქმულების კომბინირებულმა შედეგებმა წაახალისა კომისია, მოემზადებინა პოლიტიკის წინადადება.² დოკუმენტი თითქმის სრულყოფილად ასახავდა ICAO-ს მიერ დადგენილ საერთაშორისო სტანდარტებს. საავიაციო სექტორის მდგრადობის გაზრდის მიზნის მისაღწევად, ევროკავშირის ამ რეგულაციამ მოუწოდა წევრ სახელმწიფოებს 2002 წელს, მიეღოთ პროგრამები ეროვნული სამოქალაქო უსაფრთხოების, ხარისხის კონტროლის შესახებ და შეექმნათ ეროვნული ორგანო, რომელიც პასუხისმგებელი იქნებოდა აღნიშნულის კოორდინაციასა და მონიტორინგზე. მასში ასევე ჩამოთვლილია დებულებათა ნაკრები, რომლებიც უნდა დაკმაყოფილებულიყო აეროპორტის ხელმძღვანელობის, ოპერატორების და ავიაკომპანიების მიერ. უსაფრთხოების დეტალური მოთხოვნები ეხებოდა ცალკეული, მაგრამ ურთიერთდაკავშირებული ელემენტების ვრცელ ჩამონათვალს: აეროპორტის შენობების დიზაინს ან განლაგებას; აეროპორტებისა და საჰაერო ხომალდების მგრძნობიარე უბნებზე დამკვეთის კონტროლს; მგზავრებისა და ბარგის შემოწმებას; თვითმფრინავების ძებნას და შემოწმებას; ტვირთებისა და ავიაკომპანიების მომწოდებლების კონტროლს და შესაბამისი პერსონალის მომზადებას და დაქირავებას. გარდა ამისა, გამოიკვეთა უსაფრთხოების აღჭურვილობის სახელმძღვანელო მითითებები (ლითონის აღმოჩენა, რენტგენი) და აკრძალული ნივთების კლასიფიკაცია. ყველა ეს დებულება მიზნად ისახავდა ევროპის აეროპორტებში უსაფრთხოების მინიმალური საერთო სტანდარტების ამაღლებას. წევრი ქვეყნების მთავრობებმა ასევე შეინარჩუნეს უფლება განახორციელონ უფრო მკაცრი ზომები, თუ ისინი საჭიროდ ჩათვლიან. შედეგად, ეს ევროპული ჩარჩო სტანდარტი აძლევდა კომისიას მნიშვნელოვან აღმასრულებელ უფლებამოსილებებს, რაც იშვიათია ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკაში: მან მათ საშუალება მისცა ადგილზე გაეტარებინათ ერთობლივი ინსპექტირება ეროვნულ წარმომადგენლებთან, რათა უზრუნველყოთ, რომ საზოგადოების ეს წესები სათანადოდ იქნა მიღებული ცალკეული აეროპორტების მიერ.³

2002 წლის რეგულაციები უდავოდ წარმოადგენდა ღონისძიებების ყოვლისმომცველ პაკეტს. მიუხედავად ამისა, არსებული პოლიტიკური კონტექსტის გათვალისწინებით, 2002 წლის რეგულაციამ მაინც გამოიწვია მცირე პოლიტიკური დებატები. გარდა ამისა, როდესაც ეს წესები შეიცვალა 2005 წელს, ეს იყო ევროპული კონტრტერორისტული გადაწყვეტილების მიღების მწვავე პერიოდის ფონზე, რომელიც გამოწვეული იყო მადრიდსა და ლონდონში ტერორისტული თავდასხმებით. ფაქტობრივად, ევროკომისიის მიერ ჩატარებულმა ინსპექტირებამ გამოავლინა მთელი რიგი ხარვეზები: საჭირო იყო კანონმდებლობის უფრო ტექნიკური ასპექტების შეცვლა, ზოგიერთი საერთო მოთხოვნა საჭიროებდა განმარტებას და წესების გავრცელებას სატვირთო და შიდა გადაზიდვებზე, ასევე ფრენის უსაფრთხოებაზე. შედეგად, ცვლილებები იქნა შემოთავაზებული მგზავრების სკრინინგის, პერსონალის მომზადებისა და თვითმფრინავების უსაფრთხოების შემოწმების საკითხებში. უსაფრთხოების წესების ცვლილება ასევე გამოყენებული იქნა კომისიის კომპეტენციების გასაფართოვებლად, რათა მოეცვა ფრენის უსაფრთხოების ზომები და საჰაერო მიმოსვლა მესამე ქვეყნებიდან. როდესაც 2008 წელს საბოლოოდ მიღებულ იქნა საკანონმდებლო ბაზის გადახედვა, რეგულაცია მოიცავდა ახალ დებულებებს ისეთ სფეროებში,

¹ Shoe bomber: Tale of another failed terrorist attack, <https://edition.cnn.com/2009/CRIME/12/25/richard.reid.shoe.bomber/index.html>

² European Parliament and Council of the European Union, "Regulation 2320/2002 of 16 December 2002 establishing common rules in the field of civil aviation security," Official Journal of the European Union, L 355/1, 30 December 2002

³ The European Commission proposes strengthening the common air security rules, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_05_1178

როგორიცაა კაბინაში წვდომა ან “ცა მარშალების” ბორტზე ყოფნა. შესაბამისად, წესების ეტაპობრივი რეფორმები ამ პერიოდის განმავლობაში მუდმივად განხორციელდა და წესებში ბოლო მნიშვნელოვანი ცვლილება განხორციელდა 2010 წელს.¹

ევროკავშირის საერთო წესებში შესწორების შესახებ დისკუსიების პარალელურად, 2006 წლის აგვისტოში თხევადი ბომბების ტრანსატლანტიკური თვითმფრინავებზე დასარტყმელად მომხდარმა აღმოჩენამ განაპირობა შემდგომი ცვლილებები ad hoc, საზოგადოების მასშტაბით: 2006 წლის 9 აგვისტოს ბრიტანეთის პოლიციამ დააკავა 24 ადამიანი, რომლებიც ეჭვმიტანილები იყვნენ ათ ტრანსატლანტიკურ ავიახაზებზე თავდასხმის მოწყობაში ბორტზე „თხევადი ბომბების“ გადატანის გზით. აღნიშნული ეხებოდა პეროქსიდზე დაფუძნებულ თხევად ასაფეთქებელ ნივთიერებას (ნარინჯისფერ სასმელის ფხვნილში შერეული), რომელიც შპრიცების საშუალებით ივსებოდა 500 მილილიტრიანი გამაგრებული სასმელის ბოთლებში, რათა არ დაზიანებულიყო ბოთლების თავდაპირველი ლუქები და ქმნიდა შთაბეჭდილებას რომ ისინი არ იყო გამოყენებული და/ან გახსნილი. დაზვერვის მუშაობის შედეგად შეთქმულება თავიდან იქნა აცილებული, სანამ ტერორისტები მოემზადებოდნენ დარტყმისთვის.² აღნიშნული არ გახლდათ ისტორიაში პირველი შემთხვევა როდესაც, ტერორისტები ცდილობდნენ ხომალდის განადგურებას, 1995 წელს მსგავსი შემთხვევა დაფიქსირდა ფილიპინებში.³

იმ დროს ამ საკმაოდ დახვეწილი შეთქმულების აღმოჩენას არანაირი გავლენა არ მოუხდენია საავიაციო უსაფრთხოებაზე. თხევადი ბომბების გამოყენების განახლებულმა მცდელობამ გამოიწვია დაუყოვნებელი და საკმაოდ მკაცრი უსაფრთხოების ზომების შემუშავება. მაგალითად, დიდ ბრიტანეთში, საფულეების, პასპორტების ან პირადობის მოწმობებისა და სამგზავრო დოკუმენტების გარდა, ყველა სახის ხელბარგი აიკრძალა. თუმცა აღნიშნული ამაზე არ შეჩერებულა: შემდეგ გაერთიანებული სამეფომ ეს საკითხი გაიტანა ბრიუსელში და 2006 წლის სექტემბერში ევროკავშირის წევრი ქვეყნები შეთანხმდნენ, მოეთხოვათ კომისიისთვის მიეღო ევროკავშირის დონის აკრძალვა ხელბარგში არსებული სითხეების აბსოლიტური უმეტესობის შესახებ. მინისტრთა საბჭოში მსჯელობა ეხებოდა შეძლებდა თუ არა თხევადი ბომბი, რომლის გადატანასაც ტერორისტები ბორტზე ცდილობდნენ, მიეყენებინა ისეთი ძლიერი და კატასტროფული ზიანი რომელიც გამოიწვევდა მიზანმიმართულად თვითმფრინავების განადგურებას. ბრიტანეთის სადაზვერვო სამსახურების მოხსენებები დაეხმარა სხვა მთავრობის წარმომადგენლების დარწმუნებას და შიდა დებატები ძირითადად კონცენტრირებული იყო აკრძალვის ზომებზე და სითხეების რაოდენობაზე, რომელიც უნდა შეზღუდულიყო.⁴

გადაწყვეტილება ერთ თვეზე ნაკლებ დროში დამტკიცდა, რაც ბრიუსელის სტანდარტებისთვის საკმაოდ სწრაფად გახლდათ. ამკარა ხარჯი, რომელიც მოჰყვა ამ სისწრაფეს, იყო ის, რომ არ განხორციელებულა კონსულტაციების პროცესი კერძო აქტორებთან, მათ შორის კომერციულ ავიახაზებთან ან აეროპორტის ასოციაციებთან. კომისიამ სწრაფად დაამტკიცა აკრძალვა და 4 ოქტომბერს მიღებულ იქნა ევროკავშირის რეგულაცია, რომელიც აკონტროლებს სითხეების მოძრაობას სკრინინგ-გამშვებ პუნქტებში ხოლო ძალაში შევიდა 2006 წლის 6 ნოემბერს.

¹ ღირექტივები:

- European Commission Regulation 185/2010 of 4 March 2010 laying down detailed measures for the implementation of the common basic standards on aviation security Official Journal of the European Union L 55/1 5 March 2010, Commission Regulation (EU) No 185/2010 of 4 March 2010 laying down detailed measures for the implementation of the common basic standards on aviation securityText with EEA relevance (europa.eu)
- supplementing the common basic standards on civil aviation security laid down in the Annex to Regulation (EC) No 300/2008 of the European Parliament and of the Council, Regulation – 272/2009 – EN – EUR-Lex (europa.eu)

² <https://www.nytimes.com/2006/08/28/world/europe/28plot.html>

³ Oplan Bojinka Revisited: THE PLOT AND ITS LEGACY, <https://www.tsi-mag.com/oplan-bojinka-revisited-the-plot-and-its-legacy/>

⁴ War on two fronts: The EU perspective on the foreign terrorist fighters of ISIL, <https://www.fiia.fi/sv/publikation/war-on-two-fronts?read>

როგორც გაერთიანებული სამეფოს შემთხვევაში, ევროკავშირის გადაწყვეტილებით პირებს უფლება მიეცათ ბორტზე აეტანათ მაქსიმუმ 10 კონტეინერი თითო 100 მილილიტრზე ნაკლები. ეს კონტეინერები უნდა მოთავსებულიყო 20 სმ კვადრატულ გამჭვირვალე, ხელახლა დალუქულ პლასტმასის ჩანთაში. აღნიშნული რეგულაცია დღემდე აქტიურად მოქმედებს. არსებობს რამდენიმე გამონაკლისი: თხევადი მედიკამენტები ან ბავშვის რძე. თავდაპირველად, ეს ზომები შემოიფარგლებოდა ევროკავშირის ტერიტორიებიდან გაფრენილი თვითმფრინავებით, მაგრამ საბოლოოდ არსებული სტანდარტი სწრაფად დამკვიდრდამთელ მსოფლიოში. საბოლოო ჯამში, აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის მაგალითით მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანამ დაიწყო რიგი ცვლილებების განხორციელება საერთაშორისო დონეზე.

ამ კანონმდებლობაზე მოგვიანებით მოხდა ხელახალი მოლაპარაკება და პარლამენტმა გამოიყენა თავისი პრეროგატივა, და მოითხოვა მისი შეფასება. ევროპარლამენტარმა მემარჯვენე ცენტრის EPP-ED ჯგუფიდან აღნიშნა: "არავინ იცის – ან აინტერესებს – არის თუ არა ეს წესები ეფექტური, ვინაიდან არცერთი შეფასება არ მომხდარა და არც ასეთი შეფასებების შედეგები გამოქვეყნებულა." 2007 წლის 5 სექტემბერს ევროპარლამენტარებმა მიიღეს რეზოლუცია, რომელიც მოუწოდებდა კომისიას გადახედოს და საჭიროების შემთხვევაში გააუქმოს წესები. საბოლოოდ EP-მ 2010 წელს მიადწია კომისიასთან და საბჭოსთან აკრძალვის მოხსნის შესახებ 2013 წლის აპრილში, ძირითად არგუმენტს წარმოადგენდა, რომ სკანერის ტექნოლოგია მალე შეძლებს თხევადი ასაფეთქებელი ნივთიერებების უვნებელი სითხეებისგან განასხვავებას. თუმცა, ევროკავშირის მთავრობებისა და ავიაკომპანიების შემფოთების გამო სითხის სკრინინგის ახალი ტექნოლოგიის ეფექტურობასთან დაკავშირებით – და საფრანგეთის და ბრიტანეთის მთავრობების ლობირების ძალისხმევის შემდეგ (ორივეს ძალები ჰყავდათ ლიბიაში) – მხოლოდ მცირე და ნაწილობრივ აკრძალვის მოხსნა განხორციელდა. სრული ეტაპობრივი გაუქმება გადაიდო 2016 წლის იანვრისთვის. ამასობაში განხორციელდა შეფასების პროცესი, რომელიც მოიცავდა წესების შემდგომი ეტაპობრივი გაუქმების განხილვას. როგორც პროცესის ნაწილი, 2014 წლის იანვარში ამოქმედდა ახალი წესი ევროპული აეროპორტებისთვის სითხეების, აეროზოლების და გელების სკრინინგისთვის თხევადი ფეთქებადი ნივთიერების აღმომჩენი სპეციალური აღჭურვილობის დანერგვის მიზნით.¹

საკმაოდ საინტერესოა, რომ პარლამენტი ყოველთვის აკრიტიკებდა აკრძალვას მრავალი მიზეზის გამო: მგზავრებისთვის შექმნილი უხერხულობის გამო და ასევე ღონისძიების პროპორციულობასა და ეფექტურობასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, შეზღუდვები მკაცრად გააკრიტიკეს იმის გამო, რომ გამოიწვია დაბნეულობა და შეფერხებები ევროპის აეროპორტებში, სადაც, გავრცელებული ინფორმაციით, ყოველ კვირა მგზავრებს ართმევდნენ ათასობით ლიტრ ალკოჰოლს და სუნამოს. რა თქმა უნდა, ევროპული ავიაკომპანიები და აეროპორტის კომპანიები, რომლებიც უკმაყოფილონი იყვნენ ამ ღონისძიებასთან დაკავშირებული ხარჯებით, ასევე ლობირებდნენ ევროპელ დეპუტატებს.

2001 წლის დეკემბრის წარუმატებელი "ფეხსაცმლის" ბომბის მცდელობის შემდეგ დაწყებული სრული სხეულის სკანერების დანერგვის დადებითი და უარყოფითი მხარეების შესახებ საკამათო დებატები კვლავ გააქტიურდა უმარ ფარუკ აბდულმუტალაბის "საცვლების" ბომბით თვითმფრინავის აფეთქების მცდელობის შემდეგ. 2009 წლის შობის დღეს, ნიგერიის მოქალაქემ სცადა ასაფეთქებელი ბომბის აფეთქება, რომელიც დამალული იყო მის საცვლებში Northwest Airlines-ის ფრენის დროს ბორტზე ამსტერდამიდან დეტროიტში ამ ფრენის ბოლო ეტაპზე. საბედნიეროდ, ისევე როგორც ადრე რეიდმა, აბდულმუტალაბმა ვერ შეძლო პლასტმასის ასაფეთქებელი ნივთიერებების აალება მათი ტენიანობის ზემოქმედების გამო ხოლო პასუხისმგებლო-

¹ Liquids, aerosols and gels, https://transport.ec.europa.eu/transport-modes/air/aviation-security/aviation-security-policy/liquids-aerosols-and-gels_en

ბა აღნიშნულ აქტზე აღ-ქაიდამ არაბეთის ნახევარკუნძულზე (AQAP) აიღო. აბდულმუტალაბი კომპიუტერიზებული წინასწარი სკრინინგით იქნა მონიშნული, თუმცა იმ დროს არაფერი საშიში არ იქნა ნაპოვნი.¹

აღნიშნულმა ქეისმა, რა თქმა უნდა, ყურადღება გაამახვილა აეროპორტის ლითონის დეტექტორების საზღვრებზე ადამიანებზე არალითონური საფრთხის შემცველი ნივთების პოვნასთან დაკავშირებით. როგორც დაუყოვნებელი რეაქცია, შემოღებულ იქნა დამატებითი სკრინინგის ზომები რიგ აეროპორტებში² (განსაკუთრებით შიპჰოლში და ჰითროუში) ტრანსატლანტიკური ფრენებისთვის. პოლიტიკური სოლიდარობის დემონსტრირებისას, 2010 წლის იანვარში, შეერთებულმა შტატებმა და ევროკავშირმა ხელი მოაწერეს ერთობლივ დეკლარაციას, რომელშიც ისინი პირობას დებდნენ, რომ დაეხმარებოდნენ გლობალური საავიაციო უსაფრთხოების ზომების გაძლიერებას.³

ამავდროულად, ევროკავშირის წევრმა ქვეყნებმა დაიწყეს სხეულის სკანერების ევროკავშირის სკანერების ტექნიკის სიაში შეტანის განხილვა, ვინაიდან წინა მცდელობები აღნიშნულის მისაღწევად წარუმატებელი აღმოჩნდა. პარლამენტი დიდი ხნის განმავლობაში ეწინააღმდეგებოდა ზომებს ძირითადად იმ მიზეზების გამო, რომ პირველ რიგში, მათ მიაჩნდათ, რომ სკანირებას სხეულის შეუძლია საფრთხე შეუქმნას მგზავრების ჯანმრთელობას, რადგან რენტგენის უკანა გაფანტვის სისტემები, ერთგვარი სკანერები, რომლებიც გამოიყენება აშშ-სა და დიდ ბრიტანეთში, მგზავრებზე ზემოქმედებს მაიონებელ რენტგენის გამოსხივებით. მეორეც, სხეულის სკანერის უფრო გამჭვირვებელი სურათები არღვევს კონფიდენციალურობის უფლებებს და შეიძლება გაუხსნას კარი დისკრიმინაციასა და დამცირებას. მონაცემთა დაცვის ევროპული ზედამხედველი (EDPS),⁴ 29-ე მუხლის მონაცემთა დაცვის სამუშაო ჯგუფი და ფუნდამენტური უფლებათა სააგენტო ასევე შემოფოთებულნი იყვნენ, რომ უსაფრთხოების სკანერების დანერგვამ შეიძლება დიდი გავლენა მოახდინოს მგზავრების მონაცემთა დაცვაზე. თავად კომისიამ აღიარა, რომ სხეულის სკანერების კონტექსტში შეიძლება დაირღვეს რიგი ფუნდამენტური უფლებები.

ევროპული პასუხის მოსამზადებლად და ევროპარლამენტის მოთხოვნის შემდეგ, კომისიამ გამოსცა ფაქტების დამდგენი ანგარიში ამ ტექნოლოგიასთან დაკავშირებით. დოკუმენტი არ იყო დამოუკიდებელი კვლევის პროდუქტი, არამედ იგი წარმოადგენდა ეროვნული შეფასებების კრებულს. შემდეგ კომისიამ მიიღო შეტყობინება 2010 წლის 15 ივნისს უსაფრთხოების სკანერების გამოყენების შესახებ ევროკავშირის აეროპორტებში. დოკუმენტში წინადადების დასაბუთება იყო ის ფაქტი, რომ „ევროპაში ამჟამად განლაგებული სკანერების განსხვავებული სტანდარტები უქმნის ევროკავშირის მოქალაქეების ფუნდამენტური უფლებების ფრაგმენტაციის სერიოზულ რისკს, აფერხებს მათ თავისუფალ გადაადგილების უფლებებს და აძლიერებს მათ ჯანმრთელობის პრობლემებს, რომლებიც დაკავშირებულია უსაფრთხოების ახალ ტექნოლოგიებთან.“. ამრიგად, კომუნიკაცია ცდილობდა გაესწორებინა ეროვნული განსხვავებები, რომლებსაც ამ ტექნოლოგიის არაკოორდინირებული გაზრდილი გამოყენება წარმოქმნიდა ეროვნულ საზღვრებს შორის, საპასუხოდ ჰარმონიზებული მიდგომის მიღებით.⁵

ამ კომუნიკაციისა და ევროპარლამენტთან მოლაპარაკების შემდეგ, რამაც გამოიწვია რიგი ცვლილებები, 2011 წლის ნოემბერში კომისიამ მიიღო კანონმდებლობა, რომელშიც შედის უსაფრთხოების სკანერები, როგორც შემდგომი დასაშვები მეთოდი სკრინინგისა და კონტროლის

¹ 'Underwear Bomber' Umar Farouk Abdulmutallab sentenced to life, <https://www.ice.gov/news/releases/underwear-bomber-umar-farouk-abdulmutallab-sentenced-life>

² Use of Security Scanners at EU airports, <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vikqhofnaqzs>

³ U.S.-EU Joint Declaration on Aviation Security, <https://www.dhs.gov/news/2010/01/21/us-eu-joint-declaration-aviation-security>

⁴ https://edps.europa.eu/_en

⁵ Use of security scanners at EU airports, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/use-of-security-scanners-at-eu-airports.html>

ტექნოლოგიების საერთო სიაში, რაც საშუალებას აძლევს აეროპორტებს ნებაყოფლობით განათავსონ სკანერები უსაფრთხოების საგუმაგოებში.

2010 წლის კარტრიჯის ბომბის შეთქმულება და მისი გავლენა სატვირთო ხომალდების უსაფრთხოებაზე

2010 წლის ოქტომბერში საუდის არაბეთის სადაზვერვო წყაროებმა აცნობეს დასავლურ სამსახურებს, რომ იემენიდან გამგზავრებულ სხვადასხვა სატვირთო თვითმფრინავებზე იყო პაკეტები, რომლებიც შეიცავდა 300-დან 400 გრამამდე პლასტიკის ასაფეთქებელ ნივთიერებებს. გერმანიისა და დიდი ბრიტანეთის აეროპორტებში აშშ-ს მიმართულებით ფრენების დროს ბომბები დამალული იყო Hewlett-Packard-ის ლაზერული პრინტერების ტონერის კარტრიჯებში. გაურკვეველი რჩება, სამიზნე იყო თუ არა სატვირთო თვითმფრინავები თუ სამგზავრო თვითმფრინავები, რადგან ამ უკანასკნელის მიერ ფაქტობრივად ავია ტვირთების დიდი ნაწილი ტრანსპორტირდება. ალტერნატიული შესაძლებლობა არის ის, რომ ბომბები განკუთვნილი იყო სინაგოგებისთვის აშშ-ს სხვადასხვა ქალაქში. პასუხისმგებლობა ისევ AQAP-მა აიღო. მათი აზრით, ოპერაცია მაინც წარმატებული იყო, როგორც მათ აღნიშნეს კომუნიკეში: მიუხედავად იმისა, რომ იგი წარუმატებელი აღმოჩნდა, მან აიძულა დასავლეთის ქვეყნებს დაეხარჯა "მილიარდობით დოლარი უსაფრთხოების ახალ ზომებში".¹

მართლაც, საავიაციო უსაფრთხოების ბევრმა სპეციალისტმა ამ შემთხვევამდე არაერთხელ აღნიშნა და გააფრთხილა, პოლიტიკური ლიდერები რომ საჰაერო ტრანსპორტი ზოგადად და განსაკუთრებით კი სატვირთო თვითმფრინავები განსაკუთრებით დაუცველები იყვნენ ბომბის და ტერორიზმის საშიშროებისგან თუნდაც 11 სექტემბრის შემდგომ გარემოში: სამგზავრო თვითმფრინავებთან შედარებით, უსაფრთხოების ზომები აქ საკმაოდ სუსტი გახლდათ. ფაქტობრივად, მიუხედავად იმისა, რომ 2002 წელს შემოღებული ევროპული საერთო წესები ოფიციალურად ეხებოდა ტვირთის უსაფრთხოების კონტროლს, საავიაციო უსაფრთხოების ამ ასპექტის გაძლიერება პოლიტიკურ პრიორიტეტად იქცა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც აღმოაჩინა ტონერის კარტრიჯების ბომბის შეთქმულება. 30 ოქტომბრის შეთქმულების პირველი შედეგი იყო მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური ცვლილება: მაღალი დონის სამუშაო ჯგუფის შექმნა. საჰაერო ტვირთების უსაფრთხოების ამ მაღალი დონის ჯგუფმა მოხსენებაში ჩამოაყალიბა მთელი რიგი რეკომენდაციები, რომლებიც სწრაფად მოიწონეს კომისიამ და საბჭომ. პირველ რიგში, მათ შესთავაზეს ახალი ჰარმონიზებული ევროკავშირის ტვირთისა და ფოსტის უსაფრთხოების კონტროლი. ეს გულისხმობს ახალ წესებს, რათა ხელი შეუწყოს ევროკავშირის გარეთ წარმოშობილი ტვირთის უფრო მკაცრ სკრინინგს. ამის საპასუხოდ, კომისიამ გამოაქვეყნა კანონმდებლობა, რომელიც ავალდებულებს საჰაერო გადამზიდავებს უზრუნველყონ, რომ ტვირთი მესამე ქვეყნებიდან ან სანდო წყაროდან მოდიოდეს, ან ასაფეთქებელი ნივთიერებებისთვის ან აალეხადი ნივთიერებისთვის სკრინინგი იყოს მკაცრად ჩატარებული ევროკავშირში გაფრენის უფლების მიღებამდე. უფრო მეტიც, „მაღალი რისკის“ ადგილებში ახლა საჭირო გახდა ტვირთის გაძლიერებული სკრინინგი ორი ან მეტი სკრინინგის ღონისძიების კომბინაციის გზით.² საინტერესოა, რომ შეთქმულების ჩაშლის სამი თვის შემდეგ, კომისიამ შეასრულა შეფასების მისია იემენში და დაადგინა, რომ „იმ დროს სანას აეროპორტში უსაფრთხოების რამდენიმე დამატებითი ღონისძიება იქნა მიღებული“.³

¹ Printer cartridge bomb plot planning revealed, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-11812874>

² European Commission, "The EU action plan on air cargo security," MEMO /10/625, 29 November 2010.

³ Council of the European Union, "EU Action Plan on Combating Terrorism," 15893/1/10, 17 January 2011. <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vim492jbzevj>

Council of the European Union, "Progress report regarding strengthening air cargo security," 11250/11, 8 June 2011. <https://data.>

პარალელურად, წევრ ქვეყნებს მოუწოდეს დაეჩქარებინათ ევროკავშირის მიწოდების ჯაჭვის უსაფრთხოების სისტემის დანერგვა. ეს შემუშავებული იყო, როგორც რეჟიმი სანდო ოპერატორების („გამგზავნი“) დასამტკიცებლად, რომლებიც იმუშავებდნენ როგორც რეგულირებადი აგენტები ამ სექტორში. კომისიას და შესაბამის ეროვნულ ორგანოებს ასევე მოუწევთ გააძლიერონ ტვირთისა და ფოსტის წესების შესაბამისობის მონიტორინგი, რეკომენდაცია, რამაც გამოიწვია ტვირთის უსაფრთხოების ინსპექტირების რაოდენობის ზრდა. მათ ასევე სჭირდებათ პერსონალის მომზადების გაუმჯობესება, რაც განიხილებოდა ეროვნული საავიაციო უსაფრთხოების ინსპექტორების ტრენინგების კურსებით. შესაბამისად, კომისიამ საბოლოოდ ჩართო ტვირთის სკრინინგი თავის პრიორიტეტულ საკითხთა სიში და ასევე ევროკავშირის კვლევისა და განვითარების ჩარჩო პროგრამაში.¹

ასევე აღსანიშნავია რომ უკეთესი სადაზვერვო და საფრთხის შესახებ ინფორმაციის ურთიერთგაცვლის შესაძლებლობა ასევე განიხილებოდა, როგორც პრიორიტეტი. უნდა განვითარებულიყო ევროკავშირის საფრთხის შეფასების საერთო შესაძლებლობა. შესაბამისად შემუშავდა რისკის შეფასების სისტემა, რომელიც ეფუძნება საფრთხეების შესახებ ინფორმირებულობის შესაძლებლობას, რომელიც ეროვნულმა მთავრობებმა უნდა მიაწოდონ ევროპული დაზვერვის ანალიზის ცენტრს (INTCEN) ევროპის საგარეო ქმედების სამსახურში (EEAS). და ბოლოს, სამუშაო ჯგუფმა ასევე მოითხოვა გლობალური მიდგომა, რომელიც მოიცავს ICAO-ს მე-17 დანართის უახლესი რევიზიის სწრაფ განხორციელებას, რომელიც აძლიერებს ტვირთის უსაფრთხოების წესებს. ამ წინადადების შესაბამისად, ევროკავშირმა ასევე ითანამშრომლა შეერთებულ შტატებთან და აიღო ვალდებულება ICAO-ს ფარგლებში დეკლარაციის მომზადების, რომელიც წაახალისებს სახელმწიფოებს მეტი ძალისხმევითა და რესურსების ინვესტირებაზე საჰაერო ტვირთების და მიწოდების ჯაჭვის უსაფრთხოების გასაძლიერებლად. ამის შემდეგ ასევე შეთანხმდნენ ევროკავშირსა და აშშ-ს საჰაერო ტვირთების ურთიერთ აღიარებაზე. აშშ-ის მიმართულებით ფრენებზე ერთსაფეხურიანი კონტროლის დაწესების მიზნით, აშშ-ს შესაბამისი ორგანოები ასევე ითანამშრომლებენ კომისიასთან და ევროპის სამოქალაქო ავიაციის კონფერენციასთან.²

შესაბამისად ნათელია, რომ ყოველი პრაქტიკული საფრთხის და ქეისის შემდეგ უსაფრთხოების ზომებს როგორც ევროკავშირი ასევე, საერთაშორისო აქტიორები ეტაპობრივად ამკაცრებდნენ. საინტერესოა ტონერის კარტრიჯის შეთქმულების შედეგად განხორციელებული რეფორმების გავლენა საერთაშორისო თანამეგობრობის და ქვეყნებს შორის თანამშრომლობაზე. ევროკავშირის ანტიტერორისტული კოორდინატორის თქმით, მაღალი დონის ჯგუფის მოხსენებამ „დაახლოვა სატრანსპორტო და უსაფრთხოების საზოგადოება და თანამშრომლობა ახალ დონეზე იქნა მიღწეული“. თუმცა აღსანიშნავია რომ ამ მიმართულებით ჯერ კიდევ საკმაოდ ბევრი ეტაპის გავლა არის საჭირო ვინაიდან რიგი სახელმწიფოები არც თუ ისე ღია არიან ინფორმაციის გაზიარებისმხრივ. გრძელვადიან პერსპექტივაში, ამ პროცესის ყველაზე მნიშვნელოვანი შედეგი შეიძლება იყოს გადასვლა რისკზე დაფუძნებული მიდგომისკენ, სადაც მონაცემები სხვადასხვა წყაროებიდან (როგორც საჯარო, ისე კერძო) მჭიდროდ იქნება ინტეგრირებული საფრთხის შეფასებაში, რომელიც გამოიყენება პოლიტიკის ინფორმირებისთვის. ეს უზრუნველყოფს პროცესის უფრო გამჭვირვალობას და ეხმარება წევრი ქვეყნების ნაკლოვანებების გამოვლენასა და დახვეწას უსაფრთხოების მიმართულებით.

consilium.europa.eu/doc/document/ST%2011250%202011%20INIT/EN/pdf

Council of the European Union, "Progress report regarding strengthening air cargo security," p. 10

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2011-0406_EN.doc?redirect

¹ Final Report Summary – EUROSky (Single European Secure Air-cargo Space), <https://cordis.europa.eu/project/id/312649/reporting>

² Council of the European Union, "Aviation Security against Terrorist Threats – Conclusion of the Conference of 31 October 2012, Nicosia, Cyprus," 16252/12, 16 November 2012, p. 11. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/134079.pdf

დასკვნა

ევროკავშირის პასუხმა საავიაციო ტერორიზმზე საფუძველი ჩაუყარა პოლიტიკური ტრანსფორმაციას და შექმნა ცვლილებების გრძელი სია, მაგრამ ამ პროცესში ასევე აღსანიშნავია, რომ საავიაციო ტერორიზმი გახდა პოლიტიზებული და პოლიტიკის საგანი. ევროპულ დონეზე ინსტიტუციური აქტორების აქტიურმა ძალისხმევამ წარმატებით განაპირობა პოლიტიკის არსებითი – თუმცა რეაქტიული და ხშირად შემთხვევითი შემუშავება. მიუხედავად ამისა, არსებული ინსტიტუციონალიზაციის დაძაბულობა და დატვირთული პოლიტიკური დებატები ასევე ასახავს ამ პასუხის ასპექტების საკამათო ხასიათს, ზოგიერთ გახმაურებულ ღონისძიებას აკრიტიკებენ მგზავრების უფლებებზე მავნე ზემოქმედების გამო. თუმა არ შემოიძლია არ ავღნიშნო რომ ამ კრიტიკის უკან იშვიათად თუ დგანან ადამიანის ძირითადი უფლებებში უხეში ჩარევით გულანთებული და პერსონალური მონაცემების დაცვით ინსპირირებული ადამიანები. ძირითადი მიზეზი, რეგულაციების კრიტიკის მდგომარეობს ფინანსურ ხარჯებსა და დისკომფორტში რომელიც საბოლოო ჯამში თანხების კარგვასთან ასოცირდება. თითოეული გამკაცრებული ზომა, იქნება ეს უბრალოდ დამატებითი ფესსაცმელების შემოწმება თუ სკანირება ნივთების დაკავშირებულია ფინანსურ ხარჯთან, დამატებით აღჭურვილობასთან, თანამშრომლების გადამზადებასთან და რიგ შემთხვევაში მათი რაოდენობის გაზრდასთან. შესაბამისად, რაც არ უნდა სამწუხარო იყოს, ტექნოლოგიურ გიგანტებს, რომელთა გავლენებიც რიგ შემთხვევაში მსუყედ აისახება პოლიტიკურ ლიდერების ინტერესებზე, უსაფრთხოების ზომებით გამოწვეული პოზიტიური შედეგები როდი უკმაყოფილებს იმ დამატებით ფინანსურ ხარჯებს რისი გაღებაც უწევს.

David Geperidze

*Doctor of International Law,
Professor at Gori State University*

THE IMPACT OF 9/11 ON THE EUROPEAN UNION'S FIGHT AGAINST AVIATION TERRORISM

Abstract

In the modern world, aviation terrorism represents the primary and unquestionably the most dangerous threat to air transportation. Despite the tightening of security measures, aviation terrorism and the international legal framework/standards regulating this criminal act remain the most significant challenges to this day. The European Union's response to aviation terrorism is of particular interest, as the reactions and policies of European countries in this area have led to the establishment of new policy frameworks and standards.

Keywords: international air law, aviation terrorism, European Union, security, safety, civil aviation

Introduction

This article examines how European authorities respond to the threats posed to civil aviation through the use of individual terrorist tactics. The main focus is placed on political resilience, as we believe that the EU's response to aviation terrorism has triggered a transformation of policy and created a new policy standard. However, in this process, the crime itself has become politicized and turned into a matter of policy. It is important to note that our goal is not to provide an exhaustive overview of all the initiatives developed by the European Union in the field of aviation, nor to analyze aviation security initiatives prior to September 11. Rather, our attention will be directed toward those initiatives that have a clear association to specific incidents—that is, initiatives where it can be confirmed that they emerged as a direct reaction to certain events, and that they originated from European actors both at the national and EU levels. This means that some important—and controversial—mechanisms, such as the EU–U.S. Passenger Name Record (PNR) Agreement, fall outside the scope of this paper.

Incidents of Attacks on Civil Aviation and Their Impact on the Tightening of Security Measures

On September 11, 2001, al-Qaeda carried out the deadliest terrorist attack in human history, turning four hijacked airplanes into flying suicide bombs. Two of them (American Airlines Flight 11 and United Airlines Flight 175) struck the Twin Towers; one (American Airlines Flight 77) caused severe damage to the Pentagon; and the fourth hijacked aircraft (United Airlines Flight 93) crashed in Pennsylvania, near Shanksville, after passengers fought the hijackers for control of the cabin. This series of attacks claimed nearly 3,000 lives, not to mention the immense economic damage estimated at several billion U.S. dollars—or even several trillion when considering the costs of the global war on terror.

However, these attacks not only introduced the phenomenon of suicide hijackings as a new form of aviation terrorism, but also led to a fundamental rethinking of aviation security.

Before September 11, aviation security measures were largely based on the assumption that terrorists were not willing to sacrifice their own lives. Consequently, one of the main goals of security policies was

simply to ensure compliance with general standards. One key security mechanism was the Computer-Assisted Passenger Prescreening System (CAPPS)¹, developed in 1996 to identify suspicious passengers for additional security screening. Interestingly, in the case of September 11, CAPPS functioned fairly well: eight of the nineteen hijackers were flagged by the system. However, the only additional measure applied was monitoring them—their carry-on luggage was not even checked.

Had the hijackers planned an attack similar to the Lockerbie-style² bombing this would most likely have been prevented by the CAPPS system. However, the post-Lockerbie security regime proved ineffective against suicide terrorists.

Following the attacks, the United States established the Transportation Security Administration (TSA)³ to strengthen the security of its transportation systems. This federal agency was created under the Aviation and Transportation Security Act, which transferred the responsibility for airport screening from private airlines to this new governmental body. Among the first measures adopted by U.S. authorities was the introduction of restrictions on the types of items that passengers could or could not bring on board, banning all kinds of scissors, knives, and other potentially dangerous objects that could be used as weapons.

Another significant measure was the installation of reinforced cockpit doors to prevent unauthorized entry by hijackers. However, both measures became subjects of controversy: some pilot associations (for instance, the British Airline Pilots' Association – BALPA)⁴ argued that anti-intrusion doors could undermine pilots' control of the aircraft and even pose safety risks. Meanwhile, airlines were reluctant to allocate first- or business-class seats—usually located closest to the cockpit—as reserves for sky marshals, due to the associated loss of revenue.

Following the recommendations of the 9/11 Commission, the United States also introduced an additional security mechanism for passenger prescreening—the Electronic System for Travel Authorization (ESTA)⁵—for travelers arriving from countries under the Visa Waiver Program.

The wave of urgency to strengthen security quickly spread to the international level. Prior to the 9/11 attacks, intergovernmental agreements on aviation security were primarily developed within the International Civil Aviation Organization (ICAO), a UN agency, while the European Union (EU) itself had no formal competence in this field. Since ICAO mainly produces non-binding recommendations, the level of harmonization of aviation security across Europe was rather limited, with each member state maintaining its own regulatory framework and standards.

However, after September 11, aviation security rapidly became an urgent priority on the political agenda of EU member states. European governments soon realized that in order to ensure a swift, broad, and effective response across the continent, it was necessary to “Europeanize” the process. As a result, civil aviation security was incorporated into the European Union's transport policy competence. This decision carried significant practical implications: since aviation security had become a politically crucial issue, there emerged an urgent need for collective response and policy reform.

By bringing this type of issue under the EU's supranational framework, member states ensured that the Union's institutions could employ strong enforcement mechanisms and enhance legislation (through EU regulations and directives) to guarantee the consistent improvement of security standards at European

¹ Computer Assisted Passenger PreScreening System (CAPPS), <https://www.gao.gov/products/gao-04-385>

² On 21 December 1988, at 19:03 local time, a major aviation disaster occurred over the town of Lockerbie, Scotland. A bomb placed on board a Pan Am Airlines Boeing 747 exploded in midair, destroying the aircraft. Wreckage from the airliner spread over 2,175.59

³ Transportation Security Administration (TSA), <https://www.tsa.gov/history>

⁴ BALPA is the union and professional association for pilots in the UK, <https://www.balpa.org/about/>

⁵ Electronic System for Travel Authorization, <https://www.cbp.gov/travel/international-visitors/esta>

airports. The politicization of aviation security also enabled the European Commission to assume a prominent role: the supranational decision-making process granted it the exclusive right of initiative, meaning it became the only European institution formally authorized to propose policy measures in this field.

However, it is also noteworthy that the Commission's proposals must first be approved by the Aviation Security Regulatory Committee (AVSEC) by a qualified majority vote, where national representatives are present. The Council of Ministers and the European Parliament (EP) also participate in the decision-making process as co-legislators, which, as will be discussed later, had a substantial influence on the EU's overall response to aviation terrorism.

Political debate in Brussels was further intensified by the "shoe bombing plot" of 22 December 2001, only three months after the events of September 11. In this incident, Richard Reid attempted to detonate explosives hidden in his shoes—a plan that failed because the explosive materials had become damp from sweat. Although this event led to discussions about improving passenger screening through full-body scanners, the only additional measure actually adopted—on top of the already enhanced post-9/11 security standards—was the requirement that passengers remove their shoes for scanning if requested, particularly those with thick soles.¹

Nevertheless, this failed attack further demonstrated that al-Qaeda would continue to target aircraft—one of the most iconic and symbolically charged terrorist objectives—in the years to come. Thus, the combined impact of the shock of September 11 and the December 2001 "shoe bomber" plot prompted the European Commission to prepare a policy proposal.² The document closely reflected the international standards established by the International Civil Aviation Organization (ICAO). To enhance the resilience of the aviation sector, the resulting EU regulation, adopted in 2002, called upon member states to establish national civil aviation security programs, implement quality control mechanisms, and create national authorities responsible for coordination and oversight in this field. The regulation also set out a comprehensive list of provisions that had to be met by airport management, operators, and airlines. The detailed security requirements covered a wide range of distinct yet interconnected elements, including: the design and layout of airport buildings, access control to sensitive areas of airports and aircraft, screening of passengers and baggage, searching and inspection of aircraft, control of cargo and airline suppliers, and training and recruitment of relevant personnel.

In addition, it provided guidelines for security equipment (such as metal detectors and X-ray scanners) and established a classification of prohibited items. All of these provisions aimed to raise the minimum common standards of security across European airports.

Member state governments retained the right to implement stricter measures if they deemed them necessary. As a result, this European framework standard granted the Commission significant executive powers, which is rare in EU security policy: it allowed the Commission, together with national representatives, to conduct joint on-site inspections to ensure that these common rules were properly implemented by individual airports.³

The 2002 regulation undoubtedly represented a comprehensive package of measures. Nevertheless, given the prevailing political context, it generated little political debate at the time. Furthermore, when

¹ Shoe bomber: Tale of another failed terrorist attack, <https://edition.cnn.com/2009/CRIME/12/25/richard.reid.shoe.bomber/index.html>

² European Parliament and Council of the European Union, "Regulation 2320/2002 of 16 December 2002 establishing common rules in the field of civil aviation security," Official Journal of the European Union, L 355/1, 30 December 2002

³ The European Commission proposes strengthening the common air security rules, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_05_1178

these rules were amended in 2005, this occurred against the backdrop of an intensified period of EU counter-terrorism policymaking, following the terrorist attacks in Madrid and London.

In fact, inspections carried out by the European Commission revealed a series of deficiencies. It became necessary to amend the more technical aspects of the legislation, as some general requirements needed clarification, and the rules had to be extended to cover cargo and domestic transport, as well as flight security. As a result, changes were proposed concerning passenger screening, personnel training, and aircraft security inspections.

The revision of security rules was also used as an opportunity to expand the Commission's competences, so that its authority would also include in-flight security measures and air traffic from third countries. When the legislative framework was finally revised and adopted in 2008, the new regulation included provisions in areas such as cockpit access and the presence of "sky marshals" on board. Consequently, step-by-step reforms of these rules were continuously implemented throughout this period, with the last major amendment introduced in 2010.¹

In parallel with discussions about amending the EU's common aviation security rules, a new terrorist plot in August 2006—the discovery of a liquid bomb plot targeting transatlantic flights—led to further ad hoc, large-scale adjustments to security policy. On 9 August 2006, British police arrested 24 individuals suspected of planning to attack ten transatlantic airliners using "liquid bombs" disguised as carry-on beverages.

The plot involved peroxide-based liquid explosives, mixed with orange-flavored drink powder, and filled into 500 ml soft drink bottles using syringes, in such a way that the original bottle seals remained intact, making them appear unopened and unused. Thanks to effective intelligence work, the conspiracy was foiled before the terrorists were able to execute the attack.² This was not the first time in history that terrorists had attempted to destroy aircraft in this way — a similar case occurred in the Philippines in 1995.³

At that time, the discovery of this sophisticated plot had no significant impact on aviation security. However, the renewed attempt to use liquid explosives in 2006 prompted the immediate introduction of strict new security measures were developed.

For example, in the United Kingdom, all types of hand luggage were banned, except for wallets, passports or identity cards, and travel documents. However, this did not stop there: the United Kingdom brought the matter to Brussels, and in September 2006 the EU Member States agreed to request that the European Commission introduce an EU-wide ban on the vast majority of liquids carried in hand luggage.

The discussion in the Council of Ministers focused on whether the liquid bomb that the terrorists had attempted to bring on board could indeed have caused such massive and catastrophic damage that it would deliberately destroy an aircraft. Reports from British intelligence services helped convince other governments' representatives, and the internal debate was mainly concentrated on the extent of the prohibition and the quantity of liquids that should be restricted.⁴

¹ Directives: – European Commission Regulation 185/2010 of 4 March 2010 laying down detailed measures for the implementation of the common basic standards on aviation security Official Journal of the European Union L 55/1 5 March 2010, Commission Regulation (EU) No 185/2010 of 4 March 2010 laying down detailed measures for the implementation of the common basic standards on aviation security Text with EEA relevance (europa.eu)

– supplementing the common basic standards on civil aviation security laid down in the Annex to Regulation (EC) No 300/2008 of the European Parliament and of the Council, Regulation -272/2009 – EN – EUR-Lex (europa.eu)

² <https://www.nytimes.com/2006/08/28/world/europe/28plot.html>

³ Oplan Bojinka Revisited: THE PLOT AND ITS LEGACY, <https://www.tsi-mag.com/oplan-bojinka-revisited-the-plot-and-its-legacy/>

⁴ War on two fronts: The EU perspective on the foreign terrorist fighters of ISIL, <https://www.fiia.fi/sv/publikation/war-on-two-fronts?read>

The decision was approved in less than a month, which, by Brussels standards, was remarkably fast. The obvious cost of this speed, however, was that no consultation process took place with private actors, including commercial airlines or airport associations. The Commission swiftly adopted the ban, and on 4 October 2006 an EU regulation was issued controlling the movement of liquids at security screening checkpoints, which entered into force on 6 November 2006.

As in the case of the United Kingdom, the EU's decision allowed passengers to carry on board a maximum of ten containers, each holding no more than 100 millilitres. These containers had to be placed in a single transparent, re-sealable plastic bag of 20 centimetres square. This regulation remains in force to this day, with a few exceptions for liquid medicines and baby milk. Initially, these measures applied only to flights departing from EU territories, but the standard quickly became established worldwide.

Ultimately, it is noteworthy that, following the EU's example, almost every country in the world began to implement similar changes at the international level.

Subsequent negotiations on this legislation took place later, during which the European Parliament exercised its prerogative and called for an assessment of the measures. A Member of the European Parliament from the centre-right EPP-ED group remarked: "No one knows—or cares—whether these rules are effective, since no evaluation has been carried out and no results of such evaluations have been published." On 5 September 2007, Members of the European Parliament adopted a resolution calling on the Commission to review and, if necessary, repeal the rules. Eventually, in 2010, the European Parliament reached an agreement with the Commission and the Council to lift the ban by April 2013. The main argument was that scanner technology would soon be able to distinguish liquid explosives from harmless liquids.

However, due to concerns from EU governments and airlines about the effectiveness of the new liquid-screening technology—and following lobbying efforts by the French and British governments (both of which had interests in Libya)—only a partial and limited lifting of the ban was implemented. The complete, gradual removal of the restrictions was postponed until January 2016. In the meantime, an evaluation process was carried out, which included consideration of the further phased removal of the rules. As part of this process, in January 2014, a new regulation entered into force for European airports, requiring the introduction of special equipment capable of detecting liquid explosives for the screening of liquids, aerosols, and gels.¹

It is quite interesting that the European Parliament had always criticized the ban for several reasons: the inconvenience it caused to passengers, as well as concerns about the proportionality and effectiveness of the measure. Moreover, the restrictions were harshly criticized for creating confusion and delays at European airports, where, according to reports, thousands of litres of alcohol and perfume were being confiscated from passengers every week.

Naturally, European airlines and airport operators, dissatisfied with the costs associated with these measures, also lobbied Members of the European Parliament.

After the failed "shoe bomb" attempt of December 2001, debates over the advantages and disadvantages of introducing full-body scanners were reignited following Umar Farouk Abdulmutallab's attempted detonation of an "underwear bomb." On Christmas Day 2009, a Nigerian national tried to detonate an explosive device hidden in his underwear on board Northwest Airlines Flight 253 from Amsterdam to Detroit, during the final leg of the journey. Fortunately, as in previous cases, Abdulmutallab failed to ignite the plastic explosives due to their moisture content, and responsibility for the attack was claimed by Al-

¹ Liquids, aerosols and gels, https://transport.ec.europa.eu/transport-modes/air/aviation-security/aviation-security-policy/liquids-aerosols-and-gels_en

Qaeda in the Arabian Peninsula (AQAP). Abdulmutallab had been flagged by computerized pre-screening, but at the time no threat was detected.¹ This case, of course, drew attention to the limitations of airport metal detectors in detecting non-metallic objects that may pose a threat to passengers. As an immediate response, additional screening measures were introduced at several airports²—particularly at Schiphol and Heathrow—for transatlantic flights. In a demonstration of political solidarity, in January 2010 the United States and the European Union signed a joint declaration pledging to cooperate in strengthening global aviation security measures.³

At the same time, EU Member States began discussing the inclusion of body scanners in the EU's list of approved screening technologies, as previous attempts to achieve this had been unsuccessful. The European Parliament had long opposed such measures primarily for two reasons. First, it was argued that body scanners could pose a health risk to passengers, as backscatter X-ray systems—types of scanners used in the United States and the United Kingdom—expose passengers to ionizing radiation. Second, the more revealing images produced by body scanners were seen as violating privacy rights and potentially opening the door to discrimination and humiliation. The European Data Protection Supervisor (EDPS)⁴, the Article 29 Working Party on Data Protection, and the Fundamental Rights Agency also expressed concerns that the introduction of security scanners could have a significant impact on the protection of passengers' personal data. The European Commission itself acknowledged that the use of body scanners could infringe upon a number of fundamental rights.

In preparation for a coordinated European response—and following a request from the European Parliament—the Commission issued a fact-finding report on this technology. The document was not the result of an independent study but rather a compilation of national assessments. Subsequently, on 15 June 2010, the Commission adopted a communication on the use of security scanners at EU airports.

The rationale behind this proposal was the fact that “the differing standards of scanners currently deployed across Europe create a serious risk of fragmenting the fundamental rights of EU citizens, hinder their freedom of movement, and raise health concerns associated with new security technologies.”

Accordingly, the communication sought to harmonize the existing national differences that had arisen due to the uncoordinated expansion of this technology. The use of these technologies had previously created discrepancies across national borders, which prompted the adoption of a harmonized approach.⁵

Following this communication and negotiations with the European Parliament, which led to a series of adjustments, the Commission adopted legislation in November 2011 that included security scanners as an additional permissible method in the common list of screening and control technologies. This allowed airports to voluntarily deploy scanners at security checkpoints.

The 2010 “Cartridge Bomb” Plot and Its Impact on Cargo Aircraft Security

In October 2010, Saudi intelligence sources informed Western services that packages containing 300–400 grams of plastic explosives had been placed on various cargo aircraft departing from Yemen. On flights to the United States via airports in Germany and the United Kingdom, the bombs were hidden

¹ Umar Farouk Abdulmutallab sentenced to life, <https://www.ice.gov/news/releases/underwear-bomber-umar-farouk-abdulmutallab-sentenced-life>

² Use of Security Scanners at EU airports, <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vikqhofnaqzs>

³ U.S.-EU Joint Declaration on Aviation Security, <https://www.dhs.gov/news/2010/01/21/us-eu-joint-declaration-aviation-security>

⁴ https://edps.europa.eu/_en

⁵ Use of security scanners at EU airports, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/use-of-security-scanners-at-eu-airports.html>

inside Hewlett-Packard laser printer toner cartridges. It remains unclear whether the intended targets were cargo aircraft or passenger aircraft, as the latter often carry significant amounts of air freight. An alternative possibility is that the bombs were intended for synagogues in various U.S. cities. Responsibility for the plot was once again claimed by Al-Qaeda in the Arabian Peninsula (AQAP). According to AQAP, the operation was still considered a success, as noted in their communication: although it failed, it forced Western countries to spend “billions of dollars on new security measures.”¹

Indeed, prior to this incident, many aviation security specialists had repeatedly warned political leaders that air transport in general—and cargo aircraft in particular—remained especially vulnerable to bombs and terrorist threats, even in the post-September 11 environment. Compared to passenger aircraft, security measures for cargo were relatively weak. In fact, although the 2002 EU common regulations officially applied to cargo security, strengthening this aspect of aviation security only became a political priority after the discovery of the toner cartridge bomb plot. The first outcome of the 30 October plot was a significant institutional change: the establishment of a high-level working Establishment of the High-Level Group on Air Cargo Security

Following the plot, a high-level group on air cargo security was established. In its report, the group formulated a series of recommendations, which were quickly endorsed by the Commission and the Council.

First and foremost, the group proposed a new harmonized EU framework for cargo and mail security, introducing rules to ensure stricter screening of cargo originating outside the EU. In response, the Commission issued legislation requiring air carriers to ensure that cargo from third countries or trusted sources either undergoes rigorous screening for explosives or flammable materials before being granted clearance to fly within the EU. Furthermore, enhanced screening of cargo became mandatory in “high-risk” locations, using a combination of two or more screening measures.² Interestingly, three months after the plot was foiled, the Commission carried out an assessment mission in Yemen and concluded that “several additional security measures had been implemented at Sana’a Airport at that time.”³

Simultaneously, Member States were urged to accelerate the implementation of the EU supply chain security system. This system was developed to certify trusted operators (“shipper”) who would act as regulated agents within the sector. The Commission and relevant national authorities were also tasked with strengthening compliance monitoring of cargo and mail regulations—a recommendation that led to an increase in cargo security inspections. Additionally, improvements in personnel training were required, which were addressed through courses for national aviation security inspectors. Consequently, the Commission ultimately integrated cargo screening into its list of priority issues and also included it in the EU Research and Development Framework Programme.⁴

It is also noteworthy that enhancing the exchange of intelligence and threat information was considered a priority. A common EU threat assessment capability needed to be developed. Accordingly, a risk assessment system was established, based on the ability of national governments to provide threat-related information to the EU Intelligence Analysis Centre (INTCEN) within the European External Action Service (EEAS). Finally, the working group also called for a global approach, which included the

¹ Printer cartridge bomb plot planning revealed, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-11812874>

² European Commission, “The EU action plan on air cargo security,” MEMO /10/625, 29 November 2010.

³ Council of the European Union, “EU Action Plan on Combating Terrorism,” 15893/1/10, 17 January 2011.

<https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vim492jbzevj>

Council of the European Union, “Progress report regarding strengthening air cargo security,” 11250/11, 8 June 2011. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2011250%202011%20INIT/EN/pdf>

Council of the European Union, “Progress report regarding strengthening air cargo security,” p. 10

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2011-0406_EN.doc?redirect

⁴ Final Report Summary – EUROSky (Single European Secure Air-cargo Space),

<https://cordis.europa.eu/project/id/312649/reporting>

rapid implementation of the latest revision of ICAO Annex 17, strengthening cargo security standards. In line with this proposal, the EU also cooperated with the United States and committed, within the ICAO framework, to the preparation of a declaration encouraging states to invest more effort and resources in enhancing the security of air cargo and supply chains. Subsequently, the EU and the U.S. also reached an agreement on mutual recognition of air cargo security measures. For flights to the U.S., in order to establish a single-step screening process, U.S. authorities also collaborate with the European Commission and the European Civil Aviation Conference (ECAC).¹

It is thus clear that after each practical threat or incident, both the European Union and international actors progressively tightened security measures. The reforms implemented following the toner cartridge plot had a notable impact on international cooperation and inter-state collaboration. According to the EU Anti-Terrorism Coordinator, the high-level group's report "brought the transport and security community closer together, and cooperation reached a new level."

However, it is worth noting that considerable progress is still required, as some states remain relatively reluctant to share information. In the long term, the most important outcome of this process could be a transition to a risk-based approach, where data from various sources—both public and private—is closely integrated into threat assessments used to inform policy. This ensures greater transparency in the process and helps identify and address member states' weaknesses in security.

Conclusion

The European Union's response to aviation terrorism laid the foundation for political transformation and generated a long list of changes. However, it is also noteworthy that in this process, aviation terrorism became politicized and a matter of policy. The active efforts of institutional actors at the European level successfully led to the substantive—albeit reactive and often ad hoc—development of policy.

Nevertheless, existing inter-institutional tensions and intense political debates also reflect the contested nature of certain aspects of this response. Some high-profile measures have been criticized for negatively affecting passengers' rights. Yet it must be noted that such criticism rarely stems from people who are genuinely concerned with serious violations of fundamental rights or data protection.

The main reason for criticism typically lies in the financial costs and inconvenience associated with the regulations. Each enhanced measure—whether additional shoe checks or screening of personal items—entails financial expenditures, extra equipment, staff training, and in some cases, increased personnel. Consequently, as unfortunate as it may be, even major technology companies, whose influence can significantly shape political leaders' priorities, may perceive that the positive outcomes of security measures do not justify the additional financial burden incurred.

¹ Council of the European Union, "Aviation Security against Terrorist Threats – Conclusion of the Conference of 31 October 2012, Nicosia, Cyprus," 16252/12, 16 November 2012, p. 11. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/134079.pdf

არტურ ჩობანიანი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
სისხლის სამართლის სამაგისტრო პროგრამის სტუდენტი

**მედიაციის როლი სისხლის სამართალში და
მიმართება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესთან****ანოტაცია**

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს მულტიდისციპლინურ ანალიზს მედიაციის ინსტიტუტის შესახებ ქართულ სისხლის სამართლებრივ სივრცეში. კერძოდ, იკვლევს განრიდება-მედიაციის მექანიზმის როლს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში. კვლევა ასახულებს აღდგენითი მართლმსაჯულების ამ ფორმის პრიორიტეტულობას, რომელიც საქართველოში 2010 წლიდან დაინერგა, მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ სამართლებრივ ტრადიციას მედიაციის ისტორიული (სამედიატორო სასამართლოების) ანალოგები გააჩნდა. საკვანძო ასპექტია მედიაციის თანაფარდობა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის კონსტიტუციურ და საერთაშორისო პრინციპთან, რაც უზრუნველყოფს მოზარდის უსაფრთხოებას, კეთილდღეობას, რესოციალიზაციასა და სტიგმატიზაციის პრევენციას.

აგრეთვე, ნაშრომში განხილულია განრიდება/მედიაციის, როგორც სისხლის სამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმის, დამაბალანსებელი ფუნქცია, რომელიც ეფექტიანად აღწევს სასჯელის მიზნებს – კერძოდ, რესოციალიზაციასა და რეაბილიტაციას – რეპრესიული ზომების გარეშე. საერთაშორისო პრაქტიკის (აშშ, ნორვეგია) ანალიზი ცხადყოფს აღდგენითი მართლმსაჯულების მზარდ პოპულარობას და მაღალ ეფექტურობას დანაშაულის პრევენციისა და მხარეთა (დამნაშავე/მსხვერპლი) კმაყოფილების თვალსაზრისით. საქართველოში 2010 წლიდან დაფიქსირებული სტატისტიკური მონაცემები, განსაკუთრებით განმეორებითი დანაშაულის დაბალი მაჩვენებელი და ბოლო წლებში (2022-2023) პროგრამაში ჩართულობის მზარდი ტენდენცია (მათ შორის, სრულწლოვანთა გარკვეულ კატეგორიებზე გავრცელება), ერთმნიშვნელოვნად ადასტურებს მედიაციის ინსტიტუტის მაღალ ეფექტურობასა და პერსპექტიულობას ქვეყნის სამართლებრივი სისტემისთვის.

საკვანძო სიტყვები: მედიაცია, სისხლის სამართალი, არასრულწლოვანი, მართლმსაჯულება.

**მედიაციის როლი სისხლის სამართალში და
მიმართება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესთან****შესავალი**

მედიაციის ინსტიტუტი ახალ მოვლენას წარმოადგენს ქართულ სისხლის სამართალში. ჯერ კიდევ ათწლეულების წინ მართლმსაჯულების უზრუნველსაყოფად მოქმედ მექანიზმად ითვლებოდა კლასიკური, სისხლის სამართლებრივი დევნის დაწყების მეთოდი. როდესაც არ განიხილებოდა აღდგენითი მართლმსაჯულების რომელიმე სახე, როგორცაა განრიდება-მედიაციის პროგრამაში ჩართვა. დროთა განმავლობაში „მედიაცია-სისხლის სამართალში“ კონცეფცია უფრო პოპულარული გახდა და შესაბამისად, გაიზარდა მოთხოვნა და დადებითი განწყობებიც საზოგადოების მხრიდან, მათ შორის არასრულწლოვნის მიერ.

წარმოდგენილი ნაშრომი დაეთმო მედიაციის საკითხის განხილვას სისხლისსამართლებრივ ჭრილში, მიმოვიხილავთ არსებულ ტენდენციებსა და შევაფასებთ არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესს, როგორც ამოსავალი წერტილი მედიაციის გამოყენებისას.

იმავდროულად განხილული იქნება სასჯელის მიზნებთან თანაფარდობის საკითხიც, სადაც ვიმსჯელებთ, როგორც ალტერნატიული მექანიზმის დამაბაღანსებელ ეფექტზე, როდესაც სახე-ზეა დაზარალებული და დამდგარი ზიანიც სახეზეა.

განრიდება-მედიაციის ინსტიტუტის დასახვეწად, საჭიროა საერთაშორისო პრაქტიკის მაქსიმალურად გაზიარება, იმ ქვეყნების მოდელის გადმოღება, სადაც დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენის მიუხედავად, არასრულწლოვნის რეაბილიტაცია შეუფერხებლად მიმდინარეობს და მეორე მხარეც არ განიცდის დანაშაულის შედეგებს.

1. მედიაციის არსი და განვითარების ისტორია

ტერმინი „მედიაცია“ შეიძლება წარმოშობილი იყოს ბერძნული სიტყვიდან „medos“ (მედიატორი, ნეიტრალური); მისი ლათინური ფუძის ზმნა „medere“ ნიშნავს განკურნებას, „Mediatio“ კი – შუამავლობას. მედიაცია მოიცავს პროცედურას ან მეთოდს, რომელსაც ნეიტრალური შუამავალი (მედიატორი) იყენებს ნებაყოფლობითობის, ავტონომიისა და შედეგებისადმი ღიაობის პრინციპების საფუძველზე მხარეებს შორის დავის მოგვარების დახმარების მიზნით¹.

მედიაციის შესახებ კანონის მიხედვით მედიაცია ეს არის „პროცესი, მისი სახელწოდების მიუხედავად, რომლის საშუალებითაც ორი ან რამდენიმე მხარე მედიატორის დახმარებით ცდილობს დავის ურთიერთშეთანხმებით დასრულებას, მიუხედავად იმისა, ეს პროცესი დაწყებულია მხარეთა ინიციატივით თუ კანონით გათვალისწინებული საფუძვლითა და წესით“².

სტატიის შინაარსიდან გამომდინარე, უნდა აღინიშნოს, რომ 2010 წლამდე საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობდა კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მიმართ ბავშვის საუკეთესო ინტერესებსა და ბავშვის ინდივიდუალურ საჭიროებებზე დაფუძნებულ მიდგომებს და არ ითვალისწინებდა სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული ღონისძიებების გამოყენების შესაძლებლობას³.

როგორც წესი, საქართველოში დამნაშავისა და დაზარალებულის შერიგების ინსტიტუტი, კერძოდ, განრიდება და მედიაცია გამოიყენება როგორც სრულწლოვანთა, ისე არასრულწლოვანთა მიმართ⁴.

ფაქტობრივად, მედიაციაში მოიაზრება დავის გადაწყვეტის არასასამართლო პროცესი.⁵ თუკი გადმოვიტანთ სისხლისსამართლებრივ ჭრილში, მასში აქტიური როლი აკისრია ბრალდების მხარეს, რამეთუ მისი გადასაწყვეტია განარიდოს მოზარდი და ჩართოს მედიაციის პროგრამაში თუ დაიწყოს სისხლისსამართლებრივი დევნა. არ იქნება გადაჭარბებული განაცხადი, თუკი ვიტყვით, რომ მედიაციის პროგრამის მხარდაჭერა და პროაქტიულად გამოყენება სისხლის სამართალში, პირდაპირ კავშირშია საქართველოს ევროპულ გზაზე აქტიურ სვლასთან და ევროკავშირის დიდ ოჯახში გაწევრიანების მიზანთან.

1.1 მედიაციის პროგრამის დანერგვა ქართულ სისხლის სამართალში

აღდგენითი მართლმსაჯულების ინსტიტუტზე საუბრისას, აღსანიშნავია, რომ – მედიატორ-

¹ მედიაციის შესახებ საქართველოს კანონის კომენტარი, თბილისი, 2024. გვ.32-33.

² მედიაციის შესახებ კანონი, მუხლი 2.

³ საქართველოს პროკურატურის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შედეგები ყოველწლიური ანგარიში, 2024 წ.

⁴ ხ. თანდილაშვილი, სისხლის სამართლის პროცესში დაზარალებულის უფლებები ევროპული და ქართული კანონმდებლობის მიხედვით. გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი, მეორე გამოცემა-აგვისტო, 2017 წ., 55 გვ.

⁵ Gullo A., Mediation unter der Herrschaft des Rechts Berlin, 2006, 25.

თა ინსტიტუტი ქართველი ერის სოციალური ცხოვრების განვითარების პირველივე საფეხურზე არსებობდა. საქართველოში ფუნქციონირებდა სამედიაციო სასამართლო, რომლის დანიშნულება იყო მხარეთა მორიგება კონფლიქტში მყოფ პირთა შურისძიების თავიდან ასაცილებლად¹.

უფრო თანამედროვე წიაღებზე რომ ვისაუბროთ, ფაქტობრივად 2010 წლამდე, ქართული საზოგადოება არ იცნობდა მართლმსაჯულების ისეთ სახეობას, რომელიც ფოკუსირებული იქნებოდა აღდგენით მიდგომებზე, შესაბამისად სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმები ამოქმედდა 2010 წლის მერე.

განრიდება მედიაციის ისტორიაზე საუბრისას, აღსანიშნავია, რომ ერთ-ერთ საკანონმდებლო რეგულაციას წარმოადგენს, საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2016 წლის 1 თებერვლის 120-ე ბრძანება, რომელიც მოიცავს არაერთ პრაქტიკულ კომპონენტს ამ დარგში.

არასრულწლოვანთა განრიდების პროგრამა ამოქმედდა 2010 წელს, თუმცა, საკანონმდებლო რეგულაცია ძალიან მწირი იყო. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესო გახლდათ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის განმარტებითი ბარათი, რომელიც კოდექსის მიღების საჭიროების დასაბუთებისას ხაზგასმით მიუთითებდა, რომ „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიღების აუცილებლობა დღის წესრიგში დადგა სწორედ იმიტომ, რომ 2016 წლამდე არსებული კანონმდებლობა არ უთმობდა საკმარის ყურადღებას არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს და არ ითვალისწინებდა სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული ზომების პრიორიტეტულობას.“²

და ბოლოს, ნიშანდობლივია, რომ 2014 წლიდან საქართველოს იუსტიციის სასწავლო ცენტრის ბაზაზე ფუნქციონირებს მედიაციის სახლი, სადაც ყველა პირობაა შექმნილი მედიაციის მეხვედრების ჩასატარებლად. სტატიის ფარგლებში, განვიხილავთ აგრეთვე აღნიშნული ინსტიტუტის დანერგვის ისტორიასა და განვითარების გზას საქართველოში.

1.2 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი სისხლის სამართალში

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-3 მუხლის მე-4 ნაწილი განმარტავს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის ცნებას, კერძოდ, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები ეს არის, „არასრულწლოვნის უსაფრთხოების, კეთილდღეობის, ჯანმრთელობის დაცვის, განათლების, განვითარების, რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციისა და სხვა ინტერესები, რომლებიც საერთაშორისო სტანდარტებისა და არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შესაბამისად, აგრეთვე მისი აზრის გათვალისწინებით განისაზღვრება“. ასევე, ბავშვთა უფლებათა კოდექსი აღგენს, ბავშვის საუკეთესო ინტერესებისთვის უპირატესობის მინიჭების პრინციპს, კერძოდ, „ბავშვის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისას გაითვალისწინება მისი ოჯახურ გარემოში პიროვნული განვითარების უფლება, ბავშვის სოციალური და კულტურული მახასიათებლები, მის მიერ საკუთარი უფლებებისა და თავისუფლებების დამოუკიდებლად რეალიზების შესაძლებლობა და ბავშვის მოსაზრებები“³. როდესაც ვმსჯელობთ ბავშვთა საუკეთესო ინტერესზე სისხლის სამართალში, რამდენიმე გარემოებაა გასათვალისწინებელი. ნიშანდობლივია, რომ „საუკეთესო ინტერესის პრიორიტეტულობა არ გულისხმობს კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის სისხლის სამართალწარმოების გარკვეულ ფარგლებში გაკიცხვის გარეშე დატოვებას. აქედან გამომდინარე, ერთის მხრივ, სამართლიანობის და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, ხოლო მეორეს მხრივ, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი ერთმანეთთან აქტიურ კავშირშია. თითოეული ინტერესი ერთიანობაში გამომდინარეობს სა-

¹ ბ. მეურმიშვილი, „მოსაზრება სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმის – სრულწლოვანთა განრიდების სრულყოფისათვის“, სამეცნიერო ჟურნალი სპექტრი, 2023წ. 8(2), გვ.3-4.

² საქართველოს პროკურატურის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შედეგები ყოველწლიური ანგარიში, 2024წ.

³ საქართველოს კანონი ბავშვის უფლებათა კოდექსი, მუხლი 5.

მართლებრივი და დემოკრატიული სახელმწიფოს კონსტიტუციური პრინციპებიდან¹. თითოეულ სისხლის სამართლის საქმეში უფლებამოსილმა სახელმწიფო უწყებებმა ობიექტურად უნდა განსაზღვრონ არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესი. ყოველივე ეს არ უნდა ატარებდეს ფორმალურ ხასიათს. ამ კუთხით არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი, პირდაპირ კავშირშია განრიდება-მედიაციის პროგრამასთან².

2. მედიაციის პროგრამაში ჩართვის წინამძღვრები

მედიაციის პროგრამა, წარმოადგენს ერთგვარ ნოვაციას ქართულ სისხლის სამართალში. ჩვენ, როდესაც ვსაუბრობთ აღნიშნული პროგრამის ამოქმედების წინაპირობებზე, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პუნქტად უნდა გამოვყოთ, თვითონ ბავშვის სურვილი, საუკეთესო ინტერესის პრინციპი და აგრეთვე, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია გადაწყვეტილების მიმღები პირის დასაბუთებული პოზიცია.

ბავშვის უფლებათა კონვენცია ადგენს სახელმწიფოთა ვალდებულებას ყველა იმ ბავშვის მიმართ, რომელიც იმხილება დანაშაულის ჩადენაში, შეიმუშაოს ისეთი ღონისძიებები, რომელიც ხელს უწყობს არასრულწლოვნის ღირსებისა და საკუთარი მნიშვნელობის გრძნობის განვითარებას, განუმტკიცებს მას ადამიანის უფლებებისა და სხვათა ძირითადი თავისუფლებებისადმი პატივისცემას, ითვალისწინებდეს ბავშვის ასაკს და მისი საზოგადოებაში რეინტეგრაციის, ასევე, საზოგადოებაში სასარგებლო როლის შესრულების სასურველობას³. არასრულწლოვანთა მიმართ განრიდების/განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის გამოყენების წესისა და მხარეებს შორის გასაფორმებული ხელშეკრულების ძირითად პირობებში, განრიდების ხელშეკრულება მიჩნეულია სამოქალაქო-სამართლებრივ ხელშეკრულებად, რომლის მხარეებს წარმოადგენენ ბრალდებული, მისი კანონიერი წარმომადგენელი, პროკურორი, სოციალური მუშაკი, ან შესაბამის შემთხვევაში ფსიქოლოგი ან სხვა პირი⁴. განრიდება ეს არის სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმი, რომელიც კანონთან კონფლიქტში მყოფ ახალგაზრდას განაჩინებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის, სასჯელისა და ნასამართლობისაგან. თუმცა, მას ჩადენილ ქმედებაზე პასუხისმგებლობას აკისრებს ალტერნატიული ფორმით, რითაც ხელს უწყობს ჩადენილი დანაშაულის გააზრებას⁵.

აღსანიშნავია, რომ ქართული სისხლის სამართალი სხვადასხვა განზომილებებში განიხილავს აღნიშნულ ინსტიტუტს, როდესაც საქმე ეხება არასრულწლოვანთან ერთად სრულწლოვნის ბელს, რადგან ამ შემთხვევაში მოქმედებს დანაშაულთა კატეგორიის გათვალისწინების პრინციპი. განსხვავებით არასრულწლოვნის შემთხვევისაგან, სრულწლოვნის შემთხვევაში, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი მკაფიო დათქმას აკეთებს, კერძოდ იმისთვის, რომ განვარიდოთ სრულწლოვანი, აუცილებელია რომ მას ჩადენილი ჰქონდეს მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დანაშაული⁶. ესე იგი მისი შეზღუდული გამოყენებადობიდან გამომდინარე, მას ვერ გავავრცელებთ განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩამდენ სუბიექტებზე. საკითხს მეტი სიცხადე, რომ მივანიჭოთ, გასაზიარებელია, „საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2016 წლის 1 თებერვლის №120 ბრძანება „არასრულწლოვნის მიმართ განრიდების/განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის გამოყენების წესისა და მხარეებს შორის გასაფორმებული ხელშეკრულების ძირითადი პირობების დამტკიცების შესახებ“, ბრძანება სადაც ერთგვარ პოსტულატებად არის გამოყო-

¹ Herring, J., Farewell Welfare? Journal of Social Welfare and Family Law, 2005, გვ.160

² ვ.წითლაური, „არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმები“, 2023წ. გვ.108.

³ კონვენცია ბავშვის უფლებების შესახებ, მუხლი 40.

⁴ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება #210, დანართი 1 (<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3176195>).

⁵ Best Practices in Youth Diversion. University of Maryland School of Social Work. 2018, pg. 3// <https://theinstitute.umaryland.edu/media/ssw/institute/md-center-documents/Youth-Diversion-Literature-Review.pdf>

⁶ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 168¹-ე.

ფილი, მედიაცია/განრიდების საკითხის წინაპირობები, კერძოდ, მისი განხორციელება ხდება შემდეგი პრინციპების საფუძველზე:

- ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენების მაქსიმალური ხელშეწყობა;
- ნებაყოფლობითობა
- პროპორციულობა
- კონფიდენციალურობა
- სტიგმატიზაციის დაუშვებლობა
- არასრულწლოვნის ქეშმარიტი ინტერესის გათვალისწინება¹.

„არასრულწლოვნის მიმართ განრიდების/განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის გამოყენების წესისა და მხარეებს შორის გასაფორმებელი ხელშეკრულების ძირითადი პირობების დამტკიცების შესახებ“.

2.1 არასრულწლოვნის თანხმობა და ინტერესი

ზემოთხსენებულ მსჯელობაში, არაერთხელ აღინიშნა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი, რომელიც ამოსავალ წერტილად ითვლება მედიაციის გამოყენების თვალსაზრისით. გარდა საუკეთესო ინტერესის არსებობისა, უმთავრესი საკითხია, იმის ცხადად ცოდნა, რამდენად უძლოდა წინ ასეთ ზეამატლებულ გარემოებას, როგორიცაა ბავშვის საუკეთესო ინტერესი. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის თანახმად „სასამართლო უფლებამოსილია განრიდების გამოსაყენებლად საკუთარი ინიციატივით ან მხარის დასაბუთებული შუამდგომლობის საფუძველზე საქმე დაუბრუნოს პროკურორს, რომელიც არასრულწლოვან ბრალდებულს განრიდებას შესთავაზებს და, მისი თანხმობის შემთხვევაში, მიიღებს გადაწყვეტილებას განრიდების შესახებ. ამ გადაწყვეტილების მიღებამდე სასამართლო მეორე მხარის პოზიციასაც ისმენს². შესაბამისად, გარდა ოფიციალური ორგანოების გადაწყვეტი როლისა, განრიდება/მედიაცია რეალიზებას მოკლებულია, თუ თვით მოზარდი არ თანხმდება მასში ჩაბმასა და მონაწილეობის მიღებაზე. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, კანონმდებლის მოთხოვნა, არც ერთ შემთხვევაში არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს მის საუკეთესო ინტერესს³.

2.2 სასჯელის მიზნებთან თანაფართობის საკითხი

სასჯელის მიზნები მოცემულია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში, კერძოდ:

„სასჯელის მიზანია სამართლიანობის აღდგენა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშავის რესოციალიზაცია“⁴. საქართველოს კონსტიტუციის მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად „დაუშვებელია ადამიანის წამება, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობა, არაადამიანური ან დამამცირებელი სასჯელის გამოყენება“. ნიშანდობლივია, რომ განრიდება/მედიაციის პროგრამის აღმოცენებამდე უამრავი ადამიანის მიმართ გამოიყენებოდა ყველაზე მკაცრი სასჯელის ზომები და არ არსებობდა ალტერნატიული და დამაბალანსებელი სხვა მექანიზმები, რომლებიც დაიცავდა სასჯელის ყველაზე მკაცრი ზომის, თავისუფლების აღკვეთისაგან. გარდა ამისა, განრიდების პროგრამა შემუშავებულია იმისათვის, რომ მოხდეს სასამართლოების, სასჯელადსრულების დაწესებულების, ასევე დროებითი მოთავსების იზოლაციური განტვირთვა და მეტი ყურადღება დაეთმოს უფრო საშიშ სამართალდარღვევებს⁵. გავიზიარებთ გერმანულ

¹ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2016 წლის 1 თებერვლის №120 ბრძანება.

² საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მუხლი 39-ე.

³ ვ.წითლაური, „არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმები“, 2023წ. გვ.148.

⁴ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 39.

⁵ 2010 წლის ივლისის სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილებების შესახებ: <https://mimomxilveli.wordpress.com/category/უკანასკნელად-ნანახია-20.03.2019>

მიდგომას, სადაც გამოთქმულია მოსაზრება, რომ „სასჯელი არასრულწლოვანთან მიმართებაში, პირველ რიგში, უნდა ემსახურებოდეს მის აღზრდას. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სასჯელი უნდა იყოს მომავალზე ორიენტირებული“¹.

განსხვავებით სრულწლოვნებისგან, ქართული სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, განსხვავებულად განსაზღვავს სასჯელის მიზნებს არასრულწლოვანთა შემთხვევაში, კერძოდ ისინია „არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება“². მართალია, დამნაშავის დაზარალებულთან შერიგება (მედიაცია) სასჯელის სახეს არ წარმოადგენს, მაგრამ მისი, როგორც კონფლიქტური სიტუაციის მოგვარების ერთ-ერთი აქტიური მეთოდის, მნიშვნელობა, პირდაპირ მიმართებაშია დაზარალებულსა და დანაშაულის ჩამდენს შორის გასატარებელ ღონისძიებებთან³. სასჯელის მიზნების მნიშვნელოვან როლს წარმოადგენს დამნაშავეს და დაზარალებულს შორის არსებული კონფლიქტის მოგვარება და საზოგადოებრივი წესრიგისა და უსაფრთხოების დაცვა⁴. დამნაშავესა და დაზარალებულს შორის არსებული კონფლიქტის გრძელვადიანი პერსპექტივით მოგვარება შესაძლებელია მედიაციის გზით, რის შემდეგაც განმეორებითი დანაშაულის ან რევექტიმიზაციის საფრთხე მნიშვნელოვნად მცირდება⁵. გ. თუმანიშვილი განიხილავს სასჯელის ცალკეულ მიზნებს, აბსოლუტურ და პრევენციულ თეორიებს მედიაციასთან ურთიერთკავშირში. იგი აღნიშნავს, რომ აბსოლუტური თეორიის გაზიარების შემთხვევაში, დანაშაულის გამოსყიდვა მედიაციის გზითაც არის შესაძლებელი, ვინაიდან სამართლიანობის აღსადგენად სავალდებულო არ არის ყოველთვის რეპრესიული პოლიტიკის გატარება⁶. მედიაცია გახლავთ სწორედ ის დამაბალანსებელი მექანიზმი, რომელიც ერთის მხრივ არ ამძიმებს არასრულწლოვნის სისხლისსამართლებრივ სტატუსს და მეორეს მხრივ საზოგადოებრივ უკმაყოფილებასაც არ იწვევს, სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტა/ჩანაცვლებით. აღმზრდელობითი მართლმსაჯულების ეფექტიანად გამოყენებით, მედიაციის პროგრამის მიზნობრივი გამოყენების გზით, მაქსიმალურად მიღწევადია სასჯელის მიზნები.

3. საერთაშორისო პრაქტიკა და დადგენილი სტანდარტები

საერთაშორისო სამართლებრივი წყაროები ადასტურებენ, რომ მედიაციის გამოყენება სისხლის სამართლებრივ დავებში, დიდი მხარდაჭერით სარგებლობს, იგი განსაკუთრებით პოპულარულია ამერიკის შეერთებულ შტატებში. ერთ-ერთ სახელმძღვანელოში, გამოთქმულია მოსაზრება, რომ, „კრიმინალური მედიაცია ისეთივე პროცესია, როგორც ნებისმიერი სხვა ტიპის მედიაცია და ხშირად იგივე საკითხები იჩენს თავს, მაგრამ ის ყოველთვის რთულია, რადგან ემოციები უკიდურესად მაღალია. საერთოდ არ არის იშვიათი, როდესაც ბრალდებული ფსიქიკურად არამდგრადია, ნაკლებად განათლებულია, გაბრაზებული ან აგრესიული. ზოგჯერ ბრალდებული ამას ყველაფერს აერთიანებს და მეტსაც. ნიშანდობლივია პორტუგალიის მაგალითი, სადაც სახელმწიფოს დონეზე უწყებრივად არის ჩამოყალიბებული სპეციალური სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს მედიაციის რეალიზებას სისხლისსამართლებრივ დავებში, კერძოდ „მედიაციის სისტემა არის ინსტიტუტი, რომელსაც ხელს უწყობს იუსტიციის სამინისტრო. ის საშუალებას აძლევს ბრალდებულს და დაზარალებულ მხარეს, მედიაცია გამოიყენონ დანაშაულთან დაკავშირებული დავების სასამართლოს გარეშე გადასაჭრელად, 2007 წლის 12 ივნისის კანონი N21/2007-ის შესაბამისად“. მედიატორი უკავშირდება ბრალდებულს და დაზარალებულ მხარეს,

¹ Zieger, M., Verteidigung in Jugendstrafsachen, 2013, გვ. 44.

² საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მუხლი 65.

³ შალიკაშვილი, მ., მიქანაძე, გ., „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება“, 2016წ. გვ. 109.

⁴ ვ.ჭითლაური, „არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმები“, 2023წ. გვ.160.

⁵ Meier, B., Rössner, D., Trüg, G., Wulf, R., Jugendgerichtsgesetz Handkommentar, 2014წ. გვ.56.

⁶ თუმანიშვილი, გ., „სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში“. სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, აღდგენითი (რესტორაციული) მართლმსაჯულება და მისი განვითარების პერსპექტივა საქართველოში. 2013წ. გვ. 267.

რათა მიაწოდოს ინფორმაცია მედიაციის პროცედურის თავისებურებების შესახებ, მათ შორის მისი ბუნების, მიზნისა და წესების, ასევე მხარეთა და მედიატორის უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ. თუ მედიატორი ვერ იღებს თანხმობას როგორც ბრალდებულისგან, ისე დაზარალებული მხარისგან მედიაციის პროცედურის ჩასატარებლად, ის აცნობებს პროკურატურას და სასამართლო პროცესი გრძელდება. სხვა დროს, მას შემდეგ, რაც პროკურორი საქმეს მედიატორის დაუბრუნებს, მედიაცია უნდა დასრულდეს მაქსიმუმ 3 თვის ვადაში, წინააღმდეგ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი წარმოება გაგრძელდება.¹

საინტერესოა ნორვეგიული მოდელი, რომელიც ერთ-ერთ განვითარებულ ქვეყნად ითვლება, სადაც აქტიურად გამოიყენება მედიაციის ინსტიტუტი. ნორვეგია ერთ-ერთი მოწინავე ქვეყანა იყო ევროპაში, რომელმაც დანერგა მედიაციის ინსტიტუტი სისხლის სამართალში. თავდაპირველად, ეს იყო პილოტური პროექტი, რომელიც დაარსდა 1981 წელს არასრულწლოვანი დამნაშავეებისთვის (18 წლამდე პირები, რომლებმაც პირველად ჩაიდინეს დანაშაული), შემდეგ, 1983 წლიდან, ინდივიდუალურ მუნიციპალიტეტებში დაარსდა კონფლიქტის გადაწყვეტის საბჭოები, რათა თავიანთ ტერიტორიებზე ექსპერიმენტული მედიაციის პროექტები განეხორციელებინათ. დროთა განმავლობაში, მედიაცია განხორციელეს ზრდასრულ დამნაშავეებზეც და უარყვეს შეზღუდვა, რომელიც ეხებოდა მხოლოდ ერთჯერადად დანაშაულის ჩამდენ პირებს. საქმეები კონფლიქტის გადაწყვეტის საბჭოებს გადაეცემოდა. ნორვეგიაში საქმე შეიძლება გადაეცეს სისხლისსამართლებრივ მედიაციას 3 შემთხვევაში. პირველი, როდესაც პროკურორს მიაჩნია, რომ დამნაშავის ბრალეულობა დამტკიცდება და ალტერნატიულად დასჯის მიზნით, საქმეს გადასცემს მედიატორს. მეორე შემთხვევაა, როდესაც ნორვეგიის სასჯელადასრულების სამსახური, მსჯავრდებულთან შეთანხმებით განსაზღვრავს საზოგადოებრივი სასჯელის ზუსტ შინაარსს სასამართლოს მიერ განსაზღვრული საზღვრების ფარგლებში. მესამე შემთხვევაა, როდესაც პირდაპირაა მითითებული, რომ მედიაციაში მონაწილეობა სასჯელის შეჩერების ერთ-ერთი პირობაა.²

3.1 მედიაცია სისხლის სამართალში, მიდგომები და მიმდინარე პრაქტიკა ამერიკის შეერთებული შტატების მაგალითზე

ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ყველა შტატს აქვს კანონები, რომლებიც არეგულირებს მედიაციას, და მიუხედავად იმისა, რომ მედიაცია პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული უმეტეს შტატში, იგივე კანონები მაინც ვრცელდება მასზე³. დამნაშავესა და მსხვერპლზე ორიენტირებული მედიაციის პროცესი აგრძელებს განვითარებას ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ის უფრო და უფრო მზარდი პოპულარობით სარგებლობს. აღსანიშნავია, რომ ეროვნული ორგანიზაციები, ამერიკის შეერთებული შტატების ადვოკატთა ასოციაცია, ეროვნული საბჭო, არასრულწლოვანთა და საოჯახო საკითხების განმხილველი სასამართლოები და სხვა სტრუქტურები, ნათლად იყენებენ მედიაციის წესებს, თავიანთი მართლმსაჯულების განხორციელების პრინციპებში. დღესდღეობით, ამერიკის შეერთებულ შტატებში არსებული მოდელი მოითხოვს მეტ განვითარებას, კერძოდ საჭიროა ტრადიციული მართლმსაჯულების მეთოდებიდან, უფრო მეტად გადახრა ალტერნატიული მექანიზმებისკენ და ამ მიმართულებით საჭიროა მეტი გაფართოება.⁴ ამერიკის შეერთებულ შტატებში, მედიაციის ინსტიტუტი სისხლის სამართლებრივ დავებში, სათავეს იღებს 1970-80 წლებიდან, კერძოდ ამ დროიდან, ფაქტობრივად იწყება სკანდინავიური მოდელის

¹ Directorate-General for Justice Policy – Ministry of Justice, (https://dgpi.justica.gov.pt/Portals/31/Ingl%C3%AAs/FAQ_S_SMP.pdf?ver=TUEeL7V-CL6QARhCr_iCsQ%3D%3D).

² The Norwegian Model of Victim–Offender Mediation as an Original System Approach, (<https://bsp.uwb.edu.pl/article/view/968/800>)

³ The Honorable Kevin P. Moriarty District Court Judge, Division 14 Johnson County, Kansas

⁴ Restorative Justice in the States: An Analysis of Statutory Legislation and Policy, S.Pavelka, Justice Policy Journal, Fall 2016წ.

შემოღება და დანერგვა ამერიკის შეერთებულ შტატებში. 70-იან წლებში მან მოიცვა ისეთი სამართალდარღვევები, როგორიცაა წვრილმანი ხულიგნობა, არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი გადაცდომები. ამავე პერიოდში ჩამოყალიბდა ე.წ. მსვერპლისა და დამნაშავეს მედიაციის პროგრამა, რომელიც პირველად დაინერგა მინნესოტაში, ხოლო 80-იანი წლებიდან, აღნიშნული პროექტი იმპლემენტირებულ იქნა არაერთ შტატში, როგორიცაა კოლორადო, პენსილვანია და სხვა. 2000-იან წლებში, მყარი სახე აიღო მედიაციის განვითარებამ და არაერთი არეალი მოიცვა, ხოლო 2010-2020 წლებში, მედიაცია იღებს თანამედროვე სახეს და იძენს არაერთ დანაშაულზე გამოყენების შესაძლებლობას.

თუკი დავყვრდნობით, ამერიკის შეერთებულ შტატებში მოქმედი, National Survey of Victim-Offender Mediation Programs-ის მონაცემებს, შესაბამისად, ამერიკის შეერთებულ შტატებში მოქმედებს 289 პროგრამა დამნაშავესა და მსხვერპლის მორიგებაზე ორიენტირებული, ამავე კვლევით, დაახლოებით 65 პროცენტი, ვინც მიიღო მონაწილეობა მოუწიათ დანაშაულის აღიარება. ამერიკის შეერთებულ შტატებში, საშუალო სტატისტიკა ცხადყოფს, რომ მონაწილეების სურვილის საშუალო მაჩვენებელი მერყეობს 60-70 პროცენტში¹. შეერთებულ შტატებში, დაახლოებით 50 პროცენტი საქმეების, თუკი მხარეები თანახმა არიან მედიაციაზე სრულდება მორიგებით. მედიაციის ინსტიტუტი განსაკუთრებით პოპულარულია არასრულწლოვნების შემთხვევაში, 2016 წელს ჩატარებული კვლევით, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, მიახლოებული მაჩვენებელი საქმეების რომლებშიც ფიგურირებენ არასრულწლოვნები, აქედან 5.3% გადაწყდა მედიაციით, ხოლო 29% მედიაციის გარეშე². კვლევისას, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ჩატარებული გამოკითხვით (by Umbreit & Coates), დადგინდა, რომ 79% მსხვერპლთა გამოსატყვევებლად კმაყოფილებას მედიაციის შედეგებით, ხოლო 87% დამნაშავეთა³.

4. მედიაციის გამოყენების სტატისტიკა საქართველოში

მოცემულ თავში, საუბარი იქნება განრიდება-მედიაციის გამოყენების მაჩვენებელზე არასრულწლოვნებთან მიმართებით. 2010 წლამდე საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობდა კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მიმართ ბავშვის საუკეთესო ინტერესებსა და ბავშვის ინდივიდუალურ საჭიროებებზე დაფუძნებულ მიდგომებს და არ ითვალისწინებდა სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული ღონისძიებების გამოყენების შესაძლებლობას⁴. აღსანიშნავია, რომ განრიდების და მედიაციის პროგრამა თავდაპირველად შეზღუდულად მოქმედებდა და მოიცავდა საქართველოს 4 ქალაქს: თბილისი, რუსთავი, ქუთაისი და ბათუმი, ვინაიდან არულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის თანახმად, არასრულწლოვნის მიმართ, პირველ რიგში, განიხილება განრიდების ან აღდგენითი მართლმსაჯულების ღონისძიების გამოყენების შესაძლებლობა⁵, შესაბამისად გაფართოვდა მისი არეალი და 2014 წლიდან პროგრამა ვრცელდება საქართველოში სრული მასშტაბით. 2019 წელს არსებული მონაცემებით, პროგრამის დაწყებიდან განრიდებულია 3000 მეტი არასრულწლოვანი, რომელთაგანაც განმეორებით დანაშაული ჩაიდინა მხოლოდ 134 არასრულწლოვანმა, რაც ერთმნიშვნელოვნად მეტყველებს პროგრამის ეფექტურობაზე ქართულ სისხლის სამართალში. 2016 წელს, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით, განრიდება-მედიაციის მოქმედების ფარგლები გაფართოვდა პირთა წრის მიხედვით და, გარდა არასრულწლოვნებისა, პროგრამაში 18-დან 21 წლამდე ასაკ-

¹ National Survey of Victim-Offender Mediation Programs, (https://ovc.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh226/files/pubs/OVC_Archives/reports/restorative_justice/restorative_justice_ascii_pdf/ncj176346.pdf?utm_source=chatgpt.com)

² Impact of Mediation on Criminal Misdemeanor Cases, Administrative Office of the Courts, Court Operations Funding from the State Justice Institute, Grant Number SJI-12-N-003 September 2016

³ Victim-Offender Programs, Chapter 4,

⁴ საქართველოს პროკურატურის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შედეგები ყოველწლიური ანგარიში, 2024წ.

⁵ საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მუხლი 8 და 38.

ის პირების ჩართვაც გახდა შესაძლებელი¹. განრიდება-მედიაციის პროგრამაში ჩართვის თვალსაზრისით, განსაკუთრებული ზრდა შეიმჩნევა, 2022-23 წლებში, კერძოდ, 2022 წელს ხსენებულ პროგრამაში ჩართულ იქნა 585 არასრულწლოვანი და 590 სრულწლოვანი, ხოლო 2023 წელს, 544 არასრულწლოვანი და 456 სრულწლოვანი. აღნიშნული მაჩვენებელი წინა წლებთან შედარებით აშკარად მზარდია.

დასკვნა

წინამდებარე ნაშრომში განხილულ იქნა მედიაციის არსი, განრიდების ინსტიტუტი, რომელიც ფართოდ გამოიყენება სისხლის სამართალში. არაერთი დავა გადაჭრილა განრიდება-მედიაციის პროგრამაში ჩართვითა და მოშველიებით. საქართველო ითვლება ტრადიციული მართლმსაჯულების განმახორციელებელ ქვეყანად, თუმცა სამართლებრივი სისტემის დახვეწის კვალდაკვალ, ფართოდ ინერგება აგრეთვე ალტერნატიული და აღმზრდელობითი მართლმსაჯულების მექანიზმებიც, რაც მუდმივ მხარდაჭერას საჭიროებს. ზემოთ მოხმობილი კვლევები, საერთაშორისო გამოკითხვები, ნათლად და ერთმნიშვნელოვნად ადასტურებენ ფაქტს იმის შესახებ, რომ არაერთ ევროპულ და ლათინურ ქვეყანაში ალტერნატიული მართლმსაჯულების მექანიზმები უზარმაზარი პოპულარობით სარგებლობენ და უფრო პერსპექტიულსაც ხდიან დანაშაულის პრევენციის ამოცანას.

ერთ-ერთ სამართლიან და წინადადგულ ნაბიჯად უახლოესი წარსულიდან არის განრიდება-მედიაციის პროგრამის გავრცელება ზოგიერთ კატეგორიის სრულწლოვნებზეც, ამის ეფექტურობას ამტკიცებს არსებული სტატისტიკა. მედიაცია-განრიდების პროგრამა შესანიშნავად პასუხობს თანამედროვე მართლმსაჯულების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას, კერძოდ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების წინ წამოწევის საკითხს, რამეთუ მიმდინარე სტატისტიკა და გამოყენების მზარდი ნიშნული ამ ფაქტის დასტურია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება, (სახელმძღვანელო), 2016წ.
2. თუმანიშვილი გ., სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, აღდგენითი (რესტორაციული) მართლმსაჯულება და მისი განვითარების პერსპექტივა საქართველოში, 2013წ.
3. თანდილაშვილი ხ., სისხლის სამართლის პროცესში დაზარალებულის უფლებები ევროპული და ქართული კანონმდებლობის მიხედვით. გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი, მეორე გამოცემა-აგვისტო, 2017 წ.
4. მეურმიშვილი ბ., „მოსაზრება სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმის – სრულწლოვანთა განრიდების სრულყოფისათვის“, სამეცნიერო ჟურნალი სპექტრი, 2023წ. 8(2)
5. წითლაური ვ., „არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმები“, 2023წ.
6. მედიაციის შესახებ საქართველოს კანონის კომენტარი, 2024წ.
7. საქართველოს კონსტიტუცია
8. საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი
9. ბავშვთა უფლებათა კოდექსი
10. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი
11. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი
12. მედიაციის შესახებ კანონი
13. საქართველოს პროკურატურის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შედეგები ყოველწლიური ანგარიში, 2024წ.
14. საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება #210, დანართი 1 (ჩამოტვირთვა შესაძლებელია

¹ საქართველოს პროკურატურის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შედეგები ყოველწლიური ანგარიში, 2024წ.

- ვებ-გვერდი დან: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3176195>).
15. საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2016 წლის 1 თებერვლის №120 ბრძანება „არასრულწლოვნის მიმართ განრიდების/განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის გამოყენების წესისა და მხარეებს შორის გასაფორმებელი ხელშეკრულების ძირითადი პირობების დამტკიცების შესახებ.
  16. 2010 წლის ივლისის სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილებების შესახებ: <https://mimomxilveli.wordpress.com/category/> (უკანასკნელად ნანახია 20.03.2019)
  17. Gullo A., Mediation unter der Herrschaft des Rechts, Berlin, 2006.
  18. Herring, J., Farewell Welfare? Journal of Social Welfare and Family Law, 2005.
  19. Meier, B., Rössner, D., Trüg, G., Wulf, R., Jugendgerichtsgesetz Handkommentar, 2014..
  20. Zieger, M., Verteidigung in Jugendstrafsachen, 2013.
  21. Best Practices in Youth Diversion. University of Maryland School of Social Work. 2018, pg.3 <https://theinstitute.umaryland.edu/media/ssw/institute/md-center-documents/Youth-Diversion-Literature-Review.pdf>
  22. Directorate-General for Justice Policy - Ministry of Justice, (https://dgpj.justica.gov.pt/Portals/31/IngI%C3%AAs/FAQ_S_SMP.pdf?ver=TUEeL7V-CL6QARhCr_iCsQ%3D%3D).
  23. The Norwegian Model of Victim-Offender Mediation as an Original System Approach, (<https://bsp.uwb.edu.pl/article/view/968/800>)
  24. The Honorable Kevin P. Moriarty District Court Judge, Division 14 Johnson County, Kansas.
  25. Restorative Justice in the States: An Analysis of Statutory Legislation and Policy, S.Pavelka, Justice Policy Journal, Fall 2016.
  26. National Survey of Victim-Offender Mediation Programs, (https://ovc.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh226/files/pubs/OVC_Archives/reports/restorative_justice/re_storative_justice_ascii_pdf/ncj176346.pdf?utm_source=chatgpt.com).
  27. Impact of Mediation on Criminal Misdemeanor Cases, Administrative Office of the Courts, Court Operations Funding from the State Justice Institute, Grant Number SJI-12-N-003 September 2016.
  28. Victim-Offender Programs, Chapter 4.

Arthur Chobaniani

Master's Program Student in Criminal Law

Tbilisi State University

THE ROLE OF MEDIATION IN CRIMINAL LAW AND ITS RELATION TO THE BEST INTEREST OF THE JUVENILE

Abstract

This paper presents a multidisciplinary analysis of the Institution of Mediation within the Georgian criminal legal system. Specifically, it examines the role of the Diversion-Mediation mechanism in juvenile justice. The research substantiates the priority of this form of restorative justice, which was introduced in Georgia in 2010, despite the fact that the Georgian legal tradition historically possessed analogous institutions of mediation (such as mediating courts). A key aspect analyzed is the correlation between mediation and the constitutional and international principle of the Best Interest of the Juvenile, which ensures the minor's safety, well-being, resocialization, and the prevention of stigmatization.

Furthermore, the paper discusses the balancing function of Diversion/Mediation as an alternative mechanism to criminal prosecution. This mechanism effectively achieves the objectives of sentencing—namely, resocialization and rehabilitation—without resorting to repressive measures. An analysis of international practice (USA, Norway) reveals the growing popularity and high efficacy of restorative justice in terms of crime prevention and the satisfaction of the parties (offender/victim). Statistical data recorded in Georgia since 2010, particularly the low recidivism rate and the increasing trend of program enrollment in recent years (2022-2023) (including its extension to certain categories of adults), unequivocally confirms the high effectiveness and prospective value of the institution of mediation for the country's legal system.

Keywords: restorative justice; criminal mediation; juvenile justice; diversion; best interest of the child; victim–offender mediation; Georgian criminal law; proportionality of punishment

Introduction

The institution of mediation represents a relatively new phenomenon in Georgian criminal law. Just a few decades ago, the classic method of initiating criminal prosecution was considered the dominant mechanism for administering justice. At that time, alternative forms of restorative justice, such as involvement in the Diversion-Mediation program, were not considered.

Over time, the concept of “Mediation in Criminal Law” has become more popular, resulting in increased demand and positive attitudes from the public, including juveniles themselves. The present paper is dedicated to examining the issue of mediation within a criminal law context. We will review the current trends and evaluate the best interest of the juvenile as the fundamental starting point for the use of mediation.

Concurrently, the paper will address the issue of the mechanism's proportionality to the purposes of punishment, where we will discuss the balancing effect of this alternative mechanism, particularly in cases involving a victim and established damage.

To refine the institution of Diversion-Mediation, it is essential to maximize the sharing of international best practices and adopt models from countries where, despite the commission of a criminal act, the rehabilitation of the juvenile proceeds unimpeded and the other party is also protected from the negative consequences of the crime.

1. The Essence and History of Mediation

The term «mediation» may have originated from the Greek word *medos* (mediator, neutral); its Latin root verb “*medere*” means to heal, and “*Mediatio*” means intermediation. Mediation involves a procedure or method used by a neutral intermediary (mediator) to assist the parties in resolving a dispute based on the principles of voluntariness, autonomy, and openness to outcomes. According to the Law of Georgia on Mediation, mediation is defined as: «A process, regardless of its name, through which two or more parties, with the assistance of a mediator, attempt to conclude the dispute by mutual agreement, irrespective of whether this process was initiated by the parties or through grounds and procedures stipulated by law».

Based on the content of this article, it is important to note that prior to 2010, Georgian legislation did not recognize approaches towards juveniles in conflict with the law that were based on the child’s best interest and their individual needs, nor did it provide for the possibility of using alternative measures of criminal prosecution. As a rule, the institution of reconciliation between the offender and the victim in Georgia, specifically Diversion and Mediation, is used in relation to both adults and juveniles. Essentially, mediation is considered a non-judicial process for dispute resolution. When viewed through the prism of criminal law, the prosecution plays an active role, as it decides whether to divert the minor and involve them in the mediation program or initiate criminal prosecution. It would not be an overstatement to say that supporting and proactively using the mediation program in criminal law is directly linked to Georgia’s active pursuit of its European path and its goal of joining the European Union family.

1.1 The Implementation of the Mediation Program in Georgian Criminal Law

When discussing the institution of Restorative Justice, it is noteworthy that the institution of mediators existed in the social life of the Georgian nation from its earliest stages of development. A Mediator Court operated in Georgia, the purpose of which was to reconcile parties to prevent blood feuds among those in conflict.

To speak of more contemporary foundations, prior to 2010, Georgian society essentially did not recognize a type of justice focused on restorative approaches. Consequently, alternative mechanisms for criminal prosecution were implemented after 2010. Regarding the history of Diversion and Mediation, a significant legislative regulation is the Order No. 120 of February 1, 2016, of the Minister of Justice of Georgia, which includes numerous practical components in this field. The Juvenile Diversion Program was launched in 2010, though the legislative regulation at the time was very scarce. In this regard, the Explanatory Note of the Juvenile Justice Code is interesting, as it explicitly indicated, when justifying the necessity of adopting the Code, that the “necessity of adopting the Juvenile Justice Code came onto the agenda precisely because the legislation existing before 2016 did not pay sufficient attention to the best interests of the juvenile and did not prioritize alternative measures to criminal prosecution”. Finally, it is significant that since 2014, the House of Mediation has been functioning under the auspices of the Training Center of Justice of Georgia, where all conditions have been created for conducting mediation sessions. Within the scope of this article, we will also discuss the history of the implementation and development path of this institution in Georgia.

1.2 The Best Interest of the Juvenile in Criminal Law

Article 3, Section 4 of the Juvenile Justice Code defines the concept of the best interest of the juvenile, stating that the best interests of the juvenile are their “security, well-being, health protection, education,

development, resocialization-rehabilitation, and other interests, which are determined in accordance with international standards and the individual characteristics of the juvenile, as well as by taking their opinion into account.” Furthermore, the Code on the Rights of the Child establishes the principle of prioritizing the child’s best interests, specifically: “In determining the child’s best interests, the right to personal development in a family environment, the child’s social and cultural characteristics, their ability to independently realize their own rights and freedoms, and the child’s views shall be taken into account”. When discussing the best interest of the child in criminal law, several circumstances must be considered. It is noteworthy that “the priority of the best interest does not imply leaving a juvenile in conflict with the law without reprimand within certain limits of criminal proceedings. Therefore, on the one hand, justice and public safety, and on the other hand, the best interest of the juvenile, are in active connection with each other. Each interest, collectively, derives from the constitutional principles of a legal and democratic state”. In every criminal case, authorized state agencies must objectively determine the best interest of the juvenile. This determination must not be of a formal nature. In this context, the best interest of the juvenile is directly linked to the Diversion-Mediation program.

2. Prerequisites for Inclusion in the Mediation Program

The Mediation Program represents a form of innovation in Georgian criminal law. When discussing the prerequisites for the implementation of this program, we must highlight three significant factors: the juvenile’s own willingness, the principle of the best interest of the juvenile, and, most importantly, the reasoned position of the decision-maker. The Convention on the Rights of the Child establishes the obligation for states to develop measures aimed at every child implicated in committing a crime that promote the juvenile’s dignity and sense of self-worth, strengthen their respect for human rights and the fundamental freedoms of others, take into account the child’s age, and consider the desirability of their reintegration into society and their performance of a useful role within the community. In the rules governing the use of the Diversion/Diversion and Mediation program for juveniles and the essential terms of the agreement to be signed between the parties, the Diversion Agreement is considered a civil law contract. The parties to this contract include the accused, their legal representative, the prosecutor, the social worker, or, where appropriate, a psychologist or other person. Diversion is an alternative mechanism to criminal prosecution that diverts the young person in conflict with the law from criminal liability, punishment, and conviction. However, it assigns them responsibility for the committed act in an alternative format, thereby aiding in the comprehension of the crime committed. It is noteworthy that Georgian criminal law considers this institution under different dimensions when the fate of an adult is involved alongside a juvenile, as in such cases, the principle of considering the category of the crime applies. Unlike the case of juveniles, the Criminal Procedure Code of Georgia makes a clear stipulation for adults: in order to divert an adult, they must have committed a grave or less grave crime. Therefore, due to its limited applicability, it cannot be extended to individuals who have committed particularly grave offenses. To provide greater clarity on this issue, it is pertinent to cite Order No. 120 of the Minister of Justice of Georgia of February 1, 2016, «On the Approval of the Rules for the Application of the Diversion/Diversion and Mediation Program for Juveniles and the Essential Terms of the Agreement to be Signed Between the Parties.» This Order outlines the preconditions for Mediation/Diversion as follows, based on the following principles:

- Maximum promotion of the use of alternative mechanisms;
- Voluntariness;
- Proportionality;
- Confidentiality;

- Inadmissibility of stigmatization;
- Consideration of the true interest of the juvenile

2.1 Consent and Interest of the Juvenile

In the discussion above, the best interest of the juvenile has been highlighted multiple times as the fundamental starting point for the use of mediation. Beyond the existence of the best interest, a primary question is the clear understanding of how such an elevated circumstance, like the child's best interest, was prioritized. According to the Juvenile Justice Code, "The court is authorized, for the purpose of applying diversion, on its own initiative or based on a reasoned motion by a party, to return the case to the prosecutor, who shall offer diversion to the juvenile defendant and, with their consent, shall make a decision regarding diversion. Before making this decision, the court shall also hear the position of the other party". Consequently, apart from the decisive role played by official bodies, Diversion/Mediation cannot be realized unless the minor themselves consents to engagement and participation in it. It is universally recognized that in juvenile justice, the requirement of the legislator must in no case contradict the juvenile's best interest.

2.2 The Issue of Proportionality to the Aims of Punishment

The aims of punishment are outlined in the Criminal Code of Georgia, specifically: "The aim of punishment is to restore justice, to prevent new crimes, and to resocialize the offender". According to Article 9, Section 2 of the Constitution of Georgia, "Torture, inhuman or degrading treatment, or the use of inhuman or degrading punishment are inadmissible." It is significant to note that prior to the emergence of the Diversion/Mediation program, the strictest measures of punishment were applied to numerous individuals, and there were no alternative and balancing mechanisms to protect them from the most severe form of punishment, namely deprivation of liberty. Moreover, the Diversion Program was developed to decongest courts, correctional institutions, and temporary detention isolators, and to allow greater attention to be focused on more dangerous offenses. We share the German approach, which suggests that "Punishment in relation to a juvenile must primarily serve their education. In juvenile justice, punishment should be future-oriented". Unlike for adults, Georgian criminal legislation defines the aims of punishment differently in the case of juveniles, namely: "Resocialization-rehabilitation of the juvenile and the prevention of new crimes". While reconciliation between the offender and the victim (mediation) does not constitute a form of punishment, its significance as an active method of resolving a conflict situation is directly related to the measures to be taken between the victim and the perpetrator of the crime. An important role of the aims of punishment is to resolve the conflict between the offender and the victim and to protect public order and safety. The long-term resolution of the conflict between the offender and the victim is possible through mediation, after which the threat of recurrent crime or revictimization is significantly reduced. G. Tumanishvili discusses the individual aims of punishment and the absolute and preventative theories in correlation with mediation. He notes that if the absolute theory is adopted, the expiation of a crime is also possible through mediation, since the restoration of justice does not always necessitate a repressive policy. Mediation is precisely the balancing mechanism that, on the one hand, does not exacerbate the juvenile's criminal status and, on the other hand, does not cause public dissatisfaction through the cessation/replacement of criminal prosecution. By effectively utilizing educational justice and the targeted application of the mediation program, the aims of punishment are maximally attainable.

3. International Practice and Established Standards

International legal sources confirm that the use of mediation in criminal disputes enjoys considerable support and is particularly popular in the United States of America. One textbook expresses the view that “Criminal mediation is the same process as any other type of mediation, and the same issues frequently arise, but it is always complicated because emotions are extremely high. It is not uncommon for the defendant to be mentally unstable, poorly educated, angry, or aggressive. Sometimes the defendant combines all of these and more.”

The example of Portugal is significant, where a specialized system has been established at the state level by relevant agencies to ensure the implementation of mediation in criminal disputes.

Specifically, “The Mediation System is an institution promoted by the Ministry of Justice. It allows the defendant and the victim to use mediation to resolve crime-related disputes out of court, in accordance with Law N21/2007 of June 12, 2007.” The mediator contacts the accused and the victim to provide information about the specifics of the mediation procedure, including its nature, aims, and rules, as well as the rights and duties of the parties and the mediator. If the mediator fails to obtain consent from both the defendant and the victim to conduct the mediation procedure, they inform the Public Prosecutor’s Office, and the court proceedings continue. In other instances, after the prosecutor returns the case to the mediator, mediation must be completed within a maximum period of three months; otherwise, the criminal proceedings will resume. The Norwegian model is interesting, as Norway is considered one of the developed countries where the institution of mediation is actively utilized. Norway was one of the leading countries in Europe to introduce the institution of mediation in criminal law. Initially, it was a pilot project established in 1981 for juvenile offenders (persons under 18 who committed a crime for the first time). Subsequently, starting in 1983, Conflict Resolution Boards were established in individual municipalities to implement experimental mediation projects in their territories. Over time, mediation was also implemented for adult offenders, and the restriction related solely to first-time offenders was removed. Cases were transferred to the Conflict Resolution Boards.

In Norway, a case can be transferred to criminal mediation in three instances:

1. When the prosecutor believes that the offender’s guilt will be proven and transfers the case to a mediator for the purpose of an alternative sentence.
2. When the Norwegian Correctional Service, in agreement with the convict, determines the exact content of the community punishment within the boundaries set by the court.
3. When it is directly stipulated that participation in mediation is a condition for the suspension of the sentence.

3.1 Mediation in Criminal Law: Approaches and Current Practice – The Example of the United States of America

In the United States, all states have laws regulating mediation, and although mediation is not directly provided for in most states, the same laws apply to it nonetheless. The Victim-Offender Mediation (VOM) process continues to develop in the United States, enjoying increasingly greater popularity. It is noteworthy that national organizations, such as the American Bar Association, the National Council, juvenile and family courts, and other structures, clearly integrate the rules of mediation into their principles for the administration of justice. Currently, the existing model in the United States requires further development; specifically, there is a need to shift more significantly from traditional justice methods towards alternative mechanisms, and further expansion in this direction is necessary. The institution of mediation in criminal disputes in the United States originates from the 1970s and 1980s. It was during this period that the

implementation and integration of the Scandinavian model effectively began in the U.S. In the 70s, it covered offenses such as petty hooliganism and misdemeanors committed by juveniles. During the same period, the so-called Victim-Offender Mediation Program was established, first implemented in Minnesota. From the 80s, this project was implemented in several states, including Colorado, Pennsylvania, and others. In the 2000s, the development of mediation solidified and covered numerous areas, while in the 2010–2020 period, mediation took on a modern form and acquired the potential for use across various crimes. Based on data from the National Survey of Victim–Offender Mediation Programs operating in the United States, there are 289 Victim-Offender Reconciliation programs active. The same study indicates that approximately 65 percent of participants were required to admit guilt. Average statistics in the United States show that the average rate of willingness to participate ranges from 60 to 70 percent. In the United States, approximately 50 percent of cases are resolved by settlement if the parties agree to mediation. The institution of mediation is particularly popular in cases involving juveniles. A study conducted in 2016 in the United States found that, of the approximate number of cases involving juveniles, 5.3% were resolved through mediation, while 29% were resolved without mediation [4]. A survey conducted in the United States (by Umbreit & Coates) found that 79% of victims expressed satisfaction with the results of mediation, as did 87% of offenders.

4. Statistics on the Use of Mediation in Georgia

This chapter will focus on the rate of use of Diversion-Mediation in relation to juveniles. Prior to 2010, Georgian legislation did not recognize approaches towards juveniles in conflict with the law that were based on the child's best interests and individual needs, nor did it provide for the possibility of using alternative measures of criminal prosecution. It is noteworthy that the Diversion and Mediation program initially operated on a limited basis, covering only four cities in Georgia: Tbilisi, Rustavi, Kutaisi, and Batumi. However, since the Juvenile Justice Code stipulates that the possibility of using diversion or restorative justice measures must be considered first for a minor, the scope of the program expanded, and it has been applied throughout Georgia since 2014. According to data available in 2019, more than 3,000 juveniles had been diverted since the program's inception, of whom only 134 committed a repeat offense. This unequivocally attests to the program's effectiveness in Georgian criminal law. In 2016, the scope of the Diversion-Mediation program was broadened by the Juvenile Justice Code to include a wider circle of individuals; besides minors, it became possible to involve persons aged 18 to 21 in the program. A notable increase in enrollment in the Diversion-Mediation program was observed in 2022–2023. Specifically, in 2022, 585 juveniles and 590 adults were included in the program, and in 2023, the figures were 544 juveniles and 456 adults. This indicator is clearly growing compared to previous years.

Conclusion

The present paper has examined the essence of mediation and the diversion institution, which is widely used in criminal law. Numerous disputes have been resolved through the involvement and utilization of the Diversion-Mediation program. Georgia is considered a country that implements traditional justice, yet in parallel with the refinement of the legal system, alternative and educational justice mechanisms are also being widely introduced, which requires continuous support. The research and international surveys cited above clearly and unequivocally confirm the fact that alternative justice mechanisms enjoy enormous popularity in several European and Latin countries, making the task of crime prevention more prospective. One of the fair and progressive steps taken in the recent past is the extension of the Diversion-Mediation program to certain categories of adults, an effectiveness that is substantiated by existing statistics. The

Mediation-Diversion program excellently addresses one of the significant challenges of modern justice, specifically the issue of prioritizing the best interests of the child, as the current statistics and the growing rate of usage serve as confirmation of this fact.

References

1. Shalikashvili, M., & Mikanadze, G. (2016). *Juvenile Justice* (Textbook).
2. Tumanishvili, G. (2013). Criminal Law Science in the Process of Unified European Development. In: Collection of the Scientific Symposium on Criminal Law: Restorative Justice and its Development Prospects in Georgia.
3. Tandilashvili, Kh. (2017). Victim's Rights in Criminal Proceedings According to European and Georgian Legislation. *German-Georgian Criminal Law Journal*, Second Edition, August.
4. Meurmishvili, B. (2023). Opinion on the Perfection of the Alternative Mechanism of Criminal Prosecution – Diversion of Adults. *Scientific Journal Spectra*, 8(2).
5. Tsiklauri, V. (2023). Alternative Mechanisms of Juvenile Criminal Prosecution.
6. Commentary on the Law of Georgia on Mediation. (2024).
7. Constitution of Georgia.
8. Juvenile Justice Code of Georgia.
9. Code on the Rights of the Child.
10. Criminal Procedure Code of Georgia.
11. Criminal Code of Georgia.
12. Law on Mediation.
13. Prosecutor's Office of Georgia. (2024). Annual Report on the Results of Juvenile Justice.
14. Order No. 210 of the Minister of Justice of Georgia, Annex 1 (Downloadable from the website: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3176195>).
15. Order No. 120 of the Minister of Justice of Georgia of February 1, 2016, "On the Approval of the Rules for the Application of the Diversion/Diversion and Mediation Program for Juveniles and the Essential Terms of the Agreement to be Signed Between the Parties."
16. Regarding Amendments to the Criminal Code of July 2010: <https://mimomxilveli.wordpress.com/category> (Last viewed: 20.03.2019).
17. Gullo A., *Mediation unter der Herrschaft des Rechts*, Berlin, 2006.
18. Herring, J., Farewell Welfare? *Journal of Social Welfare and Family Law*, 2005.
19. Meier, B., Rössner, D., Trüg, G., Wulf, R., *Jugendgerichtsgesetz Handkommentar*, 2014..
20. Zieger, M., *Verteidigung in Jugendstrafsachen*, 2013.
21. Best Practices in Youth Diversion. University of Maryland School of Social Work. 2018, pg.3 <https://theinstitute.umaryland.edu/media/ssw/institute/md-center-documents/Youth-Diversion-Literature-Review.pdf>
22. Directorate-General for Justice Policy – Ministry of Justice, (https://dgpj.justica.gov.pt/Portals/31/Ing%C3%AAs/FAQ_S_SMP.pdf?ver=TUEeL7V-CL6QARhCr_iCsQ%3D%3D).
23. The Norwegian Model of Victim–Offender Mediation as an Original System Approach, (<https://bsp.uwb.edu.pl/article/view/968/800>)
24. The Honorable Kevin P. Moriarty District Court Judge, Division 14 Johnson County, Kansas.
25. Restorative Justice in the States: An Analysis of Statutory Legislation and Policy, S.Pavelka, *Justice Policy Journal*, Fall 2016.
26. National Survey of Victim-Offender Mediation Programs, (https://ovc.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh226/files/pubs/OVC_Archives/reports/restorative_justice/restorative_justice_ascii_pdf/ncj176346.pdf?utm_source=chatgpt.com).
27. Impact of Mediation on Criminal Misdemeanor Cases, Administrative Office of the Courts, Court Operations Funding from the State Justice Institute, Grant Number SJI-12-N-003 September 2016.
28. Victim-Offender Programs, Chapter 4.

ქეთევან მესხიძე

საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი,
უსაფრთხოების კვლევების მიმართულების ასოცირებული პროფესორი,
საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია

დიდ სახელმწიფოთა პოლარული ამბიციები და უსაფრთხოების დილემა

ანოტაცია

არქტიკისა და მისი რესურსებისთვის ბრძოლა ახალი არ არის და მასზე საუბრები ჯერ კიდევ 2000-იანი წლების შუა ხანებიდან იღებს სათვეს. თუმცა, რუსეთსა და დასავლეთის ქვეყნების მიერ არქტიკული სტრატეგიების განხორციელება სხვადასხვა სისწრაფით მიმდინარეობდა. შეერთებულ შტატებში განგაში გამოცხადდა არქტიკულ ზონაში სამხედრო და სამრეწველო ინფრასტრუქტურის განვითარებაში აშკარა მნიშვნელოვანი ჩამორჩენის გამო. არქტიკისთვის რბოლაში შეერთებული შტატებისთვის პრინციპულად მნიშვნელოვანია გრენლანდია. გლობალური დათბობა და კლიმატის ცვლილება გრენლანდიაზეც აისახება, რაც მის სტრატეგიულ დანიშნულებას იმაზე მეტად ზრდის, ვიდრე ცივი ომის დროს იყო. ალბათ, შეერთებული შტატების გრენლანდიისკენ მიმართული ბოლოდროინდელი მზერაც და საუბრებიც მისი შეერთებული შტატების ქოლგის ქვეშ შეყვანასთან დაკავშირებით, ან თუნდაც ტრამპის პირველი ადმინისტრაციის განკარგულება – არქტიკის რეგიონში ბაიდენის ადმინისტრაციის პირობებში შეჩერებული ბურღვითი სამუშაოების განახლების შესახებ, სწორედ ამ კონტექსტში უნდა იქნას განხილული.

შეერთებული შტატების სამხედრო-საზღვაო ძალების მდივნის – რიჩარდ სპენსერის განაცხადებით, ამერიკამ უნდა მიმართოს ყველა ზომას, რომელიც ფოკუსირებული იქნება რუსეთის საზღვაო ძალების მზარდი პროვოკაციული ნაბიჯების წინააღმდეგ, მსოფლიოს ბოლო, ყველაზე დიდ აუთვისებელ რეგიონზე კონტროლის მოსაპოვებლად ბრძოლაში. საუბარია არა მხოლოდ ჩრდილოეთ საზღვაო მარშრუტზე, არამედ, რუსეთის შეღვის ნაწილზეც. მისი განცადებით, შეერთებული შტატების საზღვაო ძალები ავითარებენ სტრატეგიას, რომელიც საბოლოო ჯამში ხელს შეუწყობს თვისუფალ ნავიგაციას რუსეთის არქტიკის გავლით. ამდენად, გეოპოლიტიკური ბრძოლა აღნიშნულ რეგიონში დომინირებისთვის, ჩრდილო-ყინულოვან ოკეანეში არქტიკული ყინულის დნობასთან ერთად მძფრდება.

საგულისხმოა, რომ ამ დონის სამხედრო მაღალჩინოსნის მიერ ასე აშკარად პირველად იქნა გამოკვეთილი ამერიკის პრეტენზიები ჩრდილოეთ საზღვაო მარშრუტთან დაკავშირებით, რაც იმას ნიშნავს, რომ შეერთებული შტატები სერიოზულად უდგება რუსულ არქტიკაში საკუთარ პრობლემებს და სამხედრო გზით მათ გადაწყვეტას არ გამორიცხავს.

სტატიაში განხილულია დიდ სახელმწიფოთა არქტიკული ამბიციები და კონკურენცია არქტიკული წრის ჩრდილოეთით გეოპოლიტიკური დომინირების მოსაპოვებლად, რომელიც დღითიდღე მძაფრდება და სულ უფრო მეტ აქტუალობას იძენს. ასევე ყურადღება გამახვილებულია ჩინეთის ინტერესებზე არქტიკის მიმართ და „დათვისა“ და „დრაკონის“ დაპირისპირებაზე რეგიონში გავლენის მოსაპოვებლად. განსაკუთრებული აქცენტირება ხდება რუსეთის ამბიციებსა და ძალის დემონსტრირებაზე, არსებულ საფრთხეებსა და ძალთა ბალანსზე რეგიონში, ისევე, როგორც ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის საპასუხო რეაგირებაზე გაზრდილი საფრთხეების საპასუხოდ.

საკვანძო სიტყვები: არქტიკა, გეოპოლიტიკური დომინირება, კონტინენტური შეღვი, ძალთა ბალანსი, უსაფრთხოების არქიტექტურა.

დიდ სახელმწიფოთა პოლარული ამბიციები და უსაფრთხოების დილემა

შესავალი

დედამიწის ჩრდილოეთ პოლარულ მხარეს განთავსებული ჩვენი პლანეტის ერთ-ერთი ყველაზე იდუმალებით მოცული რეგიონი – არქტიკა, თვისი განუმეორებელი კლიმატით, ფლორითა თუ ფაუნით, რომელიც მოიცავს ევრაზიისა და ჩრდილოეთ ამერიკის კონტინენტების განაპირა ნაწილებს, მათ შორის – ჩრდილოეთ ყინულოვანი ოკეანის თითქმის მთელ ნაწილს მასში განლაგებული კუნძულებით, ისევე, როგორც წყნარი და ატლანტიის ოკეანეების მომიჯნავე ნაწილებსაც¹, ბოლო პერიოდის განმავლობაში მსოფლიოს წამყვან სახელმწიფოთა მხრიდან დიდ ყურადღებას იპყრობს.

არქტიკის რეგიონში გავლენის სფეროების გადანაწილებისთვის ბრძოლა დღითიდღე მძაფრდება, რაც გამოწვეულია როგორც ეკონომიკური, ისე სამხედრო-სტრატეგიული ფაქტორებით. ეკონომიკურ ფაქტორებს შორისაა არქტიკული ოკეანისა და მისი ზღვების ფსკერზე აღმოჩენილი ენერგეტიკული რესურსები და ძვირფასი ლითონის საბადოები. აგრეთვე კომუნიკაციები – ევროპასა და აზიას შორის დამაკავშირებელი უმოკლესი ჩრდილოეთ-საზღვაო მარშრუტი, რომელზე კონტროლიც უზარმაზარ ეკონომიკურ სარგებელსა და გეოპოლიტიკურ უპირატესობას იძლევა.

რატომ გახდა ყველასთვის ასე მოულოდნელად საინტერესო და მიმზიდველი ეს იდუმალი, ცივი, მიუდგომელი და არაპროგნოზირებადი რეგიონი, რომელზეც პრეტენზიას რვა ქვეყანა – აცხადებს.

მაგალითად, რუსეთი – უკვე 20 წელზე მეტია ოფიციალურად ცდილობს გაეროს მეშვეობით მეცნიერულად დაამტკიცოს, რომ აღნიშნული ტერიტორია მისი კონტინენტური შელფის პირდაპირი გაგრძელებაა, შესაბამისად, ქვეყნის საზღვრები გაცილებით დიდია და ჩრდილო პოლუსამდეც კი აღწევს. დანია კი, პირიქით, მიიჩნევს, რომ ეს მათი გრენლანდიის ჩაძირული ნაწილია, რაც იმას ნიშნავს, რომ საზღვარი განსხვავებული იქნება. კანადას და შეერთებულ შტატებსაც აქვთ საკუთარი მადა და პრეტენზიები. ამერიკელები ღიად აცხადებენ, რომ ცალმხრივად აფართოებენ საკუთარი კონტინენტური შელფის საზღვრებს ატლანტიისა და წყნარ ოკეანეებში, მექსიკის ყურეში და იკავებენ უდიდეს ტერიტორიებს ბერინგის ზღვასა და არქტიკაში. ეს ყველაფერი დაახლოებით მილიონი კვადრატული კილომეტრია. ჩათვალეთ – ორჯერ მეტი ვიდრე კალიფორნია და რამდენჯერმე დიდი ვიდრე გერმანია ან მთელი ეგვიპტე. ამას ემატება ისლანდია, ნორვეგია, შვედეთი და ფინეთი, რომლებსაც ასევე გააჩნიათ პრეტენზიები არქტიკასთან დაკავშირებით.

ვის ეკუთვნის სინამდვილეში ეს ტერიტორია? რატომ ახლა და სად იყვნენ აქამდე ეს ქვეყნები? რა ინტერესები აქვთ მათ ჩადონ არქტიკაში უზარმაზარი ფინანსები, თავიდან ააშენონ არქტიკული ინფრასტრუქტურა, გადაამზადონ პერსონალი, გადაუხადონ კოლოსალური ხელფასები მათ, არსებული ტექნიკა მოარგონ მძიმე კლიმატურ პირობებს და ვიხილავთ თუ არა ახალ დაპირისპირებას რეგიონში არსებულ მოთამაშეთა მზარდი წინააღმდეგობრივი ინტერესების ფონზე?

კვლევის მეთოდოლოგია

ნაშრომი დაფუძნებულია სოციალური კვლევის თვისებრივ მეთოდზე. კერძოდ, მონაცემთა მეგროვებისა და ანალიზის მიზნით კვლევა განხორციელებულ იქნა პროცესის მიდევნების (Process Tracing), შემთხვევის შესწავლისა (Case Study) და თვისებრივი კონტენტ-ანალიზის მეთოდებზე დაყრდნობით. აგრეთვე, კვლევის პროცესში მოხდა მეორეული სამეცნიერო-ლიტერატურული

¹ ვარძელაშვილი, დ., საზღვაო ლექსიკონი, თბილისი, გამომცემლობა „ალავერი“, 2009;

წყაროების ანალიზი, რათა შექმნილიყო ბაზისი შესასწავლ საკითხთან დაკავშირებით კვლევის გასაგრძელებლად.

ძირითადი ნაწილი

1. გლობალური ცვლილებები და არაპროგნოზირებადი არქტიკა რეგიონში არსებულ მოთამაშეთა მზარდი ინტერესების ფონზე

კლიმატური ცვლილებები – გლობალური დათბობა, რომელიც ყველაზე მეტად არქტიკის რეგიონზე აისახება – იწვევს გლობალურ ცვლილებებს. ბუნების მსოფლიო ფონდის მონაცემებით, არქტიკის ყინულის ღებობის ტემპი წელიწადში მთლიანი ფართობის 13%-ს შეადგენს¹. არსებული პროგნოზების თანახმად, 2040-2045 წლისთვის ჩრდილოეთ ყინულოვანი ოკეანე შესაძლოა მთლიანად დადნეს ზაფხულში, რაც ორ სასიცოცხლო მნიშვნელოვან ფაქტორს უწყობს ხელს, რომლის გამოც, იმპერიები მზად არიან ერთმანეთს სამკვდრო-სასიცოცხლოდ დაუპირისპირდნენ. პირველი – ბუნებრივი რესურსების მოპოვების შესაძლებლობა, რამეთუ მეცნიერების შეფასებით, დედამიწაზე არსებული ბუნებრივი აირისა და ნავთობის 22% სწორედ არქტიკაზე მოდის. დაუდასტურებელი მონაცემებით, ეს ნიშნავს, რომ არქტიკაში უფრო მეტი ნავთობია ვიდრე კატარში და ორჯერ მეტი ბუნებრივი აირის მარაგი, რასაც ემატება ურანი, ოქრო და ალმასები.

მეორე მიზეზი – საზღვაო მარშრუტია. კერძოდ, უმოკლესი გზა ევროპიდან აზიამდე. იმის გათვალისწინებით, რომ ევროპაში ყველაზე დიდი პორტი – როტერდამის პორტია, ხოლო აზიაში – შანხაის, როტერდამიდან შანხაიმდე სუეცის არხის გავლით, რაც ამჟამად ყველაზე მოკლე გზაა, მანძილი დაახლოებით 21 000 კმ-ია, რაც გემისთვის საშუალოდ 28-35 დღის სავალს წარმოადგენს. ყინულის გაღებობისა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის არსებობის პირობებში კი არქტიკული საზღვაო გზით იგივე მარშრუტზე (როტერდანიდან – შანხაიმდე) მანძილი თითქმის 40%-ით მცირდება, რომელსაც გემი მაქსიმუმ ორი კვირიდან – 20 დღემდე ვადაში დაფარავს. აღნიშნული გარემოება სავაჭრო სფეროსა და ლოგისტიკაში უზარმაზარ უპირატესობას იძლევა. კერძოდ, ამცირებს მანძილს, შესაბამისად, საწვავის მოხმარების რაოდენობას. ამასთან, ტვირთის გადაზიდვა უფრო სწრაფად ხდება და რა გასაკვირია, რომ ჩვენთვის აქამდე ცნობილ ტრადიციულ მარშრუტებს კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს.

თუ ამ ყველაფერს უფრო შორეული პერსპექტივიდან შევხედავთ, გამოდის, რომ ერთ დროს ყინულით დაფარული არქტიკა ახლა მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე მდიდარი რეგიონია, რომელიც ამ სიმდიდრესთან ერთად შესაძლოა ახალი, ყველაზე მოქნილი და მოკლე სამარშრუტო გზაც გახდეს. ანუ, ეს ის ტერიტორიაა, სადაც ქვეყნებს სამხედრო გაძლიერება არათუ სჭირდებათ, არამედ, სავალდებულოც არის.

თუმცა, უპირველეს ყოვლისა, გასარკვევია, როგორ უნდა მოხდეს ამ უამრავი ბუნებრივი რესურსის გადანაწილება ქვეყნებს შორის სამართლებრივი თვალსაზრისით, რამდენადაც ვიდრე რაღაცას დავიცავთ, საჭროა გამიჯნულ იქნას ეს ყველაფერი მათ კუთვნილებაზე უფლებრივ ქრილში.

1.1. გაეროს საზღვაო კონვენცია და დიდ მოთამაშეთა მიერ ტერიტორიების მისაკუთრება კონტინენტური შელფის გზით

გაეროს საზღვაო კონვენციის თანახმად, ქვეყნის საწყისი ხაზიდან სახელმწიფოს უფლება აქვს 200 საზღვაო მილის, ანუ 370 კმ-ის რადიუსის ფარგლებში მოითხოვოს განსაკუთრებული

¹ Lindsey, R., Michon, S., Climate Change: Arctic Sea Ice Summer minimum, 2022, <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-arctic-sea-ice-summer-minimum> [15.02.2025];

ეკონომიკური ზონა, რომელშიც სახელმწიფოს სანაპიროს ყველა ცოცხალი და არაცოცხალი ბუნებრივი რესურსების მოპოვებისა და გამოყენების უფლება აქვს¹. გარდა ამისა, იგი ადგენს ამ ზონებში ხელოვნური კუნძულებისა და ნაგებობების აგების სამეცნიერო-კვლევებისა და გარემოს დაცვის წესებს. მაგრამ არის უკეთესი გამოსავალიც, რომელიც უფრო მეტის უფლებას იძლევა, ვიდრე გაეროს საზღვაო კონვენცია. თუმცა, ეს მხოლოდ დიდი მოთამაშეთა პრივილეგიაა – ტერიტორიების მისაკუთრება კონტინენტური შელფის გზით. ანუ, ქვეყანა რომელიმე საზღვაო ტერიტორიაზე ამბობს, რომ ეს არის ჩემი მიწა, იმიტომ, რომ იგი ჩემი ხმელეთის გაგრძელებაა წყლის ქვეშ. მაგალითად, შეერთებული შტატები, რომელიც სულაც არ წარმოადგენს გაეროს საზღვაო კონვენციის მონაწილეს, ანუ ხელი არ აქვს მოწერილი ამ დოკუმენტზე, ისე ფართოვდება ცალმხრივად, როგორც მოესურვება².

საგულისხმოა, რომ არცთუ ისე დიდი ხნის წინ, 2023 წელს, შეერთებული შტატების სახელმწიფო დეპარტამენტის საიტზე გაჩნდა მოულოდნელი განცხადება – „ამერიკული კონტინენტური შელფის გაფართოების პროექტი“, სადაც თავშივე აღნიშნულია, რომ გაფართოება გასცდა 200 საზღვაო მილს. მოცემული პროექტის თანახმად, ამერიკა გაფართოვდა წყნარ ოკეანეში, მარიანას კუნძულებზე, მექსიკის ყურეში, ბერინგის ზღაში, ატლანტის ოკეანეში და ყველაზე დიდი გაფართოება მოხდა არქტიკაზე. მეტი სიცხადისთვის, რომ წარმოვიდგინოთ, ეს დაახლოებით მილიონი კვადრატული კილომეტრია. ანუ, უხეშად რომ ვთქვათ, ორჯერ მეტია ვიდრე კალიფორნია და რამდენჯერმე დიდი – ვიდრე გერმანია ან მთელი ეგვიპტე. აღნიშნული პროექტის ტექსტში წერია, რომ ეს საზღვაო ტერიტორია მდიდარია მარჯნებითა და კრაბებით³. მაგრამ, როგორც ამბობენ, „უმბაკი – დეტალებშია“.

საქმე იმაშია, რომ ამერიკის შელფზე 50 მყარი მინერალია, რომლებზეც მომავლის ეკონომიკა დამოკიდებული: ლითიუმი ბატარეებისთვის ან თელურიუმი მზის პანელებისთვის⁴. ამერიკელ სამხედროებს სჭირდებათ კობალტი, ტიტანი ან გალიუმი. იგი გამოიყენება რადარებსა და ელექტრონულ საომარ სისტემებში. მაგალითისთვის, შესაძლოა ვთქვათ, რომ აღნიშნული კომპლექსების როლი და მნიშვნელობა კარგად წარმოჩინდა რუსეთ-უკრაინის მიმდინარე ომში. გარდა ამისა, ამერიკულ შელფზე არსებულ 16 იშვიათ მიწა-ლითონს შორისაა გერმანიუმი, რომლისგანაც მზადდება ჩიპები და რაღა თქმა უნდა, არ უნდა დაგვავიწყდეს შეერთებული შტატების ახალ ტერიტორიებზე არსებული 6,5 ტრილიონი კუბური მეტრი გაზისა და 50 მილიარდი ბარელი ნავთობის სავარაუდო მარაგი. როგორც ვხედავთ, ახალი შენაძენის მასშტაბები კოლოსალურია.

1.2. რატომ მაინცდამაინც არქტიკა?

საქმე ისაა, რომ შეერთებული შტატები ამ რესურსების ერთ-ერთი ყველაზე დიდი მომხმარებელია მსოფლიოში. მას კი ყველაზე მეტად ახლო აღმოსავლეთში მოიპოვებენ, სადაც ერთი მხრივ, ამერიკელები ყოველთვის მყარი პოზიციებს ფლობენ, მეორე მხრივ კი სულ უფრო მეტად იზრდება ჩინეთის გავლენა. ირანი კი ათწლეულების განმავლობაში, ოფიციალურად – მტერია, მაგრამ არ ნებდება და პირიქით, სამხედრო ძალას ზრდის. არის კიდევ იემენის ჰუსიტები, არასტაბილური ერაყი და სირია. ამდენად, როგორც ვხედავთ, მიუხედავად იმისა, რომ რეგიონი მდი-

¹ United Nations Convention on the Law of the Sea, Decision 98/392/EC on the conclusion by the European Community of the United Nations Convention on the Law of the Sea and the Agreement relating to its implementation of Part XI, 1994, last update 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:4337127>, [15.02.2025];

² The Outer Limits of the U.S. Extended Continental Shelf: Background and Issues for Congress, 2024, Pdf, Congressional Research Service;

³ The Outer Limits of the Extended Continental Shelf of The United States of America, U.S. Extended Continental Shelf Project, Published by the U.S. Department of State, Washington, 2023, Pdf;

⁴ Alvarez, J., Strategic Implication of the U.S. Extended Continental Shelf, International Law Studies – Volume 61, Role of International Law and an Evolving Ocean, 2024, Law; Pdf;

დარია ნავთობ-პროდუქტებით, საკმაოდ არასტაბილურია. უფრო მეტიც, ის ქვეყნები, რომლებიც XX საუკუნის შუა ხანებში მზად იყვნენ ყველაფერი გაეკეთებინათ, რათა ბრიტანელები და ამერიკელები ტექნოლოგიებით დახმარებოდნენ „შავი ოქროს“ მოსაპოვებლად, ამჟამად, სწორედ ამ უკანასკნელის საშუალებით იმდენს შოულობენ, რომ თავად იღებენ გადაწყვეტილებებს ვისთან რა ურთიერთობები დაამყარონ, ვისთან როგორ იმეგობრონ, ვის რამდენად მიჰყიდონ და ა.შ. რას აკეთებს შეერთებული შტატები? წლების განმავლობაში, ისინი სტრატეგიულად ამცირებდნენ ნავთობზე დამოკიდებულებას სპარსეთის ყურის ქვეყნებზე უფრო მშვიდობიანი კანადის, მექსიკის – უფრო ადვილად სამართავი მეზობლების, ან საკუთარი წარმოების სასარგებლოდ.

ამასთან, საუდის არაბეთის ნავთობის დაცვა პირობითად – ერაყთან ომში, ბევრად უფრო დიდ ენერგო ხარჯებთანაა დაკავშირებული, ვიდრე სადმე მექსიკის ყურეში ან არქტიკაში საზღვაო ფლოტის განლაგება და უბრალოდ თქმა – „ჩვენია“, რაც ესლა რეალურად ხდება. გსმენიათ რაიმე მნიშვნელოვანი აღმოფოთება ან პროტესტი შეერთებული შტატების მიერ საუკუნეების განმავლობაში ცივი ოკეანის მილიონობით კვადრატული კილომეტრის მითვისებასთან დაკავშირებით? ალბათ ცოტა თუ ვინმე დაფიქრებულა არქტიკული ტერიტორიების სტრატეგიულ ღირებულებაზე.

ამჟამად, არქტიკული წრის მიღმა მხოლოდ 4 მილიონი ადამიანი ცხოვრობს, რაც წარმოადგენს პლანეტის მთელი მოსახლეობის საკმაოდ მოკრძალებულ მაჩვენებელს. ყველაზე დიდი ქალაქები აქ მურმანსკი და ნორილსკია. სხვაგან – როგორიცაა ნორვეგიის ჩრდილოეთით მდებარე ჰარსტადი ან ტომსიო – იქ უკვე 100 000-ზე ნაკლები მოსახლეა დარჩენილი. ცნობილი ვარკუტა კი უკვე დიდი ხანია მოჩვენებების ქალაქად იქცა. ეს ყველაფერი ასეა, მაგრამ წინასწარი გათვლებით, არქტიკული ყინულის ქვეშ შესაძლოა მთელი მსოფლიოს 13%-დან 30%-მდე აღმოუჩენელი ნავთობისა და გაზის მარაგები იყოს¹ და თუ ამ ეტაპზე ჩანს, რომ მათი მოპოვება მუდმივ ყინვაში შეუძლებელი იქნება, ან უსაფუძლოდ – ძვირი, მომავალში – ყველაფერი შეიძლება შეიცვალოს.

1.3. ალასკა – შეერთებული შტატების ახალი სარფიანი შენაძენი

თუ ისტორიას თვალს გადავავლებთ, ვნახავთ, რომ რუსეთი 7. 200 000\$-ს გამოიმუშვებს 1867 წელს, როდესაც შეერთებულ შტატებს მიჰყიდის ცივ, შორეულ და იმ პერიოდისთვის უკვე უსარგებლო ალასკას². გაგიკვირდებათ, მაგრამ რუსები ქრთამსაც კი ურიგებდნენ ამერიკელ სენატორებს, რომ ეს გარიგება შემდგარიყო. საქმე ისაა, რომ რუსეთი იმ პერიოდში (1853-1856) აგებდა ყირიმის ომს და ხელისუფლებას ესეჭიროებოდა ფული ბიუჯეტში „ხვრელების“ დასახურად. რაც შეეხება ალასკას – იგი შორეული, მაგრამ ოდესღაც მომგებიანი მიწა იყო იმპერიისთვის სწორედ ერთობლივი რუსულ-ამერიკული კომპანიის წყალობით. მისი ყოფილი ოფისი სანქტპეტერბურგში იყო, ფილიალი კი კალიფორნიაში – ფორტ როსის ციხე-სიმაგრე. რითი იყო დაკავებული ეს საწარმო? მოიპოვებდნენ ბეწვს ზღვის თახვებიდან, გააჰქონდათ და ყიდდნენ შტატებში. მაგრამ X საუკუნის შუა ხანებიდან მომგებიანი კომპანია სუბსიდირებულად გადაიქცა. ანუ, რუსეთის ხელისუფლება მასზე ფულს კი არ გამოიმუშვებდა, არამედ ხარჯავდა ხაზინიდან, რომ ეარსება. უშუალოდ ალასკაზე კი სულ უფრო და უფრო მეტი ადგილობრივი ამერიკელი მაძიებელი მოდიოდა ოქროს საძიებლად. რუსეთს კი პრაქტიკულად ერთი სოფელი ჰქონდა – ნოვოარხანგელსკი – ასობით ხის სახლითა და დაახლოებით, ამდენივე ჯარისკაცით სამხედრო გარნიზონში. ჩნდებოდა საშიშროება, რომ ამ ტერიტორიას საბოლოო ჯამში მაინც ამერიკელები დაეპატრონებოდნენ. ისინი სულ უფრო აქტიურად ავითარებდნენ თვის კონტინენტს. ყიდულობენ ლუიზიანას და ქვეყ-

¹ Brimmer, E., Changing Geopolitics In the Arctic, 2023, <https://www.cfr.org/report/changing-geopolitics-arctic-0>, [15.02.2025];

² Todorov, V., How did Russians use the US \$7.2 million check used to pay for Russian Alaska in 1867? How did they get the actual money from the US?, <https://www.quora.com/How-did-Russians-use-the-US-7-2-million-check-used-to-pay-for-Russian-Alaska-in-1867-How-did-they-get-the-actual-money-from-the-US>, [15.02.2025];

ნის ნახევარს ფრანგებისგან. ალასკაზე კი რუსეთს უნდა დაეხარჯა ან დიდი ფული – დასახლებებსა და დიდ არმიას, ან გაეყიდა. ამდენად, ალასკასთან დაკავშირებით გადაწყვიტეს, რომ უმჯობესია მასზე რაღაც მაინც გამოემუშავებინათ, ვიდრე საბოლოოდ დაეკარგათ უსასყიდლოდ.

როგორ ფიქრობთ, კმაყოფილნი იყვნენ შეერთებულ შტატებში ამ შენაძენით? შეგახსენებთ – ზოგი ქრთამს იღებდა, ზოგი კი აკრიტიკებდა გაზეთებში და ამ მიწებს „სტიუარდის მაცივარს“ უწოდებდა – ადგილობრივი სახელმწიფო მდივნის – სტიუარდის პატივსაცემად, რომელიც მოლაპარაკებებს აწარმოებდა და ულოცავდა ამერიკის პრეზიდენტს, რომ ყიდულობდა შესანიშნავ პარკს პოლარული დათვებისა და 50 000 ესკიმოსისთვის.

მაგრამ 30 წლის შემდეგ, 1896 წელს, ვითარება იცვლება და კლონდაიკის ხეობაში ოქროს აღმოაჩენენ, XX საუკუნის შუა ხანებში (1968 წ.) – ნავთობს, მოგვიანებით კი – გაზსაც. ამჟამად კი ეს შტატი ოქროსა და ნავთობის მოპოვების თვალსაზრისით ამერიკის ქვეყნებში ტოპ ათეულშია. ისინი ასევე აწარმოებენ მსოფლიო თუთიის 10%-ს. მაგრამ რაც ყველაზე მთავარია, მნიშვნელოვანია ის, რომ სწორედ ალასკის შეძენამ გახადა შეერთებული შტატები ერთ-ერთ მძლავრ არქტიკულ სახელმწიფოდ, რაც ქვეყანას ასეთი ტერიტორიული პრეტენზიების წაყენების შესაძლებლობას აძლევს.

2. წარსულის გაკვეთილები და რუსეთის არქტიკაში გაფართოება

ახლა ვნახოთ, რა ასწავლა რუსეთს ისტორიის წარსულის გაკვეთილებმა და რა დასკვნების გამოტანა შეძლეს მათ.

კრემლმა უფრო ადრე დაიწყო ამ რეგიონში გაფართოება, ვიდრე ამ თემებზე სპეკულაციები დაიწყებოდა, რასაც თავისი მიზეზი ჰქონდა. მან ვერ მოიგო და ახლოსაც კი ვერ მივიდა მსოფლიოს ერთ-ერთ ყველაზე დიდ – ახლო აღმოსავლეთის მარაგთან და იგი ამერიკისა და მისი პარტნიორების ხელში გადავიდა. ამიტომ ფსონები ადრეულ ეტაპზე არქტიკაზე დადო. ჯერ კიდევ 2001 წელს, პირველად გაუგზავნა გაეროს კომისიას საკუთარი ხედვები იმასთან დაკავშირებით, რომ არქტიკული შელფი რუსეთის ტერიტორიაა, რაზეც მაშინ გაეროსგან უარი მიიღო. შემდეგ, 2007 წელს, მან არქტიკაში ჩაატარა ექსპედიცია, რომლის საფუძველზეც თითქოს დადო მეცნიერული დასაბუთება, რომ მისი კონტინენტური შელფი გრძელდებოდა ჩრდილოეთ პოლუსამდე, რაც მას საშუალებას აძლევდა უფრო მეტად ესარგებლა ბუნებრივი რესურსებით, ვიდრე სხვა ნებისმიერ სახელმწიფოს, მათ შორის – შეერთებულ შტატებს, რომელიც ასევე მოიპოვებდა და ცდილობდა ნავთობის მოპოვების გაზრდას არქტიკულ რეგიონში.

საგულისხმოა, რომ რუსეთი ასეთ დროს სარგებლობდა ნორვეგიის მხარდაჭერითაც, რომელსაც საშუალებას აძლევდა ამ რუსულ სპეციალურ ეკონომიკურ ზონაში ეწარმოებინა ბუნებრივი რესურსების რეწვა, რადგან თვითონ ტექნოლოგიების ნაკლებობას განიცდიდა. რასაც წერტილი დაუსვა რუსეთის აგრესიულმა პოლიტიკამ და შეჭრამ უკრაინაში. ნორვეგიაც და რეგიონის სხვა ქვეყნებიც მაგალითად, შვედეთი და ფინეთი, რომლებიც ასევე არქტიკულ ქვეყნებს წარმოადგენენ, მკვეთრად დაუპირისპირდნენ რუსეთის პოზიციას, რაც არქტიკასთან მიმართებაშიც აისახა.

სწორედ 2007 წლიდან, მიუნჰენის იმ ცნობილი კონფერენციის შემდეგ, სადაც პუტინის მიერ გაცხადებულ იქნა საკუთარი ამბიციების შესახებ, რომ საბჭოთა კავშირის ნგრევა იყო მსოფლიოს გეოპოლიტიკური კატასტროფა, რუსეთმა პირველი ნახტომი სწირედ არქტიკაში გააკეთა და პირდაპირ, ასე სიმბოლურად, ჩრდილოეთ პოლუსის ქვეშ კონტინენტურ შელფზე რუსული დროშაც კი დაამაგრა¹, რათა ეთქვა და თავისი პრეტენზიები გაემყარებინა, რომ აქვს ამბიციები არქტიკის ფლობასთან დაკავშირებით. საგულისხმოა, რომ 2019 წელს გაეროს კომისია გაჰყვა რომელიმე

¹ Parfitt, T., Russia plants flag on North Pole seabed, World news, 2007, <https://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic>, [15.02.2025];

ექსპედიციას და მივიდნენ შუალედურ დასკვნამდე, რომ ნამდვილად არქტიკის დიდი ნაწილი ეკუთვნის რუსეთს. მაგრამ მას შემდეგ ეს თემა აღარც წამოწეულა.

თუ ქვეყნის ყველაზე ჩრდილოეთით მდებარე ქალაქ პევეკს დავაკვრდებით, აღმოვაჩენთ, რომ ოთხმოცდაათიან წლებში იქ მოსახლეობის რეკორდულ გადინებას ჰქონდა ადგილი. ამჟამად ქალაქში მხოლოდ 4200 ადამიანი ცხოვრობს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, 2019 წლიდან აქ მუდმივად დგას უნიკალური გემი, რომლის ღირებულება მთელი თავისი ინფრასტრუქტურით 30 მილიარდი რუბლია. რა არის ეს? ეს გახლავთ მცურავი ატომური ელექტროსადგური „აკადემიკოსი ლომონოსოვი“¹, რომლის შიგნით არის რეაქტორი, დაახლოებით ისეთივე, როგორც ყველა თანამედროვე ყინულმჭრელზე და სწორედ ის გამოიმუშავებს ელექტროენერგიასა და სითბოს, რაც საკმარისია 100 000-იანი ქალაქის მაცხოვრებლებისთვის. ლოგიკურად ისმის კითხვა – რა საჭიროა იგი იქ, რუსეთის ქვეყნის დასალიერში? ჯერ ერთი, აღნიშნულ უნდა იქნას, რომ ეს არ იქნება მხოლოდ ერთი ასეთი მცურავი ელექტროსადგური. კომპანია „როსატომი“ კიდევ შვიდი ასეთის აშენებას ჰპირდება და მეორე, სახელმწიფო კორპორაცია ავითარებს სხვა დაბალი სიმძლავრის ხმელეთზე ბაზირებულ ატომურ ელექტროსადგურებს. რისთვის? იმიტომ რომ მოიპოვონ და ამოიღონ რესურსები შორეულ ჩრდილოეთში. იმიტომ ხალხია საჭირო ახალი რესურსების მოსაპოვებლად, შესანახად, გასატანად და გასაყიდად. შესაბამისად, მათ სჭირდებათ საცხოვრებელიც და ელექტროენერგიაც. სწორედ ასეთი წერტილოვანი მიზნებისთვის შენდება დაბალი სიმძლავრის ელექტროსადგურები ხმელეთსა და წყალზე, რამდენადაც აღარავინ აპირებს კოლოსალური თანხების ხარჯვას კაპიტალური ინფრასტრუქტურის ასაშენებლად, როგორც ეს ხდებოდა საბჭოთა კავშირის დროს, რამეთუ საბჭოთა ცივილიზაციის ასეთი მიტოვებული კუნძულები აქ ისედაც მრავლად.

2.1. იამალის ნახევარკუნძლი, დასავლეთის სანქციები და რუსული ბუნებრივი აირი ევროპაში

რუსეთის ნაწილში მდებარე იამალის ნახევარკუნძულს თუ დავაკვირდებით, სადაც ნოვატეკის ბუნებრივი აირის საბადოა, ვნახავთ, რომ ზამთრის ყველაზე ცივ და მძიმე თვეებშიც კი, როდესაც ადგილობრივი წყლები დაფარულია არქტიკის სქელი ყინულის ფენით, გემები მაინც განაგრძობენ მოძრაობას. დიახ, სწორედ აქედან ბირთვული ყინულმჭრელების თანხლებითა თუ მათ გარეშე, აქტიურად გააქვთ თხევადი გაზი უზარმაზარი ყინულის ტანკერებით ევროპის მიმართულებით.

საქმე იმასშია, რომ დასავლეთმა კი დაუწესა რუსეთს სანქციები, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ რუსულ რესურსებზე თქვა უარი. მეტიც, ამ რესურსებს მხარეები ერთადაც კი მოიპოვებენ. არც უკრაინის, ან უახლოეს პერიოდში ვინმეს გამო, რესურსების მიმართულებით უარს არავინ იტყვის. საგულისხმოა, რომ როგორც კი ნოვატეკის საბადო ამუშავდა, ფრანგულმა ნავთობკომპანიამ – „ტოტალენერჯიმ“² 4 მილიარდ დოლარად საბადოს თითქმის 20% შეიძინა³ და შესაბამისი ინვესტიციები განახორციელა. რუსეთ-უკრაინის ომის დაწყებისა და ხმამაღალი სანქციების დაწესების შემდეგ, როგორ ფიქრობთ, გაყიდა თუ არა „ტოტალენერჯიმ“ თავისი 20%-იანი წილი? რა თქმა უნდა – არა³. იმიტომ, რომ ინტერესები – უზენაესია!

სანქცია კი ვერ იმუშავებს, თუ თვითონ დასანქცირებული ბიზნესის მფლობელები ევროპული

¹ NTI., Akademik Lomonosov Floating Nuclear Power Plant-Russia, <https://www.nti.org/education-center/facilities/akademik-lomonosov/>, [15.02.2025]

² Shiryayevskaya, A., and Bierman S., Total to Buy 4\$ Billion Novatek Stake. Enter Yamal Project, Bloomberg, Business/Deals, 2011; <https://www.bloomberg.com/news/articles/2011-03-02/total-agrees-to-buy-12-of-novatek-enter-yamal-lng-project>, [15.02.2025];

³ The Total Energy Stays in Russian's Yamal LNG – Source, Reuters, 2022; <https://www.reuters.com/business/energy/totalenergies-stays-russias-yamal-lng-source-2022-12-09/>, [15.02.2025];

კომპანიები არიან. ამიტომ, 2024 წელს ევროპამ რუსეთისგან ბუნებრივი აირის რეკორდული რაოდენობა შეიძინა¹. საზღვაო რუკაზე იამალის ნახევარკუნძულს თუ შევხედავთ, დავინახავთ, რომ თითქმის ყოველი მეორე ტანკერი, რომელიც რუსულ ჩრდილოეთ ფლოტს ეკუთვნის და სხვადასხვა ქვეყნის დროშით დაცურავს, იტვირთება ბუნებრივი აირით და შემდეგ გადის ევროპაში.

ვინ ლიდერობს ამ სფეროში? ანუ ვის შეუძლია ჯერ კიდევ ყინულით დაფარულ ამ საზღვრებში აწარმოოს სავაჭრო მიმოსვლა? ჟურნალ „პოლიტიკოს“ მონაცემებით, ამერიკას ჰყავს 2 ყინულმჭრელი და ექვსის აშენებას აპირებს. კანადას – 18, ხოლო რუსეთს – 51 (ორმოცდაათზე მეტი). ეს გემები საჭიროა რათა ნებისმიერ კლიმატურ პირობებში ტანკერებს ან სხვა საზღვაო ტრანსპორტს გაუსუფთაოს გზა ყინულისგან².

არქტიკისთვის რბოლაში შეერთებული შტატებისთვის პრინციპულად მნიშვნელოვანია გრენლანდია. გლობალური დათბობა და კლიმატის ცვლილება გრენლანდიაზეც აისახება და მის სტრატეგიულ დანიშნულებას იმაზე მეტად ზრდის, ვიდრე ცივი ომის დროს იყო. სამხედრო დაგეგმარების სპეციალისტები ვარაუდობენ, რომ გრენლანდია თავისი სანაპიროთი სრულად გახსნილი იქნება საზღვაო ტრანზიტისთვის. აღსანიშნავია, რომ გრენლანდიაში ტულებში ამერიკელებს ერთი სამხედრო ბაზა უკვე აქვთ, მაგრამ ამ ბაზას სიღრმისეული მოდერნიზება სჭირდება, რომლის შემდეგაც ისევ შეძლებს სტრატეგიული მომდამშენებისა თუ სხვადასხვა განმანდგურებლების მიღებას და ასევე ჰაერსაწინააღმდეგო და რაკეტსაწინააღმდეგო თავდაცვის უზრუნველყოფას რეგიონში. პოლარული წრის მიღმა კი შესაძლოა ზუსტად ეს ბაზა გახდეს მთავარი საკოორდინაციო წერტილი.

ალბათ შეერთებული შტატების გრენლანდიისკენ მიმართული მზერაც და საუბრებიც მისი შეერთებული შტატების ქოლგის ქვეშ შეყვანასთან დაკავშირებით, ან თუნდაც ის პროექტი, არქტიკის რეგიონში ბაიდენის ადმინისტრაციის პირობებში შეჩერებული ბურღვითი სამუშაოების განახლების შესახებ, რომელიც ტრამპის პირველივე ადმინისტრაციის განკარგულებას მოჰყვა – ამ კონტექსტში უნდა იქნას განხილული.

3. არქტიკის უსაფრთხოების არქიტექტურა

რაც შეეხება არქტიკული უსაფრთხოების არქიტექტურას, ეს წარმოადგენს უკიდურესი ჩრდილოეთიდან სამხრეთით გლობალური უსაფრთხოების სფეროში მოვლენების განვითარების შედეგს. რა თქმა უნდა, უდიდეს როლს თამაშობს და მნიშვნელობა აქვს ომს უკრაინაში. მოსკოვის თვალსაზრისით, ბოლო ორი წლის განმავლობაში მათი პოზიციები გაუარესდა როგორც უშუალოდ არქტიკის საბჭოში, ისე თვალსაზრისით არქტიკაში. აქამდეც არქტიკული საბჭოს რვა წევრიდან – 5 შედიოდა ჩრდილო-ატლანტიკურ ალიანსში, თუმცა, რუსეთის აგრესიის დაწყების შემდეგ, არქტიკული საბჭოს ყველა წევრი, გარდა თვითონ რუსეთისა, ამჟამად ნატოს წევრია.

არქტიკის პოტენციური რესურსების რუკას თუ დავაკვირდებით, ნათლად ჩანს, რომ არქტიკის ამერიკული ნაწილი, ანუ ალასკა, თითქმის სრულად ათვისებულია. იგივე სურათია კანადის მხარესაც. სამაგიეროდ, ევროპაში უზარმაზარი საბადოები ჩანს შვედეთისა და ფინეთის მხარეს (იხ. სურათი 1).

¹ Niranjana, A., European imports of liquefied natural gas from Russia at 'record levels', Russian Energy releases data days after Ukraine stopped flows of Russian gas through its pipelines, Guardian, 2025; <https://www.theguardian.com/environment/2025/jan/09/european-imports-of-liquefied-natural-gas-from-russia-at-record-levels>, [15.02.2025];

² Rosen Kenneth., A Battle for the Arctic Is Underway. And the U.S. Is Already Behind, Magazine „Politico“ 2022, <https://www.politico.com/news/magazine/2022/12/17/climate-change-arctic-00071169>, [15.02.2025];

სურათი 1. არქტიკის პოტენციური რესურსების რუკა

შეერთებული შტატების სახელმწიფო მდივნის მრჩეველის – დერეკ შოლეს განცხადებით, თუ გავისხენებთ, რომ უახლოეს წარსულში ფინეთი (2023 წ) და შვედეთი (2024 წ) ნატოს წევრები გახდნენ, გამოდის, რომ აღმოსავლეთ ფლანდრე, სადაც ზოგადად, რუსული საფრთხე იგრძნობოდა, ფინეთის ნატოში გაწევრიანებით ნატომ მიიღო არქტიკული ტერიტორიების საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელიც მის მე-5 მუხლს ამიერიდან პირდაპირ ექვემდებარება, რაც კოლექტიურ დაცვას გულისხმობს. გარდა ამისა, ფინეთისა და შვედეთის ნატოში გაწევრიანებით, რომლებსაც უდიდესი სამხედრო პოტენციალი აქვთ და რომელთა არმიებსაც რთულ პოლარულ ზონაში ეფექტურად მოქმედების უნარი და საშუალება გააჩნიათ, ასუსტებს რუსეთის პოზიციებს ამ საბრძოლო მოქმედებათა თეატრში. განსაკუთრებით პოლარული წრის ევროპულ ნაწილში¹.

3.1. ჩინეთის ინტერესები არქტიკის მიმართ და „დათვისა“ და „დრაკონის“ დაპირისპირება

რესურსებით ასეთი მდიდარი რეგიონი, რომელსაც თან პოტენციალიც აქვს რომ გახდეს ერთ-ერთი ყველაზე ოპტიმალური საზღვაო მარშრუტი, ბუნებრივია, ჩინეთის ყურადღების მიღმა ვერ დარჩებოდა. ამიტომ, ჩინეთი – ეკონომიკური ექსპანსიით, ნახევარგამტარებზე მონოპოლიით, სხვადასხვა უკონტროლო კრედიტების გაცემითა თუ ინვესტიციებით, რომელსაც პოლიტიკური ვალდებულებები მოჰყვება – ცდილობს დაისაკუთროს თავისი წილი მსოფლიოში, მიუხედავად იმისა, რომ იგი არ წარმოადგენს არქტიკულ სახელმწიფოს. ჩინეთის ყველაზე ჩრდილოეთ წერტილი 1440 კმ-ით არის დაშორებული პოლარული წრისგან, თუმცა, გეოგრაფიასაც არ აქვს მნიშვნელობა როდესაც შენი პოტენციალი და ამბიციები რესურსების მოპოვების საშუალებას იძლევა. ამიტომ პაკინში აც-

¹ Wieslander, A., How Sweden and Finland's membership in NATO affects the High North, Atlantic Council, 2024, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/how-sweden-and-finlands-membership-in-nato-affects-the-high-north/>, [15.02.2025]

ხადებენ, რომ ჩინეთი არქტიკასთან მყოფი სახელმწიფოა და ვიდრე მსოფლიო ჩართულია რუსეთის აგრესიული პოლიტიკის განეიტრალებში, ჩინეთი ცდილობს მისთვის ჩვეული ხერხებითა თუ საშუალებებით, ანუ რეგიონში ინვესტიციებითა და კრედიტებით შეღწევას, ისე, როგორც აფრიკულ ქვეყნებში. მაგრამ საქმე იმაშია, რომ ჩრდილოეთის ქვეყნები არც აფრიკული ქვეყნები არიან და არც წინდახედულება აკლიათ. შესაბამისად, საკმაოდ ცივი გონებით იღებენ გადაწყვეტილებებს. ამიტომ, ძნელია მათი ფულითა და კრედიტებით მოხიზვლა. კანადამ მაგალითად, 150 მილიონიანი შეთავაზება დაუბლოკა ჩინეთს, რომლის საშუალებითაც ეს უკანასკნელი ოქროს საბადოს წილს მიიღებდა. მიზეზი ის იყო, რომ ეკონომიკურ ინტერესებთან ერთად, შესაძლოა, სამხედრო ინტერესებიც გაჩენილიყო. გრენლანდიამ კი უარი უთხრა მას ძველი ამერიკული ინფრასტრუქტურის მიყიდვაზე. ამიტომ, ისევ რუსეთის მეშვეობით ცდილობენ არქტიკაზე შეღწევას. აქვე უნდა ითქვას, რომ არქტიკას – მსოფლიო ოკეანეთის დანარჩენი ნაწილებისგან განსხვავებით, აქვს კიდევ ერთი ფუნდამენტალური უპირატესობა ჩინეთისთვის – შეერთებული შტატების სამხედრო-საზღვაო ძალების არ ყოფნა, რომლებიც თითქმის არ ჩნდებიან იქ.

საგულისხმოა, რომ ჩინეთს იამალის საბადოზე აქვს თავისი წილები. ჩინეთის ეროვნული ბუნებრივი აირის კორპორაციისა და აბრეშუმის გზის ფონდის ერთობლივი ჯამური წილი შეადგენს 30%-ს. ჩინური ეროვნული შეღფის ნავთობის კორპორაცია და ჩინური ეროვნული ბუნებრივი აირისა და ნავთობის საძიებო/სადაზვერვო კომპანია კი იამალის ნახევარ კუნძულზე მეორე უმსხვილესი პროექტის – Arctic LNG-ის („არქტიკ ელ-ენ-ჯი“-ს) 20%-ს ფლობს. ამ პროექტის უზარმაზარი უპირატესობა ისაა, რომ პირდაპირ ამ საბადოდან ჩინეთის მიმართულებით იგეგმება მილსადენის გაყვანა „ციმბირის ძალა-2“¹. ამდენად, ჩინეთი, არქტიკის რბოლას უყურებს გრძელვადიანი პერსპექტივიდან² და მიუხედავად იმისა, რომ იგი არ წარმოადგენს არქტიკულ სახელმწიფოს, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პროექტს – „არქტიკული აბრეშუმის გზას“³ აწარმოებს არქტიკის გავლით, რომელსაც მოჰყვა მისი არქტიკული ტექნოლოგიების განვითარებაც – რომელიც საჭიროა არქტიკაში გემმავლობისა და ბუნებრივი რესურსების მოპოვებისთვის. საუბარია ყინულგამძლე გემებზე, ყინულმჭრელებსა და პოლარულ ღრმა წყლების შემსწავლელ გემებზე, სადაც ასევე შედის თვალთვალისა და ნავიგაციის ტექნოლოგიები, პოლარული უპილოტო ამფიბიები, მცურავი ნავთობმომპოვებელი პლატფორმები და ა.შ.⁴. თუმცა, პეკინის ასეთი ინტერესებით არც რუსეთია აღფრთოვანებული⁵. თანამშრომლობა და მეგობრობა კარგია, მაგრამ როდესაც საქმე ეხება ბუნებრივ რესურსებს – უზენაესი ხდება უკვე ინტერესები. იმდენად, რამდენადაც რუსეთი წარმოადგენს მსოფლიოს ყველაზე არქტიკულ სახელმწიფოს, რომლის არქტიკულ ტერიტორიებზე მოდის მისი მთლიანი შიდა პროდუქტის 20%, ექსპორტზე – 20%, ნავთობმომპოვებიდან – 20% და ბუნებრივი აირის მოპოვებაზე – 80%⁶. ცხადია, რუსები ამ სფეროს განსაკუთრებულ პრიორიტეტს ანიჭებენ. აქედან გამომდინარე, „დათვისა“ და „დრაკონის“ ალიანსის მიუხედავად, სწორედ არქტიკა წარმოადგენს მათ შორის დაპირისპირების მთავარ არენას. ამიტომ, როდესაც ხედავენ ჩინეთის სულ უფრო მზარდ ამბიციურ გეგმებს უკიდურეს ჩრდილოეთთან მიმართებაში, მათ აქვთ ყველა საფუძველი იფიქრონ, რომ ისინი შესაძლოა განხორციელებულ იქნას მათ ხარჯზე. შესაბამისად, ჩინეთს არქტიკაში რუსეთი არ ანიჭებს პრივილეგიებს. მათ შორის, არც

¹ Papachristou, L., Russia and China to sign Power of Siberia-2 gas Pipeline contract in near future, says Novak, Reuters, 2024, <https://www.reuters.com/business/energy/russia-china-sign-power-siberia-2-gas-pipeline-contract-in-near-future-says-2024-05-17/>, [15.02.2025];

² Lamazhapov, R., Stensdal, I., and Heggelund, G., China's Polar Silk Road: Long Game or Failed Strategy? The Arctic Institute, 2023, <https://www.thearcticinstitute.org/china-polar-silk-road-long-game-failed-strategy/>, [15.02.2025];

³ Narkano, J., and Li, W., China Launches Polar Silk Road, Energy Fact & Opinion, 2018, <https://www.csis.org/analysis/china-launches-polar-silk-road>, [15.02.2025];

⁴ იხ. სქოლიო 11;

⁵ Hopwood-Phillips, H., Don't overestimate China's ambitions in the Arctic, The Strategist, 2024, <https://www.aspistrategist.org.au/dont-overestimate-chinas-ambitions-in-the-arctic/>, [15.02.2025]

⁶ იხ. სქოლიო 10;

რუსულ 6 არქტიკულ პორტთან მიმართებაში. ამიტომ, პორტში შესვლაზე – ან საერთოდ უარს ეუბნებიან, ან უნდა დაემორჩილონ ტრანზიტის შესახებ რუსულ კანონს, რაც იმას ნიშნავს, რომ დეტალურად უნდა წარადგინონ გადაადგილების მარშრუტი და სქემა, აიყვანონ რუსი ლოცმანი და რუსულ პორტებში გადაიხადონ გადასახადები.

რუსები ასევე ცდილობენ, რომ არცერთი სტრატეგიულ ენერგეტიკული პროექტის აქციების საკონტროლო პაკეტი არ აღმოჩნდეს უცხოური სტრუქტურებისა და უპირველეს ყოვლისა, ჩინელების ხელში. როგორც ჩანს, არქტიკა, მისი რესურსები და ჩრდილოეთ მარშრუტი ერთი უკანასკნელი მნიშვნელოვანი ბერკეტია რუსეთისთვის ჩინეთთან მიმართებაში და კრემლი ცდილობს მისი საშუალებით როგორღაც დაიცვას თავი პეკინის დომინირებული პოზიციისგან ორმხრივ ურთიერთობებში.

3.2. რუსეთის ამბიციები და ძალის დემონსტრირება

ასე რომ, მოსკოვი, უკვე მრავალი წლია განაგრძობს საკუთარი სამხედრო პოტენციალის შექმნასა და აღდგენას არქტიკაში და საკუთარ ამბიციებს არც მალავს. ჯერ ერთი, 2005 წლიდან მოყოლებული, აღადგინეს 50-მდე დახურული სამხედრო საბჭოური ობიექტი, მათ შორის აეროდრომები, სამხედრო ბაზები და შედარებით ყველაზე დიდი ორი-სამი სამხედრო ბაზა გაავსეს სამხედრო ტექნიკითა და გახსნეს ახალი ჰიპერბგერიითი რაკეტები¹. შემდეგ კი იმაზე ხმამაღლა განაცხადეს პრეტენზიების შესახებ, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იყო. მაგალითად, უკიდურეს ჩრდილოეთში – ფრანგ იოსების მიწაზე დასავლელი ჟურნალისტები წაიყვანეს – ჯერ CNN-ი, შემდეგ – BBC-ი და ბაზები დაათვალიერებინეს – სარაკეტო კომპლექსის გამშვებებითა და წყალქვეშა ნავების სრული საბრძოლო ნაკრებით. ლოგიკურად ისმის კითხვა: რა საჭრო იყო ასეთი გახსნილობა საიდუმლო სამხედრო საკითხებში? ეს იყო ძალის დემონსტრირების მიზანმიმართული ჩვენება. რადგან არქტიკა პირდაპირი ილუსტრირებაა ფრაზის – „რუსეთი – ნატოს წინააღმდეგ“. ბოლოს და ბოლოს, არქტიკული რვა ქვეყნიდან შვიდი – ალიანსის წევრია. ამდენად, რუსეთი აქ იბრძვის არა მხოლოდ არქტიკული, არამედ, სტრატეგიული ინტერესებისთვისაც.

საგულისხმოა, რომ ჯერ კიდევ „ცივი ომის“ დროს ამერიკელებმა შეიმუშავეს ჰიდროაკუსტიკური სისტემა „სოსუსი“ (SOSUS) ამ ტერიტორიებისთვის საბჭოთა წყალქვეშა ნავების აღმოსაჩენად, რომლებიც გამოდიან ატლანტიის ოკეანეში. მიუხედავად იმისა, რომ როგორც აღნიშნავენ, მოცემული სისტემა აღარ არის აქტუალური თანამედროვე წყალქვეშა ნავებისთვის, კიდევ ერთხელ რომ შევაფასოთ გეოგრაფია, ეს წყლები გრენლანდიის, ისლანდიასა და დიდ ბრიტანეთს შორის წარმოადგენს ერთადერთ მარშრუტს ატლანტიკისკენ ჩრდილოეთით ბაზირებული რუსული გემებისთვის (იხ. სურათი 2).

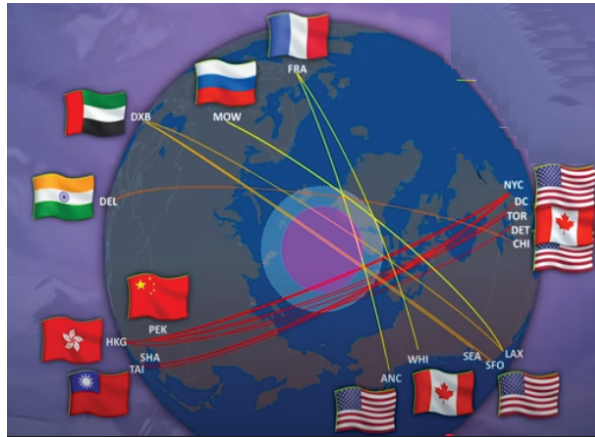

სურათი 2.

¹ Paton, N. Walsh,, Satellite images show huge Russian military buildup in the Arctic, CNN, 2021; <https://edition.cnn.com/2021/04/05/europe/russia-arctic-nato-military-intl-cmd/index.html>, [15.02.2025]

ამასთან, არქტიკა წარმოადგენს უმოკლეს მარშრუტს კონტინენტთაშორის ბალისტიკური რაკეტების სამიზნეებამდე მისაღწევად (ის.სურათი 3).

სურათი 3

4. გაზრდილი საფრთხე და ძალთა ბალანსი რეგიონში

არსებობს საფრთხე, რომ რუსები ან ჩინელები, აღჭურვილობაში საკუთარ უპირატესობაზე დაყრდნობით, დაიწყებენ პრეტენზიებისა და უფლებების წამოყენებას ჩრდილო-ყინულოვანი ოკეანის ან ნაწილზე, რომელიც საერთაშორისო სამართლის მიხედვით არავის არ ეკუთვნის. შეერთებული შტატების სამხედრო-საზღვაო ძლების ადმირალ დეიილ კოულტონის განცხადებით, „არქტიკული ბასეინი სავსეა კონკურენციით, გარდა საზღვაო კომუნიკაზიებზე კონტროლისა, სასარგებლო წიაღისეული ამ რეგიონში შეფასებულია დაახლოებით 1 ტრილიონ დოლარად. შეერთებულ შტატებს არ შეუძლია გულ-ხელ დაკრეფილი ჯდომა ვიდრე რუსეთი ქმნის ტერიტორიული პრეტენზიების 9 პუნქტირიან ხაზს არქტიკის რეგიონში, ისევე, როგორც ჩინეთი ცდილობს ამის გაკეთებას წყნარ ოკეანეში“¹.

სწორედ ამის ათვისებას ცდილობენ დემოკრატიული ქვეყნები, რამდენადაც ყველასთვის ცნობილია, რომ ეს ბუნებრივი რესურსები რუსეთის ხელშია ძირითადად თავმოყრილი და იარაღად გამოიყენება, როგორც ჰიბრიდული ომის ერთ-ერთი წინაპირობა. ამიტომ, მსოფლიო ცდილობს გარკვეული ალგორითმი დაუპირისპიროს ამ ყველაფერს, რათა იქ ძალთა ბალანსი არ დაირღვეს. აქედან გამომდინარე, რუსეთის მხრიდან გაზრდილი საფრთხეების საპასუხოდ, ჩრდილოატლანტიკურმა ალიანსმა განიზრახა არქტიკის რეგიონში სამხედრო ძალის გაზრდა. მნიშვნელოვანია, რომ ბოლო პერიოდში რეგიონში გახშირდა სამხედრო სწავლებები. 2024 წლის მარტში ალიანსმა ჩაატარა მასშტაბური სამხედრო სწავლება სახელწოდებით „ჩრდილოეთის პასუხი 2024“², რომელშიც ჩართული იყო 20 000 სამხედრო მოსამსახურე 13 ქვეყნიდან, მათ შორის – 4 000 ფინელი ჯარისკაცი, რომლებმაც პირველად მიიღეს მონაწილეობა ნატოს მასშტაბურ მანევრებში, რომელიც არქტიკული საბჭოს წევრი ქვეყნების – ნორვეგიის, შვედეთისა და ფინეთის ტერიტორიებზე გაიმართა.

დასავლეთის მხრიდან არქტიკული საკითხის გააქტიურება დაკავშირებულია აგრეთვე იმ გა-

¹ Article: Marine Corps Joint Tactical Vehicles with Combat Logistics Battalion 6, Combat Logistics Regiment 2, 2nd Marine Logistics Group, staged at a pier offload in preparation for exercise Nordic Response 24 in Talvik, Norway, 2024, <https://www.dvidshub.net/image/8278306/exercise-nordic-response-24-us-marines-with-combat-logistics-battalion-6-conduct-joint-convoy-operations-with-norwegian-soldiers>, [15.02.2025];

² Nanner, J., Newly enlarged NATO starts drill in Finland, Norway and Sweden in defense of its Nordic turf, World News, 2024, <https://apnews.com/article/nato-military-drill-nordics-finland-norway-sweden-87ff05e1bb24f77dc9d5b5bf09c709b0>, [15.02.2025];

რემოებასთან, რომ გარდა რუსეთისა, არქტიკის მიმართ ბოლო პერიოდში ინტერესს გამოხატავს ისეთი დიდი მოთამაშე, როგორიც ჩინეთია, რომელიც ცდილობს რუსეთის ეკონომიკური სიღუბნით გამოთავისუფლებული ადგილის აითვისებასა და ევროული თუ ამერიკული ქვეყნების ჩანაცვლებას, რომლებიც ინვესტიციებს ახორციელებდნენ რუსულ ეკონომიკაში და მის მოდერნიზაციას ახდენდნენ. ახლა ჩრდილოეთი ცდილობს ამ გეგმის შეავსებას და ამიტომ, ქვეყნები აღარ ჯერდებიან ღიკლომატიას და არქტიკის რეგიონში ადგილი აქვს ამ მზარდი სამხედრო ძალის დემონსტრირებას. არქტიკის აქტიური მილიტარიზაცია, რომელიც ახლაც გრძელდება, მათ შორის – ჩინეთის ჩართულობით, რომელსაც თავისი პროექტი – „არქტიკული აბრეშუმის გზა“ აქვს წამოწყებული, საფრთხეს უქმნის რეგიონში განლაგებულ თითქმის ყველა სახელმწიფოს. ჩინეთმა უკვე ააგო ყინულმჭრელები, განავითარა გარკვეული ტექნიკა ამ რეგიონის ასათვისებლად, რაც ბუნებრივია, ამერიკის ადმინისტრაციის მზარდ შემფოთებას იწვევს და ტრამპის ამჟამინდელი პოლიტიკიდან გამომდინარე, ის ცდილობს სერიოზული ნაბიჯების გადადგმას არქტიკის რეგიონში, რათა მისი შეკავება იქაც მოხდეს.

რუსეთიც, საპასუხოდ ცდილობს ასევე სამხედრო სწავლებების ჩატარებასა და საკუთარი საბრძოლო შესაძლებლობების დემონსტრირებას. თუმცა, უკვე ღიად საუბრობენ იმაზე, რომ კრემლი იძულებულია ტექნიკის მობილიზება გააკეთოს ფედერაციის ყველა კუთხიდან, რადგან უკრაინის ომი შთანთქავს მის სამხედრო ტექნიკასა და პოტენციალს, რომელიც რუსეთს ახლა სრულად სჭირდება უკრაინაში გადასასროლად. კრემლის საზღვარი არასოდეს ყოფილა ასეთი მოწყვლადი უკვე ათწლეულების განმავლობაში და არქტიკა წარმოადგენს იმ ერთ-ერთ სამხედრო მოქმედებათა თეატრს, რომელსაც მსოფლიო ახლა ყურადღებით აკვირდება¹. საგულისხმოა, რომ რუსეთთან ერთად, ამ სწავლებებში მონაწილეობს ჩინეთიც, რომელიც ასევე აღიარებს რუსეთის სტრატეგიულ პრობლემებს. ჩინურ აკადემიურ ჟურნალში „Russian Studies“ ორი ჩინელი მეცნიერი იუე პენი და გუი ჟენშენი აღნიშნავენ, რომ „საწყისი ბალანსი არქტიკაში დარღვეულია და სასწორი არქტიკის რეგიონში გადახრილია დასავლეთის ქვეყნების მხარეს“².

რუსეთი უმთავრესად ბარენცის ზღვის მიმდებარე ტერიტორიაზე და ციმბირის აკვატორიაში მართავს სწავლებებს. ხოლო დასავლეთი – ამ შემთხვევაში ნატო – ნორვეგიის მიმდებარედ. ეს სამხედრო სწავლებები საკმაოდ ინტენსიურია და ტარდება როგორც სახმელეთო, ისე საზღვაო კომპონენტისა და საჰაერო ძალების ჩართულობით.

შესაძლოა, რუსეთ-უკრაინის ომამდე რუსეთი მართლაც ლიდერობდა არქტიკისთვის რბოლაში, საკმაოდ დიდი უპირატესობით, მაგრამ ეხლა ეს სხვაობა რამდენად შენარჩუნებულია – უცნობია. რუსეთი ახლა იძულებულია და თითქოს ცდილობს შეარბილოს ეს არქტიკული პოლიტიკა, რამდენადაც საშუალება არ აქვს დასავლეთისთვის ყველა ფრონტზე წინააღმდეგობის გაწევის. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ ეს არის ერთადერთი საზღვაო მოქმედებათა თეატრი, სადაც რუსეთი, მსოფლიოში ყველაზე დიდი ყინულმჭრელების ფლოტის – 51 ხომალდი დანარჩენი მსოფლიოს 48-ის წინააღმდეგ, უკვე განვითარებული სამხედრო ინფრასტრუქტურის, კლიმატს შეჩვეული პერსონალის ხარჯზე, საკუთარ ტერიტორიასთან სიახლოვისა და ბირთვული ყინულისმტკრევის მშენებლობის ტექნოლოგიების წყალობით, რომელიც მხოლოდ რუსეთს აქვს მსოფლიოში, დიდი ალბათობით, ჯერ მაინც რჩება არქტიკაში ყველაზე მძლავრ მოთამაშედ და ეს იმ იშვიათ რეგიონებს მიეკუთვნება, სადაც ის პირველობას სულ მცირე, ამ ეტაპზე ინარჩუნებს.

ბუნებრივია, აღნიშნული გარემოება ამერიკის ადმინისტრაციის მზარდ შემფოთებას იწვევს და ტრამპის ამჟამინდელი პოლიტიკა მიმართულია და ცდილობს სერიოზული ნაბიჯების გადადგმას არქტიკის რეგიონში, რომ რუსეთის შეკავება იქაც მოხდეს, რათა ძალთ ბალანსი არ და-

¹ Article: China and Russia Have Chilling plans for the Arctic, The two autocracies dream of creating a “polar silk road” The Economist, 2024, <https://www.economist.com/china/2024/06/19/china-and-russia-have-chilling-plans-for-the-arctic>, [15.02.2025];

² იხ. სქოლიო 18

ირღვეს და რუსეთს საშუალება არ მიეცეს, ვიდრე მსოფლიო ფოკუსირებულია ევროპაში რუსული ექსპანსიის აღკვეთასა და ჩინეთის მხრიდან ამ გარკვეული ეკონომიკური ექსპანსიის შეკავებაზე, მანამ არ მოხდეს არქტიკის ათვისება რუსეთის მხრიდან.

დასკვნა

არქტიკის ისტორია კი კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს იმას, რომ კაცობრიობას უცხო, შორეული და, რაც მთავარია, ნეიტრალური მიწების დაპყრობის მოთხოვნილება და საჭიროება აქვს. იმპერიალისტური ქვეყნების ამბიციებს კი საზღვრები არ გააჩნიათ. ეს არის მტაცებლური სახელმწიფო პოლიტიკა, რომელიც მზად არის რესურსები იქ მოიპოვოს, სადაც ადრე წარმოუდგენელი იყო.

იგივე რუსეთი რომ ავიდოთ, მიუხედავად უამრავი პრობლემის თუ გამოწვევისა, ქვეყანა მზადაა მილიარდობით დოლარი ჩადოს არქტიკული ინფრასტრუქტურის განვითარებაში, რამდენადაც იმედოვნებს, რომ არქტიკა უზრუნველყოფს კრემლის ავტოკრატიულ რეჟიმს ფინანსური შემოსავლებითა და შემდგომი ათწლეულების მანძილზე ოლიგარქიული მმართველობით.

და მაინც ცვლილებების ნელი ტემპის მიუხედავად, ეს არ ნიშნავს, რომ ამჟამად არსებული სტატუს-კვო შენარჩუნებულ იქნება მუდმივად. ჩინელები ავითარებენ პოლარული კვლევების საკუთარ სექტორს, ამერიკელები თანდათანობით აღიარებენ ჩრდილოეთის მნიშვნელობას, ხოლო უკრაინაში ომის შედეგებს შესაძლოა სერიოზული გავლენა ჰქონდეს არქტიკისთვის. და თუ ისინი გამოიწვევს რუსული მმართველობის სტრუქტურის გადაწყობას, ჩრდილოეთის მარშრუტისადმი ინტერესი შესაძლოა სწრაფად გაიზარდოს. აქვე აღნიშნულ უნდა იქნას, რომ ჩრდილოეთის მარშრუტის გარდა არსებობს ჩრდილოეთ-დასავლური მიდგომა ჩრდილოეთ ამერიკის ჩრდილოეთ დაბოლოების ირგვლივ და ტრანსპოლარული მარშრუტი, რომელიც ალასკიდან ევროპამდე პირდაპირ მიდის ჩრდილოეთ პოლუსის გავლით. მაგრამ მათი გამოყენების პოტენციალი კიდევ უფრო რთულია, ვიდრე ჩრდილოეთის მარშრუტისა. ამდენად, მიუხედავად იმისა, რომ ცვლილებები ტემპები არც თუ ისე დიდია, რეგიონში პროცესები ვითარდება ყინულის დნობასთან ერთდ და მხარეები უკვე ემზადებიან მზარდი კონკურენციისთვის არქტიკული რესურსების, სავაჭრო მარშრუტებისა და არქტიკაში გეოპოლიტიკური დომინირების მოსაპოვებლად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- Article: Marine Corps Joint Tactical Vehicles with Combat Logistics Battalion 6, Combat Logistics Regiment 2, 2nd Marine Logistics Group, staged at a pier offload in preparation for exercise Nordic Response 24 in Talvik, Norway, 2024, rb.gy/s176nc, [15.02.2025];
- Article: China and Russia Have Chilling plans for the Arctic, The two autocracies dream of creating a “polar silk road” The Economist, 2024, rb.gy/jd4ksq, [15.02.2025];
- Alvarez, Jose., Strategic Implication of the U.S. Extended Continental Shelf, International Law Studies – Volume 61, Role of International Law and an Evolving Ocean, 2024, Law; Pdf;
- Brimmer, Esther., Changing Geopolitics in the Arctic, 2023, <https://www.cfr.org/report/changing-geopolitics-arctic-0>, [15.02.2025];
- Hopwood, Phillips., Don’t overestimate China’s ambitions in the Arctic, The Strategist, 2024, rb.gy/bfkn29, [15.02.2025];
- Kenneth, Rosen., A Battle for the Arctic Is Underway. And the U.S. Is Already Behind, Magazine „Politico” 2022, rb.gy/940wh2, [15.02.2025];
- Lindsey, Rebecca., Scott Michon., Climate Change: Arctic Sea Ice Summer minimum, 2022, rb.gy/td4ygt [Last seen.15.02.2025];
- Lamazhapov, Rrdem., Stensdal, Iselin., and Heggelund, Gorild., China’s Polar Silk Road: Long Game or Failed Strategy? The Arctic Institute, 2023, rb.gy/nwyjzr, [15.02.2025];

Narkano, Jane., and Li, William., China Launches Polar Silk Road, Energy Fact & Opinion, 2018, <https://www.csis.org/analysis/china-launches-polar-silk-road>, [15.02.2025];

Nanner, Jari., Newly enlarged NATO starts drill in Finland, Norway and Sweden in defense of its Nordic turf, World News, 2024, rb.gy/3i5yht, [15.02.2025];

NTI., Akademik Lomonosov Floating Nuclear Power Plant-Russia, <https://www.nti.org/education-center/facilities/akademik-lomonosov/>, [15.02.2025];

Niranjan, Ajit., European imports of liquefied natural gas from Russia at ‘record levels’, Russian Energy releases data days after Ukraine stopped flows of Russian gas through its pipelines, Guardian, 2025; rb.gy/vhythk, [15.02.2025];

Papachristou, Lucy., Russia and China to sign Power of Sibiria-2 gas Pipeline contract in near future, says Novak, Reuters, 2024, rb.gy/jptg08/, [15.02.2025];

Parfitt, Tom., Russia plants flag on North Pole seabed, World news, 2007, <https://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic>, [15.02.2025];

Paton, Nick Walsh., Satellite images show huge Russian military buildup in the Arctic, CNN, 2021; rb.gy/fukkd2, [15.02.2025];

Shiryaevskaya, Anna., and Bierman, Stephen., Total to Buy 4\$ Billion Novatek Stake. Enter Yamal Project, Bloomberg, Business/Deals, 2011; rb.gy/oigkkl, [15.02.2025];

The Outer Limits of the U.S. Extended Continental Shelf: Background and Issues for Congress, 2024, Pdf, Congressional Research Service;

The Outer Limits of the Extended. Continental Shelf of The United States of America, U.S. Extended Continental Shelf Project, Published by the U.S. Department of State, Washington, 2023, Pdf

The Total Energy Stays in Russian’s Yamal LNG – Source, Reuters, 2022; <https://www.reuters.com/business/energy/totalenergies-stays-russias-yamal-lng-source-2022-12-09/>, [15.02.2025];

Todorov, Valentin., How did Russians use the US \$7.2 million check used to pay for Russian Alaska in 1867? How did they get the actual money from the US?, rb.gy/n22t6s, [15.02.2025];

United Nations Convention on the Law of the Sea., Decision 98/392/EC on the conclusion by the European Community of the United Nations Convention on the Law of the Sea and the Agreement relating to its implementation of Part XI, 1994, last update 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:4337127>, [15.02.2025];

Vardzelashvili, Dimitri., Maritime Dictionary, Tbilisi, Publishing House “Alaverdi”, 2009;

Wieslander, Anna., How Sweden and Finland’s membership in NATO affects the High North, Atlantic Council, 2024, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/how-sweden-and-finlands-membership-in-nato-affects-the-high-north/>, [15.02.2025];

Ketevan Meskhidze

PhD in International Relations

Associate Professor of Security Studies

LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

POLAR AMBITIONS OF GREAT POWERS AND THE SECURITY DILEMMA

Abstract

The dispute over Arctic resources is not something that is happening new; the talk about it began in the mid-2000s. However, the Arctic strategies of Russia and the West differed in their speed. The United States has been alarmed by significant delays in the development of the military and industrial infrastructure in the Arctic zone, therefore, to pursue Arctic ambitions, Greenland gains principal importance for the United States. Global warming having its impact on Greenland increases its strategic meaning compared to the „Cold War“ period. Perhaps the recent gaze of the United States towards Greenland and talks about bringing it under the US umbrella, or even President Trump's first executive order – resuming drilling in the Arctic region, which was suspended under the Biden administration, should be viewed in this context.

The article examines the Arctic ambitions of great powers and the competition for geopolitical dominance in the north of the Arctic Circle, which is increasing gradually becoming ever more relevant. The article also focused on China's interests in the Arctic and the “bear” versus “dragon” rivalry for influence in the region. Particular attention is paid to Russia's ambitions and demonstration of power, existing threats, and the balance of power in the region, as well as the North Atlantic Alliance's response to increased threats.

Keywords: Arctic, geopolitical dominance, continental shelf, balance of power, security architecture.

Introduction

The Arctic, one of the most puzzling region of our planet is located at the northernmost part of Earth, with its unique climate, flora and fauna, consists of parts northern Eurasia and North America, covers almost the entire Arctic Ocean with its islands, as well as adjacent parts of the Pacific and Atlantic Oceans¹, has recently become the focus of the world's leading states.

Due to the economic and military-strategic factors, the struggle for the distribution of the sphere of influence in the Arctic region is intensifying day by day. Among economic factors are the energy resources and deposits of the precious metals found on the Arctic floor and its seas, also, communications, specifically, the Northern Sea Route, the shortest maritime route from Europe to Asia, control over which bears enormous economic benefits and geopolitical advantages.

According to the statements of US Navy Secretary Richard Spencer, America must employ all means focused on countering the increasingly provocative steps of the Russian Navy in the struggle to gain control over the last, largest unexplored region in the world. It's not just about the Northern Sea Route, but also about part of the Russian shelf. According to US Navy Secretary, the United States Marine Forces are working on a strategy that will ultimately facilitate free navigation through the Russian Arctic. Thus, the geopolitical struggle for dominance in this region is growing with the melting of Arctic ice in the Arctic Ocean.

¹ Vardzelashvili, Dimitri., Maritime Dictionary, Tbilisi, Publishing House “Alaverdi”, 2009;

Notably, this is the first time that a high-ranking military official has so openly outlined America's claims regarding the Northern Sea Route, which means that the United States is taking its problems in the Russian Arctic seriously and does not rule out the option of the military solution.

Why did this puzzling, cold, inaccessible and unpredictable region, claimed by eight countries, suddenly become so interesting and attractive to everyone?

For example, Russia has been officially trying for over 20 years to scientifically prove through the UN that the said territory is a direct continuation of its continental shelf, and therefore the country's borders are much larger and even reach the North Pole. Denmark, on the contrary, believes that this is a submerged part of their Greenland, which means that the border will be different. Canada and the United States also have their own appetites and claims. The Americans openly declare that they are unilaterally expanding the boundaries of their own continental shelf in the Atlantic and Pacific Oceans, in the Gulf of Mexico, and occupying vast territories in the Bering Sea and the Arctic.

All of this is about a million square kilometers. Think about it – twice the size of California and several times larger than Germany or the whole of Egypt. Add to that Iceland, Norway, Sweden and Finland, which also have claims to the Arctic. All of this is about a million square kilometers. Think about it – twice as much as California and several larger than Germany or the whole of Egypt. They are joined by Iceland, Norway, Sweden and Finland, which also lay claim to the Arctic.

Who actually owns this territory? Why now and where have these countries been before? What interests them in investing huge sums of money in the Arctic, rebuilding Arctic infrastructure, retraining personnel, paying them colossal salaries, adapting existing equipment to harsh climatic conditions, and will we see a new confrontation against the backdrop of the increasingly conflicting interests of the players in the region?

Who really owns this territory? Why now and where have these countries been before? What are their interests in investing huge amounts of money in the Arctic, rebuilding Arctic infrastructure, retraining personnel, paying them colossal salaries, adapting existing equipment to harsh climate conditions, and will we see a new confrontation against the backdrop of growing conflicting interests of players in the region?

Research methodology:

The work is based on the qualitative method of social research. In particular, for data collection and analysis, the research was carried out based on process tracing, case study, and qualitative content analysis methods. Also, during the study, secondary scientific-literary sources were analyzed to create a basis for continuing the research related to the subject under study.

Main part

1. Global changes and the unpredictable Arctic against the backdrop of growing interests of players in the region

Climate change – global warming, which is most pronounced in the Arctic – is causing global changes. According to the World Wildlife Fund, the rate of melting of Arctic ice is 13% of the total area per year¹. According to current projections, by 2040-2045 the Arctic Ocean could completely melt in the summer, contributing to two vital factors that have empires ready to confront each other to the death. First – the possibility of extracting natural resources, as scientists estimate that 22% of the Earth's natural gas and oil comes from the Arctic. Unconfirmed reports suggest that this means that there is more oil in the Arctic

¹ Lindsey, Rebecca., Scott Michon., Climate Change: Arctic Sea Ice Summer minimum, 2022, rb.gy/td4ygt [15.02.2025];

than in Qatar and twice as much natural gas reserves, as well as uranium, gold and diamonds.

The second reason is the sea route. In particular, the shortest route from Europe to Asia. Considering that the largest port in Europe is the port of Rotterdam, and in Asia – Shanghai, from Rotterdam to Shanghai through the Suez Canal, which is currently the shortest route, the distance is approximately 21,000 km, which is an average of 28-35 days for a ship. With the ice melting and the appropriate infrastructure in place, the distance along the same route (from Rotterdam to Shanghai) via the Arctic Sea Route will be reduced by almost 40%, allowing a ship to cover the distance in a maximum of two weeks to 20 days. This circumstance provides a huge advantage in the field of trade and logistics. In particular, it reduces the distance, and therefore the amount of fuel consumed. At the same time, cargo transportation is faster and, surprisingly, it calls into question the traditional routes that we have known until now.

If we look at all this from a more distant perspective, it turns out that the once ice-covered Arctic is now one of the richest regions of the world, which, together with this wealth, can also become a new, most flexible and shortest route. In other words, this is an area where military reinforcement for countries is not only necessary, but also mandatory.

However, first of all, it is necessary to clarify how these numerous natural resources should be distributed between countries from a legal point of view, since before anything can be protected, everything must be separated from their legal perspective.

1.1. The UN Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) and the appropriation of territories by major players through the continental shelf

According to the UN Convention on the Law of the Sea, a state has the right to claim an exclusive economic zone within a radius of 200 nautical miles or 370 km from its baselines, in which the state has the right to exploit and use all living and non-living natural resources of its coastline¹. In addition, it establishes rules for conducting scientific research and protecting the environment during the construction of artificial islands and structures in these zones. But there is a better solution that allows more than the UNCLOS. However, this is only a privilege for the big players who appropriate territories through the continental shelf. That is, a country located in some coastal zone claims that this is my land, because it is a continuation of my land under water. For example, the United States, not being a party to the UN Convention on Boundaries, i.e. not having signed this document, unilaterally expands its territory at its own discretion².

It is noteworthy that not long ago, in 2023, an unexpected announcement appeared on the US State Department website – “The US Continental Shelf Extension Project”, where the title itself indicates that the extension exceeded 200 nautical miles. According to this project, America expanded through the Pacific Ocean, the Mariana Islands, the Gulf of Mexico, the Bering Sea, the Atlantic Ocean, and the greatest expansion occurred in the Arctic. To be more precise, it is about a million square kilometers. That is, roughly speaking, twice as big as California and several times bigger than Germany or all of Egypt. The text of the project says that this marine area is rich in corals and crabs³. But, as they say, “the devil is in the details.”

The fact is that there are 50 solid minerals on the American shelf that the economy of the future

¹ United Nations Convention on the Law of the Sea., Decision 98/392/EC on the conclusion by the European Community of the United Nations Convention on the Law of the Sea and the Agreement relating to its implementation of Part XI, 1994, last update 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:4337127>, [15.02.2025];

² The Outer Limits of the U.S. Extended Continental Shelf: Background and Issues for Congress, 2024, Pdf, Congressional Research Service;

³ The Outer Limits of the Extended. Continental Shelf of The United States of America, U.S. Extended Continental Shelf Project, Published by the U.S. Department of State, Washington, 2023, Pdf

depends on: lithium for batteries or tellurium for solar panels¹. The American military needs cobalt, titanium, or gallium. It is used in radars and electronic warfare systems. For example, we can say that the role and importance of these complexes were well demonstrated in the ongoing Russia-Ukraine war. In addition, among the 16 rare earth metals on the American shelf there is germanium, from which chips are made, and of course, we must not forget about the estimated reserves of 6.5 trillion cubic meters of gas and 50 billion barrels of oil in the new territories of the USA. As we can see, the scale of the new acquisition is colossal.

1.2. Why the Arctic?

The fact is that the United States is one of the largest consumers of these resources in the world. Most of them will be extracted in the Middle East, where, on the one hand, the Americans always hold strong positions, and on the other, China's influence is growing. Iran has been an official enemy for decades, but it does not give up and, on the contrary, increases its military power. There are also the Houthis in Yemen, unstable Iraq, and Syria. Thus, as we see, despite the fact that the region is rich in oil products, it is quite unstable. Moreover, those countries that in the middle of the 20th century were ready to do everything so that the British and Americans would help them with technology to extract "black gold" are now earning so much from the latter that they themselves make decisions about whom to establish relations with, how to befriend whom, how much to sell to whom, etc. What is the United States doing? For years, it has been strategically reducing its dependence on oil from the Persian Gulf countries in favor of more peaceful neighbors like Canada, Mexico, or its own production.

Moreover, protecting Saudi Arabia's oil, conditionally – in a war with Iraq, is associated with much greater energy costs than deploying a navy somewhere in the Gulf of Mexico or the Arctic and simply saying – "it's ours", which is actually happening now. Have you heard any significant outrage or protest over the United States' appropriation of millions of square kilometers of cold Ocean over the centuries? Perhaps few, if any, have thought about the strategic value of the Arctic territories.

Currently, only 4 million people live above the Arctic Circle, which is a rather modest percentage of the entire planet's population. The largest cities here are Murmansk and Norilsk. Elsewhere – such as Harstad or Tomsjo in northern Norway – there are fewer than 100,000 inhabitants left. The famous Vorkuta has long since become a ghost town. All this is true, but according to preliminary calculations, between 13% and 30% of the world's undiscovered oil and gas reserves may be hidden under the Arctic² ice, and if at this stage it seems that extracting them from the permafrost will be impossible or unreasonably expensive, then in the future everything may change.

1.3. Alaska – a new profitable acquisition of the United States

If we look back in history, we will see that Russia spent \$7.2 million in 1867 when it sold the cold, remote, and by then useless Alaska to the United States³. You might be surprised, but the Russians even bribed American senators to make this deal happen. The thing is, Russia was losing the Crimean War at the time (1853-1856) and the government needed money to plug the budget holes. As for Alaska, it was

¹ Alvarez, Jose., Strategic Implication of the U.S. Extended Continental Shelf, International Law Studies – Volume 61, Role of International Law and an Evolving Ocean, 2024, Law; Pdf;

² Brimmer, Esther., Changing Geopolitics in the Arctic, 2023, <https://www.cfr.org/report/changing-geopolitics-arctic-0>, [15.02.2025];

³ Todorov, Valentin., How did Russians use the US \$7.2 million check used to pay for Russian Alaska in 1867? How did they get the actual money from the US?, <https://www.quora.com/How-did-Russians-use-the-US-7-2-million-check-used-to-pay-for-Russian-Alaska-in-1867-How-did-they-get-the-actual-money-from-the-US>, [15.02.2025];

a distant but somehow profitable land for the empire thanks to a joint Russian-American company. The company's former office was in St. Petersburg, and its branch was in California – in Fort Ross. What did this enterprise do? They collected sea beaver fur, exported it and sold it in the States. However, from the middle of the 10th century, the profitable enterprise turned into a subsidized one. In other words, the Russian government did not spend money on it, but spent money from the treasury to keep it going. More and more Native Americans came to Alaska to look for gold. The Russia, had practically one village – Novo Arkhangelsk – with hundreds of wooden houses and about the same number of soldiers in the military garrison. There was a danger that this territory would eventually be taken over by the Americans. They were increasingly actively developing their continent. They bought Louisiana and half of the country from the French. Russia would either have to spend a lot of money on Alaska – on settlements and a big army – or sell it. So with Alaska, they decided it was better to at least get something from it than to ultimately lose it for nothing.

What do you think, they were happy with this acquisition in the United States? Let me remind you – some took bribes, while others criticized them in the newspapers and called these lands “Steward’s Refrigerator” – in honor of the local Secretary of State – Steward, who negotiated and congratulated the American President on buying a wonderful park for polar bears and 50,000 Eskimos.

But 30 years later, in 1896, the situation changed and gold was discovered in the Klondike Valley, in the middle of the 20th century (1968) – oil, and later – gas. The state is currently one of the top 10 in the United States for gold and oil production. They also produce 10% of the world’s zinc. But most importantly, it was the acquisition of Alaska that made the United States one of the powerful Arctic states, which gives the country the opportunity to make such territorial claims.

2. Lessons from the past and Russia’s expansion into the Arctic

Now let’s see what the lessons of history’s past have taught Russia and what conclusions they were able to draw. The Kremlin began expanding into the region long before speculation on these issues began, which has its reason. It failed to win and didn’t even come close to one of the world’s largest reserves – the Middle East, and it fell into the hands of America and its partners. That’s why he bet on the Arctic early on. Back in 2001, he first sent his viewpoint to the UN Commission that the Arctic shelf was Russian territory, but the UN then rejected it. Then, in 2007, it conducted an expedition to the Arctic, supposedly based on scientific evidence that its continental shelf extended to the North Pole, allowing it to exploit natural resources more than any other state, including the United States, which was also extracting and trying to increase oil production in the Arctic region.

It is noteworthy that Russia at that time also benefited from the support of Norway, which allowed it to exploit natural resources in this Russian special economic zone, as it itself lacked technology. Which was put to an end by Russia’s aggressive policy and invasion of Ukraine. Both Norway and other countries in the region, such as Sweden and Finland, which are also Arctic countries, sharply opposed Russia’s position, which was also reflected in its relationship with the Arctic. It was precisely in 2007, after the famous Munich Conference, where Putin declared his ambitions, saying that the collapse of the Soviet Union was a geopolitical catastrophe for the world, that Russia made its first foray into the Arctic and even symbolically planted the Russian flag¹ on the continental shelf just under the North Pole to confirm and reinforce its claim to the Arctic. It is noteworthy that in 2019, a UN commission followed an expedition and came to an interim conclusion that a large part of the Arctic does indeed belong to Russia. But since then, this topic has not been raised again.

¹ Parfitt, Tom., Russia plants flag on North Pole seabed, World news, 2007, <https://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic>, [15.02.2025];

If we look at the northernmost city of the country, Pevek, we find that there was a record outflow of population in the 1990s. Currently, only 4,200 people live in the city, but despite this, since 2019 a unique ship has been permanently docked here, the cost of which, with all its infrastructure, is 30 billion rubles. What is it? This is the floating nuclear power plant “Akademik Lomonosov”¹, inside which there is a reactor, approximately the same as on all modern icebreakers, and it is it that generates electricity and heat, which is enough for the residents of a city with a population of 100 thousand people. The logical question is – why is it there, in the western part of Russia? First of all, it should be noted that this will not be just one such floating power plant of this kind. Company „Rosatom“ promises to build seven more, and another state corporation is developing other low-power land-based nuclear power plants. For what? Because they want to find and extract resources in the Far North. Therefore, people are needed to extract, store, transport, and sell new resources. Accordingly, they need both housing and electricity. It is precisely for such specific purposes that low-power power plants are being built on land and water, since no one is going to spend colossal amounts of money on building capital infrastructure, as was the case during the Soviet Union, because there are already many such abandoned islands of Soviet civilization here.

2.1. Yamal Peninsula, Western Sanctions and Russian Natural Gas in Europe

If we look at Russia’s Yamal Peninsula, home to Novatek’s natural gas field, you’ll see that even in the coldest, harshest months of winter, when local waters are covered in thick layers of Arctic ice, ships still continue to move. Yes, it is from here that liquefied gas is actively exported to Europe in huge ice-cruising tankers, on accompanied by nuclear icebreakers or without them.

The fact is that the West has imposed sanctions against Russia, but this does not mean that it has refused Russian resources. Moreover, the parties will even obtain these resources together. No one will give up resources because of Ukraine or anyone else in the near future. It is noteworthy that as soon as the Novatek field work has begun, the French oil company Total Energy bought almost 20% of the field for \$4 billion and made appropriate investments². After the start of the Russia-Ukraine war and the imposition of high-profile sanctions, what do you think, Does Total Energy sold its 20% stake?³ Of course not. Because Interests are supreme!

Sanctions cannot be imposed if the owners of the sanctioned businesses themselves are European companies. Therefore, in 2024, Europe purchased a record amount of natural gas from Russia⁴. If we look at the Yamal Peninsula on a nautical map, we will see that almost every second tanker belonging to the Russian Northern Fleet and flying under the flags of different countries is loaded with natural gas and then sails to Europe.

Who is leading in this field? So who can trade across these still-icy borders? According to the magazine “Politico”, America has 2 icebreakers and plans to build six. Canada – 18, and Russia – 51 (more than fifty). These ships are needed to clear the way for tankers or other maritime transport from ice in any climatic conditions⁵.

¹ NTI., Akademik Lomonosov Floating Nuclear Power Plant-Russia, <https://www.nti.org/education-center/facilities/akademik-lomonosov/>, [15.02.2025];

² Shiryaevskaya, Anna., and Bierman, Stephen., Total to Buy 4\$ Billion Novatek Stake. Enter Yamal Project, Bloomberg, Business/Deals, 2011; <https://www.bloomberg.com/news/articles/2011-03-02/total-agrees-to-buy-12-of-novatek-enter-yamal-lng-project>, [15.02.2025];

³ The Total Energy Stays in Russian’s Yamal LNG – Source, Reuters, 2022; <https://www.reuters.com/business/energy/totalenergies-stays-russias-yamal-lng-source-2022-12-09/>, [Last seen.15.02.2025];

⁴ Niranjani, Ajit., European imports of liquefied natural gas from Russia at ‘record levels’, Russian Energy releases data days after Ukraine stopped flows of Russian gas through its pipelines, Guardian, 2025; <https://www.theguardian.com/environment/2025/jan/09/european-imports-of-liquefied-natural-gas-from-russia-at-record-levels>, [15.02.2025];

⁵ Rosen Kenneth., A Battle for the Arctic Is Underway. And the U.S. Is Already Behind, Magazine „Politico“2022, <https://www.politico.com/news/magazine/2022/12/17/climate-change-arctic-00071169>, [15.02.2025];

Greenland holds great importance for the United States in the race for the Arctic. Global warming and climate change are also affecting Greenland, which increases its strategic importance compared to the Cold War period

Military planners assume that Greenland, with its coastline, will be fully open to maritime transit. It is worth noting that the Americans already have one military base in Thule (Greenland), but this base needs in-depth modernization, after which it will again be able to receive strategic bombers and various fighters, as well as provide air and missile defense in the region. Beyond the Arctic Circle, this base could become the main coordination point.

Perhaps the recent gaze of the United States towards Greenland and talks about bringing it under the US umbrella, or even Trump's first executive order – resuming drilling in the Arctic region, which was suspended under the Biden administration, should be viewed in this context.

3. The Architecture of Arctic Security

As for the Arctic security architecture, it is the result of developments in the global security sphere from the far north to the south. Of course, the war in Ukraine plays a huge role and is of great importance. From Moscow's point of view, over the past two years, their positions has worsened both in the Arctic Council and in the Arctic itself. Previously, five of the eight members of the Arctic Council were members of the North Atlantic Alliance, but since the start of Russian aggression, all members of the Arctic Council, except for Russia itself, are now members of NATO.

If we look at the map of potential resources in the Arctic, it is clear that the American part of the Arctic, i.e. Alaska, is almost completely exploited. The same picture is on the Canadian side. Instead, in Europe, huge deposits are visible on the Swedish and Finnish side (see Figure 1).

Figure 1. Map of potential Arctic resources

According to the statement of the United States Secretary of State's Advisor – Derek Scholey, if we recall that in the recent past Finland (2023) and Sweden (2024) became members of NATO, it turns out that on the eastern flank, where the Russian threat was generally felt, with Finland's accession to NATO, it received a fairly significant part of the Arctic territories, which now directly fall under Article 5 of the Charter, which implies collective defense.

In addition, the accession to NATO of Finland and Sweden, which have great military potential and whose armies have the ability and means to operate effectively in the difficult polar zone, weakens Russia's positions in this theater of military operations, especially in the European part of the Arctic Circle¹.

3.1. China's interests in the Arctic and the confrontation between the "bear" and the "dragon"

Such a resource-rich region, which also has the potential to become one of the most optimal sea routes, naturally could not remain unnoticed by China. Therefore, China – through economic expansion, a monopoly on semiconductors, the issuance of various uncontrolled credit emissions or investments, which are accompanied by political obligations – is trying to seize its share of the world, despite the fact that it is not an Arctic state. China's northernmost point is 1,440 km from the Arctic Circle, but geography doesn't matter when your potential and ambitions allow you to extract resources. Therefore, they claim in Pakistan that China is a state bordering the Arctic, and while the world is engaged in neutralizing Russia's aggressive policy, China is trying to penetrate the region through its usual methods and means, that is, through investments and loans, just like in African countries. But the point is that the countries of the North are neither African countries nor do they lack foresight. Accordingly, they make decisions with a rather cold mind. Therefore, it is difficult to lure them with money and credit. Canada, for example, blocked a \$150 million offer from China that would have given the latter a share of a gold mine. The reason was that along with economic interests, military interests might also arise. Greenland refused to sell its old American infrastructure. Therefore, they are again trying to penetrate the Arctic through Russia. It should also be noted that the Arctic, unlike the rest of the world's oceans, has another fundamental advantage for China – the absence of US naval forces, which almost never appear there.

It is noteworthy that China has its own stake in the Yamal field. The combined total share of China National Natural Gas Corporation and the Silk Road Fund is 30%. China National Offshore Oil Corporation and China National Natural Gas and Oil Exploration/Exploration Company own 20% of the second largest project on the Yamal Peninsula – Arctic LNG. The huge advantage of this project is that it is planned to lay a pipeline "Power of Siberia-2" directly from this field to China². Thus, China views the Arctic race from a long-term perspective³ and, although it is not an Arctic state, one of the important projects – the "Arctic Silk Road"⁴ – is being implemented through the Arctic, which has resulted in the development of its Arctic technologies – necessary for shipping and natural resource extraction in the Arctic. This includes ice-resistant vessels, icebreakers and polar deep-sea research vessels, which also include surveillance and navigation technologies, polar unmanned amphibians, floating oil platforms, etc⁵. However, Russia is also not impressed by Beijing's such interests⁶. Cooperation and friendship are all well, but when it comes to

¹ Wieslander, A., How Sweden and Finland's membership in NATO affects the High North, Atlantic Council, 2024, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/how-sweden-and-finlands-membership-in-nato-affects-the-high-north/>, [15.02.2025];

² Papachristou, Lucy., Russia and China to sign Power of Siberia-2 gas Pipeline contract in near future, says Novak, Reuters, 2024, <https://www.reuters.com/business/energy/russia-china-sign-power-siberia-2-gas-pipeline-contract-in-near-future-says-2024-05-17/>, [15.02.2025];

³ Lamazhapov, R., Stensdal, I., and Heggelund, G., China's Polar Silk Road: Long Game or Failed Strategy? The Arctic Institute, 2023, <https://www.thearcticinstitute.org/china-polar-silk-road-long-game-failed-strategy/>, [15.02.2025];

⁴ Narkano, Jane., and Li, William., China Launches Polar Silk Road, Energy Fact & Opinion, 2018, <https://www.csis.org/analysis/china-launches-polar-silk-road>, [15.02.2025];

⁵ See footnote 11;

⁶ Paton, Nick Walsh., Satellite images show huge Russian military buildup in the Arctic, CNN, 2021; <https://edition.cnn.com/2021/04/05/europe/russia-arctic-nato-military-intl-cmd/index.html>, [15.02.2025];

natural resources, interests become supreme. To the extent that Russia is the most Arctic state in the world, its Arctic territories account for 20% of its gross domestic product, 20% of its exports, 20% of its oil production, and 80% of its natural gas production¹. It is obvious that the Russians give this area a special priority. Therefore, despite the alliance of the “Bear” and the “Dragon”, it is the Arctic that is the main arena of confrontation between them. Therefore, when they see China’s increasingly ambitious plans for the Far North, they have every reason to think that they may be implemented at their expense. Accordingly, Russia does not grant China any privileges in the Arctic. Including not even in relation to the 6 Russian Arctic ports. Therefore, they either denied to enter the port at all, or they must comply with Russian transit laws, which means that they must submit a detailed route and traffic plan, hire a Russian pilot, and pay taxes in Russian ports.

The Russians are also trying to ensure that no controlling stake in any strategic energy project ends up in the hands of foreign entities, and above all, the Chinese. It seems that the Arctic, its resources, and the Northern Route are one of the last important levers for Russia in relation to China, and the Kremlin is trying to use it to somehow protect itself from Beijing’s dominant position in bilateral relations.

3.2. Russia’s ambitions and Demonstration of force

So, Moscow has been building and restoring its military potential in the Arctic for many years now, and it doesn’t hide its ambitions. First, since 2005, it has restored about 50 closed Soviet military facilities, including airfields, military bases, and has filled two or three of the largest military bases with military equipment and new hypersonic missiles have been unveiled². Then they made their claims as loud as possible. For example, they took Western journalists to the far north – Franz Josef Land – first CNN, then BBC – and showed them the bases – with missile launchers and a full complement of submarines. The question logically arises: what was the point of such openness in secret military matters? It was a deliberate show of force. Because the Arctic is a direct illustration of the phrase – “Russia against NATO.” After all, seven out of eight Arctic countries are members of the alliance. So Russia is fighting here not only for the Arctic, but also for strategic interests.

It is noteworthy that during the Cold War, the Americans developed the SOSUS hydroacoustic system for these areas to detect Soviet submarines operating in the Atlantic Ocean. Although, as they say, this system is no longer relevant for modern submarines, but, in other words, given the geography, these waters between Greenland, Iceland and Great Britain represent the only route into the Atlantic for Russian ships based in the north (see Fig. 2).

Figure 2.

³ See footnote 10;

⁴ Paton, Nick Walsh., Satellite images show huge Russian military buildup in the Arctic, CNN, 2021; <https://edition.cnn.com/2021/04/05/europe/russia-arctic-nato-military-intl-cmd/index.html>, [15.02.2025];

In addition, the Arctic represents the shortest route for intercontinental ballistic missiles to reach their targets (see Figure 3).

Figure 2.

4. Increased threat and balance of power in the region

There is a danger that the Russians or the Chinese, relying on their superior equipment and technology, will begin to lay claims and rights to the Arctic Ocean or parts of it that do not belong to anyone under international law. According to Admiral Dale Coulton of the United States Navy, “The Arctic basin is full of competition, in addition to control of sea communications, the mineral resources in this region are estimated at about \$ 1 trillion. The United States cannot sit idly by while Russia creates a nine-dash line of territorial claims in the Arctic region, just as China is trying to do in the Pacific Ocean.”¹

This is exactly what democratic countries are trying to exploit, because everyone knows that these natural resources are mainly concentrated in the hands of Russia and are used as weapons, as one of the prerequisites for hybrid war. Therefore, the world is trying to find a certain algorithm to counter all this, so that the balance of power is not disturbed there. Therefore, in response to the increased threats from Russia, the North Atlantic Alliance has planned to increase military strength in the Arctic region. It is important to note that military exercises in the region have recently become more frequent. In March 2024, the Alliance held a large-scale military exercise called „Northern Response 2024”², involving 20,000 troops from 13 countries, including 4,000 Finnish soldiers, who took part for the first time in a large-scale NATO exercise held on the territories of the Arctic Council member states of Norway, Sweden and Finland.

The activation of Arctic issue from West, is also related to the fact that in addition to Russia, such a major player as China has recently expressed interest in the Arctic, trying to occupy the space vacated as a result of Russia’s economic difficulties and replace the European and American countries that have invested in the Russian economy and modernized it. Now the North is trying to fill this gap, and therefore countries are no longer relying on diplomacy, and the Arctic region is a place for demonstrating this growing military power. The active militarization of the Arctic, which continues even now, including with the involvement of China, which has launched its own project – the “Arctic Silk Road”, poses a threat to almost all states located in the region. China has already built icebreakers and developed certain techniques to explore this region, which naturally causes growing concern for the American administration, and given Trump’s current policy, it is trying to take serious steps in the Arctic region to contain it there as well.

¹ Article: Marine Corps Joint Tactical Vehicles with Combat Logistics Battalion 6, Combat Logistics Regiment 2, 2nd Marine Logistics Group, staged at a pier offload in preparation for exercise Nordic Response 24 in Talvik, Norway, 2024, rb.gy/s176nc, [15.02.2025];

² Nanner, Jari., Newly enlarged NATO starts drill in Finland, Norway and Sweden in defense of its Nordic turf, World News, 2024, <https://apnews.com/article/nato-military-drill-nordics-finland-norway-sweden-87ff05e1bb24f77dc9d5b5bf09c709b0>, [15.02.2025];

Russia is also trying to respond by holding military exercises and demonstrating its own combat capabilities. However, there is already being open talk that the Kremlin is forced to mobilize equipment from all parts of the federation, as the war in Ukraine is absorbing its military equipment and potential, which Russia now needs in full to deploy in Ukraine. The Kremlin's border has never been more vulnerable in decades, and the Arctic is one of the theaters of military action that the world is now closely watching¹. It is noteworthy that, along with Russia, China is also participating in these exercises, which also recognizes Russia's strategic problems. In the Chinese academic journal "Russian Studies", two Chinese scholars Yue Peng and Guo Zhenshen note that "the initial balance in the Arctic has been disturbed and the scales in the Arctic region have tilted in favor of Western countries."² Russia is conducting exercises mainly in the Barents Sea and in Siberian waters. While the West – in this case NATO – borders Norway. These military exercises are very intensive and involve both land and naval components, as well as the air force.

Perhaps before the Russo-Ukrainian war, Russia was indeed leading the race for the Arctic, with a fairly large advantage, but it is unknown to what extent this difference is maintained now. Russia is now forced and appears to be trying to soften its Arctic policy, as it lacks the ability to confront the West on all fronts. However, it must be said that this is the only theatre of naval military operations where Russia, with the world's largest icebreaker fleet – 51 ships against the rest of the world's 48, to its already developed military infrastructure, personnel accustomed to the climate, proximity to its own territory and the technology for building nuclear icebreakers – which only Russia has in the world, most likely still remains the most powerful player in the Arctic, and this is one of the rare regions where it retains its primacy, at least at this stage.

Of course, this circumstance is causing growing concern in the US administration, and Trump's current policy is aimed at taking serious steps in the Arctic region to contain Russia there as well, so as not to upset the balance of power and not give Russia an opportunity to take advantage of the Arctic while the world is focused on preventing Russian expansion in Europe and containing this certain economic expansion by China.

Conclusion

The history of the Arctic once again emphasizes that humanity has a need and desire to conquer foreign, distant, and most importantly, neutral lands. The ambitions of imperialist countries have no boundaries. This is a predatory state policy that is ready to extract resources where it was previously unthinkable.

If we take the same Russia, despite numerous problems and challenges, the country is willing to invest billions of dollars in the development of Arctic infrastructure, as it hopes that the Arctic will provide the Kremlin's autocratic regime with financial revenues and oligarchic rule for decades to come.

Yet despite the slow pace of change, this does not mean that the current status quo will be maintained forever. The Chinese are developing their own polar research sector, the Americans are gradually recognizing the importance of the North, and the consequences of the war in Ukraine could have serious implications for the Arctic. And if they lead to a reorganization of the Russian governance structure, interest in the Northern Route could grow rapidly. It should also be noted that in addition to the Northern Route, there is a Northwest Approach around the northern tip of North America and a Transpolar Route that goes directly from Alaska to Europe via the North Pole. But their potential for use is even more complex than that of the Northern Sea Route. Thus, although the pace of change is not so great, processes in the region are

1 Article: China and Russia Have Chilling plans for the Arctic, The two autocracies dream of creating a "polar silk road" The Economist, 2024, [rb.gy/jd4ksq](https://www.economist.com/asia/2024/02/15/china-and-russia-have-chilling-plans-for-the-arctic), [15.02.2025];

2 See footnote 18;

developing simultaneously with the melting of ice, and the parties are already preparing for increasing competition for Arctic resources, trade routes, and geopolitical dominance in the Arctic.

References

1. Article: Marine Corps Joint Tactical Vehicles with Combat Logistics Battalion 6, Combat Logistics Regiment 2, 2nd Marine logistics Group, staged at a pier offload in preparation for exercise Nordic Response 24 in Talvik, Norway, 2024, [rb.gy/s176nc](#), [15.02.2025];
2. Article: China and Russia Have Chilling plans for the Arctic, The two autocracies dream of creating a “polar silk road” The Economist, 2024, [rb.gy/jd4ksq](#), [15.02.2025];
3. Alvarez, Jose., Strategic Implication of the U.S. Extended Continental Shelf, International Law Studies – Volume 61, Role of International Law and an Evolving Ocean, 2024, Law; Pdf;
4. Brimmer, Esther., Changing Geopolitics in the Arctic, 2023, <https://www.cfr.org/report/changing-geopolitics-arctic-0>, [15.02.2025];
5. Hopwood, Phillips., Don’t overestimate China’s ambitions in the Arctic, The Strategist, 2024, [rb.gy/bfkn29](#), [15.02.2025];
6. Kenneth, Rosen., A Battle for the Arctic Is Underway. And the U.S. Is Already Behind, Magazine „Politico“ 2022, [rb.gy/940wh2](#), [15.02.2025];
7. Lindsey, Rebecca., Scott Michon., Climate Change: Arctic Sea Ice Summer minimum, 2022, [rb.gy/td4ygt](#) [Last seen.15.02.2025];
8. Lamazhapov, Rrdem., Stensdal, Iselin., and Heggelund, Gorild., China’s Polar Silk Road: Long Game or Failed Strategy? The Arctic Institute, 2023, [rb.gy/nwyjzr](#), [15.02.2025];
9. Narkano, Jane., and Li, William., China Launches Polar Silk Road, Energy Fact & Opinion, 2018, <https://www.csis.org/analysis/china-launches-polar-silk-road>, [15.02.2025];
10. Nanner, Jari., Newly enlarged NATO starts drill in Finland, Norway and Sweden in defense of its Nordic turf, World News, 2024, [rb.gy/3i5yht](#), [15.02.2025];
11. NTI., Akademik Lomonosov Floating Nuclear Power Plant-Russia, <https://www.nti.org/education-center/facilities/akademik-lomonosov/>, [15.02.2025];
12. Niranjana, Ajit., European imports of liquefied natural gas from Russia at ‘record levels’, Russian Energy releases data days after Ukraine stopped flows of Russian gas through its pipelines, Guardian, 2025; [rb.gy/vhythk](#), [15.02.2025];
13. Papachristou, Lucy., Russia and China to sign Power of Sibiria-2 gas Pipeline contract in near future, says Novak, Reuters, 2024, [rb.gy/jptg08/](#), [15.02.2025];
14. Parfitt, Tom., Russia plants flag on North Pole seabed, World news, 2007, <https://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic>, [15.02.2025];
15. Paton, Nick Walsh., Satellite images show huge Russian military buildup in the Arctic, CNN, 2021; [rb.gy/fukkd2](#), [15.02.2025];
16. Shiryayevskaya, Anna., and Bierman, Stephen., Total to Buy 4\$ Billion Novatek Stake. Enter Yamal Project, Bloomberg, Business/Deals, 2011; [rb.gy/oigqkl](#), [15.02.2025];
17. The Outer Limits of the U.S. Extended Continental Shelf: Background and Issues for Congress, 2024, Pdf, Congressional Research Service;
18. The Outer Limits of the Extended. Continental Shelf of The United States of America,
19. U.S. Extended Continental Shelf Project, Published by the U.S. Department of State, Washington, 2023, Pdf
20. The Total Energy Stays in Russian’s Yamal LNG – Source, Reuters, 2022; <https://www.reuters.com/business/energy/totalenergies-stays-russias-yamal-lng-source-2022-12-09/>, [15.02.2025];
21. Todorov, Valentin., How did Russians use the US \$7.2 million check used to pay for Russian Alaska in 1867? How did they get the actual money from the US?, [rb.gy/n22t6s](#), [15.02.2025];
22. United Nations Convention on the Law of the Sea., Decision 98/392/EC on the conclusion by the European Community of the United Nations Convention on the Law of the Sea and the Agreement relating to its implementation of Part XI, 1994, last update 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:4337127>, [15.02.2025];
23. Vardzelashvili, Dimitri., Maritime Dictionary, Tbilisi, Publishing House “Alaverdi”, 2009;
24. Wieslander, Anna., How Sweden and Finland’s membership in NATO affects the High North, Atlantic Council, 2024, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/how-sweden-and-finlands-membership-in-nato-affects-the-high-north/>, [15.02.2025];

თამარა ტარტარაშვილი
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუნიის
ასოცირებული პროფესორი

თორნიკე ლაბაძე
ბიზნესის ადმინისტრირების მაგისტრი

ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაცია საქართველოში: სოციალურ-ეკონომიკური გავლენა, ინსტიტუციური გამოწვევები და პოლიტიკური რეკომენდაციები

ანოტაცია

ციფრული ტექნოლოგიები და ხელოვნური ინტელექტი (AI) ტრანსფორმაციული ძალებია, რომლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ საქართველოს ეკონომიკურ, სოციალურ და მმართველობით ლანდშაფტზე. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო ტექნოლოგიური პროგრესის გზით ცდილობს გააძლიეროს ეროვნული კონკურენტუნარიანობა, კვლავ რჩება სისტემური გამოწვევები ციფრულ ინფრასტრუქტურასთან, მარეგულირებელ ჩარჩოებთან და ერთიანი ეროვნული სტრატეგიის არარსებობასთან დაკავშირებით. ეს დაბრკოლებები ხელს უშლის სრულფასოვან ციფრულ ტრანსფორმაციას და აფერხებს ეკონომიკურ ზრდას.

წინამდებარე კვლევა აანალიზებს ხელოვნური ინტელექტისა და ციფრული ტექნოლოგიების ინტეგრაციას საქართველოს კერძო და საჯარო სექტორებში, გამოავლენს ძირითად ინსტიტუციურ ბარიერებს და გვთავაზობს რეკომენდაციებს მდგრადი განვითარებისათვის. კვლევაში გამოყენებულია კვლევის თვისებრივი მიდგომა, რომლის ფარგლებშიც ჩატარდა ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუები მთავრობისა და ბიზნესის ექსპერტებთან, რასაც დაემატა ღია წყაროების ანალიზი.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ AI-ის ინტეგრაცია საქართველოში საწყის, ფრაგმენტულ, მაგრამ პერსპექტიულ ეტაპზეა. ძირითადი ბარიერებია:

- ერთიანი სტრატეგიული და სამართლებრივი ჩარჩოს არარსებობა, რაც აფერხებს ინვესტიციებს და ინოვაციების სწრაფ გავრცელებას.
- მნიშვნელოვანი რეგიონული უთანასწორობა ციფრულ ხელმისაწვდომობაში, რაც ამძაფრებს ეკონომიკურ დიფერენციაციას და ზღუდავს ინკლუზიურ ზრდას.
- მონაცემთა მმართველობისა და კიბერუსაფრთხოების კუთხით არსებული გამოწვევები, რაც ზრდის ოპერაციულ რისკებსა და გავლენას ახდენს ბიზნესის საიმედოობაზე.

ნაშრომის დასკვნითი ნაწილი მიუთითებს, რომ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს გრძელვადიანი, ინკლუზიური ეროვნული ციფრული სტრატეგიის შემუშავებას. ასეთმა სტრატეგიამ პრიორიტეტად უნდა აქციოს კრიტიკული ინვესტიციები ციფრულ ინფრასტრუქტურაში, ხელი შეუწყოს კვლევებსა და განვითარებას, შექმნას მტკიცე მარეგულირებელი და ეთიკური ჩარჩოები და გააღრმავოს საჯარო-კერძო პარტნიორობა. უმნიშვნელოვანესია, რომ მან კონკრეტულად მიმართოს რეგიონულ ციფრულ უთანასწორობას, რათა უზრუნველყოს თანაბარი ხელმისაწვდომობა და მაქსიმალურად გაზარდოს ეკონომიკური სარგებელი ქვეყნის მასშტაბით. ეს მიდგომა ხელს შეუწყობს AI-ის სრული პოტენციალის რეალიზებას მშპ-ს ზრდის, საჯარო სექტორის ეფექტურობის გაუმჯობესებისა და საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ამაღლების კუთხით, რაც საქართველოს მოამზადებს მომავალი გამოწვევებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ხელოვნური ინტელექტი, ციფრული ტრანსფორმაცია, ეკონომიკური ზრდა, ინოვაცია, ციფრული სტრატეგია, საქართველო, ინსტიტუციური ბარიერები, მარეგულირებელი ჩარჩოები.

ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაცია საქართველოში: სოციალურ-ეკონომიკური გავლენა, ინსტიტუციური გამოწვევები და პოლიტიკური რეკომენდაციები

შესავალი

ციფრული ტექნოლოგიების დინამიკური განვითარება და ხელოვნური ინტელექტის (AI) გლობალური ინტეგრაცია ფუნდამენტურად ცვლის ეკონომიკურ, სოციალურ და მმართველობით სისტემებს მთელ მსოფლიოში. AI ფართოდ არის აღიარებული, როგორც კონკურენტუნარიანობისა და პროდუქტიულობის გაზრდის აუცილებელი მექანიზმი, როგორც კერძო, ისე საჯარო სექტორში. საქართველო, როგორც განვითარებადი და პოსტსაბჭოთა სივრცის ქვეყანა, რომელიც ევროკავშირისკენ ისწრაფვის, თანდათან ერთვება ამ გლობალურ ციფრულ ტრანსფორმაციაში. ქვეყანაში იზრდება ციფრული სერვისების გამოყენება და ხორციელდება პირველადი მცდელობები AI ელემენტების დასანერგად, რაც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია კონკურენტუნარიანობისა და ეკონომიკური ეფექტურობის ასამაღლებლად.

ციფრული მმართველობის მესამე ტალღა, რომელიც ხასიათდება მოწინავე ციფრული ინსტრუმენტებითა და AI-ის ინტეგრაციით, უკვე ცვლის ინსტიტუციურ არქიტექტურას გლობალურად, რაც მნიშვნელოვნად აუმჯობესებს საჯარო სერვისების ეფექტურობას. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ეს პროცესები საწყის ეტაპზეა, ახალი ინიციატივები ქმნის საფუძველს მნიშვნელოვანი პოტენციური მაკროეკონომიკური სარგებლისთვის. თუმცა, ამ პერსპექტიულ ტენდენციას თან ახლავს მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური და სოციალურ-პოლიტიკური დაბრკოლებები. სხვა განვითარებადი ქვეყნების გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ციფრული ტრანსფორმაციის წარმატებლობა ხშირად ორგანიზაციული, კულტურული და ლიდერობის ნაკლოვანებების, აგრეთვე მოუმწიფებელი მარეგულირებელი ჩარჩოებისა და სუსტი ინოვაციური ეკოსისტემების შედეგია, რაც აფერხებს ინვესტიციებს. ეს ფართოდ გავრცელებული გამოწვევები ხელს უშლის AI-ის დანერგვას და მდგრად ეკონომიკურ ღირებულებას, რაც უარყოფითად აისახება ქვეყნის გრძელვადიან ეკონომიკურ ზრდაზე.

აღნიშნული კვლევა მიზნად ისახავს უპასუხოს შემდეგ ძირითად კვლევით კითხვებს:

- რა არის ძირითადი ინსტიტუციური და სოციალურ-პოლიტიკური ბარიერები, რომლებიც ხელს უშლის ხელოვნური ინტელექტის და ციფრული ტექნოლოგიების ეფექტურ ინტეგრაციას საქართველოს კერძო და საჯარო სექტორებში?
- როგორ მოქმედებს ეს იდენტიფიცირებული ბარიერები საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე და ეროვნულ კონკურენტუნარიანობაზე?

კვლევითი ხარვეზი: მიუხედავად იმისა, რომ დამკვიდრებული თეორიები, როგორიცაა ინოვაციების დიფუზიის თეორია (როჯერსი, 2003) და ინსტიტუციური თეორია (დიმაჯიო და პაუელი, 1983), განმარტავენ ტექნოლოგიურ დანერგვას, შეზღუდულია ემპირიული კვლევა, რომელიც კონკრეტულად შეეხება AI-ის დანერგვის სტრუქტურულ და ინსტიტუციურ ბარიერებს განვითარებადი ქვეყნების კონტექსტში, მაგალითად, საქართველოში. კვლევის მიზანია ამ კრიტიკული ხარვეზის შევსება, საქართველოს ბიზნეს და საჯარო სექტორებში AI-ის ინტეგრაციაზე მოქმედი ინსტიტუციური და სოციალურ-პოლიტიკური ფაქტორების საფუძვლიანი გამოკვლევით. კვლე-

ვაში გამოყენებულია თვისებრივი მეთოდოლოგია, კერძოდ, ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუები ინდუსტრიის ექსპერტებთან, რათა უზრუნველყოს როგორც თეორიული წვლილი, ისე პრაქტიკულ პოლიტიკური რეკომენდაციები მდგრადი ეკონომიკური ზრდისა და სრულფასოვანი ციფრული ტრანსფორმაციისთვის.

1. ლიტერატურის მიმოხილვა და თეორიული ჩარჩო

კვლევა ეყრდნობა ორ ძირითად თეორიულ ჩარჩოს: ინოვაციების დიფუზიის თეორიას (DOI) და ინსტიტუციურ თეორიას. ეს ურთიერთშემავსებელი თეორიები შესაძლებელს ხდის ტექნოლოგიური ტრანსფორმაციის პროცესების მრავალმხრივ ანალიზს, რომელიც მოიცავს როგორც ინოვაციების დანერგვის დინამიკას, ისე ასეთი დანერგვის კონტექსტურ და ორგანიზაციულ ბარიერებს.

1.1. ინოვაციების დიფუზიის თეორია (DOI)

ინოვაციების დიფუზიის თეორია (DOI), რომელიც ევრეტ როჯერსმა შეიმუშავა (როჯერსი, 2003), განმარტავს, თუ როგორ ვრცელდება და ინერგება ახალი იდეები, პრაქტიკები ან ტექნოლოგიები (ამ კვლევაში, AI და ციფრული ტექნოლოგიები) სოციალურ სისტემაში. DOI-ის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ დანერგვის სიჩქარე და მასშტაბი დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ აღიქვამენ ადამიანები თავად ინოვაციას. დანერგვაზე მოქმედი ძირითადი ფაქტორებია: აღიქმა თუ არა ინოვაცია იმასთან შედარებით უკეთესად, რასაც ის ანაცვლებს (შედარებითი უპირატესობა); მისი თანხვედრა არსებულ ღირებულებებთან და საჭიროებებთან (თავსებადობა); რამდენად რთულია მისი გაგება და გამოყენება (კომპლექსურობა); შესაძლებელია თუ არა მისი შეზღუდული სახით გამოცდა (გამოცდა); და მისი შედეგების სხვებისთვის ხილვადობა (დაკვირვებადობა). DOI ხშირად გამოიყენება ტექნოლოგიური დანერგვის მზაობის შესაფასებლად და ბარიერების გამოსავლენად განვითარებად კონტექსტებში.

კვლევის აქტუალობა: DOI უზრუნველყოფს კრიტიკულ ჩარჩოს საქართველოში AI-ის დანერგვისა და დიფუზიის პროცესის გასაანალიზებლად, რაც საბოლოოდ განსაზღვრავს ტექნოლოგიური პროგრესის ეკონომიკურ შედეგებს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ინოვაციის აღქმული კომპლექსურობა და მისი თავსებადობა არსებულ სისტემებთან, რადგან ეს ფაქტორები ხშირად წარმოადგენენ ინსტიტუციური ბარიერების ძირითად წყაროს განვითარებად ეკონომიკაში, როგორიცაა საქართველო.

1.2. ინსტიტუციური თეორია

ინსტიტუციური თეორია, განსაკუთრებით ორგანიზაციული ინსტიტუციონალიზმის ასპექტები (დიმაჯიო და პაუელი, 1983), ფოკუსირებულია იმაზე, თუ როგორ ეგუებიან ორგანიზაციები გარე წნეხს, რათა მოიპოვონ ლეგიტიმაცია და სტაბილურობა, და არა მხოლოდ ეფექტურობა. ორგანიზაციები ხშირად იღებენ პრაქტიკებს და სტრუქტურებს, რომლებიც ფართოდ არის მიღებული ან მოსალოდნელი მათ გარემოში, რათა უზრუნველყონ გადარჩენა და წარმატება. თეორია გამოყოფს იზომორფიზმის სამ ძირითად ტიპს — პროცესს, სადაც ორგანიზაციები უფრო მეტად ემსგავსებიან ერთმანეთს:

- **იძულებითი იზომორფიზმი:** ეს ხდება მაშინ, როდესაც ორგანიზაციები იძულებულნი არიან შეიცვალონ ძლიერი სუბიექტების გარე წნეხის ან საზოგადოებრივი მოლოდინების გამო, რაც ხშირად გამოწვეულია კანონებით, რეგულაციებით, პოლიტიკით ან მთავრობის

დადგენილებებით.

- **მიმეტიკური იზომორფიზმი:** ეს ხდება მაშინ, როდესაც ორგანიზაციები ბაძავენ წარმატებულ ან ლეგიტიმურ ორგანიზაციებს გაურკვევლობის ან ბუნდოვანების საპასუხოდ. როდესაც ორგანიზაციები გაურკვეველი მიზნების ან ახალი ტექნოლოგიების, მაგალითად, AI-ის წინაშე დგანან, მათ შეუძლიათ მიბაძონ სხვებს რისკის შესამცირებლად ან მსგავსი წარმატების მისაღწევად.
- **ნორმატიული იზომორფიზმი:** ეს გამოწვეულია პროფესიული ჯგუფების, საგანმანათლებლო დაწესებულებების ან ინდუსტრიული ასოციაციების გავლენით, რომლებიც განსაზღვრავენ და ავრცელებენ სტანდარტებს, საუკეთესო პრაქტიკებსა და კვალიფიკაციებს, რაც უზიძგებს ორგანიზაციებს გარკვეული ნორმებისკენ.

განვითარებადი ქვეყნების კონტექსტში, ინსტიტუციური ბარიერები — როგორიცაა არასრული საკანონმდებლო ჩარჩოები, მარეგულირებელი ვაკუუმი და მთავრობის სისუსტეები — ხშირად აფერხებს AI-ის დანერგვას და ციფრულ ტრანსფორმაციას, რაც იწვევს პირდაპირ ეკონომიკურ დანაკარგებს.

კვლევის აქტუალობა: ინსტიტუციური თეორია კრიტიკულად მნიშვნელოვანია სტრუქტურული და კონტექსტური ბარიერების გასაგებად, როგორიცაა სამართლებრივი ვაკუუმი და ორგანიზაციული კონსერვატიზმი, რომლებიც გავლენას ახდენენ საქართველოში AI-ის დანერგვაზე. ის გვხმარება იმის ახსნაში, თუ რატომ არის ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესი ხშირად ფრაგმენტული და ნელი, განსაკუთრებით საჯარო სექტორში, სადაც დამკვიდრებული ნორმების დაცვა და ზემოდან მკაფიო დირექტივების არარსებობა (იძულებითი იზომორფიზმი) შეიძლება აფერხებდეს სწრაფ დანერგვას.

1.3. ციფრული ტრანსფორმაცია და AI: ინსტიტუციური და მარეგულირებელი ბარიერები

AI-ის გლობალურ ინტეგრაციას ხშირად აფერხებს საერთო ბარიერები, მათ შორის მონაცემთა ხარისხის პრობლემები, ინფრასტრუქტურის შეზღუდვები და კიბერუსაფრთხოების რისკები. საჯარო სექტორში ციფრული ტრანსფორმაცია ხშირად გამოწვეულია იძულებითი იზომორფიზმით და მოითხოვს მკაფიო ეთიკურ სახელმძღვანელო პრინციპებს, გამჭვირვალობას და ანგარიშვალდებულებას.

საქართველოში AI-ისა და ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვა საწყის ეტაპზეა. საჯარო სექტორში დანერგვა ძირითადად ცენტრალური ხელისუფლების ინიციატივებიდან გამომდინარეობს, რაც იძულებითი იზომორფიზმის ტიპური მაგალითია (მაგალითად, „იუსტიციის სახლის“ კონცეფცია). „იუსტიციის სახლის“ მოდელი, საჯარო სერვისების მიწოდების ერთიანი პლატფორმა, არის ნათელი მაგალითი საქართველოში, სადაც ცენტრალიზებული მთავრობის დადგენილებებმა (იძულება) განაპირობა ციფრული პროცესების დანერგვა სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებებში საჯარო სერვისების ეფექტურობის გასაუმჯობესებლად.

ისეთი ორგანიზაციები, როგორიცაა ციფრული განვითარების სააგენტო და საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტო, წარმოადგენენ იძულებითი და ნორმატიული იზომორფიზმის მცდელობებს, რომლებიც მიზნად ისახავს სტანდარტების დადგენას და ტექნოლოგიური პროგრესის ხელშეწყობას. მიუხედავად ამისა, AI-ის დანერგვა ქართულ საჯარო სექტორში უამრავი ინსტიტუციური ბარიერის წინაშე დგას. მათ შორის არის არასრული სამართლებრივი და მარეგულირებელი ჩარჩოები და განუვითარებელი მონაცემთა დაცვისა და ეთიკური სტანდარტები. ეს ვაკუუმი ქმნის ინსტიტუციურ გაურკვევლობას, რაც აფერხებს ინოვაციების ეფექტურ დიფუზიას და მის ლეგიტიმაციას. სახელმწიფო უწყებების კონსერვატიზმი და მათი წინააღმდეგობა ცვლილებების მიმართ ასევე წარმოადგენს ინსტიტუციურ ბარიერს, რადგან ეს ხელს უშლის ინ-

ოვაციის თავსებადობას არსებულ ბიუროკრატიულ სტრუქტურებთან, რაც ხელს უწყობს მნიშვნელოვან ინსტიტუციურ ინერციას, რომელიც ანელებს სრულფასოვან ციფრულ ტრანსფორმაციას.

მეთოდოლოგია

კვლევა იყენებს თვისებრივ მიდგომას, რაც აუცილებელია საქართველოში AI-ის ინტეგრაციის ამჟამინდელი მდგომარეობისა და მასთან დაკავშირებული ინსტიტუციური და სოციალურ-პოლიტიკური ბარიერების სიღრმისეული ანალიზისთვის კერძო და საჯარო სექტორებში. თვისებრივი კვლევა იდეალურია რთული ფენომენების კონტექსტუალური გაგებისთვის. კვლევაში გამოყენებულია საძიებო და აღწერითი კვლევის დიზაინი, რათა ყოვლისმომცველად იყოს წარმოდგენილი ამ სფეროს ასპექტები.

მონაცემთა შეგროვება: მონაცემები შეგროვდა ორი ძირითადი მეთოდით:

- **ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუები:** ჩატარდა რვა სიღრმისეული ინტერვიუ ამ სფეროს წამყვან ექსპერტებთან. რესპონდენტები შერჩეულ იქნენ მიზნობრივი შერჩევის მეთოდით, რათა უზრუნველყოფილიყო მათი მაღალი კომპეტენცია AI-ისა და ციფრული ტრანსფორმაციის საკითხებში. შერჩევისას გათვალისწინებული იყო მათი ინსტიტუციური და სექტორული წარმომადგენლობა (კერძო სექტორი, საჯარო სექტორი, მარეგულირებელი ორგანოები, აკადემია), რათა მიღებულიყო მრავალმხრივი პერსპექტივა AI-ის ინტეგრაციის ინსტიტუციურ ბარიერებთან დაკავშირებით. ეს ინტერვიუები ფოკუსირებული იყო ისეთ ძირითად თემებზე, როგორიცაა არსებული ციფრული ინფრასტრუქტურა, მარეგულირებელი ხარვეზები, ეროვნული სტრატეგიული ხედვა და AI-ის დანერგვის სოციალურ-ეკონომიკური გავლენა. მაგალითად, ინტერვიუს კითხვები შეეხებოდა რესპონდენტების აღქმას საქართველოში AI-ის დანერგვის ყველაზე დიდ გამოწვევებზე, იმას, თუ როგორ მოქმედებს არსებული რეგულაციები (ან მათი არარსებობა) AI-ში ინვესტიციებზე, რა როლი უნდა ითამაშოს მთავრობამ AI-ის განვითარების ხელშეწყობაში, და კონკრეტულ მაგალითებს წარმატებული ან წარუმატებელი AI ინიციატივების შესახებ, რომლებიც მათ უნახავთ. ოთხი ინტერვიუ ჩატარდა ზეპირად, ონლაინ პლატფორმების (მაგალითად, Zoom) და პირდაპირი სატელეფონო ზარების მეშვეობით, ხოლო ჩაწერილი აუდიო შემდგომში გამიფრული იქნა ანალიზისთვის. ზეპირი ინტერვიუების საშუალო ხანგრძლივობა დაახლოებით 30-40 წუთი იყო. დანარჩენი ოთხი ინტერვიუ ჩატარდა ელექტრონული ფოსტით, სადაც რესპონდენტებმა წერილობით შეავსეს და გამოაგზავნეს პასუხები ნახევრადსტრუქტურირებულ კითხვარზე.
- **ღია წყაროების კონტენტ ანალიზი:** კვლევა ასევე ეყრდნობოდა მეორადი მონაცემების სისტემატურ ანალიზს, მათ შორის ოფიციალურ ანგარიშებს, პოლიტიკურ დოკუმენტებს და აკადემიურ კვლევებს, რომლებიც ეხება საქართველოს ციფრულ პოლიტიკასა და ინოვაციებს.

მონაცემთა ანალიზი: ინტერვიუებიდან და ღია წყაროებიდან მიღებული მონაცემები გაანალიზდა კონტენტ ანალიზისა და თემატური ანალიზის მეთოდების გამოყენებით. განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთდა იმ თემებზე, რომლებიც პირდაპირ კავშირშია მარეგულირებელი ჩარჩოების, ინსტიტუციური ინერციის, ლიდერობის, ეთიკური დილემების და სხვა სოციალურ-პოლიტიკური ფაქტორების გავლენასთან AI-ის ინტეგრაციაზე.

ეთიკური მოსაზრებები: ყველა რესპონდენტმა მიიღო სრული ინფორმაცია კვლევის მიზნებისა და მონაცემთა გამოყენების შესახებ. მონაწილეთა ვინაობა ჩაწერილი იქნა მათი თან-

ხმობით, გარდა ორი რესპონდენტისა, რომლებმაც ანონიმურობა ამჯობინეს. ეთიკური კვლევის სტანდარტების დაცვა, მათ შორის ინფორმირებული თანხმობის მიღება და კონფიდენციალურობის უზრუნველყოფა, გადამწყვეტია თვისებრივი კვლევებისთვის.

3. კვლევის შედეგები და განხილვა

კვლევაში ჩატარებული ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუების ანალიზი ცხადყოფს ძირითად ტენდენციებს, გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს, რომლებიც დაკავშირებულია ხელოვნური ინტელექტის (AI) და ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვასთან ქართულ კონტექსტში. შედეგები გაანალიზებულია როჯერსის ინოვაციების დიფუზიის თეორიის (2003) და დიმაჯიოს და პაუელის ინსტიტუციური თეორიის (1983) პრინციპების გამოყენებით, განსაკუთრებული ფოკუსით მათ ეკონომიკურ გავლენაზე.

3.1. მარეგულირებელი გარემო და ინსტიტუციური ვაკუუმი: ინვესტიციების შეფერხება

ინტერვიუებმა ნათლად აჩვენა, რომ AI-ისა და ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვას ხელს უშლის შესაბამისი მარეგულირებელი ჩარჩოების და ერთიანი ეროვნული სტრატეგიის არარსებობა. ეს არის საერთო გამოწვევა მრავალი განვითარებადი ეკონომიკისთვის, სადაც კანონმდებლობა ხშირად ჩამორჩება ტექნოლოგიურ პროგრესს. ეს მარეგულირებელი გაურკვევლობა ზრდის საინვესტიციო რისკებს და აფერხებს კერძო სექტორის ინიციატივებს. **დავით ნარმანიამ (სემეკის თავმჯდომარე)** აღნიშნა, რომ „საჯარო სექტორი უფრო კონსერვატორულია და სიფრთხილით ეკიდება... არ არსებობს კონკრეტული რეგულაცია და დანერგვა ნელა მიმდინარეობს“. ეს კონსერვატიზმი, რომელიც ეფუძნება დამკვიდრებულ ბიუროკრატიულ პროცესებს და სიფრთხილეს ახალი, დაურეგულირებელი ტექნოლოგიების მიმართ, იძულებითი იზომორფიზმის კლასიკური არარსებობის მაგალითია (დიმაჯიო და პაუელი, 1983) და ხშირად იწვევს მნიშვნელოვან შეფერხებებს.

ნინო ტაგანაშვილის (საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტოს მონაცემთა დაცვისა და სტრატეგიული დაგეგმვის დეპარტამენტის უფროსი) თქმით, „ეთიკური და პასუხისმგებლიანი AI-ის გამოყენება საქართველოსთვის განსხვავებული ღირებულებაა, მაგრამ ეს საერთაშორისო სტანდარტებზე დაფუძნებული რეგულაციების შექმნას მოითხოვს“. ეს აღმოჩენა ხაზს უსვამს მიმეტიკური იზომორფიზმის პოტენციალს (დიმაჯიო და პაუელი, 1983) — საერთაშორისო პრაქტიკების მიბაძვას, როგორიცაა ევროკომისიის AI აქტი. ერთ-ერთმა ანონიმურმა რესპონდენტმა, წამყვანი ქართული ბანკის AI პროდუქტების დეპარტამენტის უფროსმა, ასევე განაცხადა: „ამჟამად საქართველოში ხელოვნურ ინტელექტზე კანონი არ არსებობს, რაც სერიოზული შემაფერხებელი ფაქტორია. ეს მარეგულირებელი ვაკუუმი არა მხოლოდ აფერხებს პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს საწყის AI პროექტებში, არამედ ადგილობრივ ბიზნესსაც უშლის ხელს AI-ზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების გაფართოებაში, რადგან მათ ემინიათ მომავალი შესაბამისობის გაურკვევლობის“.

3.2. მულტი-სექტორული თანამშრომლობა და სისტემური ხედვა: ინსტიტუციური კოორდინაციის ეკონომიკური საჭიროება

მარეგულირებელი ხარვეზების გარდა, ინტერვიუებმა გამოავლინა სისტემური ხედვისა და მულტი-სექტორული თანამშრომლობის დეფიციტი, რაც მნიშვნელოვნად აფერხებს AI-ის დანერგვას. ეს კრიტიკულია ინსტიტუციური თეორიის (დიმაჯიო და პაუელი, 1983) პერსპექტივიდან, რადგან მდგრადი ციფრული ტრანსფორმაცია მოითხოვს კოორდინირებულ ძალისხმევას სხვა-

დასხვა ინსტიტუციური აქტორების მხრიდან. კოორდინაციის ნაკლებობა იწვევს რესურსების არაეფექტურ განაწილებას, ინიციატივების დუბლირებას და საერთო ეკონომიკური ზრდის შენელებას. საერთაშორისო ანალიზები ასევე აჩვენებს, რომ ეროვნული AI სტრატეგიების წარმატება დიდწილად დამოკიდებულია მთავრობის, აკადემიისა და კერძო სექტორის კოორდინირებულ მიდგომაზე.

ნარმანიას მოსაზრებაა, რომ სახელმწიფომ წამყვანი როლი უნდა ითამაშოს ტექნოლოგიური პოლიტიკის განსაზღვრაში, ხაზს უსვამს იძულებითი იზომორფიზმის მნიშვნელობას. ტაგანაშვილი ამტკიცებს, რომ სტარტაპებს ხშირად ესაჭიროებათ თანამშრომლობა აკადემიურ წრეებთან, ხაზს უსვამს ნორმატიული იზომორფიზმის პოტენციალს. **ზვიად გაბისონიამ (სამართლის დოქტორი, განათლების სამინისტროს ექსპერტი ციფრული განათლებისა და ხელოვნური ინტელექტის საკითხებში)** აღნიშნა „რეგულაციის არარსებობა, რაც ქმნის დისბალანსს ტექნოლოგიის გამოყენებასა და იურიდიულ პასუხისმგებლობას შორის“, რითაც კიდევ ერთხელ დაადასტურა ინსტიტუციური ვაკუუმის უარყოფითი გავლენა ინოვაციის თავსებადობაზე. **ანონიმურიმა გაყიდვების სექტორის წარმომადგენელმა** ასევე აღნიშნა კოორდინაციის ნაკლებობა: „პრინციპში, ინოვაციებზე მსჯელობენ, მაგრამ ეს საკმაოდ ფრაგმენტულია და ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკა არ არსებობს“. ეს ფრაგმენტაცია ხშირად ნიშნავს, რომ წარმატებული საპილოტე პროექტები ერთ სამინისტროში ან კომპანიაში ადვილად არ ფართოვდება ან არ ინტეგრირდება უფრო ფართო საჯარო თუ კერძო სექტორში. გარდა ამისა, რამდენიმე რესპონდენტმა ხაზი გაუსვა, რომ ერთიანი ხელშეწყობის ნაკლებობა სერიოზულად აზიანებს საქართველოს რეგიონებს, სადაც ციფრული ინფრასტრუქტურა და AI-ის ცოდნა მნიშვნელოვნად ჩამორჩება დედაქალაქს, რაც ზრდის უფსკრულს ციფრულ შესაძლებლობებსა და ეკონომიკურ პოტენციალზე ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით. **Rooms Hotel-ის ოპერაციების უფროსმა (ანონიმური რესპონდენტი)** მიუთითა „ინფორმაციის ნაკლებობაზე“ ბიზნეს სექტორში და „მეტი დისკუსიისა და საჯაროობის“ საჭიროებაზე, რაც ხაზს უსვამს მიმეტიკური იზომორფიზმის დაბალ დონეს და საერთო უხალისობას ახალი, უცნობი ტექნოლოგიების დანერგვის მიმართ, მკაფიო მაგალითების ან სახელმძღვანელო მითითებების გარეშე.

3.3. სერვისების გაუმჯობესება და კონკურენტუნარიანობა: ინოვაციის ეკონომიკური უპირატესობის რეალიზება

გამოწვევების მიუხედავად, ინტერვიუებმა აჩვენა, რომ ციფრული ტექნოლოგიებისა და AI-ის დანერგვას უკვე აქვს დადებითი გავლენა სერვისების ხარისხსა და კონკურენტუნარიანობაზე. ეს მიუთითებს ინოვაციის შედარებითი უპირატესობის რეალიზებაზე. ასეთი დადებითი შედეგები შეესაბამება გლობალურ გამოცდილებას, სადაც AI აუმჯობესებს ოპერაციულ ეფექტურობას და მომხმარებლის კმაყოფილებას სხვადასხვა სექტორში. დავით ნარმანიას მაგალითი სემეკის საპილოტე პროექტის შესახებ, სადაც AI ავტომატურად პასუხობს მომხმარებელთა შეკითხვებს კომუნალური კომპანიების ცხელ ხაზებზე, არის დაკვირვებადი შედეგების ნათელი მაგალითი: გაზრდილი მომხმარებელთა კმაყოფილება და ოპერაციული ეფექტურობა. **თიბისი ბანკის AI პროდუქტების დეპარტამენტის უფროსმა (ანონიმური რესპონდენტი)** ხაზი გაუსვა AI-ის მნიშვნელობას ბიზნესის ეფექტურობის გასაუმჯობესებლად: „ჩვენთვის AI არის საშუალება, გავაუმჯობესოთ ჩვენი ბიზნესის ეფექტურობა, შევამციროთ ხარჯები და გავზარდოთ კმაყოფილება. ჩვენთან AI-ის დანერგვა უკვე შესაძლებლობას იძლევა, მივიღოთ უფრო ზუსტი ანალიტიკა მომხმარებლის საჭიროებების შესახებ, თავიდან ავიცილოთ თაღლითური ქმედებები და გავაუმჯობესოთ სერვისი“. ეს პირდაპირ ასახავს AI-ის შედარებით უპირატესობას და მის დაკვირვებად ფინანსურ შედეგებს. ამის გარდა, სხვადასხვა ბიზნესის წარმომადგენლებთან ინტერვიუებმა მუდმივად გამოკვეთა კონკრეტული აპლიკაციები: მაგალითად, ზოგიერთი მცირე ქართული საწარმო

იყენებს AI-ზე დაფუძნებულ ჩატბოტებს მომხმარებელთა მხარდაჭერისთვის, რათა გაუმკლავდეს ხშირ შეკითხვებს, რითაც თანამშრომლებს საშუალებას აძლევს, უფრო რთულ საკითხებზე იმუშაონ და აუმჯობესებენ პასუხის გაცემის დროს. სხვები იკვლევენ AI-ზე დაფუძნებული მარაგების მართვის ან მოთხოვნის პროგნოზირების ინსტრუმენტებს ლოგისტიკაში ნარჩენების შესამცირებლად და მიწოდების ჯაჭვების ოპტიმიზაციისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ძალისხმევა ხშირად საწყის ფაზაშია და ჯერ კიდევ ოფიციალურად არ არის გაზომილი, ეს ხელშესახები მცდელობები ასახავს AI-ის პოტენციალის მზარდ აღიარებას ოპერაციული ხარჯების შემცირებისა და კლიენტებთან ურთიერთობის გაუმჯობესების კუთხით ქართულ ბაზარზე.

4. დასკვნა და რეკომენდაციები

ამ კვლევიდან მიღებულ თვისებრივ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, შემდეგი დასკვნები და რეკომენდაციები გვთავაზობს ფუნდამენტურ პერსპექტივებს საქართველოში AI-ის ინტეგრაციასთან დაკავშირებით. მიუხედავად იმისა, რომ თვისებრივი ხასიათისაა, ეს დასკვნები უზრუნველყოფს მტკიცე საფუძველს შემდგომი დიალოგისა და სტრატეგიული პოლიტიკის შემუშავებისთვის, თუმცა ისინი საჭიროებენ უფრო ფართო ემპირიული კვლევით დადასტურებას.

4.1. კვლევის ძირითადი დასკვნები და თეორიული შედეგები

ხელოვნური ინტელექტისა (AI) და ციფრული მმართველობის ლანდშაფტი საქართველოში განვითარების კრიტიკულ ეტაპზეა, თუმცა მდგრადი პროგრესისთვის სისტემური ბარიერები კვლავ არსებობს. კვლევამ გამოავლინა შემდეგი კრიტიკული დასკვნები, რომლებიც გაანალიზებულია როგორც ინოვაციების დიფუზიის თეორიის (2003) და დიმაჯიოს და პაუელის ინსტიტუციური თეორიის (1983) პრიზმაში:

- **მარეგულირებელი ვაკუუმი და ინსტიტუციური გაურკვევლობა:** საქართველოში ერთიანი ეროვნული AI სტრატეგიისა და ყოვლისმომცველი კანონმდებლობის არარსებობა შესაძლებლად ამცირებს იძულებითი იზომორფიზმის იმპულსს, რაც შესაბამისად აფერხებს ინვესტიციებსა და ინოვაციებს. გარდა ამისა, საერთაშორისო საუკეთესო პრაქტიკების მიბაძვა (მიმეტიკური იზომორფიზმი) არათანმიმდევრული რჩება, რაც ანელებს ტექნოლოგიის საერთო დანერგვას.
- **დაუგეგმავი ინიციატივები და სტრატეგიული ნაკლოვანებები:** ციფრული ინიციატივები ხშირად იზოლირებულად ხორციელდება, პრიორიტეტად მოკლევადიანი პროექტები აქვთ. ეს მიდგომა ხელს უშლის ინოვაციის თანმიმდევრულ დიფუზიას და ერთიანი ეროვნული ხედვის განვითარებას. შედეგად, ხშირად ხდება რესურსების არაეფექტური განაწილება და ციფრული ტრანსფორმაციის უფრო ფართო ეკონომიკური სარგებლის შემცირებული რეალიზაცია.
- **რეგიონული უთანასწორობა და ციფრული ინკლუზიის გამოწვევები:** ციფრულ სერვისებსა და ინფრასტრუქტურაზე ხელმისაწვდომობის მნიშვნელოვანი დისბალანსი არსებობს რეგიონებს შორის. ეს უთანასწორობა კრიტიკულად აფერხებს AI-ის თანაბარ გავრცელებას, რითაც ზღუდავს რეგიონულ ეკონომიკურ პოტენციალს და ხელს უშლის ინკლუზიურ ეროვნულ ზრდას.

შეჯამებისთვის, საქართველოს ციფრული ტრანსფორმაცია გარდამავალ პერიოდშია, რაც მოითხოვს ფოკუსირებულ და კოორდინირებულ ძალისხმევას ეკონომიკური დაბრკოლებების დასაძლევად და AI-ის შესაძლებლობების სრულად გამოსაყენებლად.

4.2. რეკომენდაციები

საქართველოს ციფრული ტრანსფორმაციისა და AI-ის განვითარების დასაჩქარებლად, კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით, წარმოდგენილია შემდეგი რეკომენდაციები:

4.2.1. რესპონდენტთა რეკომენდაციები:

- **საჯარო-კერძო პარტნიორობის გაძლიერება:** საჯარო და კერძო სექტორებს შორის მჭიდრო თანამშრომლობის ხელშეწყობა უმთავრესია ეფექტური ინოვაციისა და რესურსების ოპტიმალური გამოყენებისთვის, რაც თავის მხრივ ზრდის ინვესტიციების მოზიდვის პოტენციალს.
- **ციფრული სტრატეგიის პოლიტიკურ დონეზე აყვანა:** ციფრული ინიციატივები უნდა გადავიდეს იზოლირებულ პროექტებზე დაფუძნებული მცდელობებიდან ინტეგრირებულ, სტრატეგიულ პოლიტიკებზე. ეს ცვლილება გადამწყვეტია მათი გრძელვადიანი მდგრადობის უზრუნველსაყოფად და პროგნოზირებადი საინვესტიციო გარემოს შესაქმნელად.

4.2.2. ავტორთა რეკომენდაციები:

- **საჯარო-კერძო პარტნიორობის სამართლებრივი და ინსტიტუციური საფუძვლების გამყარება:** მკაფიო სამართლებრივი ჩარჩოს შექმნა და მტკიცე ინსტიტუციური მექანიზმების დანერგვა (მაგალითად, სპეციალიზებული უწყებათაშორისი სამუშაო ჯგუფები, ერთობლივი საწარმოებისთვის გამჭვირვალე სახელმძღვანელო პრინციპები) აუცილებელია ეფექტური და გამჭვირვალე თანამშრომლობის ხელშესაწყობად, რაც აძლიერებს ნდობას და ზრდის ინოვაციური პროექტების სიცოცხლისუნარიანობას.
- **გრძელვადიანი და ადაპტირებადი ციფრული მმართველობის სტრატეგიის შემუშავება:** ციფრული ტრანსფორმაცია უნდა იმართებოდეს პოლიტიკურად მხარდაჭერილი, ადეკვატურად რესურსირებული და მუდმივად მონიტორინგირებადი სტრატეგიული ჩარჩოთი. ამ ჩარჩოში მკაფიოდ უნდა განსაზღვროს როლები და პასუხისმგებლობები როგორც სამთავრობო ორგანოებისთვის, ისე კერძო სექტორის ჩართულობისთვის.
- **ყოვლისმომცველი სამართლებრივი და ეთიკური ჩარჩოს დადგენა:** კარგად განსაზღვრული სამართლებრივი და ეთიკური ჩარჩო კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ტექნოლოგიების გამოყენების დასარეგულირებლად, მონაცემთა დაცვის გასაძლიერებლად და AI-ის განვითარებისა და დანერგვისთვის ადამიანზე ორიენტირებული მიდგომის უზრუნველსაყოფად.
- **რეგიონული ინფრასტრუქტურისა და საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლება:** რეგიონულ ინფრასტრუქტურაში მნიშვნელოვანი ინვესტიციები (მაგალითად, ინტერნეტის გაუმჯობესებული კავშირი, ტექნოლოგიური ჰაბების დაარსება) სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ციფრული უთანასწორობის შესამცირებლად. ამავდროულად, საზოგადოების ციფრული წიგნიერების გაზრდა აუცილებელია ფართო ციფრული ინკლუზიის უზრუნველსაყოფად.

4.3. კვლევის შეზღუდვები და მომავალი კვლევის მიმართულებები

ამ კვლევის თვისებრივი ხასიათი და რესპონდენტების შეზღუდული რაოდენობა (8 ინტერვიუ) თავისთავად ზღუდავს დასკვნების ფართო განზოგადებას. გარდა ამისა, პირველ რიგში კერძო და საჯარო სექტორებზე ფოკუსირება სრულად არ მოიცავს საქართველოს ციფრული ეკოსისტემის ყველა აქტორს.

მომავალ კვლევას შეუძლია გააფართოოს ეს ანალიზი რაოდენობრივი მეთოდების (მაგალითად, ფართომასშტაბიანი გამოკითხვები) გამოყენებით და სხვა სექტორების (მაგალითად, ჯანდაცვა, სოფლის მეურნეობა) ჩართვით, რომლებსაც AI-ის დანერგვისთვის მნიშვნელოვანი ეკონომიკური პოტენციალი აქვთ. შედარებითი კვლევები რეგიონის სხვა ქვეყნებთან და კონკრეტული AI პროექტების დეტალური ქეის-სტადები ასევე ღირებული იქნება საუკეთესო პრაქტიკის იდენტიფიცირებისთვის.

უმნიშვნელოვანესია, რომ მომავალმა კვლევამ უნდა შეისწავლოს საქართველოს მაგალითის უფრო ფართო თეორიული შედეგები ინოვაციების დიფუზიისა და ინსტიტუციური თეორიისთვის, გამოიკვლიოს, თუ როგორ შეიძლება ამ დამკვიდრებული ჩარჩოების დახვეწა ან გამოწვევა პოსტსაბჭოთა, ევროკავშირისკენ მიისწრაფვის კონტექსტში. გარდა ამისა, AI-ის პოტენციური სოციალური გავლენის, მათ შორის შრომის ბაზრის ცვლილებების, ეთიკური გამოწვევებისა და ტექნოლოგიისადმი მოქალაქეთა აღქმის უფრო ღრმა შესწავლა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია AI-ის მდგრადი და ინკლუზიური ეკონომიკური ინტეგრაციისთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Agrawal, A., Gans, J., & Goldfarb, A. (2018). *Prediction Machines: The Simple Economics of Artificial Intelligence*. Harvard Business Review Press.
2. Bilan, S. & Kochan, O. (2025). AI in the public sector: opportunities and challenges for governance. *European Journal of Government and Economics*, 14(2), 154-171.
3. DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147-160.
4. Gabisonia, Z. (2025). Education policy and digital literacy in developing countries. *International Journal of Educational Development*, 45(1), 78-90.
5. Georgian National Communications Commission (GNCC). (2023). *Annual Report on the Telecommunications Sector*. Retrieved from <https://gncc.ge/en/reports/> (გადამოწმებულია 13.08.2025)
6. Gotsiridze, A., & Khomasuridze, K. (2024). Public Service Delivery and Digital Transformation in Georgia. *Journal of Public Administration and Governance*, 14(1), 45-60.
7. Gvasalia, I., & Papava, V. (2024). Digital Economy in Georgia: Challenges and Prospects. *Georgian Economic Trends*, 4(1), 22-35.
8. Haisheng, H., & Chen, M. (2025). The institutional drivers of digital transformation in East Asian economies. *The Journal of Asian Studies*, 84(1), 112-129.
9. Khomasuridze, K. (2023). *Digital Governance in Post-Soviet States*. Palgrave Macmillan.
10. Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia. (2022). *Georgia's Digital Economy Development Strategy*. Retrieved from <https://www.economy.ge/ge/ministry/digital-economy-strategy> (გადამოწმებულია 13.08.2025)
11. Narmania, D. (2024). Regulatory challenges for AI in energy and utility sectors. *International Journal of Regulation and Governance*, XXVII(4B), 96-115.
12. Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach* (3rd ed.). Sage Publications.
13. OECD. (2021). *Regulatory Sandboxes and Innovation in the Public Sector*. Paris. Retrieved from <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/regulatory-sandboxes.pdf> (გადამოწმებულია 13.08.2025)
14. Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods* (4th ed.). Sage Publications.
15. Robles, D. A. C., & Mallinson, D. J. (2025). Responsible AI development, deployment and use. *AI & Society*, 40(1), 17-29.
16. Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations* (5th ed.). Free Press.
17. Russell, S., & Norvig, P. (2021). *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (4th ed.). Pearson.
18. Soliman, M., Ahmed, M. I., & Hassan, S. (2024). Exploring the Impact of Artificial Intelligence on Regulatory Compliance in the Financial Sector. *International Journal of Social Science Research and Review*, 7(1), 609-625.
19. TBC Bank Group PLC. (2023). *Annual Report 2023*. Retrieved from <https://www.tbcbankgroup.com> (გადამოწმებულია 13.08.2025)
20. UNCTAD. (2023). *Digital Economy Report 2023*. Retrieved from <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2023> (გადამოწმებულია 13.08.2025)
21. UNDP. (2018). *User-Centered Public Services and Digital Transformation in Georgia*. Tbilisi. Retrieved from

- <https://www.undp.org/georgia/publications/user-centered-public-services-and-digital-transformation-georgia> (გადამოწმებულია 13.08.2025)
22. UN Women. (2022). *Gender and the Digital Divide in Georgia*. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/docs/publication/2022/02/gender-and-the-digital-divide-in-georgia> (გადამოწმებულია 13.08.2025)

Tamara Tartarashvili

Associate Professor

New Higher Education Institute-NEWUNI

Tornike Labadze

Master of Business Administration

THE INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN GEORGIA: SOCIO-ECONOMIC IMPACT, INSTITUTIONAL CHALLENGES, AND POLICY RECOMMENDATIONS

Abstract

Digital technologies and Artificial Intelligence (AI) are **transformative forces** profoundly shaping Georgia's economic, social, and governance landscapes. While Georgia endeavors to bolster national competitiveness through technological progress, **systemic challenges persist** concerning digital infrastructure, regulatory frameworks, and a cohesive national strategy. These impediments hinder comprehensive digital transformation and constrain economic growth.

This study investigates AI and digital technology integration within Georgia's private and public sectors, analyzing **key institutional barriers** and proposing recommendations for sustainable development. Employing a qualitative methodology, the research utilizes semi-structured interviews with government and business experts, complemented by open-source analysis.

Findings reveal that AI integration in Georgia is in its **nascent, fragmented, yet promising stages**. Primary barriers include:

- Absence of a unified strategic and legal framework, deterring investment and rapid innovation dissemination.
- Significant regional disparities in digital access, exacerbating economic differentiation and limiting inclusive growth.
- Ongoing challenges in data governance and cybersecurity, elevating operational risks and impacting business reliability.

The paper concludes that establishing a **long-term, inclusive national digital strategy is imperative**. Such a strategy should prioritize critical investments in digital infrastructure, foster research and development, develop robust regulatory and ethical frameworks, and deepen public-private partnerships. Crucially, it must specifically address regional digital divides to ensure equitable access and maximize nationwide economic benefits. This approach will facilitate AI's full potential for GDP growth, enhanced public sector efficiency, and elevated international competitiveness, preparing Georgia for future challenges.

Keywords: Artificial Intelligence, Digital Transformation, Economic Growth, Innovation, Digital Strategy, Georgia, Institutional Barriers, Regulatory Frameworks.

Introduction

The dynamic evolution of digital technologies and the global integration of Artificial Intelligence (AI) are fundamentally transforming economic, social, and governance systems worldwide (Kagermann, 2015; Murugesan et al., 2023). AI is widely recognized as an essential mechanism for enhancing competitiveness and productivity across both private and public sectors.

Georgia, as a developing economy and a post-Soviet, EU-aspirant country, is progressively integrating into this global digital transformation. The nation demonstrates increasing adoption of digital services and nascent attempts to implement AI elements, which are vital for boosting competitiveness and economic efficiency. The third wave of digital governance, marked by advanced digital tools and AI integration, is already reshaping institutional architectures globally, significantly improving public service efficiency (Dunleavy & Margetts, 2023). While these processes are at an early stage in Georgia, burgeoning initiatives are laying the groundwork for substantial potential macroeconomic benefits (Civil Service Bureau of Georgia, 2020; UNDP, 2023).

However, this promising trend is concurrently challenged by significant institutional and socio-political obstacles. Insights from other developing countries reveal that digital transformation failures frequently stem from organizational, cultural, and leadership deficiencies, coupled with immature regulatory frameworks and weak innovation ecosystems that deter investment (El Ghazail et al., 2024; Gamage et al., 2022). These pervasive challenges impede AI adoption and sustainable economic diffusion, negatively impacting the country's long-term economic growth trajectory.

This study seeks to answer the following key research questions:

1. What are the primary institutional and socio-political barriers hindering the effective integration of Artificial Intelligence and digital technologies within Georgia's private and public sectors?
2. How do these identified barriers impact Georgia's socio-economic development and national competitiveness?

Research Gap: While established theories like Diffusion of Innovations (Rogers, 2003) and Institutional Theory (DiMaggio & Powell, 1983) elucidate technological adoption, empirical research specifically addressing the structural and institutional barriers to AI implementation within developing country contexts, such as Georgia, remains limited. This study aims to bridge this critical gap by thoroughly investigating the institutional and socio-political factors influencing AI integration within Georgia's business and public sectors. The research employs a qualitative methodology, utilizing semi-structured interviews with industry experts, to provide both theoretical contributions and actionable policy recommendations for sustainable economic growth and comprehensive digital transformation.

1. Literature Review and Theoretical Framework

This study is grounded in two primary theoretical frameworks: Diffusion of Innovations Theory (DOI) and Institutional Theory. These complementary theories enable a multifaceted analysis of technological transformation processes, encompassing both the dynamics of innovation adoption and the contextual and organizational barriers to such adoption.

1.1. Diffusion of Innovations Theory (DOI)

Developed by Everett Rogers (Rogers, 2003), the Diffusion of Innovations Theory (DOI) explains how new ideas, practices, or technologies (in this research, AI and digital technologies) spread and are adopted within a social system. At its core, DOI suggests that the speed and extent of adoption depend on how people perceive the innovation itself. Key factors influencing adoption include: whether the innovation is seen as better than what it replaces (**relative advantage**); its consistency with existing values and needs (**compatibility**); how difficult it is to understand and use (**complexity**); if it can be experimented with on a limited basis (**trialability**); and if its results are visible to others (**observability**). DOI is frequently applied to assess technological adoption readiness and identified barriers in developing contexts (Akoh Atadoga et al., 2024; Gamage et al., 2022).

Relevance to this study: DOI provides a crucial framework for analyzing the process of AI adoption and diffusion in Georgia’s context, ultimately determining the economic outcomes of technological progress. Of particular significance are the innovation’s perceived complexity and its compatibility with existing systems, as these often serve as fundamental sources of institutional barriers in a developing economy like Georgia.

1.2. Institutional Theory

Institutional Theory, particularly aspects of organizational institutionalism (DiMaggio & Powell, 1983), focuses on how organizations conform to external pressures to gain legitimacy and stability rather than solely pursuing efficiency. Organizations often adopt practices and structures that are widely accepted or expected in their environment to ensure survival and success.

The theory highlights three main types of isomorphism—a process where organizations become more like others in their environment:

- **Coercive Isomorphism:** This occurs when organizations are forced to change due to external pressures from powerful entities or societal expectations, often driven by laws, regulations, policies, or government mandates.
- **Mimetic Isomorphism:** This happens when organizations imitate successful or legitimate organizations in response to uncertainty or ambiguity. When faced with unclear goals or new technologies like AI, organizations might copy what others are doing to reduce risk or achieve similar success.
- **Normative Isomorphism:** This stems from the influence of professional groups, educational institutions, or industry associations that define and disseminate standards, best practices, and qualifications, pushing organizations towards certain norms.

In developing country contexts, institutional barriers—such as incomplete legislative frameworks, regulatory vacuums, and governmental weaknesses—frequently impede AI implementation and digital transformation, leading to direct economic losses (Krook et al., 2025; Soliman et al., 2024).

Relevance to this study: Institutional Theory is critical for understanding the structural and contextual barriers, such as legal voids and organizational conservatism, that impact AI implementation in Georgia. It helps explain why the digital transformation process is often fragmented and slow, especially within the public sector, where adherence to established norms and a lack of clear top-down directives (coercive isomorphism) can hinder rapid adoption.

1.3. Digital Transformation and AI: Institutional and Regulatory Barriers

Global AI integration is frequently hampered by common barriers, including data quality issues, infrastructure limitations, and cybersecurity risks (Akoh Atadoga et al., 2024; Krook et al., 2025). Digital transformation in the public sector is often driven by **coercive isomorphism** (DiMaggio & Powell, 1983) and necessitates clear ethical guidelines, transparency, and accountability (Krook et al., 2025; INTERPOL & UNICRI, 2024).

In Georgia, the implementation of AI and digital technologies is in its nascent stages. Public sector adoption primarily stems from central government initiatives, exemplifying typical **coercive isomorphism** (e.g., the “Justice House” concept; UNDP, 2018). **The “Justice House” model, a unified public service delivery platform, serves as a prime example in Georgia where centralized government mandates (coercion) drove the adoption of digital processes across various state agencies to improve public service efficiency.** Entities like the Digital Development Agency and Georgia’s Innovation and Technology

Agency represent attempts at **coercive** and **normative isomorphism**, aiming to establish standards and foster technological advancements.

Nevertheless, AI implementation in the Georgian public sector faces numerous institutional barriers. These include incomplete legal and regulatory frameworks and underdeveloped data protection and ethical standards. This vacuum creates institutional uncertainty, which hinders effective innovation diffusion and its legitimization. The conservatism of state agencies and their resistance to change also act as an institutional barrier, as this impedes the **compatibility** (Rogers, 2003) of innovation with existing bureaucratic structures, **contributing to a significant institutional inertia that slows down comprehensive digital transformation.**

Methodology

This study adopts a qualitative approach, which is essential for an in-depth analysis of the current state of AI integration and its associated institutional and socio-political barriers within Georgia's private and public sectors. Qualitative research is ideal for contextual understanding of complex phenomena (Creswell & Poth, 2017). The study employs an exploratory and descriptive research design to comprehensively represent the facets of this domain (Maxwell, 2013).

Data Collection: Data was collected using two primary instruments:

- **Semi-structured Interviews:** Eight in-depth interviews were conducted with leading experts in the field. Respondents were selected using purposive sampling to ensure high competence in AI and digital transformation issues (Flick, 2019). Selection considered their institutional and sectoral representation (private sector, public sector, regulatory bodies, academia) to gain a multifaceted perspective on institutional barriers to AI integration. These interviews focused on key themes such as existing digital infrastructure, regulatory gaps, national strategic vision, and the socio-economic impacts of AI adoption. For instance, interview questions explored respondents' perceptions on the biggest challenges to AI adoption in Georgia, how current regulations (or lack thereof) impact investment in AI, what role they believe the government should play in fostering AI development, and specific examples of successful or unsuccessful AI initiatives they've observed.
  - **Four interviews were conducted verbally**, either via online platforms (e.g., Zoom) or direct phone calls, with the recorded audio subsequently transcribed for analysis. The average duration for these verbal interviews was **approximately 30-40 minutes.**
  - **The remaining four interviews were conducted via email**, where respondents completed and submitted their answers to the semi-structured questionnaire in writing.
- **Content Analysis of Open Sources:** The study also drew upon a systematic analysis of secondary data, including official reports, policy documents, and academic research relevant to Georgia's digital policy and innovation (Mah, 2024).

Data Analysis: Data from interviews and open sources were analyzed using content analysis and thematic analysis methods (Flick, 2019; Braun & Clarke, 2006). Particular emphasis was placed on themes directly related to the impact of regulatory frameworks, institutional inertia, leadership, ethical dilemmas, and other socio-political factors on AI integration.

Ethical Considerations: All respondents received full information regarding the study's objectives and data utilization. Participants' identities were recorded with their consent, except for two respondents who preferred anonymity. Adhering to ethical research standards, including obtaining informed consent and ensuring confidentiality, is crucial in qualitative studies (Bell & Bryman, 2007).

3. Research Results and Discussion

The analysis of semi-structured interviews conducted within this study reveals key trends, challenges, and opportunities related to the implementation of Artificial Intelligence (AI) and digital technologies in the Georgian context. The findings are analyzed using principles from Rogers' Diffusion of Innovations Theory (2003) and DiMaggio and Powell's Institutional Theory (1983), with a particular focus on their economic impact.

3.1. Regulatory Environment and Institutional Vacuum: Impeding Investments

Interviews clearly indicated that AI and digital technology implementation is hindered by the absence of appropriate regulatory frameworks and a coherent national strategy. This is a common challenge for many developing economies, where legislation often lags behind technological progress (Soliman et al., 2024; Karimi et al., 2024). This regulatory uncertainty escalates investment risks and discourages private sector initiatives.

David Narmania (Chairman of GNERC) noted that “the public sector tends to be more conservative and cautious... there is no specific regulation, and implementation proceeds slowly.” **This conservatism, rooted in established bureaucratic processes and a cautious approach to new, unregulated technologies, exemplifies the classic absence of coercive isomorphism (DiMaggio & Powell, 1983) and often results in significant delays.** According to Nino Taganashvili (Head of Data Protection and Strategic Planning at Georgia's Innovation and Technology Agency), “ethical and responsible AI use is a distinct value for Georgia, but this necessitates the creation of regulations based on international standards.” This finding underscores the potential for **mimetic isomorphism** (DiMaggio & Powell, 1983)—imitating international practices like the European Commission's AI Act (Robles & Mallinson, 2025; INTERPOL & UNICRI, 2024). An anonymous respondent, **a Head of AI Products Department at a leading Georgian bank**, also stated, “Currently, there is no law on artificial intelligence in Georgia, which is a serious hindrance. This regulatory vacuum not only deters foreign direct investment in nascent AI ventures but also inhibits local businesses from scaling AI-driven solutions, fearing future compliance uncertainties.”

3.2. Multi-Sectoral Collaboration and Systemic Vision: The Economic Need for Institutional Coordination

Beyond regulatory gaps, interviews highlighted a deficit in systemic vision and multi-sectoral collaboration, which significantly impedes AI implementation. This is critical from an **Institutional Theory** (DiMaggio & Powell, 1983) perspective, as sustainable digital transformation requires coordinated efforts from diverse institutional actors. A lack of coordination leads to inefficient resource allocation, duplication of initiatives, and a slowdown in overall economic growth. International analyses also show that the success of national AI strategies heavily depends on a coordinated approach involving government, academia, and the private sector (Mah, 2024; Abdulla et al., 2024).

Narmania's view that the state should play a leading role in defining technological policy underscores the importance of **coercive isomorphism**. Taganashvili's assertion that startups often require collaboration with academic circles emphasizes the potential of **normative isomorphism**. Zviad Gabisonia (Expert from the Ministry of Education) pointed to “the absence of regulation, which creates an imbalance between technology use and legal responsibility,” further confirming the negative impact of an institutional vacuum on innovation **compatibility** (Rogers, 2003). An anonymous sales sector representative also noted the lack of coordination: “In principle, innovations are discussed, but this is quite fragmented, and there is no unified state policy.” This fragmentation often means that successful pilot projects in one ministry or

company don't easily scale or integrate across the broader public or private sector. Furthermore, several respondents emphasized that this lack of a unified vision severely disadvantages Georgia's regions, where digital infrastructure and AI literacy lag significantly behind the capital, creating a growing divide in access to digital opportunities and economic potential. The Head of Operations at Rooms Hotel (anonymous respondent) pointed to a "lack of information" in the business sector and the need for "more discussion and publicity," highlighting a low level of **mimetic isomorphism** (DiMaggio & Powell, 1983) and a general **hesitancy to adopt new, unfamiliar technologies without clear examples or guidance**.

3.3. Service Improvement and Competitiveness: Realizing the Economic Advantage of Innovation

Despite the challenges, interviews revealed that the implementation of digital technologies and AI is already having a positive impact on service quality and competitiveness. This demonstrates the realization of innovation's **relative advantage** (Rogers, 2003). Such positive outcomes align with global experience, where AI enhances operational efficiency and customer satisfaction across various sectors (Murugesan et al., 2023; McKinsey & Company, 2022).

David Narmania's example of GNERC's pilot project, where AI automatically answers consumer inquiries on utility company hotlines, provides a clear instance of **observable** (Rogers, 2003) results: increased customer satisfaction and operational efficiency. The Head of AI Products Department at TBC Bank (anonymous respondent) emphasized AI's importance for improving business efficiency: "For us, AI is a means to improve our business efficiency, reduce costs, and increase satisfaction. AI implementation with us already allows for more accurate analytics on customer needs, prevention of fraudulent activities, and improved service." This directly illustrates AI's relative advantage and its **observable** (Rogers, 2003) financial outcomes. Beyond these, interviews with various business representatives consistently highlighted specific applications: for instance, some smaller Georgian enterprises are adopting AI-powered chatbots for customer support to handle common inquiries, freeing up staff for complex issues and improving response times. Others are exploring AI-driven inventory management or demand forecasting tools in logistics to reduce waste and optimize supply chains. While often in initial phases and not yet formally measured, these tangible efforts reflect a growing recognition of AI's potential for cutting operational costs and enhancing client interaction in the Georgian market.

4. Conclusion and Recommendations

Based on the qualitative insights derived from this study, the following conclusions and recommendations offer foundational perspectives on AI integration in Georgia. While inherently qualitative, these findings provide a robust basis for further dialogue and strategic policy development, even as they warrant validation through broader empirical research.

4.1. Key Research Findings and Theoretical Implications

The landscape of Artificial Intelligence (AI) and digital governance in Georgia is at a pivotal developmental stage, yet persistent systemic barriers hinder sustainable progress. The study identified the following critical findings, analyzed through the lenses of Rogers' Diffusion of Innovations Theory (2003) and DiMaggio and Powell's Institutional Theory (1983):

- **Regulatory Voids and Institutional Uncertainty:** The absence of a cohesive national AI strategy and comprehensive legislation in Georgia notably lessens the impetus for **coercive isomorphism**, consequently impeding investment and innovation (Krook et al., 2025; Soliman et al., 2024). Furthermore, the emulation of international best practices (**mimetic isomorphism**) remains

inconsistent, slowing overall technology adoption.

- **Disjointed Initiatives and Strategic Deficiencies:** Digital initiatives frequently operate in isolation, often prioritizing short-term projects. This approach obstructs the consistent **diffusion of innovation** (Rogers, 2003) and the development of a unified national vision. The consequence is often inefficient resource allocation and a diminished realization of digital transformation's broader economic benefits (Mah, 2024).
- **Regional Disparities and Digital Inclusion Challenges:** Significant imbalances in digital service access and infrastructure exist between regions. These disparities critically impede the **equitable dissemination of AI** (Rogers, 2003), thereby constraining regional economic potential and hindering inclusive national growth.

In summary, Georgia's digital transformation is navigating a transitional period, necessitating focused and collaborative efforts to surmount economic obstacles and fully leverage AI's capabilities.

4.2. Recommendations

To accelerate Georgia's digital transformation and AI development, based on the study's findings, the following recommendations are presented:

4.2.1. Respondent Recommendations:

- **Strengthen Public-Private Partnerships:** Fostering closer collaboration between public and private sectors is paramount for efficient innovation and optimal resource utilization, which in turn enhances the potential for attracting investment (Mah, 2024; Abdulla et al., 2024).
- **Elevate Digital Strategy to the Policy Level:** Digital initiatives must evolve from isolated project-based endeavors to integrated, strategic policies. This shift is crucial for ensuring their long-term sustainability and cultivating a predictable investment climate (Rogers, 2003; DiMaggio & Powell, 1983).

4.2.2. Author Recommendations:

- **Fortify Legal and Institutional Foundations for Public-Private Partnerships:** Implementing a clear legal framework and establishing robust institutional mechanisms (e.g., dedicated inter-agency working groups, transparent guidelines for joint ventures) are essential for fostering effective and transparent collaboration, thereby building trust and enhancing the viability of innovative projects (Mah, 2024).
- **Develop a Long-Term and Adaptive Digital Governance Strategy:** Digital transformation should be guided by a politically supported, adequately resourced, and continually monitored strategic framework. This framework must clearly delineate roles and responsibilities for both government bodies and private sector engagement (Karimi et al., 2024; OECD, 2021).
- **Establish a Comprehensive Legal and Ethical Framework:** A well-defined legal and ethical framework is critical for regulating technology use, bolstering data protection, and ensuring a human-centric approach to AI development and implementation (INTERPOL & UNICRI, 2024; Robles & Mallinson, 2025; Abdulla et al., 2024).
- **Enhance Regional Infrastructure and Public Awareness:** Substantial investment in regional infrastructure (e.g., improved internet connectivity, establishment of technology hubs) is vital to mitigate digital inequality. Simultaneously, increasing public digital literacy is necessary to ensure broad digital inclusion (Rogers, 2003; UNCTAD, 2023).

4.3. Study Limitations and Future Research Directions

The qualitative nature of this study and the limited number of respondents (8 interviews) inherently restrict the broad generalizability of its findings. Furthermore, focusing primarily on the public and private sectors does not fully encompass all actors within Georgia's digital ecosystem. Future research could expand this analysis by employing quantitative methods (e.g., large-scale surveys) and incorporating other sectors (e.g., healthcare, agriculture) that hold significant economic potential for AI implementation. Comparative studies with other countries in the region and detailed case studies of specific AI projects would also be valuable for identifying best practices. Crucially, future research should investigate the broader theoretical implications of Georgia's case for Diffusion of Innovations and Institutional Theory, exploring how these established frameworks might be refined or challenged in a post-Soviet, EU-aspirant context. Additionally, a deeper examination of the potential social impact of AI, including labor market changes, ethical challenges, and citizens' perceptions of the technology (Schiff, 2022), is vital for sustainable and inclusive economic integration of AI.

References:

1. Abdulla, A., Khurshid, M., Shaikh, Z. H., & Abid, A. (2024). *Artificial Intelligence-Based Solutions for Social Good: A Review*. SN Computer Science, 5(2), 173.
2. Bannister, F., & Connolly, R. (2012). *Defining E-Governance*. Indiana University Press.
3. Bryman, A. (2016). *Social Research Methods* (5th ed.). Oxford University Press.
4. Civil Service Bureau of Georgia. (2020). *Public Administration Reform Roadmap 2020–2025*. Retrieved from <https://csb.gov.ge/en/page/public-administration-reform-roadmap-2020-2025>
5. Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2017). *Qualitative Inquiry and Research Design*. Sage Publications.
6. Digital.gov.ge. (n.d.). The official platform of the Georgian state digital governance. Retrieved from <https://digital.gov.ge>
7. DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). *The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields*. American Sociological Review, 48(2), 147–160.
8. European Commission. (2020). *AI Watch – Artificial Intelligence in Public Services*. Retrieved from <https://ec.europa.eu>
9. Flick, U. (2019). *An Introduction to Qualitative Research* (6th ed.). Sage Publications.
10. GITA – Georgia's Innovation and Technology Agency. (n.d.). Retrieved from <https://gita.gov.ge>
11. INTERPOL & UNICRI. (2024). *Principles for Responsible AI Innovation in Law Enforcement: AI Toolkit*. (Revised February 2024). Retrieved from https://www.unicri.it/sites/default/files/2024-02/02_Principles_Resp_AI_Innovation_Feb24.pdf
12. Karimi, N., Alirezaee, A., & Bahmani, F. (2024). *Artificial intelligence roadmap*. Artificial Intelligence Review, 57(3), 1-28.
13. Krook, A., Sjöström, E., & Ståhlbröst, A. (2025). *Regulation of AI to facilitate or inhibit innovation?* Government Information Quarterly, 42, 101891.
14. Mah, P. M. (2024). *National AI Strategies*. European Research Studies Journal, XXVII(4B), 96–115.
15. Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach* (3rd ed.). Sage Publications.
16. OECD. (2021). *Regulatory Sandboxes and Innovation in the Public Sector*. Paris. Retrieved from <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/regulatory-sandboxes.pdf>
17. Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods* (4th ed.). Sage Publications.
18. Robles, D. A. C., & Mallinson, D. J. (2025). *Responsible AI development, deployment and use*. AI & Society, 40(1), 17-29.
19. Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations* (5th ed.). Free Press.
20. Russell, S., & Norvig, P. (2021). *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (4th ed.). Pearson.
21. Soliman, M., Ahmed, M. I., & Hassan, S. (2024). *Exploring the Impact of Artificial Intelligence on Regulatory Compliance in the Financial Sector*. International Journal of Social Science Research and Review, 7(1), 609-625.
22. TBC Bank Group PLC. (2023). *Annual Report 2023*. Retrieved from <https://www.tbcbankgroup.com>

23. UNCTAD. (2023). *Digital Economy Report 2023*. Retrieved from <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2023>
24. UNDP. (2018). *User-Centered Public Services in Georgia – Justice Houses Model*. Retrieved from <https://www.undp.org/georgia/publications/user-centred-public-services-georgia>
25. UNDP. (2023). *Digital Governance*. Retrieved from <https://www.undp.org/governance/digital-governance>
26. World Bank. (2022). *Digital Development Overview: Georgia*. Retrieved from <https://www.worldbank.org>

ნანა ციხისთავი
ისტორიის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი
სასწავლებელი – ნიუენის პროფესორი

რეზიუმე

ნინო დონაძის სადისერტაციო ნაშრომზე „ღირებულებების დამკვიდრება ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და სა- ქართველოში ისტორიის სწავლების გზით: შედარებითი ანალიზი“

შესავალი

ცნობილია, რომ თითოეულ საზოგადოებას გააჩნია საკუთარი ღირებულებები. მათ ჩამოყალიბებას განაპირობებს ისტორიული წარსული და კულტურული მემკვიდრეობა, ასევე, ყოველდღიური ცხოვრება და თვითონ საზოგადოების შემადგენელი ინდივიდები. ისიც ჭეშმარიტებაა, რომ სხვადასხვა საზოგადოებაში დამკვიდრებული ღირებულებები, იშვიათი გამონაკლისების გარდა, მკვეთრად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. მაგალითად, ამერიკულ საზოგადოებაში ერთ-ერთ მთავარ ღირებულებას წარმოადგენს პიროვნული წარმატება, როდესაც აფრიკის ზოგიერთ ტომებში უფრო მეტი მნიშვნელობა ენიჭება ჯგუფურ წარმატებას.

ღირებულებების მნიშვნელოვანი ნაწილი დროთა განმავლობაში (დინამიკაში) იცვლება. მაგ.: ინდუსტრიულ საზოგადოებებში გაქრობის გზას ადგას ისეთი ღირებულებები, როგორიცაა: ერთგულება, მეგობრობა, ხელგამლილობა, სიყვარული. დღეს უფრო აქტუალურია მიზანდასახულობა, შრომისმოყვარეობა, და ა.შ.

როგორია საქართველოს მდგომარეობა ამ ასპექტში? ერთი მხრივ, გვაქვს ლიბერალური ღირებულებების, კონკრეტულად პროგრესის განმსაზღვრელი, ჩვენთვის მისაღები ნაწილის დამკვიდრების აუცილებლობა, ხოლო, მეორე მხრივ, კონსერვატიული, ტრადიციული ღირებულებებია უცილობლად გასათვალისწინებელი. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა დოქტორანტ ნინო დონაძის სადისერტაციო ნაშრომი.

ნაშრომი ეხება დემოკრატიული საზოგადოებისთვის ისეთი მნიშვნელოვანი ღირებულებების კვლევას, როგორიცაა: პატრიოტიზმის, თანასწორობისა და ტოლერანტობის ფორმირება, ისტორიის სწავლების გზით. საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია საქართველოსთვის, სადაც აღნიშნული თემა თითქმის შეუსწავლელია.

დისერტანტი მიზნად ისახავს ისტორიის სწავლების როლის წარმოჩენას ღირებულებების დამკვიდრებაში აშშ-სა და საქართველოში და ამერიკული გამოცდილების გაზიარების შესაძლებლობის შეფასებას. გამოყენებულია ისტორიულ-შედარებითი და კონტენტ-ანალიზის მეთოდები. ნაშრომი ეფუძნება მრავალფეროვან წყაროებს, მათ შორის, ეროვნულ სასწავლო გეგმებს, სახელმძღვანელოებს, ინტერვიუებსა და სხვა სახის სამეცნიერო ლიტერატურას.

დოქტორანტ ნინო დონაძის სადისერტაციო ნაშრომი: _ „ღირებულებების დამკვიდრება ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და საქართველოში ისტორიის სწავლების გზით. შედარებითი ანალიზი“ შედგება შესავლის, ორი თავის, დასკვნისა და ბიბლიოგრაფიისაგან.

შესავალში დისერტანტი განხილული აქვს საკვლევი პრობლემა და მისი აქტუალობა. აქ დისერტანტი ყურადღებას ამახვილებს მის მიერ განხილული პრობლემისადმი ასეთ მიდგომაზე: „ისტორიის სწავლა ლიბერალური განათლების გულშია და დემოკრატიულ საზოგადოებაში

განათლების საფუძველს წარმოადგენს” [American Historical Association, 2016]. თანამედროვე დემოკრატიულ საზოგადოებაში განათლება აღარ განიხილება, როგორც მხოლოდ ცოდნის გადაცემის პროცესი, არამედ ეს არის ინსტრუმენტი, რომლის მეშვეობითაც ღირებულებები ყალიბდება. სწორედ ამ კონტექსტში ისტორიის სწავლება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, როგორც წარსულის გამოცდილების გააზრება და სამოქალაქო ღირებულებების დამკვიდრების მექანიზმი [American Historical Association, 2025].“**(ნ.დ., დასახ. ნაშრომი, გვ.1).**

ნაწილობრივ ვეთანხმებით ამ ფორმულირებას, მაგრამ აქვე უნდა შევნიშნოთ ერთი რამ. იდეალურია, როდესაც ადამიანებს საერთო ღირებულებები გააჩნიათ, მაგრამ ცხოვრება საწინააღმდეგოს გვიჩვენებს. საზოგადოებაში დაპირისპირებას სწორედ განსხვავებული ღირებულებები იწვევს. ამის მიზეზი ისაა, რომ ღირებულებები მეტწილად შეხედულებებს ეფუძნება. თუკი ღირებულებები შენობაა, შეხედულებები ამ შენობის ასაშენებლად გამოყენებული საშენი მასალაა. შეხედულებები ყველაზე სწრაფად ცვალებადი რამაა. შეხედულებები უპირველეს ყოვლისა მომდინარეობს წარსული გამოცდილებიდან. შეხედულებებზე გავლენას ახდენს უამრავი ფაქტორი: გარემო, რომელშიც აღვიზარდეთ, წრე, რომელშიც ვტრიალებთ, რა გვესმის, რას ვხედავთ, რას ვკითხულობთ და ა. შ.. აქედან გამომდინარე გვიყალიბდება შეხედულებები და დარწმუნებულებები ვართ, რომ ეს შეხედულებები უტყუარი ჭეშმარიტებაა. უმეტესად ვერც ვაცნობიერებთ, რომ ზოგჯერ ეს შეხედულებები მცდარია. ვიცვლით გარემოს, ვიცვლით წრეს და იცვლება ჩვენი შეხედულებებიც. თავად ვრწმუნდებით, რომ მანამდე რაც ჭეშმარიტება გვეგონა, მცდარი ყოფილა. ისეც ხდება, რომ ზოგჯერ ვერც კი ვაცნობიერებთ, ისე ვრჩებით მცდარ შეხედულებათა ტყვეობაში. განათლება უნდა დაგვხმაროს ისეთ ღირებულებათა სისტემის ჩამოყალიბებაში, რომელიც კი არ გვაპირისპირებს, არამედ გვაერთიანებს, მაგრამ აქ თავს იჩენს ერთი საფრთხე: განათლება არ დაემსგავსოს და არ გადაიქცეს ინდოქტრინაციად.

რაც არ უნდა მართებული და დროში გამოცდილი იყოს რიგი ღირებულებები, ვერ გამოვრიცხავთ, რომ ხვალ შეხედულებების შეცვლა არ შეარყევს დღეს ჭეშმარიტებად მიღებულ ზოგიერთ ღირებულებებსაც. ამიტომაც განათლების სისტემა უნდა ცდილობდეს დანერგოს ისეთი მიდგომა, როდესაც ღირებულებებს უბრალოდ კი არ ვასწავლით, არამედ, ვცდილობთ, მოსწავლეები მსჯელობისა და არგუმენტირების საშუალებით ვაფიქროთ მათზე. მოკლედ ჩვენ ღირეუქტივის სახით კი არ უნდა ვუნერგავდეთ მოსწავლეებს ღირებულებებს, არამედ უნდა ვცდილობდეთ, მსჯელობითა და სათანადო არგუმენტების მოშველიებით ისეთი გარემო შევქმნათ, რომელშიც ისინი თავად გააკეთებენ სათანადო დასკვნებს. ასე თანდათან ჩამოიყალიბებენ ისინი მართებულ შეხედულებებს და ამ შეხედულებებზე დაფუძნებით სიღრმისეულად ჩაწვდებიან და გაისიგრძელებენ ტრადიციულ თუ ახლად შემოსულ ღირებულებათა სისტემას. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, თანამედროვე განათლების ფილოსოფია, ცოდნის დაგროვების პარალელურად, სწორედ ისეთი უნარების განვითარებაზეა ორიენტირებული, როგორიცაა მსჯელობა, სწორი და მართებული არგუმენტირება და სხვ.

დისერტანტი ყურადღებას ამახვილებს ისტორიის სწავლებისას გამოყენებულ ღირებულებითი ორიენტირების სამ ძირითად ცნებაზე. ესენია: პატრიოტიზმი, თანასწორობა და ტოლერანტობა. მას მაგალითად მოაქვს აშშ-ს ახლო წარსულის შემდეგი პოლიტიკური მოვლენა: „**მის აქტუალობას განაპირობებს შეერთებულ შტატებში ბოლო წლებში მომხდარი მოვლენები. მაგალითად, 2021 წლის 6 იანვარს კაპიტოლიუმში შეჭრა იყო დემოკრატიულ ინსტიტუტებზე თავდასხმა, რაც აქამდე შეერთებული შტატების ისტორიაში არ მომხდარა. მაშინდელმა პრეზიდენტმა, დონალდ ტრამპმა კაპიტოლიუმში შეჭრილი მოქალაქეები „დიად პატრიოტებად“ მოიხსენია [Moore, 2021]. კაპიტოლიუმზე თავდასხმამ დააზიანა დემოკრატია და ამერიკელი ხალხი უთანხმოებამ დაყო [Biden, 2021]. აქედან გამომდინარე, ბაიდენ-ჰარისის ადმინისტრაცია დემოკრატიის ხარისხის გაძლიერებას ისახავდა მიზნად“**(ნ.დ.დასახ. ნაშრომი, გვ.1-2).

თუკი ჩვენ, თანამედროვე მიდგომების მიხედვით, ისტორიის სწავლებისას უნარების განვითარებაზე გვაქვს საუბარი, არ მიგვაჩნია მართებულად ამ პოლიტიკური ავანტურის საყოველთაო დირეგულაბეობთან დაკავშირება-გათანაბრება. აქვე დავძენთ, რომ დემოკრატიულ სახელმწიფოში, აშშ იქნება ეს თუ საქართველოს რესპუბლიკა, სკოლა თავისუფალია (ყოველ შემთხვევაში თავისუფალი უნდა იყოს) პოლიტიკური კონიუქტურისგან.

ზოგადად, ჩვენი ინტერესის სფერო არის ისტორიის სწავლებაში როგორ მკვიდრდება ღირებულებები და არა ამერიკის, ანდა საქართველოს სახელმწიფოში რა სახის მოვლენებს აქვს ადგილი, ასე მაგალითად, შესავალში ვხვდებით შემდეგი სახის ინფორმაციას:

„2020 წლის 25 მაისს ჯორჯ ფლოიდის მკვლელობა კი რასიზმის, რასობრივი უთანასწორობის გამოვლინებაა“; „შეერთებულ შტატებში მექსიკელი იმიგრანტების ან მექსიკელი ამერიკელების მიმართ დისკრიმინაციის საკითხიც აქტუალურია. განსაკუთრებით აქტუალური დონალდ ტრამპის პირველი საპრეზიდენტო კამპანიის დროს გახდა, როდესაც მისი რიტორიკა ხასიათდებოდა, როგორც რასისტული და ქსენოფობიური“; „გამოქვეყნებული კვლევები ცხადყოფს, რომ ყველაზე მეტი დისკრიმინაციის შემთხვევა მუსლიმების მიმართ არის, რაც განპირობებულია 2001 წლის 11 სექტემბრის ტერაქტით“.(ნ.დ.დასახ. ნაშრომი, გვ.2).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, შეხედულებები ყველაზე ცვალებადი რამაა. შეხედულებები მომდინარეობს წარსული გამოცდილებიდან, შეხედულებებზე გავლენას ახდენს უამრავი ფაქტორი, გარემო, რომელშიც აღვიზარდეთ, წრე, რომელშიც ვტრიალებთ, რა გვესმის, რას ვხედავთ, რას ვკითხულობთ. ასე გვიყალიბდება შეხედულებები და დარწმუნებულები ვართ, რომ ეს შეხედულებები უტყუარია. მაგრამ ერთ მშვენიერ დღეს ვხვდებით, რომ მასში რაღაც უნდა შეცვალოთ. ამის გამოსასწორებლად ისტორიას აქვს შესანიშნავი საშუალება-ხერხი: შეკითხვები _ „რატომ“? „რის გამო“? ან „საიდან გამომდინარე“, რომლებზეც პასუხი ხელს უწყობს ყველა სიძნელის ამოხსნას.

საინტერესოა დისერტნტის მიგნება, რომ აშშ-ში არსებობს ალტერნატიული სასწავლო გეგმა: „2019 წლის აგვისტოში „ნიუ იორკ თაიმსმა“ გამოაქვეყნა „პროექტი 1619“, რომელიც ეძღვნება დამოწმებულ აფრიკელებს, რომლებიც პირველად ჩამოიყვანეს ვირჯინიაში. აღნიშნული პროექტი მიზნად ისახავს შეერთებული შტატების ისტორიის ახლებურად გააზრებას.“(ნ.დ.დასახ. ნაშრომი, გვ.4). თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავსი რამ საქართველოში განათლების რეფორმიდან მოყოლებული არაფერი შექმნილა და არც არის სამწუხაროდ დაგეგმილი.

საინტერესოა ასევე ნინო დონაძის შემდეგი მიგნება: „საკვლევი საკითხის პრობლემად შესაძლებელია მივიჩნიოთ ისიც, რომ ამერიკულ ისტორიის სახელმძღვანელოებში ნაკლებად არის წარმოჩენილი მულტიკულტურალიზმი. ამერიკული საზოგადოება ყველა ერის ხალხისგან ჩამოყალიბდა, ასეთი მრავალფეროვნება უფრო მეტად უნდა იყოს წარმოჩენილი სასკოლო სახელმძღვანელოებში [Hutchins-Viroux, 2009:133]. მართალია, სახელმძღვანელოები გაუმჯობესებულია, თუმცა, მაგალითად, ნაკლები ყურადღება ეთმობა მექსიკელი ამერიკელების ისტორიას, ასევე, სხვა ლათინოამერიკელების, როგორებიც არიან, მაგალითად, კუბელები ან პუერტო-რიკოელები [UnidosUS and Johns Hopkins, 2023:16]. გარდა ამისა, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, პრობლემები ეხება შავკანიანთა ისტორიასაც. ვფიქრობ, სწორედ ამან გამოიწვია ალტერნატიული სასწავლო გეგმების შემუშავება შეერთებულ შტატებში.“(ნ.დ.დასახ. ნაშრომი, გვ.8).

აშშ თავიდანვე მულტიკულტურული იყო და თავად სახელმწიფოც სხვადასხვა კულტურამ ჩამოაყალიბა. ვფიქრობთ დღეს ამერიკაში არსებული მულტიკულტურალიზმი საკამათო თემაა. ამიტომაც იგი სახელმძღვანელოებში ჯეროვნად არ არის გაშუქებული. ნაშრომის მიხედვით

დღევანდელი მულტიკულტურული სახელმწიფოს საუკეთესო მაგალითი ამერიკის შეერთებული შტატებია. აქ განსხვავებული კულტურის მქონე სხვადასხვა ერის წარმომადგენლები გვერდით ვერც ცხოვრობენ, წარმოაჩენენ საკუთარი კულტურისათვის დამახასიათებელ ნიშნებს, ერთმანეთს უზიარებენ მათ და ასე თანაცხოვრობენ. აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ ამერიკის მულტიკულტურალიზმი ორნაირად მოიაზრება: ერთია, სიმბოლურად რომ ვთქვათ, „სასალათე ჯამი“, რომლის შემთხვევაშიც სხვადასხვა კულტურა მეტნაკლებად თანაბარი ზომითაა წარმოდგენილი. ისინი არ კარგავენ საკუთრივ მათთვის დამახასიათებელ ელემენტებს და შენარჩუნებულია ორიგინალური სახით. მეორე მოსაზრებით კი, ამერიკის მულტიკულტურალიზმი განიხილება როგორც „ქვაბი“, სადაც სხვადასხვა კულტურა ერთიანად იყრის თავს, ერთმანეთში ირევა, ერთ მასად იხარშება, კარგავს განმასხვავებელ ნიშნებს და ქმნის სრულიად ახალ – „ამერიკულ კულტურას“. ამ შემთხვევაში, განსხვავებულ კულტურათა იდენტობა იკარგება. იგი ირევა და „ითქვიფება“ სხვა კულტურებში.

დღეს ბევრს საუბრობენ კულტურული მრავალფეროვნების შესახებ და ამ პრობლემამ ბოლო დროს მთელი მსოფლიო მოიცვა. გლობალიზაციის პროცესმა მჭიდროდ დააკავშირა ერთმანეთთან მსოფლიოს ცალკეული რეგიონები და ეს მრავალფეროვნება უფრო თვალშისაცემი გახდა. როგორც ხშირად ამბობენ, მსოფლიო სულ უფრო „პატარავდება“. რამდენადაც ჭრელია საზოგადოება, იმდენად მაღალია კულტურული მრავალფეროვნების დონე. დღევანდელი საზოგადოებებიც, საითაც არ უნდა გავიხედოთ და რომელ ქვეყანასაც არ უნდა შევხედოთ, სულ უფრო და უფრო მრავალფეროვანი ხდება. კულტურული მრავალფეროვნება გულისხმობს როგორც ცალკეულ საზოგადოებაში, ისე მთელს მსოფლიოში არსებული განწყობებისა და დამოკიდებულებების სხვადასხვა სახის გამოვლინებას. დღევანდელი საზოგადოების მთავარი კითხვაა სწორედ ამაში მდგომარეობს: რამდენად „არგია“ კულტურული მრავალსახეობა საზოგადოებრივ წესრიგს და რამდენად ტოლერანტული უნდა იყოს საზოგადოება თანამედროვე კულტურული მრავალფეროვნების მიმართ? კულტურული მრავალსახეობა თანამედროვე ცხოვრების რეალობაა და მას ვერსად გავექცევით. ამ საკითხის პრობლემატურობის ხარისხი სხვადასხვა ქვეყნებისთვის განსხვავებულია (სხვადასხვა).

რაც შეეხება ტოლერანტობას, მისი გააზრებული გამოვლინება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც განსხვავებულის დაშვების, ნებართვის ნაცვლად, მავანს შეუძლია მისი აკრძალვაც. ისტორიულად, ტოლერანტობა ძირითადად გამოიყენებოდა სახელმწიფო რელიგიასთან დაპირისპირებული შეხედულებების კონტექსტში და აღნიშნავდა დომინანტი რელიგიის წარმომადგენელთა მხრიდან სხვა რელიგიათა არსებობის დაშვებას, თმენას, გაძლებას, მიუხედავად იმისა, რომ ამ უკანასკნელთ უარყოფითად უყურებდნენ, როგორც დაბალი რანგისას, შემცდარს (ერესს) ან სულაც საზიანოს. მეოცე საუკუნიდან, ტოლერანტობის გააზრება გაფართოვდა, მასში გაერთიანდა ურთიერთდამოკიდებულება განსხვავებულ პოლიტიკურ მსოფლმხედველობებს, ასევე ეთნიკური ჯგუფების ტრადიციებს, რელიგიური და სხვა კატეგორიის უმცირესობებს შორის.

ტოლერანტობის პარადოქსი შეჯამებულია **კარლ პოპერის** წიგნში „ღია საზოგადოება და მისი მტრები“, სადაც პოპერი წერს: „მუუზლუდავი ტოლერანტობა მიდის ტოლერანტობის გაქრობისკენ. თუ არატოლერანტებს მუუზლუდავი შემწყნარებლობით მივუდგებით, თუ არ ვართ მზად ტოლერანტული საზოგადოება დავიცვათ არატოლერანტების შემოტევისგან, მაშინ ტოლერანტი და მასთან ერთად ტოლერანტობა განადგურდება.“

დისერტანტი აღნიშნავს: „**სასწავლო დაწესებულებებში რელიგიური შეუწყნარებლობის უფრო ფართო სურათს იძლევა 2016 წელს პროექტის „ტოლერანტობა, რელიგიის თავისუფლებისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის ხელშეწყობა საქართველოში“ ფარგლებში ჩატა-**

რებული კვლევა, რომლის მიხედვით, საჯარო სკოლებში დისკრიმინაციის შემთხვევებსა და რელიგიური ნეიტრალიტეტის დარღვევებს სისტემატური ხასიათი აქვს [მიქელაძე და სხვები, 2016:134].“ (ნ.დ. დასახ. ნაშრომი, გვ.9).

რელიგიური განათლების მოდელი დამოკიდებულია კონკრეტული ქვეყნის რელიგიური ლანდშაფტზე, მის საზოგადოებაში რელიგიის როლსა და ღირებულებაზე, ასევე ქვეყნის ისტორიაზე, პოლიტიკასა თუ საგანმანათლებლო სისტემის სტრუქტურაზე. დასავლეთის ქვეყნებში რელიგიის თავისუფლება კანონმდებლობის დონეზე დაცულია, მაგრამ რეალობაში ზოგჯერ ჯერ კიდევ შესამჩნევია სხვადასხვა სახისა და ხარისხის დისკრიმინაციული მდგომარეობა. მაგ: თუ ქვეყანაში რომელიმე კონფესიას დომინანტური პოზიცია უჭირავს, საზოგადოებრივი ცხოვრება, ზოგადად კულტურა და მათ შორის რელიგიური განათლებაც ამ ერთი გაბატონებული კონფესიის გავლენისგან შეიძლება არ იყოს თავისუფალი. (ნ.ც. „ტოლერანტობა და რელიგიის სწავლება აშშ-ში“).

კვლევის ქრონოლოგიური ჩარჩოები ძალიან ფართოა, როგორც ამერიკის ისტორიის მაგალითზე, ისე საქართველოს ისტორიის შემთხვევაშიც. ნაშრომზე მუშაობისას ჩვენი ყურადღება მიიქცია იმ უმნიშვნელოვანესმა საკითხებმა, რომლებიც წესით უნდა იყოს, მაგრამ რეალურად საერთოდ არ ფიგურირებს მასში. საბჭოთა კავშირის დანგრევიდან ვიდრე 1997 წლამდე, როდესაც ნაშრომში ნახსენებია „საქართველოს კანონი განათლების შესახებ“, საერთოდ არაფერია თქმული პირველ ქართულ ისტორიის სახელმძღვანელოებზე მსოფლიო ისტორიაში. ისინი საბჭოურისგან განსხვავებით, სხვა კონცეპტუალურ მოდელზე, კონკრეტულად – ცივილიზაციურზე აიგო. ამ სიახლემ შეცვალა ისტორიის სწავლებაში ისტორიის დინამიკაზე და ღირებულებებზე მოსწავლეთა წარმოდგენა და წინა პლანზე წამოწია დასავლური ისტორიოგრაფიის ხედვა და ისტორიზმის პრინციპი.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რაც თვალშისაცემია. ნაშრომში ამერიკის საისტორიო განათლება წარმოდგენილია მთლიანად სახელმწიფოს მასშტაბით (უნდა შევნიშნოთ, რომ სხვადასვა შტატებში განათლების კანონმდებლობა სხვადასხვაა, ზოგან მკვეთრად კონსერვატიული და ზოგან ლიბერალური) და ამ თვალსაზრისით ცალკეული შტატების მაგალითებიცაა მოყვანილი, მათ შორის, აშშ-ს თანამედროვე შიდა პოლიტიკის მაგალითები, რაც მთლად გამართლებული არ უნდა იყოს, როდესაც ვხეებით ღირებულებით ორიენტირებს. რაც შეეხება საქართველოში ისტორიის სწავლებას, საერთოდ არაა ნახსენები აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონებში არსებული სახელმძღვანელოებიდან ისტორიის სწავლების მაგალითები, რომლებიც კარდინალურად განსხვავდებიან საისტორიო სწავლებისაგან საქართველოში.

თუ სასკოლო სახელმძღვანელოებში განვიხილავთ ღირებულებებს, უპირველეს ყოვლისა, ეროვნული და სახელმწიფოებრივი ღირებულებები უნდა წამოვწიოთ წინა პლანზე, რა თქმა უნდა, ზოგადსაკაცობრიო დემოკრატიულ ღირებულებებთან ერთად. ამ მხრივ ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და საქართველოს შორის დიდი განსხვავებაა, რაც ვლინდება ამ სახელმწიფოთა ჩამოყალიბებისა და განვითარების პლასტზე და მათ დღევანდელ მდგომარეობაზე: ერთი ზე-სახელმწიფოა, ხოლო მეორე კი ტრანზიტულ პერიოდში მყოფი განვითარებადი სახელმწიფო. ამიტომ ჯობდა, ძირითადი ყურადღება გამახვილებულიყო ამ სახელმწიფოთა შედარებაზე პერიოდიდან, როდესაც საქართველოში რეალურად დაიწყო განათლების რეფორმა (1998 წლიდან დღემდე. განათლების რეფორმის ამერიკული ანალოგი) და განხილულიყო ამერიკასა და საქართველოში დემოკრატიული ღირებულებების დამკვიდრება ისტორიის სწავლების გზით. გვემსჯელა ასევე მის წარმატებებსა თუ წარუმატებლობაზე, გარკვეული ხელისშემშლელ გარემოებებზე, რაც სინამდვილეში დღესაც ცხარე მსჯელობის საგანია.

ნაშრომში ზოგადად, გამახვილებული არაა ყურადღება იმ მიზეზებზე, რომლებიც აღმოცენდა სსრკ-ს დაშლის შემდეგ და რამაც საშუალება არ მისცა ახლად დაბადებულ დემოკრატიულ სა-

ხელმწიფოს – საქართველოს, რომ ჩამოყალიბებინა განათლების ისეთი ეროვნული დოქტრინა, სადაც გაწერილი იქნებოდა თითოეული საგნის და მათ შორის ისტორიის სწავლების მიზანი, ამოცანები, ფუნქცია და ღირებულებითი ორიენტირები. სამწუხაროდ ეს საქმე დღემდე არაა გაკეთებული.

რაც შეეხება პატრიოტიზმის თემას ამერიკის ისტორიაში, ვრცელადაა მოთხრობილი მაგალითებითურთ, რა კონკრეტული მიზნები ჰქონდათ და ამოძრავებდათ აშშ-ს მესვეურთ, რომ პატრიოტიზმის გრძნობა ჩამოყალიბებულიყო ამერიკის მოსახლეობაში. მოტანილია წყაროები პოლიტიკური, იდეოლოგიური თუ სამხედრო კუთხით. განსხვავება იმაშია, რომ ამერიკა დაარსებიდანვე სუვერენული სახელმწიფოა. ამიტომაც სახელმწიფოებრივი პატრიოტიზმის განვითარებაზე ზრუნავდნენ ამერიკის ხელისუფალნი და იდეოლოგები. საქართველოს შემთხვევაში, სამწუხაროდ დიდი ხანი გვქონდა სახელმწიფოებრიობის წყვეტა. ამიტომ ჩვენში ისტორიული განათლების მთავარი ამოსავალი წერტილი იყო სამშობლოსადმი, ქვეყნისადმი და არა სახელმწიფოსადმი პარტიოტული გრძნობის გაღვივება, ჩამოყალიბება და განვითარება. სწორედ ამამდირეული განსხვავება ამ ორ სახელმწიფოს შორის.

ნაშრომში ასევე გამოკვეთილია თანასწორობის სულისკვეთებით აღზრდა და რელიგიური ტოლერანტობის გაღვივება. რა თქმა უნდა, ამ ღირებულებების ჩამოყალიბებაზე მოქმედებს სახელმწიფოში არსებული პოლიტიკური რეალიები და ეს პირდაპირ აისახება საზოგადოებრივი ნორმების ჩამოყალიბებაზე.

თანასწორობა გულისხმობს პრინციპს, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფოში ყველა მოქალაქეს, რომელი ეთნიკური ჯგუფისა და რელიგიური მიმდინარეობის წარმომადგენელიც არ უნდა იყოს ის, არ ეზღუდება საკუთარი ღირებულებები და მსოფლმხედველობა და თანაბარი პოლიტიკური უფლებებით სარგებლობს.

მაგრამ ადამიანი, რა რწმენის მიმდევარიც არ უნდა იყოს იგი, უნდა იწყნარებდეს სხვა ადამიანს მისი კონფესიითურთ, რომელსაც შეიძლება არ იზიარებდეს, უპირისპირდებოდეს, მეტიც, ძირშივე უარყოფდეს. თუ სხვა რწმენის შეუწყნარებლობა ადამიანის პირადი საქმეა, სხვა რწმენის ადამიანის შეწყნარება საზოგადოებრივი საქმეა. ამას მხარს უჭერს ქვეყნის კონსტიტუცია.

ნაშრომის დასკვნით ნაწილში გადმოცემულია თეორიული მსჯელობები და დისერტანტის პრაქტიკული გამოცდილება. ის გვჩვენებს, რომ მისი პრაქტიკული გამოცდილება დაკავშირებულია მსოფლიო მოქალაქის აღზრდის პროცესთან. აქ რაღაც უზუსტობასთან გვაქვს საქმე, ვინაიდან საქართველოში ისტორიული განათლება და ღირებულებები ემსახურება და უცილობლად უნდა ემსახურებოდეს ქართული სახელმწიფოს ერთგული და პასუხისმგებელიანი მოქალაქის აღზრდას და ჩამოყალიბებას. აქვე მიზანშეწონილად მიგვაჩნია იმ კატეგორიის მსოფლიო მოქალაქის აღზრდაზე ზრუნვა, როგორიც ჩამოყალიბებული აქვს ვაჟა ფშაველას ჯერ კიდევ 100-ზე მეტი წლის წინ პუბლიცისტურ ნაშრომში „კოსმოპოლიტიზმი და პატრიოტიზმი“.

დისერტანტს ძალიან დიდი სამუშაო აქვს ჩატარებული, რაც კარგად ჩანს დისერტაციის თავებში და გამოყენებულ მრავალფეროვან ლიტერატურაში. თუმცა არის კონკრეტული უზუსტობები თემის განვითარებაში. აღნიშნული ნაშრომი ნამდვილად ძალიან საინტერესოა და შეიცავს ბევრ საკამათო საკითხს. ვფიქრობთ, რომ სამომავლოდ ავტორი გააგრძელებს აღნიშნულ ნაშრომზე მუშაობას და უფრო დამაჯერებელ დასკვნებს შემოგვთავაზებს ნაშრომის წიგნად გამოცემისას.

საბოლოოდ, შეფასების კუთხით, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ნაშრომის მთავარი შედეგებია:

- აშშ-ში ისტორიის სწავლება კვლავ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ღირებულებების დამკვიდრებაში, თუმცა საჭიროებს მეტი აქცენტის გაკეთებას თანასწორობაზე და მულტიკულტურალიზმზე;

- საქართველოში სასწავლო გეგმები და სახელმძღვანელოები საჭიროებს გადახედვას მეტი მრავალფეროვანი დავალებებისა და ცოდნა-გაცნობიერება, უნარებზე ორიენტირებული აქტივობების ჩასმის გზით;

- ღირებულებების გადაცემა სწავლებაში გადამწყვეტია არა მხოლოდ სახელმძღვანელოები, არამედ მასწავლებელთა მომზადებაც;

ნაშრომის ძლიერი მხარეებია:

- თემის სიახლე, წყაროთა სიმდიდრე და შედარებითი ანალიზის სიღრმე;
- მცირე შენიშვნები შეეხება ღირებულებებისა და შეხედულებების საკითხს ამერიკასა და საქართველოში, მათ შორის განსხვავებებს; საქართველოში ისტორიის სწავლების მასალების უფრო დეტალურად წარმოჩენისა და რეკომენდაციების კონკრეტიზაციის საჭიროებას.

საბოლოოდ, გვინდა დავასკვნათ, რომ ღირებულებების დამკვიდრება ნებისმიერ საზოგადოებაში კონკრეტულ პერიოდს და ამა თუ იმ საზოგადოების განვითარების პერსპექტივაზეა დამოკიდებული. რა თქმა უნდა, დიდი მნიშვნელობა აქვს ამ კუთხით ტრადიციებსა და წეს-ჩვეულებებს, რომლებიც საფუძველშივე ახდენენ გავლენას ღირებულებების დამკვიდრებაზე. რთულია, მოვნახოთ საერთო მახასიათებლები ისეთ დიდ და განვითარებულ ქვეყანას, როგორიცაა აშშ და საქართველოს შორის როგორც ისტორიის განათლების, ისე ღირებულებების დამკვირების კუთხით. ერთი რამ ცხადია, რომ ისტორიის სწავლებაში შესაძლებელია აშს-ს საუკეთესო მიღწევების გადმოღება.

Nana Tsikhistavi

*Doctor of History, Professor
New Higher Education Institute – NEWUNI*

Review on Nino Donadze Dissertation Topic:

“ESTABLISHING VALUES THROUGH HISTORY TEACHING IN THE UNITED STATES AND GEORGIA: A COMPARATIVE ANALYSIS.”

It is known that each society has its own values. Their formation is determined by the historical past and cultural heritage, as well as everyday life and the individuals who make up the society itself. It is also true that the values established in different societies, with rare exceptions, differ sharply from each other. For example, in American society, one of the main values is personal success, while in some African tribes, group success is given more importance.

A significant part of values changes over time (dynamically). For example, in industrial societies, values such as loyalty, friendship, generosity, love are on the way to disappearing. Today, purposefulness, hard work, etc. are more relevant.

What is the situation in Georgia in this aspect? On the one hand, we have the need to establish liberal values, specifically the part that determines progress, acceptable to us, and, on the other hand, conservative, traditional values must be taken into account. In this regard, the dissertation work of doctoral candidate Nino Donadze is interesting.

The work concerns the study of such important values for a democratic society as: the formation of patriotism, equality and tolerance through the teaching of history. The issue is especially relevant for Georgia, where this topic is almost unstudied.

The dissertation aims to demonstrate the role of history teaching in establishing values in the USA and Georgia and to assess the possibility of sharing the American experience. Historical-comparative and content-analysis methods are used. The work is based on a variety of sources, including national curricula, textbooks, interviews and other types of scientific literature.

Doctoral student Nino Donadze’s dissertation: _ “Establishing Values in the United States and Georgia through History Teaching. A Comparative Analysis” consists of an introduction, two chapters, a conclusion, and a bibliography.

In the introduction, the dissertation examines the research problem and its relevance. Here, the dissertation examines the following approach to the problem she discusses: “The study of history is at the heart of liberal education and is the foundation of education in a democratic society” [American Historical Association, 2016]. In a modern democratic society, education is no longer considered only as a process of transferring knowledge, but rather as a tool through which values are formed. It is in this context that the teaching of history acquires special importance as a mechanism for understanding the experience of the past and establishing civic values [American Historical Association, 2025].”(n.d., dissertation, p.1).

We partially agree with this formulation, but we should also note one thing. It is ideal when people have common values, but life shows the opposite. It is precisely different values that cause conflict in society. The reason for this is that values are largely based on views. If values are a building, views are the building material used to build this building. Views are the fastest-changing things. Views come primarily from past experiences. Views are influenced by many factors: the environment in which we grew up, the circle in which we move, what we hear, what we see, what we read, etc. From this, our views are formed and we are convinced that these views are the unmistakable truth. Most of the time, we do not even

realize that sometimes these views are wrong. We change the environment, we change the circle, and our views also change. We ourselves are convinced that what we previously thought was true was false. It happens that sometimes we do not even realize it, we remain captive to erroneous views. Education should help us form a system of values that does not oppose us, but unites us, but here there is one danger: education should not become like and turn into indoctrination.

No matter how valid and time-tested a number of values may be, we cannot rule out that a change in views tomorrow will not shake some values that are accepted as true today. That is why the education system should try to introduce an approach where we do not simply teach values, but rather try to make students think about them through reasoning and argumentation. In short, we should not instill values in students in the form of a directive, but we should try to create an environment in which they will draw appropriate conclusions themselves through reasoning and appropriate arguments. In this way, they will gradually form correct views and, based on these views, will deeply understand and continue the traditional or newly introduced value system. Based on the above, the philosophy of modern education, in parallel with the accumulation of knowledge, is focused on the development of skills such as reasoning, correct and valid argumentation, etc.

The dissertation focuses on three main concepts of value orientation used in the teaching of history. These are: patriotism, equality, and tolerance. He cites the following political event from the recent past of the United States as an example: "Its relevance is determined by the events that have occurred in the United States in recent years. For example, the storming of the Capitol on January 6, 2021, was an attack on democratic institutions, which had never happened before in the history of the United States. The then-President Donald Trump referred to the citizens who stormed the Capitol as "great patriots" [Moore, 2021]. The storming of the Capitol damaged democracy and divided the American people [Biden, 2021]. Therefore, the Biden-Harris administration aimed to strengthen the quality of democracy" (n.d. ed. work, pp. 1-2). If we, according to modern approaches, are talking about the development of skills in teaching history, we do not consider it correct to connect or equate this political adventure with universal values. Here we will also note that in a democratic state, be it the USA or the Republic of Georgia, the school is free (at least it should be free) from political conjuncture.

In general, our area of interest is how values are embedded in history teaching, and not what kind of events take place in the United States or Georgia. For example, in the introduction we find the following information:

"The murder of George Floyd on May 25, 2020 is a manifestation of racism and racial inequality"; "The issue of discrimination against Mexican immigrants or Mexican Americans in the United States is also relevant. It became especially relevant during Donald Trump's first presidential campaign, when his rhetoric was characterized as racist and xenophobic"; "Published studies show that the most cases of discrimination are against Muslims, which is due to the terrorist attacks of September 11, 2001." (N.D., paper, p. 2).

As we mentioned above, opinions are the most changeable things. Opinions come from past experiences, opinions are influenced by many factors, the environment in which we grew up, the circle in which we move, what we hear, what we see, what we read. This is how our opinions are formed and we are convinced that these opinions are infallible. But one fine day we realize that we need to change something in it. To correct this, history has an excellent tool: questions – "Why"? "Because of what"? or "From where?", the answer to which helps to solve all the difficulties.

It is interesting to note that the thesis states that there is an alternative curriculum in the United

States: “In August 2019, the New York Times published the “1619 Project,” which is dedicated to the enslaved Africans who were first brought to Virginia. This project aims to understand the history of the United States in a new way.” (n.d., paper, p.4). However, it should be noted that nothing similar has been created in Georgia since the education reform and, unfortunately, is not yet in place.

Nino Donadze’s following finding is also interesting: “We can also consider the problem of the research issue that multiculturalism is poorly presented in American history textbooks. American society was formed by people of all nationalities, such diversity should be more presented in school textbooks [Hutchins-Viroux, 2009:133]. Although the textbooks have improved, for example, less attention is paid to the history of Mexican Americans, as well as other Latin Americans, such as Cubans or Puerto Ricans [UnidosUS and Johns Hopkins, 2023:16]. In addition, as I mentioned above, problems also apply to the history of blacks. I think this is what led to the development of alternative curricula in the United States.” (N.D. Dasakh. work, p.8).

The USA was multicultural from the beginning, and the state itself was formed by different cultures. We think that multiculturalism in America today is a controversial topic. That is why it is not adequately covered in textbooks. According to the work, the best example of a multicultural state today is the United States of America. Here, representatives of different nations with different cultures live side by side, exhibit the characteristics of their own culture, share them with each other, and thus coexist. It should also be said that American multiculturalism is understood in two ways: one is, symbolically speaking, a “salad bowl”, in which different cultures are represented in more or less equal proportions. They do not lose their own characteristic elements and are preserved in their original form. According to the second opinion, American multiculturalism is considered as a “cauldron”, where different cultures come together, mix with each other, boil into one mass, lose their distinctive features and create a completely new one – “American culture”. In this case, the identity of different cultures is lost. It is mixed and “melted” into other cultures.

Today, there is a lot of talk about cultural diversity, and this problem has recently engulfed the entire world. The process of globalization has closely connected individual regions of the world with each other and made this diversity more noticeable. As is often said, the world is getting “smaller”. The more diverse a society is, the higher the level of cultural diversity. Today’s societies, no matter where we look and no matter which country we look at, are becoming more and more diverse. Cultural diversity implies various manifestations of moods and attitudes existing both in a particular society and throughout the world. The main question of today’s society lies precisely in this: to what extent is cultural diversity “essential” to the social order and how tolerant should society be towards modern cultural diversity? Cultural diversity is a reality of modern life and we cannot escape it. The degree of problematic nature of this issue is different for different countries (it is different).

As for tolerance, its conscious manifestation is possible only when, instead of allowing and permitting what is different, the ruler can also prohibit it. Historically, tolerance was mainly used in the context of views opposing the state religion and denoted the acceptance, tolerance, and endurance of other religions by representatives of the dominant religion, despite the fact that the latter were viewed negatively as inferior, erroneous (heresy), or even harmful. Since the twentieth century, the understanding of tolerance has expanded, combining the interdependence of different political worldviews, as well as the traditions of ethnic groups, religious and other categories of minorities.

The paradox of tolerance is summarized in Karl Popper’s book *The Open Society and Its Enemies*, where Popper writes: “Unlimited tolerance leads to the disappearance of tolerance. If we treat the intolerant with unlimited tolerance, if we are not prepared to defend the tolerant society from the onslaught of the intolerant, then the tolerant and with him tolerance will be destroyed.”

The doctoral candidate notes: “A broader picture of religious intolerance in educational institutions

is provided by a study conducted in 2016 within the framework of the project “Tolerance, Promotion of Freedom of Religion and Human Rights in Georgia”, according to which cases of discrimination and violations of religious neutrality in public schools are systematic [Mikeladze et al., 2016:134].” (n.d. paper, p.9).

The model of religious education depends on the religious landscape of a particular country, the role and value of religion in its society, as well as on the country’s history, politics, and the structure of the educational system. In Western countries, freedom of religion is protected at the level of legislation, but in reality, sometimes discriminatory situations of various types and degrees are still noticeable. For example, if a certain denomination holds a dominant position in a country, public life, culture in general, and religious education in particular, are subject to this same. It may not be free from the influence of the dominant denomination. (N.C., “Tolerance and Religious Education in the United States”).

The chronological framework of the research is very broad, both in the case of American history and in the case of Georgian history. While working on the work, our attention was drawn to the most important issues that should be included, but in fact do not appear in it at all. From the collapse of the Soviet Union until 1997, when the work mentions the “Georgian Law on Education”, nothing is said at all about the first Georgian history textbooks in world history. Unlike the Soviet ones, they were built on a different conceptual model, specifically a civilizational one. This innovation changed the students’ perception of the dynamics and values of history in history teaching and brought to the forefront the vision of Western historiography and the principle of historicism. Another important issue that is striking. The work presents American history education on a state-by-state basis (it should be noted that education legislation in different states is different, in some places sharply conservative and in others liberal), and in this regard, examples of individual states are also given, including examples of modern US domestic policy, which may not be entirely justified when we are orienting ourselves with values. As for the teaching of history in Georgia, it is not mentioned at all. Examples of teaching history from textbooks in the Abkhazia and Tskhinvali regions, which are radically different from historical teaching in Georgia.

If we discuss values in school textbooks, first of all, national and state values should be brought to the forefront, of course, along with universal democratic values. In this regard, there is a big difference between the United States of America and Georgia, which is reflected in the formation and development of these states and their current situation: one is a superpower, and the other is a developing state in a transition period. Therefore, it would be better to focus on comparing these states from the period when the education reform in Georgia actually began (from 1998 to the present. The American analogue of the education reform) and to discuss the establishment of democratic values in America and Georgia through the teaching of history. We should also discuss its successes or failures, certain hindering circumstances, which are actually still the subject of heated debate today.

The work generally does not focus on the reasons that arose after the collapse of the USSR and which prevented the newly born democratic state of Georgia from forming a national doctrine of education that would spell out the goals, objectives, functions, and value orientations of each subject, including history. Unfortunately, this work has not been done to date.

As for the topic of patriotism in American history, it is extensively described with examples, what specific goals the US leaders had and were motivated by to form a sense of patriotism in the American population. Sources are provided from a political, ideological or military perspective. The difference is that America has been a sovereign state since its founding. That is why the American authorities and ideologists cared about the development of state patriotism. In the case of Georgia, unfortunately, we had a break in statehood for a long time. Therefore, the main starting point of historical education in us was the awakening, formation and development of a partisan feeling towards the homeland, towards

the country, and not towards the state. This is precisely the fundamental difference between these two states. The work also highlights the need to educate in the spirit of equality and the awakening of religious tolerance. Of course, the political realities existing in the state affect the formation of these values, and this is directly reflected in the formation of social norms.

Equality implies the principle according to which every citizen of a state, regardless of his ethnic group or religious affiliation, is not limited in his values and worldview and enjoys equal political rights.

But a person, no matter what faith he adheres to, must tolerate another person with his confessional beliefs, which he may not share, oppose, or even reject at the root. If intolerance of another faith is a personal matter for a person, tolerance of a person of another faith is a public matter. This is supported by the country's constitution.

The final part of the work presents theoretical discussions and the practical experience of the doctoral candidate. He tells us that his practical experience is related to the process of educating a world citizen. Here we are dealing with some inaccuracy, since in Georgia historical education and values serve and should inevitably serve the upbringing and formation of a loyal and responsible citizen of the Georgian state. Here we also consider it appropriate to care about the upbringing of the category of world citizen, such as Vazha Pshavela formulated more than 100 years ago in his publicistic work "Cosmopolitanism and Patriotism".

The dissertation has done a lot of work, which is clearly visible in the chapters of the dissertation and the diverse literature used. However, there are specific inaccuracies in the development of the topic. The mentioned work is really very interesting and contains many controversial issues. We think that in the future the author will continue to work on the mentioned work and will offer more convincing conclusions when publishing the work as a book.

Finally, in terms of evaluation, we can conclude that the main results of the work are:

- History teaching in the USA still plays an important role in establishing values, although it needs to focus more on equality and multiculturalism;
  - In Georgia, curricula and textbooks need to be revised by including more diverse tasks and knowledge-awareness, skills-oriented activities;
  - The transfer of values in teaching is crucial not only for textbooks, but also for teacher training;
- The strengths of the work are:
- The novelty of the topic, the richness of sources and the depth of comparative analysis;
  - Small remarks on the issue of values and views in America and Georgia, the differences between them; the need for a more detailed presentation of history teaching materials in Georgia and the concretization of recommendations.

Finally, we would like to conclude that the establishment of values in any society depends on a specific period and the development perspective of a particular society. Of course, traditions and customs are of great importance in this regard, which fundamentally influence the establishment of values. It is difficult to find common features between such a large and developed country as the USA and Georgia in terms of both history education and the observation of values. One thing is clear: in history teaching, it is possible to copy the best achievements of the USA.

ეკონომიკა და ჰუმანური აღმშენებლობა

გულნარა იმედაშვილი

ბიზნესის მართვის აკადემიური დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის
ასოცირებული პროფესორი

ნათია გოგოლაური

ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის
პროფესორი

ხელოვნური ინტელექტი (AI) და სტრატეგიული დაგეგმვა

ანოტაცია

AI განუწყვეტლივ ვითარდება, იგი სასარგებლო ხდება სხვადასხვა ინდუსტრიისთვის. სფეროები, რომლებზეც იყენებენ AI-ს, ძალზე ბევრია. ხელოვნური ინტელექტი ფართოდ გამოიყენება ფინანსურ ინდუსტრიაშიც. კერძოდ, ისეთი საბანკო და საფინანსო აქტივობების აღმოსაჩენად, როგორიცაა უჩვეულო საკრედიტო ბარათების გამოყენება და დიდი ანგარიშის დეპოზიტები – ეს ყველაფერი ეხმარება ბანკის თანამშრომლებს თაღლითობასთან ბრძოლაში.

ინდუსტრიების უმრავლესობა წარმატებით იყენებს ინტელექტუალურ ტექნიკას ცალკეული პროცესების ავტომატიზირებისათვის, რის საფუძველზეც არსებობს არცთუ უსაფუძვლო ვარაუდი, რომ ადამიანი, როგორც სამუშაო ძალა, აღარ იქნება საჭირო.

ტექნოლოგიური პროგრესი ცვლის ინდუსტრიების მომავალს. სწრაფად ცვალებადი ტექნოლოგიური გარემო ბიზნესისთვის განსხვავებულ შესაძლებლობებსა თუ საფრთხეებს აჩენს, რაც მათზე რეაგირებისათვის მოითხოვს განსხვავებულ, თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამის სტრატეგიებს, ეს კი, თავის მხრივ, წარმოქმნის ხელოვნური ინტელექტის (AI), როგორც ტექნოლოგიური მიღწევის, გამოყენების საჭიროებას. ორგანიზაციების მართვისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში AI-ს ინტეგრაცია მმართველობით რგოლს შესაძლებლობას აძლევს, შეაგროვოს და გააანალიზოს დიდი მოცულობის მონაცემები და მათზე დაყრდნობით მიიღოს მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები.

როგორც ცნობილია, სტრატეგიული დაგეგმვა არის SWOT ანალიზისა და მასზე რეაგირების გზების იდენტიფიცირების პროცესი გრძელვადიანი მიზნების დასახვის მიზნით. იგი ბიზნესს შესაძლებლობების გამოყენებისა და სწრაფად ცვალებად გარემოში არსებული გამოწვევების გადალახვის საშუალებას აძლევს ბაზრის წილის გაფართოებისა თუ მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად. გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ბიზნესები ერთმანეთისგან ხშირად განსხვავდება; მათგან, საუკეთესოებთანაც კი, სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესებში ხშირად ვლინდება სუსტი მხარეები. კერძოდ, სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მსჯელობა ხშირად ეფუძნება მხოლოდ მაღალი რგოლის მენეჯერების ინტუიციასა და გამოცდილებას, არაა

გათვალისწინებული გარემოში მიმდინარე დინამიკური ცვლილებები და მასში არსებული რაციონალურ ფაქტორები. დაგეგმვის პროცესში არ ხდება საკმარისი, ზუსტი და მიუკერძოებელი მონაცემების გამოყენება, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მაღალი შედეგის მისაღწევად.

საკვანძო სიტყვები: ხელოვნური ინტელექტი, ადამიანი, ინდუსტრია, სტრატეგია, გადაწყვეტილება, ავტომატიზირება, ოპტიმიზირება, გენერირება, “Deepfake” ტექნოლოგია, მაინდსეტი, დელეგირება, პასუხისმგებლობა, იმპლემენტაცია.

ხელოვნური ინტელექტი (AI) და სტრატეგიული დაგეგმვა

„თანამედროვე ეპოქაში ხელოვნური ინტელექტი (AI) ტექნოლოგიური პროგრესის ცენტრალური ელემენტია. ხელოვნური ინტელექტი (ინგლ. artificial intelligence, შემოკლებით AI) — კომპიუტერული მეცნიერების დარგია, რომელიც მიზნად ისახავს ინტელექტუალური კომპიუტერული მანქანის/პროგრამის შექმნას, რომელსაც ექნება უნარი, მიაღწიოს ადამიანის ინტელექტის გაგებას. ინტელექტუალობის დონის განსაზღვრება მეტწილად დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა ამოცანის გადაჭრა დაისახება მიზნად“ (3)

AI განუწყვეტლივ ცვლის მუშაობის, სწავლის და კომუნიკაციის დამკვიდრებულ მიმართულებებს. იგი ემყარება პრინციპს, რომლის მიხედვითაც შესაძლოა ადამიანის ინტელექტი იმგვარად განისაზღვროს, რომ მანქანამ შეძლოს ადვილად მიბაძვა და დავალებების შესრულება უმარტივესიდან – ურთულესამდე. ხელოვნური ინტელექტის არსი და მიზნები ადამიანის შემეცნებითი აქტივობის მიბაძვას მოიცავს. მკვლევრები სწრაფ ნაბიჯებს დგამენ სწავლის, მსჯელობისა და აღქმის აქტივობების დუბლირების კუთხით. არის მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ ინოვაციური მალე შეიმუშავებენ ისეთ სისტემებს, რომლებიც ადამიანის შესაძლებლობებს მნიშვნელოვნად აღემატება. თუმცა სხვები სკეპტიკურად არიან განწყობილნი, რადგან კოგნიტური აქტივობები ღირებულებითი განსჯითაა სავსე, რომელიც ექვემდებარება მხოლოდ ადამიანის გამოცდილებას. ხელოვნური ინტელექტი მონაცემებიდან სწავლობს და მას საბოლოოდ შეუძლია შაბლონების დამოუკიდებლად პოვნა, პროგნოზირება.

AI განუწყვეტლივ ვითარდება, იგი სასარგებლო ხდება სხვადასხვა ინდუსტრიისთვის. სფეროები, რომლებზეც იყენებენ AI-ის, ძალზე ბევრია. ხელოვნური ინტელექტი ფართოდ გამოიყენება ფინანსურ ინდუსტრიაშიც. კერძოდ, ისეთი საბანკო და საფინანსო აქტივობების აღმოსაჩენად, როგორიცაა უჩვეულო საკრედიტო ბარათების გამოყენება და დიდი ანგარიშის დეპოზიტები – ეს ყველაფერი ეხმარება ბანკის თანამშრომლებს თაღლითობასთან ბრძოლაში.

ინდუსტრიების უმრავლესობა წარმატებით იყენებს ინტელექტუალურ ტექნიკას ცალკეული პროცესების ავტომატიზირებისათვის, რის საფუძველზეც არსებობს არცთუ უსაფუძვლო ვარაუდი, რომ ადამიანი, როგორც სამუშაო ძალა, აღარ იქნება საჭირო.

ტექნოლოგიური პროგრესი ცვლის ინდუსტრიების მომავალს. სწრაფად ცვალებადი ტექნოლოგიური გარემო ბიზნესისთვის განსხვავებულ შესაძლებლობებსა თუ საფრთხეებს აჩენს, რაც მათზე რეაგირებისათვის მოითხოვს განსხვავებულ, თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამის სტრატეგიებს ეს კი, თავის მხრივ წარმოქმნის ხელოვნური ინტელექტის (AI), როგორც ტექნოლოგიური მიღწევის, გამოყენების საჭიროებას. ორგანიზაციების მართვისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში AI-ს ინტეგრაცია მმართველობით რგოლს შესაძლებლობას აძლევს, შეაგროვოს და გააანალიზოს დიდი მოცულობის მონაცემები და მათზე დაყდნობით მიიღოს მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები.

როგორც ცნობილია, სტრატეგიული დაგეგმვა არის SWOT ანალიზისა და მასზე რეაგირების გზების იდენტიფიცირების პროცესი გრძელვადიანი მიზნების დასახვის მიზნით. იგი ბიზნესს

შესაძლებლობების გამოყენებისა და სწრაფად ცვალებად გარემოში არსებული გამოწვევების გადალახვის საშუალებას აძლევს ბაზრის წილის გაფართოებისა თუ მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად. გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ბიზნესები ერთმანეთისგან ხშირად განსხვავდება; მათგან საუკეთესოებთანაც კი, სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესებში ხშირად ვლინდება სუსტი მხარეები. კერძოდ, სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მსჯელობა ხშირად ეფუძნება მხოლოდ მაღალი რგოლის მენეჯერების ინტუიციასა და გამოცდილებას, არაა გათვალისწინებული გარემოში მიმდინარე დინამიკური ცვლილებები და მასში არსებული რაციონალური ფაქტორები. დაგეგმვის პროცესში არ ხდება საკმარისი, ზუსტი და მიუკერძოებელი მონაცემების გამოყენება, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მაღალი შედეგის მისაღწევად.

ხელოვნური ინტელექტი, ბიზნესის მართვასა და ოპერაციების დაგეგმვაში უკვე აქტიურად გამოიყენება. ხშირად მას გააჩნია აღწერითი ფუნქცია და იყენებენ ანალიტიკის საწარმოებლად (დიაგრამები/ცხრილები ანალიზისათვის) ან ბიზნესსაქმიანობის სხვადასხვა ასპექტის შესასწავლად. AI-ს თანამედროვე ვერსიები აღჭურვილია დიაგნოსტიკური ინტელექტით, რაც გვაძლევს მოვლენებს შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების დადგენის შესაძლებლობას; მსგავსი ალგორითმებით, ანალიზის საფუძველზე, დგინდება შაბლონები და ტენდენციები მომხმარებელთა ქცევისა თუ კონკურენტების სტრატეგიებში.

AI-ს განვითარების, ბიზნესში აქტიური გამოყენების მნიშვნელოვანი ეტაპია პროგნოზირებადი ინტელექტი. მას გააჩნია უნარი, შექმნას პროგნოზი ალბათობების დაშვებისა და არსებული პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე. **პროგნოზირებადი ინტელექტი** გამოიყენება ისეთი სცენარების შესაქმნელად, რომლებსაც საფუძვლად უდევს სხვადასხვა ცვლადი და ვარაუდი, რომელიც ბიზნესზე ამ სცენარების პოტენციური გავლენის შეფასებისა და მათზე რეაგირების ინდივიდუალური სტრატეგიების შემუშავების შესაძლებლობას იძლევა. პროგნოზირებადი ინტელექტს პოტენციური რისკების გამოვლენის უნარი გააჩნია, რომელთა მუდმივი მონიტორინგი საშუალებას იძლევა მათი ნეგატიური გავლენა პროაქტიულად შემცირდეს. AI-ს ბიზნესში ინტეგრირების დონეებია:

- ✓ ანალიზის საფუძველზე რეკომენდაციების შემუშავება;
- ✓ ხელოვნური ინტელექტისთვის ცალკეული გადაწყვეტილებების დელეგირება;
- ✓ ხელოვნური ინტელექტის სრული ავტონომია.

და მაინც, როგორაა შესაძლებელი AI-ს გამოყენება სტრატეგიულ დაგეგმვაში? ბიზნესის მართვის მნიშვნელოვან მიმართულებებში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების მზარდი ტენდენციის მიუხედავად, სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესში მისი იმპლემენტაციის ხარისხი ჯერ კიდევ საკმაოდ დაბალია, რაც განპირობებულია ამ პროცესის მნიშვნელოვანი თავისებურებებით. სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესში, ბიზნესის მართვასთან დაკავშირებულ სხვა პროცესებთან შედარებით, საკმაოდ მაღალია ადამიანის ჩართულობის ხარისხი, პირად გამოცდილებაზე, ინტუიციასა, ემოციასა, ისტორიულ-კულტურულ კონტექსტზე დაყრდნობით მიღებული გადაწყვეტილებების წილი.

შესაძლებელია სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის სრული ავტომატიზება ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით? პასუხი ცალსახაა, რა თქმა უნდა – არა (არსებული ვითარებისა და პერსპექტივის გათვალისწინებით). ამასთან, ბიზნეს გარემოზე დაკვირვება იძლევა იმის თქმის შესაძლებლობას, რომ ხელოვნური ინტელექტი უკვე ახდენს სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესისა და ამ პროცესებში ჩართული პირების მიდგომებისა და მაინდსეტის (პროფესიონალი მარკეტერებისგან დაკომპლექტებული მარკეტინგის დეპარტამენტი, რომელიც სრულფასოვან კონსალტინგ და მარკეტინგულ მომსახურებას ეწევა) ტრანსფორმირებას.

AI-სა და ადამიანების ურთიერთქმედება სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში შესაძლოა განვიხილოთ პროცესად, რომელიც მოიცავს სამ ეტაპს. პირველ ეტაპზე ადამიან-

ნი ხელოვნური ინტელექტის აწვდის გადასაჭრელ კონკრეტულ პრობლემას/საკითხს; მეორე ეტაპზე ხორციელდება AI-ს მიერ პრობლემასთან დაკავშირებული მონაცემთა ბაზის დამუშავება და გაანალიზება; შედეგად „დამკვეთს“ დასმული პრობლემის გადაჭრის მიზნით AI სთავაზობს შესაძლო გადაწყვეტილების რამდენიმე ვარიანტს/ალტერნატივას. ამის შემდეგ „დამკვეთს“ აქვს შესაძლებლობა – მოცემულ ალტერნატივებზე დაყრდნობით თავად მიიღოს საბოლოო გადაწყვეტილება, გადაწყვეტილების მიღება სრულად მიანდოს ხელოვნური ინტელექტის ან გადაწყვეტილების სხვა ვარიანტების მიღების მიზნით მოდიფიცირება გაუკეთოს დავალებას/გადასაჭრელ პრობლემას. ამრიგად, AI-ს შეუძლია მნიშვნელოვანი როლის შესრულება სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესში რაციონალური, ფაქტებსა და მონაცემებზე დამყარებული გადაწყვეტილებების მიღებისას, ხოლო გადაწყვეტილებების შემდგომი განხილვა და საბოლოო შეფასება ისევ და ისევ ადამიანს ხელეწიფება.

ხელოვნური ინტელექტისთვის რაციონალური გადაწყვეტილებების მიღების დელეგირება მნიშვნელოვნად ცვლის ორგანიზაციებში გარკვეული კვალიფიკაციისა და უნარების მქონე პერსონალის საქმიანობის სპეციფიკას, შესაბამისად, დამსაქმებელთა მოთხოვნა გაიზრდება იმ პირებზე, რომლებიც მზად არიან პასუხისმგებლობა აიღონ ხელოვნური ინტელექტის მიერ შემოთავაზებული რეკომენდაციებისა და დაგაწყვეტილებების ორგანიზაციის მისიასთან, მიზნებთან და ღირებულებებთან შესაბამისობაზე. ასეთ პირობებში განსაკუთრებული მნიშვნელოვნება ენიჭება ისეთ უნარებს, რომლებიც ინტუიციური სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღებას შეუწყობს ხელს. ასეთი უნარება შემოქმედებითი აზროვნება, ფაქტებთან ერთად კონტექსტის ანალიზი, აბსტრაქტული აზროვნება.

ხელოვნური ინტელექტის დანერგვა სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესში კომპანიებს/ორგანიზაციებს რამდენიმე მნიშვნელოვან სარგებელს სთავაზობს, კერძოდ:

- ✓ ხშირად განმეორებადი ამოცანების ავტომატიზება – იგი საშუალებას იძლევა შემცირდეს ამ ტიპის ამოცანებზე დახარჯული დრო, მოხდეს ხარჯების ოპტიმიზირება, გაიზარდოს ბიზნესის შედეგიანობა და ეფექტიანობა;
- ✓ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესის ოპტიმიზირება – AI ალგორითმებს ობიექტური და მონაცემებზე დამყარებული მიგნებების უზრუნველყოფა შეუძლიათ, ეს კი უფრო სწრაფი და ინფორმირებული გადაწყვეტილებების მიღების საშუალებას იძლევა;
- ✓ პროგნოზირების მაღალი სიზუსტე – ამცირებს სტრატეგიულ გადაწყვეტილებებთან დაკავშირებულ რისკებს; ამათან, დროულად გამოავლენს გადახრის დიაპაზონს მუდმივი მონიტორინგის მეშვეობით.

ნებისმიერ ბიზნესს აქვს შესაძლებლობა გამოიყენოს ხელოვნური ინტელექტი. იმისათვის, რომ სტრატეგიულ დაგეგმვაში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით მივიღოთ სარგებელი, წინასწარ, უნდა შევექმნათ/მოვამზადოთ გარემო. აქედან გამომდინარე, პროცესის დაწყებამდე აუცილებელია დაისვას კითხვები (გთავაზობთ რამდენიმე არა ამომწურავ მნიშვნელოვან კითხვას რამეთუ მზაობის შეფასების პროცესს აქვს საკმაოდ კომპლექსური ხასიათი), კერძოდ:

- ✓ სრულად ფლობთ იმ ინფორმაციას/მონაცემებს, რომელმაც შეიძლება გავლენა იქონიოს სტრატეგიულ გადაწყვეტილებებზე? – გარემოში მიმდინარე ხშირად უმნიშვნელო მოვლენებს მნიშვნელოვანი ზეგავლენა შეუძლიათ სტრატეგიის შერჩევაზე;
- ✓ რამდენად ხარისხიან მონაცემებს ფლობთ? – როგორი ხარისხის ინფორმაციასაც მიაწვდით დასამუშავებლად ხელოვნური ინტელექტს, მის მიერ გენერირებული შედეგი ზუსტად ანალოგიური ხარისხის იქნება, შესაბამისად, ეფექტური AI ანალიზისთვის მონაცემთა სიზუსტის და სანდოობის უზრუნველყოფა მნიშვნელოვანია, რაც მონაცემთა მართვის სისტემაში მოითხოვს დამატებით ინვესტიციებს;
- ✓ როგორია თქვენი ბიზნესის მოქნილობა? – სცენარები და რეკომენდაციები, რომლებსაც

AI ქმნის, ცვალებად გარემოში იძლევა შესაძლებლობას, შემუშავდეს სწრაფი რეაგირების სტრატეგიები; ამასთან საჭიროა დარწმუნდეთ, რომ ამ რეკომენდაციების იმპლემენტაციას ხელს შეუწყობს ბიზნეს პროცესები, სისტემები, სტრუქტურები და გუნდის მაინდსეტი.

სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში AI-ის ჩართვას გააჩნია პოტენციური რისკები. თუ გადაწყვეტთ სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესში ხელოვნური ინტელექტის ჩართვას, აუცილებელია იმის გათვალისწინება, არარეალურია ისეთი უნივერსალური ხელოვნური ინტელექტის არსებობა, რომელსაც ხელეწიფება ყველა პრობლემის გადაჭრა. გარდა ამისა, საჭიროა გავაცნობიეროთ – ხელოვნური ინტელექტი არაა „უნივერსალური“. აღნიშნულიდან გამომდინარე, გადაჭარბებული მოლოდინებისა და წარუმატებელი იმპლემენტაციის თავიდან აცილების მიზნით, აუცილებელია მისი გარკვეულწილად „წვრთნა“, რათა მივიღოთ სწორი პასუხები და პროგნოზები.

სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების პირობებში შეიძლება წარმოიშვას ეთიკის პრობლემებიც. მენეჯერებმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ სხვადასხვა ეთიკური ასპექტი და ადამიანური ღირებულებები, მათი პოტენციური გავლენა საზოგადოებასა და გარემოზე, რომლებიც ხელოვნური ინტელექტის სისტემაში შესაძლოა არ იყოს ინტეგრირებული.

სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების მნიშვნელოვანი გამოწვევაა პასუხისმგებლობა. აღსანიშნავია, რომ მხოლოდ ადამიანს შეუძლია პასუხისმგებლობის აღება საკუთარ გადაწყვეტილებებზე.

„ხელოვნური სუპერ ინტელექტი (artificial super intelligence) ის საფეხურია, როცა ინტელექტუალური შესაძლებლობები სცდება ადამიანისას. ამიტომაც, რომ ეს ეტაპი შემფოთებას იწვევს, რამეთუ მისთვის შესაძლებელი იქნება ისეთი საკითხების გადაჭრა, რომელიც ადამიანისთვის სირთულეს წარმოადგენს, მომავალში კი უცნობია რა ფორმით შეიძლება შემოუბრუნდეს იგი კაცობრიობას. ასევე წარმოუდგენელია დღეს განსაზღვრო მისი შექმნის თარიღი. იგი შეიძლება უახლოეს წლებშიც შეიქმნას, ან შესაძლოა მისი შექმნა საერთოდ ვერ მოხერხდეს“(2).

ვარაუდობენ, რომ სუპერ ხელოვნური ინტელექტი ან ხელოვნური სუპერინტელექტი იქნება ადამიანებზე ჭკვიანი, მას მეტი დიაპაზონი ექნება, როგორც გარკვეული პრობლემებისა ან დავალებების გადაჭრის, ისე შემოქმედებითი და სოციალური შესაძლებლობების კუთხით. სუპერ ხელოვნური ინტელექტი შეძლებს საკუთარი მიზნების დასახვას და ღირებულებების ფორმირებას, მათ სიტუაციურ ადაპტირებას. ამასთან, ჩნდება კითხვა – მოიცავს სუპერ ხელოვნური ინტელექტი ცნობიერებას? ეჭვგარეშეა – ჭეშმარიტი სუპერ ხელოვნური ინტელექტი რევოლუციას მოახდენს მსოფლიოში.

„ხელოვნური ინტელექტის ყველაზე საყურადღებო და პოტენციურად საშიში გამოყენება პოლიტიკურ სფეროში არის ე.წ. “Deepfake” ტექნოლოგია. იგი საშუალებას იძლევა შეიქმნას ძალიან რეალისტური, მაგრამ ყალბი ვიდეო და აუდიო მასალა, რომელშიც პოლიტიკოსები ან საჯარო პირები ჩანან ისეთ სიტუაციებში ან აკეთებენ ისეთ განცხადებებს, რომლებიც არარეალურია.”(2) Deepfake ტექნოლოგია დემოკრატიული პროცესებისთვის სერიოზულ საფრთხეს წარმოადგენს. აღსანიშნავია, რომ AI-ის წარმატებული ინტეგრაცია საზოგადოებაში მის გონივრულ მართვაზეა დამოკიდებული. იგი კომპლექსურ მიდგომას მოითხოვს: AI-ის განვითარებისა და გამოყენებისთვის აუცილებელია მკაფიო ეთიკური სტანდარტების შემუშავება და დანერგვა. ამასთან, მჭიდრო თანამშრომლობაა საჭირო ტექნოლოგიურ, აკადემიურ, სამთავრობო და ბიზნეს სექტორებს შორის, რათა რისკების შემცირების პარალელურად მოხდეს ხელოვნური ინტელექტის განვითარება. საზოგადოების ინფორმირება და განათლება ხელოვნური ინტელექტის შესაძლებლობებისა და რისკების შესახებ არანაკლებ მნიშვნელოვანია. AI-ის პოტენციალის სრულად რეალიზება და მისი შესაძლო საფრთხეებისა და ნეგატიური შედეგების ნეიტრალიზება, თავიდან აცილე-

ბა ან შემცირება მხოლოდ კომპლექსური მიდგომითაა შესაძლებელი.

დასკვნა

თანამედროვე პირობებში ორგანიზაციები ჩქარობენ ხელოვნური ინტელექტის დანერგვას, მაგრამ მას არ განიხილავენ, როგორც ბიზნესის ფუნდამენტური ტრანსფორმაციის ინსტრუმენტს. ისინი AI-ის აღიქვამენ, როგორც უბრალო დანამატს და არა, როგორც ძლიერ ბერკეტს, რომლითაც შესაძლებელია ღირებულების შექმნის მთელი სისტემის გადაპროექტება.

და ბოლოს, ხელოვნურმა ინტელექტმა დიდწილად შეცვალა სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესი და მომავალში კიდევ უფრო მნიშვნელოვნად გარდაქმნის მას. გრძელვადიანი წარმატების უზრუნველსაყოფად AI-ის გამოყენებით, შესაძლებელია სწრაფად ცვლებად გარემოსთან ბიზნესსტრატეგიების ადაპტაციის უზრუნველყოფა. ამასთან, მნიშვნელოვანია ზრუნვა ორი ძრითადი მიმართულებით: გამკლავება იმ გამოწვევებთან, რომლებიც იქმნება ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების პირობებში და პასუხისმგებლობის ზრდის უზრუნველყოფა სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Marketer.ge
2. UMI | სამყარო. ადამიანი. ინტელექტი.
3. <https://ka.wikipedia.org/wiki/>
4. <https://www.goethe.de/prj/umi/ka/the/sfi/wik.html>
5. <https://technovationchallenge.org/ka/courses/junior-division-curriculum/lessons/allabout-ai/>

Gulnara Imedashvili

*Doctor of Business Administration, Associate Professor
New Higher Education Institution – NewUni*

Natia Gogolauri

*Doctor of Economics, Professor
New Higher Education Institution – NewUni*

ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) AND STRATEGIC PLANNING

Annotation

AI is constantly evolving, becoming useful across various industries. The fields that use AI are numerous. Artificial intelligence is also widely used in the financial sector, specifically to detect banking and financial activities such as unusual credit card use and large account deposits – all of which helps bank employees fight fraud.

Most industries are successfully using intelligent techniques to automate individual processes, which leads to the not-so-unfounded assumption that humans as a workforce will no longer be needed.

Technological progress is reshaping the future of industries. The rapidly changing technological environment creates different opportunities and threats for businesses, requiring them to respond with different, modern strategies. This, in turn, creates the need to use artificial intelligence (AI) as a technological advancement. The integration of AI in the management and decision-making processes of organizations enables the governing body to collect and analyze large amounts of data and make important decisions based on them.

As is known, strategic planning is the process of SWOT analysis and identifying ways to respond to it in order to set long-term goals. It enables businesses to take advantage of opportunities and overcome challenges in a rapidly changing environment to expand market share or ensure sustainable development. Experience shows that businesses often differ from each other; even among the best of them, weaknesses are often revealed in strategic planning processes. In particular, in the process of making strategic decisions, the discussion is often based only on the intuition and experience of high-level managers, the dynamic changes taking place in the environment and the rational factors in it are not taken into account. The planning process does not use sufficient, accurate and impartial data, which is crucial to achieving high results.

Keywords: Artificial intelligence, human, industry, strategy, decision, automation, optimization, generation, “Deepfake” technology, mindset, delegation, responsibility, implementation.

Introduction: Concept of Artificial Intelligence

“In the modern era, artificial intelligence (AI) is a central element of technological progress. Artificial intelligence (AI) — a branch of computer science that aims to create an intelligent computer machine/program that will have the ability to achieve an understanding of human intelligence. The determination of the level of intelligence largely depends on what task is set as the goal” (3)

AI is constantly changing established ways of working, learning and communicating. It is based on the principle that human intelligence can be defined in such a way that a machine can easily mimic and perform tasks from the simplest to the most complex. The essence and goals of artificial intelligence

include mimicking human cognitive activity. Researchers are taking rapid steps to duplicate learning, reasoning, and perception activities. There is an opinion that innovators will soon develop systems that significantly exceed human capabilities. However, others are skeptical because cognitive activities are full of value judgments that are subject only to human experience. Artificial intelligence learns from data and can ultimately find patterns and make predictions independently.

Evolution and Scope of AI Applications

AI is constantly evolving, it is becoming useful for various industries. The fields that use AI are numerous. Artificial intelligence is also widely used in the financial industry. In particular, to detect banking and financial activities such as unusual credit card use and large account deposits – all of this helps bank employees fight fraud.

Most industries successfully use intelligent techniques to automate individual processes, on the basis of which there is a not unfounded assumption that humans as a workforce will no longer be needed.

Technological progress is changing the future of industries. The rapidly changing technological environment creates different opportunities or threats for businesses, which requires different, modern strategies to respond to them. This, in turn, creates the need to use artificial intelligence (AI) as a technological achievement. The integration of AI in the management and decision-making processes of organizations allows the management to collect and analyze large amounts of data and make important decisions based on them.

As is known, strategic planning is the process of identifying SWOT analysis and ways to respond to it in order to set long-term goals. It allows businesses to take advantage of opportunities and overcome challenges in a rapidly changing environment to expand market share or ensure sustainable development. Experience shows that businesses often differ from each other; even with the best of them, weaknesses are often revealed in strategic planning processes. In particular, in the process of making strategic decisions, reasoning is often based only on the intuition and experience of high-level managers, without taking into account the dynamic changes in the environment and the rational factors in it. The planning process does not use sufficient, accurate and impartial data, which is crucial for achieving high results.

AI Applications Across Industries

Artificial intelligence is already actively used in business management and operations planning. It often has a descriptive function and is used to produce analytics (charts/tables for analysis) or to study various aspects of business activity. Modern versions of AI are equipped with diagnostic intelligence, which gives us the opportunity to establish cause-and-effect relationships between events; with similar algorithms, patterns and trends are determined in consumer behavior or competitors' strategies based on the analysis.

A significant stage in the development of AI and its active use in business is predictive intelligence. It has the ability to create a forecast based on the assumption of probabilities and the analysis of existing practices. **Predictive intelligence** is applied to create scenarios based on various variables and assumptions, which allows for the assessment of the potential impact of these scenarios on the business and the development of individual strategies to respond to them. Predictive intelligence has the ability to identify potential risks, the constant monitoring of which allows for the proactive reduction of their negative impact. The levels of AI integration in business are:

- ✓ Development of recommendations based on analysis;
- ✓ Delegating individual decisions to artificial intelligence;

- ✓ Full autonomy of artificial intelligence.

And yet, how can AI be used in strategic planning? Despite the growing trend of using artificial intelligence in important areas of business management, the quality of its implementation in the strategic planning process is still quite low, which is due to the important features of this process. In the strategic planning process, compared to other business management processes, the degree of human involvement is quite high, and the share of decisions based on personal experience, intuition, emotion, and historical-cultural context is significant.

Technological Change and Strategic Planning Challenges

Is it possible to fully automate the strategic planning process using artificial intelligence? The answer is clear, of course – no (given the current situation and perspective). At the same time, observing the business environment makes it possible to say that artificial intelligence is already transforming the strategic planning process and the approaches and mindset of the people involved in these processes (a marketing department composed of professional marketers that provides full consulting and marketing services).

The interaction between AI and people in the strategic decision-making process can be considered as a process that includes three stages. In the first stage, a person provides artificial intelligence with a specific problem/issue to be solved; in the second stage, AI processes and analyzes the database related to the problem; as a result, in order to solve the problem, AI offers the “customer” several possible solutions/alternatives. After that, the “customer” has the opportunity – based on these alternatives, to make the final decision himself, to fully entrust the decision-making to artificial intelligence, or to modify the task/problem to be solved in order to receive other decision options.

Thus, AI can play an important role in the strategic planning process in making rational, fact- and data-based decisions, while the subsequent review and final evaluation of decisions is still in the hands of humans.

Delegating rational decision-making to artificial intelligence significantly changes the specifics of the activities of personnel with certain qualifications and skills in organizations, accordingly, the demand of employers will increase for those who are ready to take responsibility for the compliance of the recommendations and decisions proposed by artificial intelligence with the organization’s mission, goals and values. In such conditions, special importance is attached to skills that will facilitate intuitive strategic decision-making. Such skills include creative thinking, analysis of context along with facts, abstract thinking.

Introducing artificial intelligence into the strategic planning process offers several important benefits to companies/organizations, namely:

- ✓ Automation of frequently recurring tasks – it allows to reduce the time spent on this type of tasks, optimize costs, and increase business performance and efficiency;
- ✓ Optimizing the decision-making process – AI algorithms are objective and can provide data-driven insights, which allows for faster and informed decision-making;
- ✓ High accuracy of forecasting – reduces strategic decision-making related risks; At the same time, it will detect the range of deviations in a timely manner through constant monitoring.

Any business has the opportunity to use artificial intelligence. In order to benefit from the use of artificial intelligence in strategic planning, we must first create/prepare the environment. Therefore, before starting the process, it is necessary to ask questions (we offer some non-exhaustive important questions because the readiness assessment process is quite complex), namely:

- ✓ Do you have full information/data that may affect strategic decisions? – Often insignificant events in the environment can have a significant impact on the choice of strategy;

✓ How good is the data you have? – The quality of information you provide for processing to artificial intelligence, the result generated by it will be exactly the same quality. Accordingly, for effective AI analysis, data accuracy and reliability are important, which requires additional investment in the data management system;

✓ How flexible is your business? – Scenarios and recommendations that AI creates, in a changing environment, allows for the development of rapid response strategies; At the same time, you need to make sure that the implementation of these recommendations is facilitated by business processes, systems, structures and team mindset.

Involving AI in the strategic decision-making process has potential risks. If you decide to involve artificial intelligence in the strategic planning process, it is necessary to take into account that the existence of such a universal artificial intelligence that is capable of solving all problems is unrealistic. In addition, we need to realize that artificial intelligence is not “universal”. Based on the above, in order to avoid excessive expectations and unsuccessful implementation, it is necessary to “train” it to some extent in order to get the right answers and predictions.

Ethical problems may also arise in the use of artificial intelligence in the strategic decision-making process. Managers must take into account various ethical aspects and human values, their potential impact on society and the environment, which may not be integrated into the artificial intelligence system.

An important challenge in using artificial intelligence in the strategic decision-making process is responsibility. It is noteworthy that only a person can take responsibility for their decisions.

Artificial **super intelligence** is the stage when intellectual capabilities exceed those of humans. That is why this stage is worrying, because it will be able to solve issues that are difficult for humans, and in the future it is unknown in what form it may turn against humanity. It is also impossible to determine the date of its creation today. It may be created in the coming years, or it may not be possible to create it at all” (2).

It is assumed that super artificial intelligence or artificial superintelligence will be smarter than humans, it will have a wider range in terms of solving certain problems or tasks, as well as creative and social capabilities. Super artificial intelligence will be able to set its own goals and form values, adapting them situationally. However, the question arises – does super artificial intelligence include consciousness? Undoubtedly, true super artificial intelligence will revolutionize the world.

„The most noteworthy and potentially dangerous use of artificial intelligence in the political sphere is the so-called “Deepfake” technology. It allows to create very realistic but fake video and audio material in which politicians or public figures appear in situations or make statements that are unreal.” (2) Deepfake technology poses a serious threat to democratic processes. It is noteworthy that the successful integration of AI into society depends on its rational management. It requires a complex approach: it is necessary to develop and implement clear ethical standards for the development and use of AI. At the same time, close cooperation is needed between the technological, academic, governmental and business sectors to develop artificial intelligence while reducing risks. Informing and educating the public about the capabilities and risks of artificial intelligence is no less important. The full realization of AI’s potential and the neutralization, avoidance or reduction of its possible dangers and negative consequences is only possible with a complex approach.

Conclusion

In modern conditions, organizations are rushing to implement artificial intelligence, but they do not consider it as an instrument of fundamental business transformation. They perceive AI as a simple add-on, not as a powerful lever with which it is possible to redesign the entire value creation system.

Finally, artificial intelligence has largely changed the strategic planning process and will transform

it even more significantly in the future. For long-term success to ensure the use of AI, it is possible to adapt business strategies to a rapidly changing environment. However, it is important to take care of two main directions: dealing with the challenges created by artificial intelligence in the conditions of use and ensuring increased responsibility in strategic in the process of making decisions using artificial intelligence.

References:

-
1. Marketer.ge
  2. UMI | Universe. Human. Intellect.
  3. <https://ka.wikipedia.org/wiki/>
  4. <https://www.goethe.de/prj/umi/ka/the/sfi/wik.html>
  5. <https://technovationchallenge.org/ka/courses/junior-division-curriculum/lessons/allabout-ai/>

ავთანდილ ლაფაჩი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნიის
ავილირებული ასოცირებული პროფესორი

სამეწარმეო სუბიექტების ფინანსური მდგომარეობის შეფასება

ანოტაცია

საწარმოთა მდგრადი ფინანსური მდგომარეობა შეიძლება გამოხატული იქნეს ეკონომიკურ მაჩვენებელთა ერთიანი სისტემით, რომელშიც ყოველმხრივ იქნება ასახული საწარმოს ბალანსის სტრუქტურა. მაგრამ ამ მაჩვენებელთა სიმრავლე ზოგჯერ ართულებს ბიზნესსაქმიანობის ფინანსური მდგომარეობის ობიექტურ შეფასებას. ამიტომ მიზანშეწონილია უპირატესობა მივანიჭოთ მაჩვენებელთა მხოლოდ ნაწილს, დამატებით შემოვიღოთ ისეთი კოეფიციენტები როგორიცაა: დავალიანების, ვალეების გადახდის ვალდებულების, საკუთარი საბრუნავი საშუალებებით უზრუნველყოფის და ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტები. აგროსაწარმოს ფინანსური მდგომარეობის სრულყოფილად შეფასებისათვის აუცილებელია გამოვიყენოთ ფინანსური მდგომარეობის ინტეგრალური კოეფიციენტი, რომელიც უფრო ნათელ წარმოდგენას მოგვცემს საწარმოს (ფირმის) ფუნქციონირების ეფექტიანობის კომპლექსურ შეფასებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ფინანსური მდგომარეობის ანალიზი, ეფექტიანობის მაჩვენებლები, დავალიანების კოეფიციენტი, ლევერიჯი, ეფექტიაობა.

სამეწარმეო სუბიექტების ფინანსური მდგომარეობის შეფასება

ეკონომიკური ზრდის თეორია ითვალისწინებს ეფექტიანობის ისეთი მაჩვენებლების გაანგარიშებას, როგორიცაა ფინანსური ეფექტიანობა, საწარმოო და საფინანსო ლევერიჯი. საწარმოს და ფინანსური ლევერიჯის შეფასებათა მაჩვენებლებში სარეკომენდაციო მაჩვენებლად მიგვაჩნია ინტეგრალური ლევერიჯი, რომელიც სრულად გამოავლენს საწარმოში ეკონომიკური ზრდის საერთო შესაძლებლობებს.

გადახდისუნარიანობის მაჩვენებელი შესაძლებლობას არ იძლევა სრულად შევაფასოთ აგრობიზნესის ფინანსური მდგომარეობა, რამდენადაც იგი უფრო მეტად, გამოხატავს საწარმოს ვალდებულებას აწარმოოს კონკურენტუნარიანი პროდუქცია. საწარმოს მდგრადი ფინანსური მდგომარეობა, შეიძლება განისაზღვროს ეკონომიკურ მაჩვენებელთა ერთიანი სისტემით, რომელშიც ასახული იქნება საწარმოს ბალანსის შემდეგი სტრუქტურა:¹

1. ავტონომიის კოეფიციენტი – საკუთარი საშუალებები შეფარდებული საწარმოს ქონებასთან (ბალანსის აქტივების ჯამთან). სარეკომენდაციოდ მისაღებია ≥ 0.5 ;
2. ფინანსური არამდგრადობის კოეფიციენტი – ნასესხები კაპიტალის შეფარდება საკუთარ საშუალებებთან. მისაღები მაჩვენებელია 0.25-1.00;
3. მობილური და არამობილური საშუალებების შეფარდების კოეფიციენტი- ეს არის დანაზოგი თანხის, ხარჯების, ფულადი საშუალებების შეფარდება დანარჩენ არასაბრუნავ აქტივებთან;
4. საწარმოო დანიშნულების საშუალებათა კოეფიციენტი – ძირითად საშუალებათა ღირე-

¹ იზოლდა ქილაძე „ფინანსური ანალიზი“ თბილისი 2011 წელი.

ბულების საწარმოო მარაგების, დაუმთავრებელი წარმოების ღირებულების შეფარდება საწარმოს ქონებასთან (ბალანსის აქტივების ჯამი). მისაღებია ≥ 0.5 ;

5. ძირითად საშუალებათა ღირებულების კოეფიციენტი – ძირითად საშუალებათა ნარჩენი ღირებულების შეფარდება საწარმოს ქონებასთან (ბალანსის აქტივების ჯამი).

6. კრედიტორული დავალიანების კოეფიციენტი – გრძელვადიანი და მოკლევადიანი ვალდებულებების შეფარდება, მზა პროდუქციის, დებიტორებთან ანგარიშსწორების და სხვა საბრუნავი აქტივების ღირებულებასთან. მისაღები მნიშვნელობაა ≤ 0.2 ;

7. დავალიანების დაფარვის კოეფიციენტი – (ნასესხები და საკუთარი საშუალებების შეფარდების კოეფიციენტის შებრუნებული მაჩვენებელი). მისაღები მნიშვნელობაა > 4.0 ;

8. გაკოტრების კოეფიციენტი – საიჯარო ვალდებულების, დამფუძნებლებთან გრძელვადიანი და მოკლევადიანი ვალდებულების ანგარიშსწორების თანხის შეფარდება, გრძელვადიანი, მიმდინარე აქტივების თანხასთან. მისაღები მნიშვნელობაა < 0.5 ;

9. ავტონომიის კოეფიციენტი – საკუთარი საშუალებების თანხის შეფარდება გრძელვადიანი და მიმდინარე აქტივების თანხასთან. მისაღები მნიშვნელობაა ≥ 0.5 ;

10. ფინანსური დაძაბულობის კოეფიციენტი – სხვაობა ერთეულსა და ავტონომიის კოეფიციენტს შორის. მისაღები მნიშვნელობაა < 0.5 ;

11. მიმდინარე მარაგებით და დანახარჯებით შექმნილი საკუთარი საბრუნავი

საშუალებების კოეფიციენტი – საკუთარი საშუალებების წყაროს გამოკლებული გრძელვადიანი აქტივები და შეფარდებული მიმდინარე აქტივების ღირებულებასთან. მისაღები მნიშვნელობაა $0.5-0.6$;

12. ძირითად საშუალებათა განახლების კოეფიციენტი – ცვეთის შეფარდება გრძელვადიანი აქტივების პირველდაწყებით ღირებულებასთან;

13. ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტი – რეალიზაციიდან მიღებულ ამონაგებს გამოკლებული რენტაბელობის ზღვარი, შეფარდებული რეალიზაციიდან მიღებულ ამონაგებთან;

14. დავალიანების დაფარვის ვალდებულების კოეფიციენტი – მოგების (გადასახადები გადახდამდე) შეფარდება წლის განმავლობაში გადახდილი პროცენტის თანხასთან. მისაღები მნიშვნელობაა ≥ 3.0 ;

ასეთი მრავალი მაჩვენებელი ართულებს ბიზნესის ფინანსური მდგომარეობის შეფასებას. სწორედ ამიტომ, ზოგჯერ ეკონომისტები იყენებენ ზემოთ ჩამოთვლილი მაჩვენებლების მხოლოდ ნაწილს.

მოტანილი მაჩვენებლების ანალიზი მოწმობს იმას, რომ მათი უმეტესობა წარმოებულია ნასესხები და საკუთარი საშუალებების შეფარდებისაგან. გამონაკლისს წარმოადგენს კოეფიციენტები, რომლებიც გამოსატავს ქონების, ცვეთის, ვალების დაფარვისა და ფინანსური მდგრადობის ღირებულებებს.

ამასთან დაკავშირებით, აგრარული სფეროს ბიზმესმენებს საკუთარ საწარმოთა ფინანსური შეფასების გასაჯანსაღებლად შეუძლიათ გამოიყენონ შემდეგი მაჩვენებლები:¹

1. დავალიანების კოეფიციენტი – K

$$K = \frac{\sum \text{მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებანი}}{\sum \text{აქტივები}} ;$$

$$K = \frac{\sum \text{მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებანი}}{\sum \text{საკუთარ საშუალებათა წყარო}}$$

¹ იზოლდა ჭილაძე, მარინა მაისურაძე, ნანა სრესელი, ნადეჟდა კვატაშიძე, ლევან საბაური, მერაბ ჯიქია, მარიამ ვარიამვილი – „ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტები“ თბილისი 2024 წელი.

2. ვალების გადახდის ვალდებულების კოეფიციენტი – K

$$K = \frac{\text{საექსპლოატაციო მოგება გადახდების ანაზღაურებამდე}}{\sum \text{პროცენტის თანხა}}$$

3. საკუთარი საბრუნავი საშუალებებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი – K

$$K = \frac{\sum \text{საკუთარ საბრ. საშუალებათა წყარო} - \sum \text{გრძელვადიანი და სხვა არასაბრ. აქტივები}}{\text{მიმდინარე მარაგები და დანახარჯები}}$$

4. ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტი – K

$$K = \frac{\text{რეალიზაციიდან ამონაგები}}{\text{რენტაბელობის ზღვარი}}$$

დავალიანების კოეფიციენტი მეწარმეს უჩვენებს თუ რამდენად ეფექტურად ფინანსდება მისი აქტივები კრედიტორების მიერ. კოეფიციენტის მნიშვნელობა არ უნდა აღემატებოდეს 0.5-ს. მისი გაანგარიშების დროს შეიძლება გამოითიშოს მოკლევადიანი ვალდებულებანი, მაშინ, როცა აღიშნული მაჩვენებელი ტოლი იქნება გრძელვადიან ვალდებულებათა მუდმივ (ცვალებად) კაპიტალთან შეფარდების.

სინამდვილეში, სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები იმყოფებიან მძიმე ფინანსურ მდგომარეობაში. ამიტომ, ბიზნესმენმა აუცილებელია იცოდეს საბრუნავი საშუალებით უზრუნველყოფა, რომელიც გამოიხატება შესაბამისი კოეფიციენტით, იგი შეიძლება ტოლი იყოს 0.6-0.8-ის, რაც ბიზნესმენს საშუალებას აძლევს მიიღოს გადაწყვეტილება რითმულად შეასრულოს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ტექნოლოგიური პროცესები.

საწარმოს მდგრადი ფინანსური მდგომარეობის შეფასებისათვის აუცილებელია გავიანგარიშოთ პროცენტის დაფარვის ხარისხი, რომლის მნიშვნელობა უნდა აღემატებოდეს 3-ს. ასეთ შემთხვევაში ბიზნესმენი დაზღვეულია გაკოტრებისაგან.¹

ყველა შემთხვევაში წარმოდგენილი მაჩვენებელი გამოხატავს ფინანსური მდგრადობის რომელიც დაეკრთა-ერთ-ერთ მხარეს. პრაქტიკაში კი, აუცილებელია აგრარული საწარმოს კომპლექსური შეფასება. ამისათვის შეიძლება გამოვიყენოთ ფინანსური მდგომარეობის ინტეგრალური კოეფიციენტი- K

$$K = 3V \text{ Kდავალიანება} \times K_{\text{მიმდ. ლიკვიდურობა}} \times K_{\text{ვალების დაფარვის ვალდ-ბა}}$$

ამ შემთხვევაში დავალიანების კოეფიციენტი არ უნდა აღემატებოდეს 0,5-ს, ხოლო მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტი არ უნდა იყოს 3-ზე მეტი. ამიტომაც, ჩვენს შემთხვევაში დავალიანების კოეფიციენტმა უნდა წარმოქმნას საკუთარი საშუალებებით ნასესხები საშუალებების უზრუნველყოფის კოეფიციენტი (K)

$$K = \frac{\sum \text{აქტივები.}}{\sum \text{მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებანი}}$$

სესხის საკუთარი საშუალებებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტის მნიშვნელობა არ უნდა აღემატებოდეს 0.5-ს. მაშინ ოპტიმალური ფინანსური მდგომარეობის ინტეგრალური კოეფიციენტი ტოლი იქნება 1.45-ის.

მაგალითად: შევაფასოთ საწარმოს ფინანსური მდგომარეობა შემდეგი მაჩვენებლების მიხედვით:

¹ ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახური – „აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტი 570“ თბილისი 2018 წელი.

– დავალიანების კოეფიციენტის, ანუ ნასესხები საშუალებების უზრუნველყოფა საკუთარი საშუალებებით;

– ვალების დაფარვის ვალდებულების კოეფიციენტი;

– საკუთარი საბრუნავი საშუალებებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი;

– ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტი.

დავუშვათ, წლის ბოლოს საწარმოს გრძელვადიანი და მოკლევადიანი ვალდებულების თანხა შეადგენს 480.0 ათას ლარს; ხოლო ყველა აქტივების თანხა 650.0 ათას ლარს; წლიური საბალანსო მოგება 78.0 ათას ლარს; წლის განმავლობაში პროცენტისათვის გადახდა შეადგენს 24.0 ათას ლარს; ყველა წყაროს მიხედვით საწარმოს საკუთარი საშუალებანი შეადგენს 680.0 ათას ლარს, ხოლო გრძელვადიანი და სხვა საბრუნავი აქტივების თანხა 240.0 ათას ლარს; მიმდინარე წელს საწარმოს მიერ რეალიზებული იქნა 600.0 ათასი ლარი; ხოლო რენტაბელობის ზღვარმა შეადგინა 60.0 ათასი ლარი; მიმდინარე მარაგების და დანახარჯების საერთო თანხამ შეადგინა 610.0 ათასი ლარი.

გადაწყვეტა:

– ნასესხები საშუალებების საკუთარი საშუალებებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი გაიანგარიშება საწარმოს მთელი აქტივების გაყოფით გრძელვადიან და მოკლევადიან ვალდებულებებთან. $650.0 : 480.0 = 1.40$;

– ვალების დაფარვის ვალდებულების კოეფიციენტი გაიანგარიშება წლიური საბალანსო მოგების გაყოფით წლის განმავლობაში პროცენტისათვის გადახდილ თანხასთან. $78.0 : 24.0 = 3.25$;

– საკუთარი საბრუნავი საშუალებებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი მიიღება საკუთარ საშუალებებს გამოკლებული გრძელვადიანი და სხვა არასაბრუნავი საშუალებები და გაყოფილი მიმდინარე მარაგების და დანახარჯების თანხასთან. $(680.0 - 240.0) : 610.0 = 0.72$;

– ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტი მიიღება საწარმოს მიერ პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებულ ამონაგებს გამოკლებული რენტაბელობის ზღვარი და გაყოფილი პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებულ ამონაგებთან. $(600.0 - 60.0) : 600.0 = 0.90$.

ამრიგად, აგროსაწარმოს ფინანსური მდგომარეობის კომპლექსური შეფასებისათვის აუცილებელია გამოვიყენოთ ფინანსური მდგომარეობის ინტეგრირებული კოეფიციენტი (მესამე ხარისხის ფესვი წარმოებული-დავალიანების, მიმდინარე ლიკვიდაციის და ვალდებულებათა დაფარვის კოეფიციენტებისაგან).

აგრობიზნესის განვითარების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს საწარმოს (ფირმის) ფუნქციონირების ეფექტიანობის კომპლექსური შეფასება. იგი ითვალისწინებს ერთობლივი ეკონომიკური ეფექტის ანალიზს. საამისოდ არსებობს მრავალი მეთოდი:

ეკონომისტების უმეტესობა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების კომპლექსურად შეფასებისათვის უპირატესობას ანიჭებს შემდეგ კრიტერიუმებს:

ინტენსიურობა; მწარმოებლურობა; რესურსების ანაზღაურება; ფინანსური სასურველობა; რენტაბელობა; შემოსავლიანობა და სხვა.

უცხოელი ეკონომისტები სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის შეფასების დროს იყენებენ საბაზრო წონასწორობის კონცეფციის ფუნდამენტურ დებულებას, მაგრამ მისი სანიმუშოდ აგრობიზნესში გამოყენების დროს გათვალისწინებული უნდა იქნეს საწარმოს ფუნქციონირების საბაზრო პირობები, რომლებიც გავლენას ახდენს მეწარმეთა (ფერმერთა) ქცევებზე:

– მეწარმეებს (ფერმერებს) არ შეუძლიათ მთლიანად გამოიყენონ ყველა უპირატესობა. სოფელში მცხოვრებთ ძნელად შეუძლიათ მონახონ ეკონომიკური საქმიანობის ალტერნატიული ვარიანტი;

– აგრობიზნესის შედეგებზე ბუნებრივი ფაქტორების მკვეთრი გავლენა ზღუდავს მათ მიღწევებს;

– სახელმწიფო რეგულირების პრაქტიკა ართულებს საბაზრო წონასწორობის კონცეფციის გამოყენებას;

– სამამულო აღრიცხვის პრაქტიკის არსებობა, მიწის საბაზრო შეფასების არ არსებობა შესაძლებლობას არ იძლევა ეკონომიკურად დავასაბუთოდ აგრობიზნესის ეფექტიანობა;

– აგრარული ბიზნესის შეფასება ბიზმესმენების, მენეჯერების, კრედიტორების და სხვათა ინტერესებიდან გამომდინარე, საჭიროებს დამატებით მექანიზმებს. თუ მენეჯერი საბალანსო მოგებაში დაინტერესებულია მოგების კოეფიციენტის ზრდით, რესურსების ბრუნვადობით, შრომითი რესურსების ეფექტიანად გამოყენებით, ამ დროს კრედიტორები დაინტერესებულნი არიან ლიკვიდურობით და ა.შ.

– განაწილების ანალიზის თეორია არ ადასტურებს მმართველობით გადაწყვეტილებაში ყველა ვარიანტების გამოყენების შესაძლებლობას.

ჩვენი შეხედულებით, ბიზმესმენები, მათი შემოსავლების ზრდასთან ერთად, ორიენტირებული უნდა იყვნენ, კაპიტალის მუდმივ ზრდაზე. ასეთი მიდგომა უნდა გამოვლინდეს მომგებიანობის შეფასების გზით; გაყიდვების რენტაბელობით; ინვესტიციების შემოსავლიანობით; აქტივების შემოსავლიანობით; საკუთარი კაპიტალის შემოსავლიანობით; სტაბილურობით (სიცოცხლისუნარიანობით); შემოსავლების დონით (შრომის ანაზღაურება); გაყიდვების მოცულობით (ბაზრის უკუგება); აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტით; მათი ლიკვიდურობით.

აგრობიზნესის შეფასების მოდელი აერთიანებს მომგებიანობის შეფასებას, სტაბილურობას, ლიკვიდურობას, რომელიც შეიძლება წარმოდგენილი იქნას შემდეგი ფორმულის სახით:

$$\begin{aligned}
 & \text{მოგება} + \% \times (1 - \text{გადასახ.}) + \text{ამორტიზაცია} \\
 \text{ე.ე.კ} = & \frac{\text{საინვესტიციო კაპიტალი}}{\text{წმინდა მოგება} + \text{ამორტიზაცია}} \times \frac{\text{მიმდინარე აქტივები}}{\text{რეალური ამონაგები}} \times \frac{\text{რეალიზაციიდან ამონაგები}}{\text{აქტივები}} \times \frac{\text{წმინდა მოგება} + \text{ამორტიზაცია}}{\text{შრომის ანაზღაურება} + \text{დამატებითი შემოსავალი}} \times \\
 & \frac{\text{აქტივები}}{\text{საკუთარი კაპიტალი}} \times \frac{\text{რეალიზაციიდან ამონაგები}}{\text{მარაგები} + \text{დანახარჯები}} .
 \end{aligned}$$

აღნიშნული ფორმულა ბიზმესმენს შესაძლებლობას აძლევს შეაფასოს ფირმის ეფექტიანობის დონე. თუმცა იგი გასაანგარიშებლად რთულია, ყოველთვის არაა ეკონომიკურად დასაბუთებული, არ არსებობს ექსპორტი. ამიტომ, აგრობიზნესის ყოველდღიურ პრაქტიკაში შეიძლება გამოვიყენოთ საწარმოს ფუნქციონირების ეფექტიანობის შემოკლებული ვარიანტის მოდელი:

ე.ე.კ = $4V$ Kგაყიდვების რენტაბელობი კ-ტი $\times$ Kსაკუთარი კაპიტალის ზრდის კ-ტი $\times$ Kგაყიდვების მოცულობის ზრდის კ-ტი $\times$ Kექსპორტის ზრდის კ-ტი.

ბიზმესმენს უნდა შეეძლოს შეაფასოს თავისი საწარმოს ეკონომიკური ზრდის შესაძლებლობა პერსპექტივაში. ეს გამომდინარეობს მისი მთავარი მიზნიდან – ჰქონდეს თავისი ბიზნესის დადებითი დინამიკა.

ეკონომიკური ზრდის თეორია ითვალისწინებს ეფექტიანობის ისეთი მაჩვენებლების გაანგარიშებას, როგორიცაა: ფინანსური ეფექტიანობა, საწარმოო და საფინანსო ლევერიჯი.

– ფინანსური ეფექტიანობა საშუალებას იძლევა შევაფასოთ საინვესტიციო შემოსავლიანობა, საკუთარი და ნასესხები კაპიტალი. იგი წარმოადგენს სხვაობას საკუთარ შემოსავლებსა და საინვესტიციო კაპიტალს შორის, გადასახადების გადახდის შემდეგ. ეს ეფექტი გვიჩვენებს, აგ-

რეთვე, თუ რამდენი პროცენტით იზრდება საკუთარი კაპიტალის შემოსავლები მოზიდული ნასესხები საშუალებების მოზიდვის და საწარმოს ბრუნვის ანგარიშზე. იგი წარმოიშობა იმ შემთხვევაში, როცა საინვესტიციო კაპიტალის შემოსავლების განაკვეთი მეტია სასესხო პროცენტზე.

მაგალითად: ინვესტირებული კაპიტალის შემოსავლიანობა გადასახადების გადახდის შემდეგ შეადგენს 10.0%-ს, ხოლო კრედიტის პროცენტის განაკვეთი 6.0%-ს. შეიძლება გავადიდოთ ფინანსური ბერკეტის მხარე (ნასესხები კაპიტალის წილი).

– საწარმოო ლევერიჯი განისაზღვრება ნატურალურ ერთეულებში გადასახადების და პროცენტის გადახდამდე ნამატი მოგების ტემპების შეფარდებით ნამატი გაყიდვების მოცულობის ტემპებთან. იგი გამოხატავს საწარმოს მოგებაზე პოტენციური შესაძლებლობების გავლენას, პროდუქციის თვითღირებულების სტრუქტურის და ამონაგების მოცულობის ცვლილების გზით.

ფინანსური ლევერიჯი გამოხატავს ურთიერთკავშირს მოგებასა და საკუთარ და ნასესხებ კაპიტალს შორის. ფინანსური ლევერიჯის ზრდა მიიღწევა მდგრადი ეკონომიკური ზრდით. ამრიგად, საწარმოს ლევერიჯის და ფინანსური ლევერიჯის შეფასებათა მაჩვენებლების განხილვის შემდეგ შეიძლება სარეკომენდაციო მაჩვენებლად მივიჩნიოთ ინტეგრალური ლევერიჯი (I.L.):

$$I.L. = 2V \text{ საწარმოო } \times L \text{ ფინანსური}$$

იგი გამოხატავს საწარმოში ეკონომიკური ზრდის საერთო შესაძლებლობას, რომელიც ითვალისწინებს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების გადიდებას, თვითღირებულების სტრუქტურისა და ნასესხები კაპიტალის ოპტიმიზაციას.

უკანასკნელი სამი კოეფიციენტის გაანგარიშების დროს აუცილებელია გავითვალისწინოთ:

- მოკლევადიანი კრედიტის პროცენტი შეიტანება თვითღირებულებაში და აუცილებელია მისი გაანგარიშების კორექტირება;
- სოფლის მეურნეობა განთავისუფლებულია მოგების გადასახადისაგან;
- ძირითადი ფონდების აქტივების ნაწილი იქმნება ძირითადად ლიზინგის დახმარებით. ლიზინგის ხარჯები შედის თვითღირებულებაში. აუცილებელია მისი გაანგარიშების კორექტირება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. იზოლდა ჭილაძე, მარინა მაისურაძე, ნანა სრესელი, ნადეჟდა კვატაშიძე, ლევან საბაური, მერაბ ჯიქია, მარიამ ვარიშვილი – „ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტები“ თბილისი 2024 წელი.
2. ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახური – „აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტი 570“ თბილისი 2018 წელი.
3. იზოლდა ჭილაძე „ფინანსური ანალიზი“ თბილისი 2011 წელი.

Avtandil Lapachi

*Academic Doctor of Economics, Affiliated Associate Professor
New Higher Education Institute-NEWUNI*

ASSESSMENT OF THE FINANCIAL STATUS OF ENTREPRENEURIAL SUBJECTS

Abstract

The sustainable financial condition of enterprises can be expressed by a unified system of economic indicators, which will comprehensively reflect the structure of the enterprise's balance sheet. However, the abundance of these indicators sometimes complicates the objective assessment of the financial condition of business activities. Therefore, it is advisable to give preference to only some of the indicators and additionally introduce such coefficients as: debt, debt repayment obligation, provision with own working capital and financial stability coefficients. For a comprehensive assessment of the financial condition of an agricultural enterprise, it is necessary to use an integral coefficient of financial condition, which will give us a clearer idea of the complex assessment of the efficiency of the functioning of the enterprise (firm).

Keywords: Financial condition analysis, efficiency indicators, debt ratio, leverage, efficiency.

Introduction

The theory of economic growth provides for the calculation of such efficiency indicators as financial efficiency, production and financial leverage. In the indicators of enterprise and financial leverage evaluation, we consider integral leverage to be a recommended indicator, which will fully reveal the overall economic growth capabilities of the enterprise.

The solvency ratio does not allow us to fully assess the financial condition of an agribusiness, since it more expresses the enterprise's obligation to produce competitive products.

Key Financial Ratios

The sustainable financial condition of an enterprise can be determined by a unified system of economic indicators, which will reflect the following structure of the enterprise's balance sheet:¹

1. Autonomy ratio – own funds in relation to the enterprise's property (total balance sheet assets). Recommended is 0.5;
2. Financial instability ratio – the ratio of borrowed capital to own funds. An acceptable indicator is 0.25-1.00;
3. The ratio of mobile and non-mobile funds – this is the ratio of savings, expenses, cash funds to other non-current assets;
4. The ratio of production-purpose funds – the ratio of the value of fixed assets, production inventories, work in progress to the assets of the enterprise (total balance sheet assets). Acceptable is 0.5;
5. The ratio of the value of fixed assets – the ratio of the residual value of fixed assets to the assets of the enterprise (total balance sheet assets).
6. Accounts payable ratio – the ratio of long-term and short-term liabilities to the value of finished products, accounts receivable and other current assets. Acceptable value ≤ 0.2 ;
7. Debt coverage ratio – (the inverse of the ratio of borrowed and own funds). Acceptable value > 4.0 ;
8. Bankruptcy ratio – the ratio of the amount of lease liabilities, long-term and short-term liabilities to

¹Izolda Chiladze "Financial Analysis" Tbilisi 2011.

the founders, to the amount of long-term, current assets. Acceptable value < 0.5;

9. Autonomy ratio – the ratio of the amount of own funds to the amount of long-term and current assets. Acceptable value 0.5;
10. Financial stress ratio – the difference between the unit and the autonomy ratio. Acceptable value < 0.5;
11. Current assets ratio – the ratio of the source of own funds minus long-term assets and the ratio of current assets. The acceptable value is 0.5-0.6;
12. Fixed assets renewal ratio – the ratio of depreciation to the initial cost of long-term assets;
13. Financial stability ratio – the ratio of the profit margin minus the proceeds from sales, to the proceeds from sales;
14. Debt service ratio – the ratio of profit (before taxes) to the amount of interest paid during the year. The acceptable value is 3.0;

Many such indicators complicate the assessment of the financial condition of the business. That is why sometimes economists use only part of the above indicators.

Analysis of the presented indicators shows that most of them are derived from the ratio of borrowed and own funds. The exceptions are the coefficients that express the values of property, depreciation, debt repayment and financial stability.

In this regard, agricultural businessmen can use the following indicators to improve the financial assessment of their enterprises¹:

1. Debt ratio – K

$$K = \frac{\text{Short-term and long-term liabilities.}}{\text{Assets}} ;$$

$$K = \frac{\text{Short-term and long-term liabilities}}{\text{Source of own funds}}$$

2. Debt service ratio – K

$$K = \frac{\text{Operating profit before repayment of payments}}{\text{Amount of interest}}$$

3. Own working capital coverage ratio – K

$$K = \frac{\text{Source of own funds – Long-term and other non-current Assets}}{\text{Current inventories and expenses}}$$

4. Financial stability ratio – K

$$K = \frac{\text{Sales proceeds}}{\text{Profitability margin}}$$

The debt ratio shows the entrepreneur how effectively his assets are financed by creditors. The value of the ratio should not exceed 0.5. When calculating it, short-term liabilities can be excluded, while the indicated indicator will be equal to the ratio of long-term liabilities to constant (variable) capital.

In fact, agricultural enterprises are in a difficult financial situation. Therefore, a businessman needs to

¹Izolda Chiladze, Marina Maisuradze, Nana Sreseli, Nadezhda Kvatashidze, Levan Sabauri, Merab Jikia, Mariam Variashvili – "International Financial Reporting Standards" Tbilisi 2024.

know the working capital provision, which is expressed by the corresponding coefficient, it can be equal to 0.6-0.8, which allows the businessman to make a decision to rhythmically perform the technological processes of agricultural production.

To assess the sustainable financial condition of the enterprise, it is necessary to calculate the degree of interest coverage, the value of which should exceed 3. In this case, the businessman is insured against bankruptcy.¹

All of the above indicators express one of the aspects of financial stability. In practice, however, a complex assessment of an agricultural enterprise is necessary. For this, we can use the integral coefficient of financial condition – K

$K = \sqrt[3]{K_{\text{debt}} \times K_{\text{actual}} \times K_{\text{liquidity}}}$ Liquidity × Kdebt coverage ratio

In this case, the debt ratio should not exceed 0.5, and the current liquidity ratio should not be more than 3. Therefore, in our case, the debt ratio should form the ratio of securing borrowed funds with own funds (K) assets.

$$K = \frac{\text{assets}}{\text{short-term and long-term liabilities}}$$

The value of the ratio of securing a loan with own funds should not exceed 0.5. Then the integral ratio of the optimal financial condition will be equal to 1.45.

For example: we will assess the financial condition of the enterprise according to the following indicators:

- debt ratio, i.e. securing borrowed funds with own funds;
- debt coverage ratio;
- working capital ratio;
- Financial stability ratio.

Let's assume that at the end of the year the amount of long-term and short-term liabilities of the enterprise is 480.0 thousand GEL; and the amount of all assets is 650.0 thousand GEL; annual balance sheet profit is 78.0 thousand GEL; interest payments during the year are 24.0 thousand GEL; according to all sources, the enterprise's own funds are 680.0 thousand GEL, and the amount of long-term and other current assets is 240.0 thousand GEL; during the current year, the enterprise sold 600.0 thousand GEL; and the profitability margin was 60.0 thousand GEL; the total amount of current inventories and expenses was 610.0 thousand GEL.

Solution:

- The ratio of securing borrowed funds with own funds is calculated by dividing the total assets of the enterprise by long-term and short-term liabilities. $650.0 : 480.0 = 1.40$;
- The debt service ratio is calculated by dividing the annual balance sheet profit by the amount paid for interest during the year. $78.0 : 24.0 = 3.25$;
- The ratio of providing with own working capital is obtained by subtracting own assets from long-term and other non-current assets and divided by the sum of current inventories and expenses. $(680.0 - 240.0) : 610.0 = 0.72$;
- The financial stability ratio is obtained by subtracting the profit margin from the income received by the enterprise from the sale of products and divided by the income received from the sale of products. $(600.0 - 60.0) : 600.0 = 0.90$.

Thus, for a comprehensive assessment of the financial condition of an agricultural enterprise, it is necessary to use the integral coefficient of financial condition (the third root of the coefficients of current

¹ Izolda Chiladze "Financial Analysis" Tbilisi 2011.

liabilities, current liquidation and liability coverage).

A necessary condition for the development of agribusiness is a comprehensive assessment of the effectiveness of the functioning of the enterprise (firm). It takes into account the analysis of the joint economic effect. There are many methods for this:

Most economists prefer the following criteria for a comprehensive assessment of agricultural production:

Intensity; Productivity; Resource return; Financial desirability; Profitability; Income, etc.

Foreign economists use the fundamental provisions of the market equilibrium concept when assessing the efficiency of agricultural production, but when applying it to agribusiness, the market conditions of the enterprise's functioning should be taken into account, which affect the behavior of entrepreneurs (farmers):

- Entrepreneurs (farmers) cannot fully use all the advantages. It is difficult for those living in villages to find alternative options for economic activity;

- The sharp influence of natural factors on the results of agribusiness limits their achievements;

- The practice of state regulation complicates the application of the market equilibrium concept;

- The existence of the practice of land accounting, the absence of market valuation of land do not allow economically justifying the efficiency of agribusiness;

- The assessment of agricultural business from the perspective of businessmen, managers, creditors, and others requires additional mechanisms. If the manager is interested in profit in the balance sheet, With the growth of the ratio, the turnover of resources, the effective use of labor resources, at this time creditors are interested in liquidity, etc.

- The theory of distribution analysis does not confirm the possibility of using all options in management decisions.

In our opinion, businessmen, along with the growth of their income, should be oriented towards the constant growth of capital. Such an approach should be expressed through the assessment of profitability; profitability of sales; return on investments; return on assets; return on equity; stability (viability); level of income (labor compensation); sales volume (market return); asset turnover ratio; their liquidity.

The agribusiness valuation model combines profitability, stability, and liquidity, which can be represented in the following formula:

$$E.E.C = \frac{\text{Profit} + \% \times (1 - \text{tax}) + \text{depreciation}}{\text{Investment capital}} \times \frac{\text{Net profit} + \text{depreciation}}{\text{Current assets}} \times \frac{\text{Proceeds from sales}}{\text{Assets}} \times \frac{\text{Net profit} + \text{depreciation}}{\text{Compensation} + \text{additional income}} \times \frac{\text{Proceeds from sales}}{\text{Equity Inventories} + \text{expenses}}$$

This formula allows a businessman to assess the level of efficiency of the firm. However, it is difficult to calculate, it is not always economically justified, there is no export. Therefore, in everyday agribusiness practice, we can use the abbreviated version of the model of the efficiency of the enterprise's functioning:

$$E.E.K = 4V \text{ Ksales profitability K-t} \times \text{Kequity growth K-t} \times \text{Ksales volume growth K-t} \times \text{Kexport growth K-t}.$$

A businessman should be able to assess the economic growth potential of his enterprise in the future. This follows from his main goal – to have positive dynamics of his business.

The theory of economic growth provides for the calculation of such efficiency indicators as: financial efficiency, production and financial leverage.

- Financial efficiency allows us to assess the return on investment, own and borrowed capital. It is the

difference between own income and investment capital, after paying taxes. This effect also shows how much the income from own capital increases due to the attraction of borrowed funds and the turnover of the enterprise. It arises when the rate of income from investment capital is higher than the interest rate on the loan.

For example: the return on invested capital after paying taxes is 10.0%, and the interest rate on the loan is 6.0%. We can increase the financial leverage side (the share of borrowed capital).

– Production leverage is determined by the ratio of the incremental profit rates before paying taxes and interest in natural units to the incremental sales volume rates. It expresses the impact of potential opportunities on the profit of the enterprise through changes in the cost structure of products and the volume of profits.

Financial leverage expresses the relationship between profit and own and borrowed capital. The increase in financial leverage is achieved through sustainable economic growth. Thus, after considering the indicators of enterprise leverage and financial leverage, we can consider integral leverage (I.L.) as a recommended indicator:

$$I.L. = 2V_{\text{Industrial}} \times L_{\text{financial}}$$

It expresses the overall potential for economic growth in the enterprise, which takes into account the increase in agricultural production, optimization of the cost structure and borrowed capital.

Conclusion

When calculating the last three coefficients, it is necessary to take into account:

- short-term credit interest is included in the cost and its calculation must be adjusted;
- agriculture is exempt from profit tax;
- part of the assets of fixed assets is formed mainly with the help of leasing. Leasing costs are included in the cost. It is necessary to adjust its calculation.

References:

1. Izolda Chiladze, Marina Maisuradze, Nana Sreseli, Nadezhda Kvatashidze, Levan Sabauri, Merab Jikia, Mariam Variashvili – “International Financial Reporting Standards” Tbilisi 2024.
2. Accounting, Reporting and Audit Supervision Service – “International Auditing Standard 570” Tbilisi 2018.
3. Izolda Chiladze “Financial Analysis” Tbilisi 2011.

ასმათ შამუგია

ეკონომიკის დოქტორი

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის

ავილირებული ასოცირებული პროფესორი

ციფრული მარკეტინგული საკომუნიკაციო კამპანიისა და ბრიფის მნიშვნელობა ონლაინ ბიზნესისთვის**ანოტაცია**

ციფრული მარკეტინგული საკომუნიკაციო კამპანია მოიცავს იმ სტრატეგიებსა და აქტივობებს, რომლებიც ორიენტირებულია გარკვეული პროდუქტის, ბრენდის ან სერვისის სტიმულირებაზე, მათ მიმართ ცნობადობის ამაღლებაზე, საიმიჯო პარამეტრების ცვლილებაზე, ინტერესის გაღვივებასა და ონლაინ ბიზნესისთვის საჭირო სხვა მიზნების შესრულებაზე.

კამპანია წარმოადგენს ბიზნესის წინაშე არსებული საკომუნიკაციო ამოცანების, ასევე გამოწვევების კომპლექსური და თანმიმდევრული გადაწყვეტის გზას. მისი საშუალებით შესაძლებელია სამიზნე ჯგუფს მიეწოდოს დაგეგმილი და კარგად გათვლილი კონტენტი, რომელიც პასუხობს ონლაინ ბიზნესის მიმდინარე საჭიროებებს.

წინამდებარე სტატიაში გაანალიზებულია: ციფრულ მარკეტინგულ საკომუნიკაციო კამპანიაზე მუშაობისას გადასადგმელი ნაბიჯები. ასევე წარმოჩენილია ბრიფის მნიშვნელობა; შემოთავაზებულია რჩევები, რომლებიც უნდა გაითვალისწინონ კომპანიებმა, სანამ სოციალური ქსელების კონტენტზე დაიწყებენ მუშაობას. საბოლოოდ კი ჩამოყალიბებულია დასკვნა.

საკვანძო სიტყვები: ციფრული, მარკეტინგული, საკომუნიკაციო, კამპანია, სტრატეგია, ბრიფი, კომპანია.

ციფრული მარკეტინგული საკომუნიკაციო კამპანიისა და ბრიფის მნიშვნელობა ონლაინ ბიზნესისთვის

ციფრულ მარკეტინგულ საკომუნიკაციო კამპანიაზე მუშაობისას საჭიროა შემდეგი ნაბიჯების დაგეგმვა და გატარება: 1. პრობლემისა და მიზნის დადგენა; 2. სამიზნე აუდიტორიის შერჩევა; 3. ბიუჯეტის შედგენა; 4. კამპანიის ინსაიტის, მთავარი იდეის, შეტყობინებათა ყუთის, კონტენტის, ფორმატების, კონტენტ-კალენდრის შემუშავება და არხების განსაზღვრა; 5. კამპანიის ჩაშვება და იმპლემენტაცია; 6. შედეგების ანალიზი.

მენეჯერს, ცხადია, შეუძლია, თავად გაჰყვეს ამ პროცესებს და იმუშაოს საკომუნიკაციო კამპანიაზე, თუმცა იმისათვის, რომ საკუთარი კამპანიის დაგეგმვაში მონაწილეობა მიიღოს კომპანიის შიდა გუნდმა ან რომელიმე სარეკლამო კომპანიას დაუკვეთონ კამპანიის შემუშავება, უნდა, დაწერონ მარკეტინგული ბრიფი. ის აერთიანებს ყველანაირ ინფორმაციას, რაც კი შეიძლება საჭირო იყოს შესაბამისი კამპანიის დაგეგმვისთვის და წარმოადგენს ერთგვარ დავალებას.

კარგი ბრიფი არის სახელმძღვანელო იმისა, თუ როგორი კამპანიის დაგეგმვა და საბოლოოდ რა შედეგების მიღება სურთ. ეს არის კამპანიის შექმნის, როგორც დავალების ცხადად ჩამოყალიბების ინსტრუმენტი, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ბრიფი თავად არის კამპანიაზე სამუშაო დავალება, რომელიც მოიცავს ყველანაირ ინფორმაციას ამ დავალების, ანუ კამპანიის ზუსტად შესასრულებლად.

ბრიფის დასაწყისში საჭიროა აიხსნას კომპანიის მიმდინარე სიტუაცია, რა ადგილი უჭირავს

მას ბაზარზე, რა არის მისი პროდუქტის ძლიერი და სუსტი მხარეები, მომხმარებლის საჭიროებები, მიმდინარე ტენდენციები და ა. შ.

ცხადად უნდა გამოიკვეთოს, რა მიზნის მიღწევა სურთ და რა შედეგები შეიძლება მოიტანოს კამპანიამ. რა არის ის, რისთვისაც ამ კამპანიას ქმნიან. მაგალითისთვის, კამპანიის მიზანი შეიძლება იყოს პროდუქტის ან ბრენდის ცნობადობის ამაღლება, ჩართულობის გადიდება, მომხმარებელთა საკონტაქტო მონაცემების შეგროვება, გაყიდვების გაზრდა, საიმიჯო პარამეტრების ცვლილება, ლოიალურობის ამაღლება და ა. შ. აქვე უნდა განისაზღვროს, როგორ გაიზომება მიღწეული შედეგები, ანუ საჭიროა ე.წ. KPI-ების ჩამოყალიბება. KPI – Key Performance Indicator ინგლისურიდან ითარგმნება როგორც შესრულების ძირითადი ინდიკატორი და წარმოადგენს მიზნის მიღწევის შეფასების ერთგვარ სისტემას. მათი განსაზღვრით, შესაძლებელია შეაფასონ, რამდენად შესრულდა დასახული მიზნები და რა შედეგები დადგა.

აუცილებელია სამიზნე ჯგუფების დაყოფა: მათი ქცევის, დემოგრაფიული და გეოგრაფიული მახასიათებლების, ინტერესებისა და სხვა პარამეტრების მიხედვით. ეს ინფორმაცია საჭიროა, რათა ზუსტად იცოდეს მენეჯმენტმა, თუ ვის სურთ, რომ მისწვდეს კამპანია და ვისზე უნდა იმუშაოს ციფრულმა კონტენტმა.

სამიზნე ჯგუფის განსაზღვრის შემდეგ, უნდა ჩამოყალიბდეს, როგორი საკომუნიკაციო სტილი, ენა და ტონი იქნება გამოსაყენებელი აღნიშნული კამპანიის ფარგლებში. ეს აუცილებელია იმისათვის, რომ მომხმარებლებს ესაუბრობოდნენ მათთვის გასაგები და მისაღები ენით, არ იყონ ზედმეტად სერიოზული ან ფამილარული. მართალია, აუცილებელი არ არის, მაგრამ ზოგჯერ ბრიფში წერენ იმასაც, თუ რა ტიპის კონტენტსა და რეკლამას განიხილავენ ან ანიჭებენ უპირატესობას. ამის დაკონკრეტება კამპანიაზე მომუშავე გუნდს ეხმარება დამკვეთისთვის მისაღები ციფრული კონტენტის შექმნაში.

მნიშვნელოვანია გაიწეროს, დაახლოებით რა ვადებში სურს მენეჯმენტს დასრულდეს კამპანიის მოსამზადებელი სამუშაოები, რამდენ ხანს უნდა გაგრძელდეს უშუალოდ კამპანია და როდის რა ეტაპი უნდა მიმდინარეობდეს. ამ ყველაფრის ბრიფში მითითება საჭიროა იქიდან გამომდინარე, რომ კომპანიას მთელი წლის განმავლობაში ისედაც აქვს დაგეგმილი გარკვეული აქტივობები და სხვადასხვა ღონისძიება, ამიტომ აუცილებელია, მენეჯმენტის მიერ შეკვეთილი კამპანია წლის გეგმაში ჯდება.

ციფრული არხები საშუალებას იძლევა, უფასოდ მიეწოდოს კომპანიისთვის სასურველი ინფორმაცია და კონტენტი მომხმარებლებს, მაგრამ ეს გავრცელება შეზღუდულია გამომწერებისა და თავად პლატფორმის ალგორითმიდან გამომდინარე. თუმცა, არსებობს გზები, რომელთა საშუალებითაც, შესაძლებელია, რეკლამის გარეშე კომპანიის მენეჯმენტი მისწვდეს დიდ აუდიტორიას. ამისათვის საჭიროა დაუბრუნდნენ PESO მოდელს. კამპანიაზე მუშაობისას, კონტენტი უნდა დაიგეგმოს იმგვარად, რომ როცა მას მართულ მედიაში (owned media) გამოაქვეყნებენ, მიიღონ უფასო გავრცელება მომხმარებელთა გაზიარების სახით (shared media), მიიქციონ სხვადასხვა ციფრული აქტივის მქონე აქტორების ყურადღება და დაიმსახურონ უფასო გავრცელება მათგან (Earned media). ამ ყველაფერს კი ხელს შეუწყობს კომპანიის მიერ თუნდაც შეზღუდული ბიუჯეტით სხვადასხვა არხში ჩაშვებული ფასიანი რეკლამები (Paid media), რომლებიც კიდევ უფრო მარტივად და იაფად გაავრცელებს ციფრულ კონტენტს. ამ ტიპის სტრატეგიის გამოყენებისას, კამპანია და კონტენტი უნდა იყოს იმდენად საინტერესო, მიმზიდველი, უცხო და დამაინტრიგებელი, რომ მომხმარებელს სურვილი გაუჩნდეს, გამოხატოს ჩართულობა სხვადასხვა ფორმით: მოიწონოს, გააზიაროს, დააკომენტაროს, გაავრცელოს და ა. შ.

მოცემულ სტატიაში გთავაზობთ რამდენიმე ზოგად რჩევას, რომლებიც უნდა გაითვალისწინონ კომპანიებმა, სანამ სოციალური ქსელების კონტენტზე დაიწყებენ მუშაობას. ესენია: 1. თითოეული გამოქვეყნებული კონტენტი უნდა ემსახურობდეს გარკვეულ მიზანს! არ შეიძლება

სოციალურ ქსელებში პოსტების მხოლოდ იმისთვის განთავსება, რომ „პოსტი არის დასაღები“. საჭიროა კარგად გააანალიზონ, რა ინფორმაცია სურთ გადასცენ მომხმარებელს და რა შედეგი უნდათ, რომ მოიტანოს ამ კონტენტმა. 2. კონტენტის მიმართულებები ბიზნესის მიმდინარე ამოცანებიდან გამომდინარე – უნდა განსაზღვრონ, რა ტიპის ინფორმაციის მიწოდება სჭირდებათ მომხმარებლებისთვის. ჩამოწერონ ყველანაირი ინფორმაცია და ეცადონ, დაყონ ისინი მიმართულებებად, ერთგვარ კატეგორიებად. განსაზღვრონ, რომელი ინფორმაციაა ყველაზე მნიშვნელოვანი, რათა მათ დაეყრდნონ, გამოყონ პრიორიტეტული კონტენტი, შექმნან შეტყობინებათა ყუთები და დაახარისხონ ისინი პრიორიტეტების მიხედვით. 3. კონტენტის კალენდარი უკვე ჩამოყალიბებული მიმართულებების მიხედვით – უნდა შექმნან ყოველთვიური კონტენტის კალენდარი. ეს დაეხმარებათ, რომ თავი აარიდონ ჩავარდნებს სოციალური ქსელების მართვისას და მუდმივად ჰქონდეთ გარკვეული აქტივობა.

კონტენტის მენეჯმენტისთვის ასევე გამოიყენება ისეთი ფასიანი პლატფორმები და აპლიკაციები, როგორებიცაა: Monday, Contentcal, Later და სხვები. კონტენტზე მუშაობისას, შესაძლებელია გამოიყენონ ფასიანი და უფასო ონლაინ ინსტრუმენტები, რომლებიც გაუმარტივებთ მენეჯმენტს. ასეთებია: Asana, Trello, Eclinch და ა. შ. 4. უნდა გამოიყენონ სხვადასხვა ფორმატი და გამოქვეყნების ადგილები (placement). არ შეიძლება რაიმე შედეგის მიღწევის იმედი ჰქონდეთ, როცა თვეების განმავლობაში მხოლოდ ფოტო ფორმატის კონტენტი ექნებათ გამოქვეყნებული. საჭიროა, კონტენტი კალენდრის დაგეგმვისას, შეარჩიონ ფორმატებიც – რომელი ტიპის ინფორმაციის გადასაცემად რა ფორმატს გამოიყენებენ: ფოტო, ვიდეო, 3D პოსტი, 360-გრადუსიანი ფოტოები თუ სხვ. სწორად უნდა შეარჩიონ განთავსების ადგილიც, სად სურთ, რომ ეს კონტენტი გამოჩნდეს, მაგალითად, უნდათ, რომ გვერდზე დადონ და მუდმივად იყოს ხელმისაწვდომი მომხმარებლისთვის, თუ დადონ Story-ზე და 24 საათში აღარ იყოს ხელმისაწვდომი მომხმარებლისთვის. 5. ვიზუალური მასალა საჭიროა იყოს მიმზიდველი და ერთი თვალის მოკვრით დამაინტერესებელი. სოციალურ ქსელებში სქროლვისას, არც ერთი მომხმარებელი გაჩერდება კონტენტის უკეთ დასათვალიერებლად, თუ ხედავს, რომ ვიზუალური მასალა უხარისხოდ და უგემოვნოდ არის შესრულებული. თუ სოციალური ქსელების კარგად მართვა სურს გუნდს, მაშინ ეს არის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ასპექტი, რასაც ყურადღება უნდა მიაქციონ. ეცადონ, გაერკვენ, თუ რას მიიჩნევს სამიზნე ჯგუფი ხარისხიან ვიზუალად და საჭიროა შესთავაზონ მისი მსგავსი სტილი. 6. ასევე უნდა გაითვალისწინონ მიმდინარე ტრენდები. სოციალური ქსელების სქროლვისას, ყოველთვის შესამჩნევია გარკვეული ტრენდები, რომელთაც კომპანიები ერთმანეთის მსგავსად იყენებენ. ეს ტრენდები შეიძლება რომელიმე ახალ მოვლენაზე იყოს მიბმული. მაგალითად, ახლად გამოსულ სერიალზე, რომლის მსგავსი სტილის ვიზუალურ მასალასაც საკუთარი პროდუქტის გამოყენებით ქმნიან კომპანიები. ასევე მენეჯმენტმა საჭიროა გაითვალისწინოს, რომელი ფორმატის კონტენტი ხდება ხოლმე ტრენდული. მაგალითად, ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებამ საშუალება მისცა კომპანიებს, 3D ფორმატის კონტენტი სოციალური ქსელებით გამოექვეყნებინათ. იმ პერიოდში, როცა ეს მოხდა, ძალიან ბევრმა ადამიანმა და ბრენდმა საკუთარი სმარტფონებით დაიწყო 3D ფორმატის კონტენტის გაზიარება. 7. აუცილებელია დაინტერესონ, მხოლოდ გაყიდვაზე ფიქრი არაა რეკომენდებული. საჭიროა მუდამ ახსოვდეთ, რომ სოციალურ ქსელებში ადამიანები მხოლოდ პროდუქტების საყიდლად არ შემოდიან, მათ პირველ რიგში, იმ საინტერესო კონტენტის ნახვა სურთ, რასაც პლატფორმის ალგორითმი სთავაზობს. ამიტომ მენეჯმენტი უნდა ეცადოს, კონტენტი მიმართული იყოს მომხმარებელთა დაინტერესებაზე, რათა უფრო დიდხანს შეჩერდნენ ისინი კონტენტზე და გამოხატონ ჩართულობა მოწონებით, გაზიარებით, კომენტარით. 8. კონტენტის შექმნამდე, მნიშვნელოვანია მომხმარებელზე ფიქრი. ნებისმიერი ტიპის კონტენტი იქმნება მომხმარებლისთვის ინფორმაციის გაზიარების მიზნით. ამიტომ, ლოგიკურია, ფიქრის დაწყება იმით, თუ რა და როგორი ფორმით

მიწოდებული ინფორმაცია დააინტერესებდა მას. როცა ნებისმიერი პოსტის თემაზე მიდის მუშაობა, პირველ რიგში, წარმოსადგენია, როგორ კონტენტს მოიწონებდა, გააზიარებდა, დააკომენტარებდა კომპანიის იდეალური მომხმარებელი. საჭიროა ჩამოყალიბდეს, როგორი უნდა იყოს და რას უნდა მოიცავდეს იდეალური კონტენტი კომპანიის ბრენდის ციფრული არხებისთვის.

დასკვნა: ამრიგად, აუცილებელია კამპანიაზე მომუშავე გუნდმა იცოდეს, რა ბიუჯეტი გასაზღვრული უშუალოდ კომპანიის მომზადებისა და სარეკლამო არხებისთვის. თავისთავად, ბიუჯეტი უნდა ჯდებოდეს კომპანიის წლიური ციფრული მარკეტინგული ხარჯების გათვლებში და საჭიროა შედგენილი იყოს იმგვარად, რომ კომპანიას უღირდეს ამ ხარჯების გაწევა გარკვეული მიზნის მისაღწევად. საერთო ჯამში კი, აუცილებელია მენეჯმენტს ახსოვდეს, რომ ბრიფის შემუშავება დაეხმარება კამპანიის სწორად დაგეგმვაში, რადგან სამუშაო გუნდსა თუ კონტრაქტორ კომპანიას, სწორად უნდა გადასცეს ის, რაც თავად საჭიროა იცოდეს კამპანიაზე მუშაობის დაწყებამდე. ამისთვის კი, იდეალური გამოსავალია ბრიფის სახით ჩამოყალიბებული დავალება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ვეკუა გ., ბოლოთაშვილი მ., პაპიაშვილი ა., „ბიზნესი ონლაინ“, საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატა, თბ., 2022
2. რა არის და როგორ დავწეროთ ბრიფი, <https://geotourism.ge/blog/tourism-marketing/brief>
3. ბრიფი, როგორც კარგი პროექტის მთავარი რეცეპტი, <https://www.marketer.ge/rogori-unda-iyos-brifi/>
3. საკომუნიკაციო კამპანიები, <https://4p.com.ge/sakomunikacio-kampaniebi/>
4. დაისი რ., ჰენებერი რ., მთარგმნელი: ვასაძე მ., „ციფრული მარკეტინგი“, გამომცემლობა „პალიტრა L“, თბ., 2021

Asmat Shamugia

*Academic Doctor of Economics, Affiliated Associate Professor
New Higher Education Institute – NEWUNI*

THE IMPORTANCE OF A DIGITAL MARKETING COMMUNICATION CAMPAIGN AND BRIEF FOR ONLINE BUSINESSES

Abstract

A Digital Marketing Communication Campaign includes strategies and activities that are focused on promoting a certain product, brand or service, raising awareness of them, changing image parameters, arousing interest and fulfilling other goals necessary for online business.

A campaign is a way to solve the communication tasks and challenges facing a business in a complex and consistent way. It allows the Target Group to be provided with planned and well-targeted content that meets the current needs of online business.

This article analyzes: the steps to be taken when working on a Digital Marketing Communication Campaign. There is also presented The Importance of a Brief; tips are offered that companies should consider before starting to work on Social Media Content. Finally, there is formulated a conclusion.

Keywords: Digital, Marketing, Communication, Campaign, Strategy, Brief, Company.

Introduction

When working on a Digital Marketing Communication Campaign, the following steps need to be planned and implemented: 1. Identify the problem and goal; 2. Select the Target Audience; 3. Set a Budget; 4. Develop the campaign Insight, main idea, message box, Content, formats, Content Calendar, and define channels; 5. Launch and implement the Campaign; 6. Analyze the results.

5. The Manager can, of course, follow these processes himself and work on the Communication Campaign, but in order for the company's internal team to participate in planning their own campaign or to commission an advertising company to develop the campaign, they must write a Marketing Brief. It combines all the information that may be needed to plan the appropriate campaign and is a kind of task.

Literature Review / Background

A good Brief is a guide to what kind of campaign to plan and what results they want to achieve in the end. It is a tool for clearly defining the task of creating a campaign, in other words, the Brief itself is a working assignment for the campaign, which includes all the information necessary to accurately complete this task, that is, the campaign.

At the beginning of the Brief, it is necessary to explain the current situation of the company, what place it occupies in the market, what are the strengths and weaknesses of its product, consumer needs, current trends, etc.

It should be clearly outlined what goal they want to achieve and what results the campaign can bring. What is it for which they are creating this campaign. For example, the goal of the campaign may be to increase product or brand awareness, increase engagement, collect customer contact data, increase sales, change image parameters, increase loyalty, etc. It should also be determined how the achieved results will

be measured, that is, the so-called Establishing KPI-S. KPI – Key Performance Indicator is a kind of system for assessing the achievement of goals. By defining them, it is possible to assess the extent to which the set goals have been achieved and what results have been achieved.

It is necessary to divide Target Groups: according to their behavior, demographic and geographic characteristics, interests and other parameters. This information is needed so that Management knows exactly who they want the Campaign to reach and who the Digital Content should work on.

After determining the Target Group, it is necessary to establish what communication style, language and tone will be required within the framework of the Campaign. This is necessary in order to speak to users in a language that is understandable and acceptable to them, without being too serious or familiar. Although it is not necessary, sometimes the Brief also states what type of Content and Advertising they are considering or prefer. Specifying this helps the team working on the Campaign to create Digital Content that is acceptable to the customer.

It is important to write down the approximate time frame within which Management wants to complete the preparatory work for the Campaign, how long the Campaign itself should last and when each stage should take place. All of this needs to be included in the Brief, given that the company already has certain activities and various events planned throughout the year, so it is necessary that the Campaign ordered by the Management fits into the Annual Plan.

Digital Channels and Content Strategy

Digital Channels allow the company to provide users with the information and Content they want for free, but this distribution is limited by the number of subscribers and the Platform Algorithm itself. However, there are ways in which the company's Management can reach a large Audience without Advertising. For this, it is necessary to return to the PESO model. When working on a Campaign, Content should be planned in such a way that when it is published in Owned media, it will receive free Distribution in the form of user sharing (Shared media), attract the attention of actors with various Digital assets, and deserve Free Distribution from them (Earned media). All of this will be supported by paid advertising (Paid media) placed by the company in various channels, even with a Limited Budget, which will make it even easier and cheaper to Distribute Digital Content. When using this type of Strategy, the Campaign and Content should be so interesting, attractive, unfamiliar and intriguing that the user will want to express their involvement in various ways: like, share, comment, distribute, etc.

This article offers some general tips that companies should consider before starting to work on Social Media Content. These are: 1. Each published piece of Content should serve a specific purpose! You can't just post on Social Media because "it's a post." You need to carefully analyze what information you want to convey to your users and what results you want this content to bring. 2. Content directions based on current Business tasks – you need to determine what type of information you need to provide to your users. Write down all the information and try to divide it into directions, some kind of categories. Determine which information is the most important so that they can rely on it, highlight priority Content, create Message Boxes and sort them by priority. 3. Content Calendar based on already established directions – you need to create a monthly content calendar. This will help you avoid failures in Managing Social Networks and constantly have some activity.

Paid Platforms and applications are also used for Content Management, such as: Monday, Contentcal, Later and others. When working on Content, you can use paid and free online tools that will simplify Management. These include: Asana, Trello, Eclinch, etc. 4. You should use different formats and placements. You cannot hope to achieve any results when you have only published content in the

photo format for months. When planning a Content Calendar, you need to select formats – what type of information will be conveyed in which format: photo, video, 3D post, 360-degree photos, etc. They should also choose the right placement where they want this Content to appear, For example, do they want it to be placed on the page and be permanently available to the user, or do they want it to be placed on the Story and no longer be available to the user after 24 hours. 5. Visual material should be attractive and interesting at a glance. When scrolling through Social Media, no user will stop to take a closer look at the content if they see that the visual material is poorly executed and tasteless. If the team wants to manage Social Media well, then this is one of the most important aspects that they should pay attention to. Try to find out what the Target group considers to be quality visuals and offer a similar style to them. 6. You should also take into account current trends. When scrolling through Social Media, you can always notice certain trends that companies use in a similar way. These trends can be tied to some new event. For example, a newly released TV series, the visual material of which is similar to the style of which companies create using their own products. Management also needs to take into account which content formats are becoming trendy. For example, the development of Digital technologies has allowed companies to publish 3D content on Social Media. During the period when this happened, many people and brands started sharing 3D content with their smartphones. 7. It is necessary to interest, it is not recommended to think only about selling. It is necessary to always remember that people do not come to Social Networks only to buy products, they first of all want to see the interesting content that the platform algorithm offers. Therefore, Management should try to ensure that the content is aimed at the interest of users, so that they stay on the content longer and express their engagement by liking, sharing, and commenting. 8. Before creating content, it is important to think about the user. Any type of content is created with the aim of sharing information with the user. Therefore, it is logical to start thinking about what and in what form the information provided would interest them. When working on the topic of any post, first of all, imagine how the company's ideal user would like, share, and comment on the content. It is necessary to define what the ideal content for a company's brand's Digital channels should look like and include.

Conclusion

Therefore, it is necessary for the team working on the Campaign to know what Budget is set for the preparation of the Campaign and Advertising Channels. In itself, the Budget should fit into the calculations of the company's annual Digital Marketing expenses and should be formulated in such a way that it is worth the company to incur these expenses to achieve a certain goal. Overall, it is necessary for Management to remember that developing a Brief will help in properly Planning the Campaign, because the work team or the contracting company must correctly convey what they need to know before starting work on the Campaign. For this, an assignment in the form of a Brief is an ideal solution.

References:

1. Vekua G., Bolotashvili M., Papiashvili A., "Business Online," Georgian Chamber of Commerce and Industry, Tbilisi, 2022
2. What is and how to write a Brief, <https://geotourism.ge/blog/tourism-marketing/brief>
3. Brief as the main recipe for a good project, <https://www.marketer.ge/rogori-unda-iyos-brifi/>
4. Communication Campaigns, <https://4p.com.ge/sakomunikacio-kampaniebi/>
5. Dais R., Henneber R., Translator: Vasadze M., "Digital Marketing", Publishing House "Palitra L", Tbilisi, 2021

მაია გელაშვილი
ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუენის
ასოცირებული პროფესორი

მუნიციპალიტეტის როლი საინვესტიციო საქმიანობაში

ანოტაცია

თანამედროვე გლობალური გამოწვევების ფონზე, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში, აქტუალური გახდა ინვესტიციებით წარმოებული საქმიანობა. შესაბამისად, ქვეყნის ეკონომიკური ზრდისა და განვითარებისთვის სახელმწიფოს მხრიდან მნიშვნელოვანია ისეთი ღონისძიებების დანერგვა, რომელიც ხელს შეუწყობს საინვესტიციო ურთიერთობების ოპტიმიზაციასა და მოდერნიზაციას. ამიტომ ქვეყნის მმართველმა ხელისუფლებამ დიდი ყურადღება უნდა მიაქციოს უცხოური ინვესტიციების ისეთ მოზიდვას, რომელიც ორიენტირებული იქნება დასაქმებულთა სოციალურ დაცვაზე, ტექნოლოგიური სიახლეების დანერგვაზე და არა იაფ სამუშაო ძალის გამოყენებაზე. ინვესტიცია ქვეყნის მდგრადი და სტაბილური განვითარების გადასახედიდან გამომდინარე, გრძელვადიან პერსპექტივაში რთული ეკონომიკური სიტუაციის დაძლევაში და მის შესამსუბუქებლად უნდა გამოიყენებოდეს და არა ინვესტორის იაფი მუშახელის ბაზრად დარჩეს. მიმდინარე ეტაპზე საქართველოს რეგიონების მუნიციპალიტეტებში ძირითადი პრობლემა ეკონომიკური ფონია, რაც გამოიხატება ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-ს დაბალი მაჩვენებლით, უმუშევრობის მაღალი დონითა და სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის მაღალი პროცენტით.

ნებისმიერი ქვეყანის პოლიტიკური და საზოგადოებრივი წრეების ერთ-ერთი და აქტიური დისკუსიის საგანია ეკონომიკური განვითარება, სოციალური მდგომარეობა, ეროვნული ვალუტის გაუფასურება და ინფლაცია. აღნიშნული მდგომარეობის თავიდან აცილების საუკეთესო საშუალებაა ინვესტიცია. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია განვითარებადი ქვეყნებისთვის უცხოური ინვესტიციების როლი, ვინაიდან შიდა ინვესტიციები ამ დროს დეფიციტია, რომელსაც ემატება, ქვეყნის ეკონომიკური ზრდისა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის შემაფერხებელი ფაქტორი – არასტაბილური ფინანსური მდგომარეობა. შესაბამისად, უცხოური ინვესტიციების ქვეყანაში შემოსვლას საბანკო სესხების მაღალი საპროცენტო განაკვეთი, კონფლიქტური რეგიონები, განვითარებული საფონდო ბაზარი და სხვადასხვა ფაქტორები უშლის ხელს. თუმცა უცხოურ ინვესტიციებს მაღალი ტექნოლოგიური სიახლეები, რთული გამოწვევები და მნიშვნელოვანი მოთხოვნები აქვს. შესაბამისად, საქართველო ბუნებრივად ტოვებს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის ნიშას.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთეულებში ინვესტიციის განხორციელებისას ხელისუფლებამ უნდა დაგეგმოს და მოამზადოს კონცეფცია დიდი ინფრასტრუქტურული აქტივობებისთვის, ვინაიდან ინვესტიციის განხორციელებამდე ინვესტორი გადაწყვეტილების მიღებისას მუნიციპალურ დონეზე მხედველობაში იღებს ორი ტიპის ინსტიტუციონალური და პერსონალური ფაქტორების კორელაციურ მდგომარეობას, თუ როგორია ხელისუფლების გავლენა საინვესტიციო ლოკაციის შერჩევის პროცესში, სხვადასხვა ინდიკატორებში ქვეყნის განვითარების პოტენციალი და მისი საერთაშორისო იმიჯი.

საკვანძო სიტყვები: მუნიციპალიტეტი, ინვესტორი, ინვესტიცია, კორელაცია, ინდიკატორი, იმიჯი

მუნიციპალიტეტის როლი საინვესტიციო საქმიანობაში

ქვეყანის ადგილობრივ მუნიციპალურ განვითარებაში მნიშვნელოვან როლს ინვესტიციების მოზიდვა წარმოადგენს, რადგან მათი საშუალებით შესაძლებელია ეკონომიკური განვითარება და ეფექტიანობის მიღწევა. კერძოდ, ისინი ქმნიან ახალ საწარმოებსა და დამატებით სამუშაო ადგილებს, საშუალებას იძლევიან თანამედროვე ტექნოლოგიები დაიხვეწოს და განახლდეს საწყისი კაპიტალი. ასევე, ხელს უწყობენ ინტენსიურ წარმოებასა და ბაზარზე ახალი საქონლის და მომსახურების მიწოდებას, რომელიც ხელსაყრელია, როგორც მომხმარებლისთვის და მიმწოდებლისთვის, ასევე ინვესტორებისთვის და სამთავრობო მიზნებისთვის.

„საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად¹ „ინვესტიციად მიიჩნევა ყველა სახის ქონებრივი და ინტელექტუალური ფასეულობა ან უფლება, რომლის დაბანდება და გამოყენება ხდება შესაძლო მოგების მიღების მიზნით. მისი მოზიდვა საკმაოდ ბევრ გარე ფაქტორზეა დამოკიდებული და დიდ ძალისხმევას მოითხოვს. კერძოდ, მიმზიდველი ბიზნესგარემოს შექმნა, მცირე გადასახადები, სტაბილური და სამართლებრივი გარემოს ჩამოყალიბება, ახალი პრიორიტეტების დასახვა.

თვითმმართველობის ორგანოებმა ინვესტიციის მოზიდვისთვის და მათი ეფექტიანი მართვისთვის აუცილებელია შექმნან მუნიციპალური საინვესტიციო პოლიტიკა, კერძოდ: მოსახლეობის ჩართულობა, სტრატეგიული მიზნებისა და ამოცანების განსაზღვრა, საინვესტიციო პრიორიტეტების დაგეგმვა და მათი ანალიზი და სხვა. საქართველოს ორგანული კანონის „ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსის“ მე-16 მუხლის მე-4 პუნქტის თანახმად, საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველი ერთეულები (მუნიციპალიტეტები) უფლებამოსილნი არიან გაატარონ პოლიტიკა მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ინვესტიციების მოსაზიდად².

ნებისმიერი ქვეყნის პოლიტიკური და საზოგადოებრივი წრეების ერთ-ერთი და აქტიური დისკუსიის საგანია ეკონომიკური განვითარება, სოციალური მდგომარეობა, ეროვნული ვალუტის გაუფასურება და ინფლაცია. აღნიშნული მდგომარეობის თავიდან აცილების საუკეთესო საშუალებაა ინვესტიცია. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია განვითარებადი ქვეყნებისთვის უცხოური ინვესტიციების როლი, ვინაიდან შიდა ინვესტიციები ამ დროს დეფიციტია, რომელსაც ემატება, ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის და მოსახლეობის ცხოვრების დონის შემაფერხებელი ფაქტორი – არასტაბილური ფინანსური მდგომარეობა.

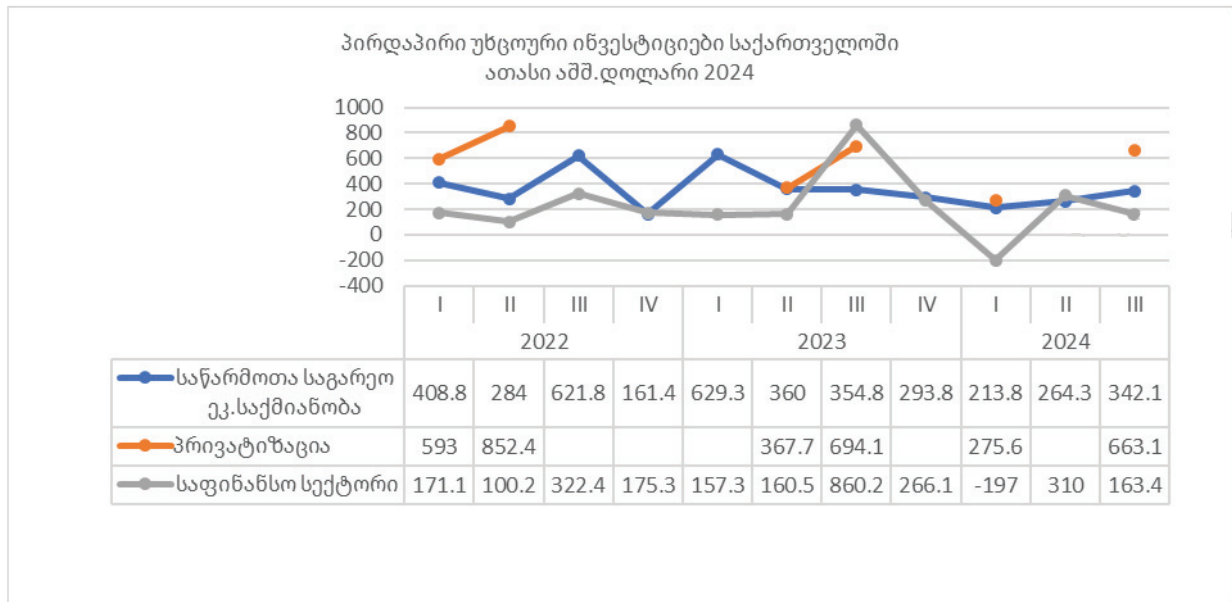
თანამედროვე ეკონომიკის განუყოფელი ნაწილი ინვესტიცია გრძელვადიანი კაპიტალ-დაბანდებაა, ეკონომიკური საქმიანობის და სოციალურ-ინოვაციური ეფექტის მიღების მიზნით, რომელიც ფულადი სახსრების, ანაბრების, ინტელექტუალური ფასეულობების, აქციების და ფასიანი ქაღალდების სახით გვევლინება.

ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვანი ფაქტორი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციაა. ყველა ინვესტორისთვის მნიშვნელოვანია ფინანსური მხარე, რომ არ დაკარგოს არცერთი თეთრი და მიიღოს მაღალი მოგება, თუმცა უნდა შეძლოს ყველა მოსალოდნელი რისკის განსაზღვრაც. შესაბამისად, ინვესტორი გადაწყვეტილების მიღებამდე სწავლობს ქვეყნის ეკონომიკურ საინვესტიციო გარემოს, ვინაიდან ორიენტირებულია მოგებაზე, ხოლო ინვესტიციის მიმღები ქვეყნისთვის იცვლება ეკონომიკური მდგომარეობა. მეტად მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მხრიდან საინვესტიციო ნაკადების კონტროლი, ვინაიდან შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს დივერსიფიკაციას, რაც ეკონომიკური სუვერენიტეტის დაკარგვის წინაპირობაა. ამიტომ სახელმწიფომ უნდა მოიზიდოს ისეთი ინვესტიცია და ინვესტორი, რომელიც ორიენტირებული იქნება, როგორც ტექნოლოგიური სიახლეების დანერგვაზე, ასევე მომუშავე კადრების სოციალურ დაცვაზე.

¹ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33304?publication=15>

² საქართველოს ორგანული კანონი „ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი“

საქართველოს საინვესტიციო გარემო პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კონტექსტში წლების და თითოეული წლის კვარტლების მიხედვით (იხ. დიაგრამა N1) შემდეგია:

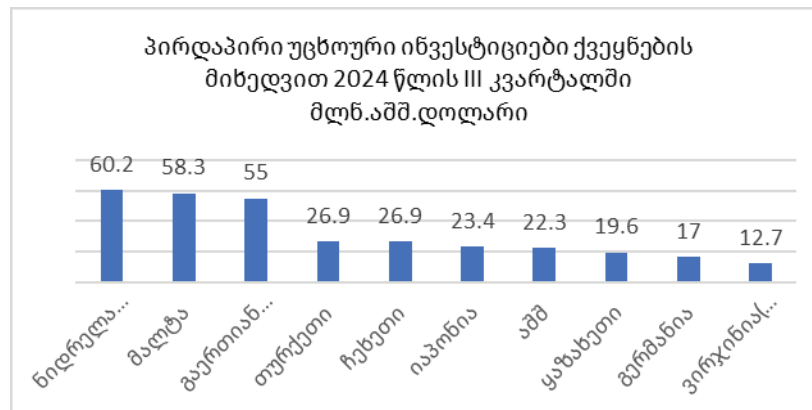
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული ბიურო, 2024

თუ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციას საწარმოთა საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის 2022 წლის მესამე კვარტლის დინამიკას შევადარებთ 2024 წლის იგივე მაჩვენებელთან დავინახავთ, რომ შემოსული ინვესტიციების მოცულობა თითქმის განახევრებულია, საფინანსო სექტორის 2024 წლის პირველი კვარტალი უარყოფითი მაჩვენებლით ფასდება, საგარეო ეკონომიკური საქმიანობიდანაც განახევრებულია შემოსავალი და პრივატიზაციაც 517 ათ.აშშ. დოლარით ნაკლებია. არადა ყველაზე მეტად შემოსულობა საფინანსო-ეკონომიკური საქმიანობიდან უნდა ხდებოდეს და არა პრივატიზაციიდან. საინტერესო იქნება 2025 წლისთვის საპრივატიზაციე თუ დარჩება რამე. აქვე ისიც აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ინვესტორები მაღალტექნოლოგიური ინვესტიციების შემოტანას ერიდებიან. მიზეზი პოლიტიკურ-ეკონომიკური არასტაბილურობა და დაბალ-კვალიფიციური კადრია. ამიტომაც რეგიონისთვის უმნიშვნელოვანესი კაპიტალი, რომ შერბილდეს არსებული რთული ეკონომიკური მდგომარეობა, ვინაიდან პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებით იცვლება სამომხმარებლო ბაზრის მოთხოვნა, იზრდება ბიუჯეტი და უმჯობესდება მოსახლეობის ცხოვრების დონე. შესაბამისად, რთული ეკონომიკური მდგომარეობა პირდაპირი დარტყმაა ბიზნეს სექტორისთვის.

საქართველოში 2023 წელს უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ 1902.2 ათასი აშშ.დოლარი შეადგინა, როცა 2022 წელს ინვესტიცია 2253.4 ათასი აშშ. დოლარით ფიქსირდებოდა, ხოლო 2024 წლის ცხრა თვის მონაცემებით 966.3. საქსტატის მონაცემების საფუძველზე საქართველოში 2024 წლის მესამე კვარტლის უცხოური ინვესტიციების უმსხვილესი (იხ. დიაგრამა N2) ქვეყნებია:

დიაგრამა N2

წყარო: საქსტატი, 2024

საქართველოში 2024 წლის მესამე კვარტალში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მხრივ 60,2 მლნ.აშშ დოლარით ნიდერლანდები ლიდერობს, მეორე ადგილზეა მალტა 58,3 მლნ.აშშ დოლარით და მესამეზე კი გაერთიანებული სამეფო 55მლნ.დოლარი. აგრეთვე, ინვესტიციები თითქმის თანაბარი რაოდენობითაა თურქეთი, ჩეხეთი, იაპონია, აშშ-დან. ინვესტიცია დაახლოებით სამოცდათხუთმეტი ქვეყნიდანაა შემოსული. სექტორების მიხედვით ყველაზე მაღალი პროცენტული მაჩვენებელი საფინანსო და სადაზღვევო სექტორში განხორციელდა 300,1 მლნ. აშშ. დოლარი, რაც მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 52,3%-ია. შემდეგია: უძრავი ქონება, კომუნიკაცია, ტრანსპორტი, ხელოვნება, განათლება და ადმინისტრაციული საქმიანობა. საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ ინვესტიცია ქვეყანაში მთლიან შიდა პროდუქტს ზრდის, არადა საქართველოში მთლიანი შიდა პროდუქტი მიმდინარე ეტაპზეც კვლავ დაბალია, რასაც ემატება იმ მაკროეკონომიკური პარამეტრების რღვევა რომელსაც მთავრობის ვალი ჰქვია, რადგან იგი მშპ-ის 60%-ს არ უნდა აღემატებოდეს. აგრეთვე საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ საქართველო დაბალი საგადასახადო ტარიფებით გამოირჩევა და ტერიტორიაზე თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონებში უცხოური ინვესტიციების განხორციელება არა მოგების, არამედ მძიმე ტვირთის მატარებელია მოსახლეობისთვის. კერძოდ, იზრდება ელექტროენერგიის მოხმარება და მასზე გადასახადი, ვინაიდან კოლოსალური რაოდენობის მომხმარებლები არიან ტექნოლოგიური სიახლეებით გამორჩეული კომპანიები და კრიპტო-მაინერები.

ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზე ინვესტიცია განვითარების გრძელვადიანი პერსპექტივაა. მუნიციპალიტეტს შესაძლებლობა ეძლევა გრძელვადიანი პერიოდისთვის მიაღწიოს კონკურენტულ უპირატესობას, გაზარდოს საკუთარი ფინანსური შემოსავლები და ეკონომიკა, დანერგოს მაღალტექნოლოგიური სერვისები და შექმნას სამუშაო ადგილები. ყოველივე ეს პროცესი სრულიად ახლებურად წარმოაჩენს მუნიციპალიტეტის იმიჯს.

ინვესტიციის განხორციელებამდე ინვესტორი გადაწყვეტილების მიღებისას მუნიციპალურ დონეზე მხედველობაში იღებს ორი ტიპის ინსტიტუციონალური და პერსონალური ფაქტორების კორელაციურ მდგომარეობას, თუ როგორია ხელისუფლების გავლენა საინვესტიციო ლოკაციის შერჩევის პროცესში, სხვადასხვა ინდიკატორებში ქვეყნის განვითარების პოტენციალი და მისი საერთაშორისო იმიჯი. შესაბამისად, გადაწყვეტილების მიღებამდე მათი ანალიზი ფართო მასშტაბიან ხედვას მოიცავს, თუ როგორია ქვეყნის სტაბილურობა და მაკროეკონომიკური მდგომარეობა. გარდა ამისა გადაწყვეტილებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს პერსონალური და ინსტიტუციონალური ფაქტორები და მათი კორელაცია. მიუხედავად იმისა, რომ კონკრეტულ მუნიციპალიტეტში ხდება ინვესტირება მათთვის მნიშვნელოვანია ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი და

სტაბილურობა. კერძოდ: მთლიანი შიდა პროდუქტი, მთლიანი ეროვნული პროდუქტი, მთლიანი შიდა პროდუქტი ერთ სულ მოსახლეზე, დანაზოგები, პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია, მთლიანი საგრეო ვალი და რაც მთავარია საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ შემუშავებული ის ინდიკატორები და ინდექსები, რომლებიც ქვეყნის რეიტინგის განმსაზღვრელია. ბოლო წლებში საქართველოს ხელისუფლება აქტიურად აუმჯობესებს ინვესტიორებთან კომუნიკაციას ინდექსებისა და ინდიკატორების ეფექტიანად გამოყენების კონტექსტში.

ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთეულებში ინვესტიციის განხორციელებისას შეიძლება აქტივი არსებობდეს, მაგრამ მისი გამოყენების მხოლოდ ნაწილი იყოს შესაძლებელი. ამიტომ, რომ ხელისუფლებამ უნდა დაგეგმოს და მოამზადოს კონცეფცია დიდი ინფრასტრუქტურული აქტივობისთვის. სექტორების მიხედვით 2023 წლის უცხოური ინვესტიციების განხორციელებაში ყველაზე მაღალი საპროცენტო მაჩვენებელი 30,7% საფინანსო და სადაზღვევო საქმიანობაზე მოდის, შემდეგ ვაჭრობა -16,5%, დამამუშავებელი მრეწველობა 16,9%, ტრანსპორტი 8,7%, ინფორმაცია და კომუნიკაცია 6,3%, დანარჩენი სექტორები 22%. რეგიონის მუნიციპალიტეტებში არსებული ინვესტიციები საჭიროებისამებრ გადანაწილდა. საქართველოში 2024 წელს განხორციელდა 891,5 მლნ. აშშ დოლარის პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია, რომელიც უმსხვილესი სექტორების მიხედვით შემდეგნაირად გადანაწილდა:

- ✓ საფინანსო სადაზღვევო სისტემა 526,5 მლნ. დოლარი
- ✓ დამამუშავებელი მრეწველობა 170,2 მლნ. დოლარი
- ✓ უძრავი ქონება 155, 3 მლნ. დოლარი

ბოლო წლებში ინვესტიორებთან კომუნიკაციისას თითქმის უმჯობესდება პოზიციები, მაგრამ ჩვენს რეალობაში მონაცემები საუკეთესოდ მეტყველებენ ძირითად უარყოფით განვითარებაზე. კერძოდ, ინვესტიციების ზრდაა 2024 წლის სამ კვარტალში, ხოლო მეოთხე კვარტალი უარყოფითია. ასეთი სწრაფი ვარდნა 202368 ათასი ლარიდან -16301 ლარამდე თითქმის 186 ათასით, მოწესრიგებულ რეგიონის მართვაში არ ხდება. ინვესტიორები ხშირად უფრო ხიან ცვალებადი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების მქონე ქვეყანას და აკვირდებიან არსებულ ეკონომიკურ გარემოს და პოლიტიკას, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს სირთულეები. ეს ეხება განსაკუთრებით მთლიან შიდა პროდუქტს, მთლიან ეროვნულ პროდუქტს, მთლიან შიდა პროდუქტს ერთ სულ მოსახლეზე, მსყიდველობითი უნარის პარიტეტს, დანაზოგის დონეს და ეყრდნობიან საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული ბიუროს მიერ გამოქვეყნებულ მონაცემებს.

განვითარებადი და დაბალშემოსავლიანი ქვეყნების მუნიციპალიტეტისთვის საინვესტიციო საჭიროებების გამოვლენა და ინვესტიციების მოზიდვა ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვანი ასპექტია, რომელმაც უნდა უპასუხოს კითხვებს:

- რომელი მიმართულებითაა პრიორიტეტული რეგიონის განვითარება;
- რომელია მზარდი სექტორი მუნიციპალიტეტში ინვესტიციის მისაღებად;
- კონკრეტულად რა უპირატესობა გააჩნია მუნიციპალიტეტს.

მსოფლიოს უმრავლეს ქვეყანაში საფინანსო ბაზარზე გლობალური საპროცენტო განაკვეთის გაზრდილმა ტარიფებმა გარკვეული დონით შეამცირა ინფლაციის დონე, თუმცა გაამკაცრა მონეტარული პოლიტიკა. შემდგომში მათი აღდგენის ტემპები დამოკიდებული იქნება არსებული ფინანსური ბაზრების მერყეობითა და გეოპოლიტიკური პრობლემების გაურკვეველი მდგომარეობით. მსოფლიო ეკონომიკას თუ გადავხედავთ, 2024 წლის საქსტატის მონაცემების საფუძველზე 2023 წელთან შედარებით ეკონომიკური ზრდა 3,2%-ია, ხოლო ინფლაცია 8,6 %.-ია, რაც მაღალი მაჩვენებელია 2023 წელთან შედარებით, ხოლო მაღალია 6,7% 2025 წელთან შედარებით. ისე საინტერესო შემთხვევაა. მაშინ როცა რეგიონში ასეთი მარალი ინფლაციაა, ეკონომიკური ზრდა როგორ და რის საფუძველზე დაფიქსირდა. აქვე უნდა აღინიშნოს ის პროგნოზი და პრობლემა, რომელიც 2028 წლისთვისაა მოსალოდნელი, კერძოდ საჭიროა ვალის მართვის კლიმატის

ცვლილება და ლიკვიდურობის შენარჩუნება, რათა თავიდან იქნას აცილებული ეკონომიკური ფრაგმენტაცია.

რეგიონში ეკონომიკურ ზრდას არამარტო ინვესტიციის მოზიდვა უწყობს ხელს, არამედ მოქალაქეთა აქტიური ჩართულობა მუნიციპალიტეტის მართვის პროცესში, რომელიც ახალი მთავარი გამოწვევაა. კერძოდ, თუ რა წვლილი შეაქვს თითოეულ მოქალაქეს საკუთარი დასახლების განვითარებაში, რამდენად იღებს მონაწილეობას მუნიციპალიტეტისათვის მნიშვნელოვანი საკითხების გადაწყვეტაში და ინაწილებს თუ არა პასუხისმგებლობას ხელის-უფლებასთან ერთად. შესაბამისად მნიშვნელოვანია მოქალაქეთა ინფორმირებულობა გადასახადებით შევსებული ბიუჯეტისა და შემოსულობათა დანახარჯების შესახებ. ამ საკითხის ცოდნა ზრდის მოქალაქეთა მოტივაციას აქტიურად ჩაერთონ ბიუჯეტირების პროცესში.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შემცირებულმა შემოსავლებმა და გაუარესებულმა ფისკალურმა პოლიტიკამ რეგიონი წარმოადგინა რისკის ფონზე. კერძოდ, შემცირდა კერძო ინვესტიციებიდან შემოსავალი, რაც მომავალი წლებისთვის შეაფერხებს ეკონომიკური სტაბილურობის შემარჩუნებას. არსებული მდგომარეობის გამწვავება კი წინაპირობაა მაღალი საპროცენტო ხარჯის და გაზრდილი საგარეო ვალის. რაც მძიმე ტვირთია რეგიონის როგორც ეკონომიკური ზრდისთვის, ისევე ეკონომიკურ პირობებში მცხოვრები მოსახლეობისთვის.

ამრიგად, ინვესტიცია ბიზნესის განვითარების ყველაზე ეფექტურ საშუალებად ითვლება რეგიონის განვითარების, სტრატეგიული მიზნებისა და ამოცანების განხორციელებისას. ინვესტიციების სტრუქტურაში უნდა გაიზარდოს ისეთი დაბანდებების მოცულობა, რომელიც წარმოების აღორძინება-განვითარებისკენ იქნება მიმართული. ტერიტორიული საინვე-სტიციო ღონისძიებები კი უნდა აკმაყოფილებდეს განსხვავებულ და მრავალფეროვან საჭიროებებს. საქართველოს ეკონომიკაში შექმნილი სირთულეების გამოსწორებასა და სტრუქტურული ოპტიმიზაციის დაჩქარებაში საინვესტიციო გარემომ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა. კერძოდ, რეგიონში ინვესტიციების ზრდის მიხედვით, ოთხი თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა ჩამოყალიბდა, რომლებიც ხელს შეუწყობს ქვეყნის კონკურენტუნარი-ანობის ამაღლებასა და ეკონომიკურ ზრდას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ“
2. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური geostat.ge 2023
3. tvitmmartveloba.ge ›
4. www.georgia.un.org
5. tp://siteresources.worldbank.org/INTLED/Resources/3396501144099718914/AltOverview.pdf
6. www.gov.ge
7. www.undp.org
8. www.mof.ge
9. www.bm.ge
10. info@idfi.ge
11. https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33304?publication=15
12. http://ssa.mof.gov.ge/
13. https://bm.ge/news/aspindza

Maia Gelashvili

*Doctor of Economics, Associate Professor
New Higher Education Institute – NEWUNI*

THE ROLE OF THE MUNICIPALITY IN INVESTMENT ACTIVITIES

Abstract

Against the background of modern global challenges, investment activities have gained relevance, especially in developing countries. Accordingly, for the economic growth and development of the country, it is important for the state to take measures that contribute to the optimization and modernization of investment relations. Therefore, the country's leadership should pay great attention to attracting foreign investment, which will be aimed at social protection of workers, introducing technological innovations, and not at using cheap labor. From the point of view of sustainable and stable development of the country, investments should be aimed at overcoming and mitigating the difficult economic situation in the long term, and not remain a market for cheap labor for investors. At the present stage, the main problem of the municipalities of the regions of Georgia is the economic situation, which is manifested in low GDP per capita, high unemployment and a high proportion of socially vulnerable population.

One of the subjects of active discussion in political and public circles of any country is economic development, social situation, devaluation of the national currency and inflation. The best way to avoid this situation is investment. The role of foreign investment is especially important for developing countries, since domestic investment is currently in deficit, to which is added an unstable financial situation – a factor that hinders the country's economic growth and the standard of living of the population. Accordingly, the inflow of foreign investment into the country is hindered by high interest rates on bank loans, conflict regions, underdevelopment of the stock market and a number of other factors. However, foreign investment is associated with high technological innovation, complex tasks and significant requirements. Accordingly, Georgia naturally leaves the niche of attracting foreign investment.

Based on the above, when investing in local governments, the government should plan and develop the concept of a large infrastructure project, since before making investments, the investor takes into account the ratio of two types of factors: institutional and personal at the municipal level: the influence of the government on the process of choosing a place for investment, the country's development potential by various indicators and its international image.

Keywords: municipality, investor, investment, correlation, indicator, image

Introduction

Attracting investment plays an important role in the development of local municipalities in the country, as it contributes to economic development and increased efficiency. In particular, they create new enterprises and additional jobs, improve modern technologies and update initial capital. They also contribute to the intensification of production and the entry into the market of new goods and services, which is beneficial to both consumers and suppliers, as well as investors and government agencies. According to the Law of Georgia "On Encouragement and Guarantees of Investment Activities," "Investments are all types of property and intellectual property or rights that are invested and used for the purpose of making possible profit. Their involvement depends on many external factors and requires a lot

of effort. In particular, creating an attractive business environment, low taxes, creating a stable and legal environment, setting new priorities.

To attract investments and effectively manage them, self-government bodies must create a municipal investment policy, namely: involving the population, defining strategic goals and objectives, planning investment priorities and their analysis, etc. According to Article 16, paragraph 4 of the Organic Law of Georgia “Code on Local Self-Government,” units of local self-government of Georgia (municipalities) are authorized to implement investment policy on the territory of the municipality.

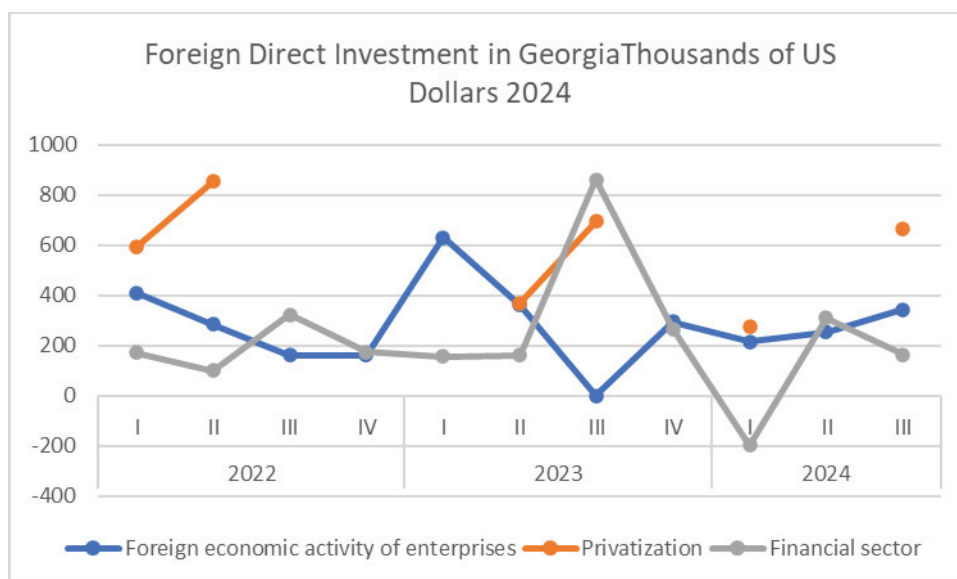
One of the subjects of active discussion in the political and public circles of any country is economic development, social situation, depreciation of the national currency and inflation. The best way to avoid this situation is investment. The role of foreign investment is especially important for developing countries, since domestic investment is currently in short supply, which is supplemented by an unstable financial situation that impedes the country’s economic growth and living standards. An integral part of the modern economy is investment – long-term investment aimed at achieving economic activity and socio-innovative effect, which is manifested in the form of cash, deposits, intellectual property, shares and securities.

Foreign Direct Investment

An important factor in the country’s economic growth is foreign direct investment. The financial side is important for each investor so that he does not lose a cent and receives high profits, however, he must also be able to assess all the expected risks. Accordingly, before making a decision, the investor studies the economic investment environment of the country, since it is profit-oriented, while the economic situation of the country receiving the investment is changing. It is extremely important for the state to control investment flows, since diversification is possible, which is a prerequisite for the loss of economic sovereignty. Therefore, the state should attract investments and investors focused on both the introduction of technological innovations and social protection of workers.

The investment environment of Georgia in terms of foreign direct investment by years and quarters of each year (see diagram N1) is as follows

diagram N1

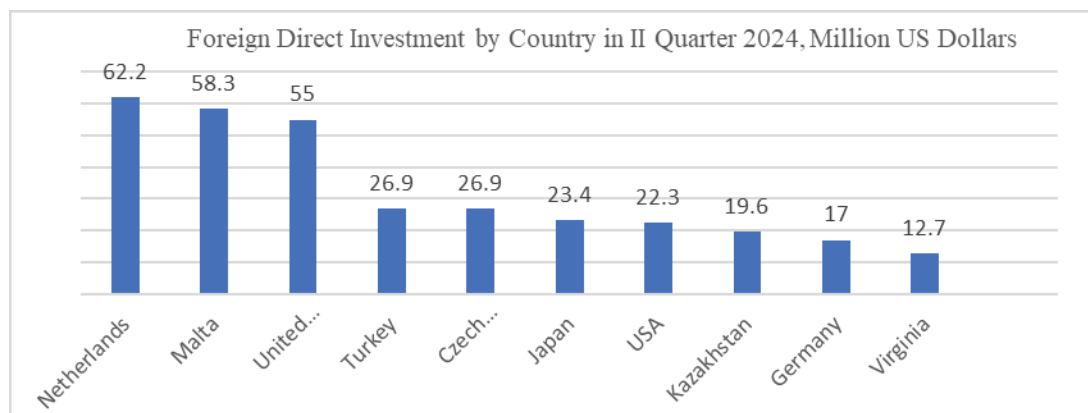

Source: National Bureau of Statistics of Georgia 2024

If we compare the dynamics of foreign direct investment in the third quarter of 2022 with the same indicator of 2024, then the volume of investments received has almost halved, the first quarter of 2024 in the financial sector is estimated as negative, revenues from foreign economic activity have also halved, and the volume of privatization has decreased by 517 thousand US dollars. However, most of the income should come from financial and economic activities, and not from privatization. It will be interesting to see if anything remains of privatisation by 2025. It is also worth noting that investors in Georgia avoid attracting high-tech investments. The reason is political and economic instability, as well as low qualifications of personnel.

That is why capital is of paramount importance for the region in mitigating the current difficult economic situation, since foreign direct investment changes the demand of the consumer market, increases the budget and increases the standard of living of the population. Accordingly, the difficult economic situation deals a direct blow to the business sector. In Georgia, the volume of foreign investment in 2023 amounted to 1902.2 thousand US dollars, while in 2022 investments were recorded at the level of 2253.4 thousand US dollars, and according to data for nine months of 2024 – 966.3 thousand US dollars. According to the Georgian Statistics Service, the largest foreign investments in Georgia in the third quarter of 2024 (see diagram N2) are:

diagram N2

Source: National Bureau of Statistics of Georgia 2024

In terms of foreign direct investment in Georgia in the third quarter of 2024, the Netherlands leads with \$60.2 million, Malta is in second place with \$58.3 million, and the United Kingdom is in third with \$55 million. Also, investments come almost equally from Turkey, the Czech Republic, Japan and the United States. Investment came from about seventy-five countries. By sector, the largest percentage was invested in finance and insurance – \$300.1 million, which is 52.3% of the total volume of foreign direct investment. This is followed by: real estate, communications, transport, art, education and administrative activities. It is also interesting that investments in the country increase gross domestic product, although in Georgia gross domestic product is still low at the current stage, which is aggravated by the violation of macroeconomic parameters called public debt, since it should not exceed 60% of GDP. It is also noteworthy that Georgia is characterized by low tax rates, and the sale of foreign investment in free industrial zones on its territory is not profit, but a heavy burden for the population. In particular, electricity consumption and taxes are growing, since a huge number of consumers are companies distinguished by technological innovations and cryptominers.

Investment at the local government level is a long-term development perspective. The municipality

gets the opportunity to achieve a competitive advantage over a long period of time, increase its own financial income and economy, introduce high-tech services and create jobs. All this in a completely new way represents the image of the municipality. Before investing, an investor at the municipal level takes into account the ratio of two types of factors: institutional and personal: what is the government's influence on the choice of investment location, the country's development potential in various indicators and its international image. Accordingly, before making a decision, he conducts an analysis that includes a large-scale view of the country's stability and macroeconomic sustainability. In addition, the decision is significantly influenced by personal and institutional factors and their ratio. Although investments are made in a particular municipality, economic growth and stability are important to them. In particular: gross domestic product, gross national product, gross domestic product per capita, savings, foreign direct investment, aggregate public debt and, most importantly, indicators and indices developed by international organizations that determine the country's rating. In recent years, the Georgian government has been actively improving communication with investors in the context of the effective use of indices and indicators.

When investing in local governments, an asset can exist, but only part of it can be used. That is why the government should plan and prepare a concept for major infrastructure events. By sector, the largest share of foreign investment in 2023 falls on financial and insurance activities – 30.7%, followed by trade – 16.5%, manufacturing – 16.9%, transport – 8.7%, information and communications – 6.3% and other sectors – 22%. Investments in municipalities in the region were distributed according to needs. In 2024, Georgia received \$891.5 million in foreign direct investment, which was distributed across the largest sectors as follows:

- ✓ Financial Insurance System – \$526.5 million
- ✓ Manufacturing – \$170.2 million
- ✓ Real Estate – \$155.3 million

In recent years, when communicating with investors, positions seem to be improving, but in our realities, the data best speaks of fundamentally negative dynamics. In particular, for the three quarters of 2024, there is an increase in investment, while the fourth quarter turned out to be negative. Such a rapid drop from 202 368 thousand lari to -16 301 thousand lari (almost 186 thousand lari) does not occur with orderly regional management. Investors are often wary of a country with volatile macroeconomic indicators and monitor the current economic environment and policies, which can cause difficulties. This applies in particular to gross domestic product, gross national product, gross domestic product per capita, purchasing power parity, savings rate and is based on data published by the National Bureau of Statistics of Georgia.

Identifying investment needs and attracting investment for municipalities in developing and low-income countries is an important aspect of economic development that should answer the questions:

- What direction of development of the region is a priority;
- Which sector is growing to receive investment in the municipality;
- What specific advantages does the municipality have?

In addition, in response to rising inflation in the world, most countries have tightened monetary policy. This reduced inflation somewhat, but affected the pace of economic recovery, affecting financial markets and global interest rates. The impact of the pandemic and war on the economy and the pace of its subsequent recovery differ depending on the country and sector of the economy and is due, on the one hand, to fluctuations in the world commodity and financial markets, and on the other, to the uncertainty that arose as a result of the Russian-Ukrainian war and other geopolitical problems.

According to the October 2024 World Economic Outlook, the International Monetary Fund, after

growing 3.3% in 2023, estimated global growth in 2024 and 2025 at 3.2%. It is noteworthy that the actual rate of economic growth in 2023 is 0.1 percentage points higher than the forecast made in April of the same year (3.2%). Global inflation is still at a high level, although it tends to decline. In 2022-2023, world inflation was 8.6% and 6.7%, respectively, the International Monetary Fund estimated this figure for 2024 at 5.8%, and for 2025 at 4.3%. The global inflation forecast for October 2024 is 0.1 percentage points lower than the forecast made in April of the same year and amounts to 5.8%, while inflation will decrease to 4.3% by 2025 (in contrast to 4.5% expected in April). It is worth noting that expectations for the medium term were revised downward, and inflation in 2026-2028 is expected to be 0.12 percentage points lower compared to the April forecast of the current year, which was also facilitated by the downward trend in food prices and petroleum products. In addition, future economic growth will continue to require avoiding further economic fragmentation, maintaining global liquidity, managing debt problems, and overcoming climate change.

The economic growth of the region is facilitated not only by attracting investments, but also by the active involvement of citizens in the process of municipal administration, which is a new main challenge. In particular, what contribution each resident makes to the development of his settlement, to what extent he participates in solving important issues for the municipality and whether he shares responsibility with the authorities. Accordingly, it is important for citizens to know about the filling of the budget with taxes and the spending of income. Knowledge of this issue increases the motivation of citizens to actively participate in the budget process. In 2020, against the backdrop of geopolitical risks developing in the region, as well as a worsening fiscal situation and a reduction in income, private investment received a significant blow, which continued in 2021 and averaged 13.1% of GDP. Against the backdrop of geopolitical events in 2022, private investment amounted to 15.9%, and in 2023 increased to 16.9%. The growth trend will continue in 2024 and is expected to improve to 18.1%. It is also important that reducing investment, on the one hand, reduces the current account deficit, which is a positive factor in external vulnerability. However, on the other hand, this reduces the growth potential, which impedes the maintenance of macroeconomic stability. Accordingly, in the medium term, supporting investment through government capital spending will be important to sustain economic growth. It is expected that in 2025 the current account deficit will continue to decline and by 2028 will decrease to 3.7% of GDP. Accordingly, if the current situation worsens, we may receive high external debt and an increase in interest expenses, which will put additional pressure on the fiscal balance. Since not only taxes will increase, but also the process of economic recovery will slow down. In particular, it is important to analyze global geopolitical risks. The recent growth of inflation and interest rates in the world will significantly slow down the economic recovery.

Conclusion

Thus, investments are considered the most effective means of business development in the implementation of strategic goals and objectives for the development of the region. The investment structure should increase the volume of investments directed to the revival and development of production. Territorial investment measures should meet different and diverse needs. The investment environment played an important role in eliminating the difficulties encountered in the Georgian economy and accelerating structural optimization. In particular, in connection with the growth of investments in the region, four free industrial zones were created, which will contribute to increasing the country's competitiveness and economic growth.

References

---

1. Law of Georgia on the Promotion and Guarantees of Investment Activity
2. National Statistics Office of Georgia (Geostat), geostat.ge, 2023
3. tvitmmartveloba.ge ›
4. www.georgia.un.org
5. [tp://siteresources.worldbank.org/INTLED/Resources/3396501144099718914/AltOverview.pdf](http://siteresources.worldbank.org/INTLED/Resources/3396501144099718914/AltOverview.pdf)
6. www.gov.ge
7. www.undp.org
8. www.mof.ge
9. www.bm.ge
10. info@idfi.ge
11. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33304?publication=15>
12. <http://ssa.mof.gov.ge/>
13. <https://bm.ge/news/aspindza>

მარინა ლუარსაბიშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის
ავილირებული ასოცირებული პროფესორი

სამრეწველო და სავაჭრო კომპანიების შედარებითი დახასიათება

ანოტაცია

საწარმოო და არასაწარმოო დანახარჯები მკვეთრად უნდა იყოს ერთმანეთისაგან გამიჯნული. საწარმოო და სავაჭრო დანახარჯების დაჯგუფება შესაძლებლობას იძლევა განისაზღვროს მთლიანი საწარმოო დანახარჯი. ეს იმისთვისაა საჭირო, რომ, როდესაც მზა პროდუქცია საწყობს გადაეცემა, როგორც მზა პროდუქცია, გადაეცემა ისეთი ღირებულებით ხდება, რომელიც ასახავს მის საწარმოებლად გაწეულ მთლიან საწარმოო დანახარჯს.

სავაჭრო ადმინისტრაციული, რეალიზაციის, კომერციული და ფინანსური დანახარჯები არ არის დაკავშირებული საწარმოო პროცესთან (არ არის ლოკალიზებული საწარმოო შენობაში), ამდენად, ისინი არ მიეკუთვნება საწარმოო დანახარჯების კატეგორიას.

საკვანძო სიტყვები: სამრეწველო კომპანია, საწარმოო დანახარჯი, არასაწარმოო დანახარჯი, საოპერაციო ხარჯი, საერთო მოგება.

სამრეწველო და სავაჭრო კომპანიების შედარებითი დახასიათება

სამრეწველო და სავაჭრო კომპანიები ბევრი რამით წააგავს ერთმანეთს: ორივე მათგანისათვის შემოსავლის ძირითად წყაროს რეალიზაციის მოცულობა (გაყიდვები) წარმოადგენს; ორივე მათგანის მოგება-ზარალის უწყისებში ფიგურირებს რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებისა და საოპერაციო ხარჯების პუნქტები და მრავალი სხვა. მაგრამ არსებობს განსხვავებებიც. მათ შორის არსებითია ის, რომ სავაჭრო საწარმო ყიდულობს და ყიდის დასრულებულ, გასაყიდად ვარგის პროდუქციას, ხოლო სამრეწველო საწარმო თვითონ ახდენს ამ უკანასკნელის დამზადებას. აღნიშნულის გამო, სავაჭრო საწარმოს რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება (რპთ) განისაზღვრება პროდუქციის შესყიდვასა და ტრანსპორტირებაზე გაწეული დანახარჯებით, მაშინ, როდესაც სამრეწველო საწარმოსათვის იგი საწარმოო დანახარჯებითაა განსაზღვრული. ეს განსხვავება ასახავს პოულობს მათი მოგება-ზარალის უწყისების რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულების განაკვეთში:

მაღაზია A
მოგება-ზარალის უწყისი
2022 წ. 31 დეკემბერს დასრულებული წლისათვის

რეალიზაციის მოცულობა ----- 95000
რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება:
გასაყიდი საქონლის საწყისი მარაგები ----- 5500
წმინდა შესყიდვები ----- 4800
სარეალიზაციო პროდუქციის თვითღირებულება 10300

მინუს: გასაყიდი საქონლის საბოლოო მარაგები --- 3780
რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება ----- 6520
საერთო მოგება რეალიზაციიდან 88480

საწარმოო ფირმა B

მოგება-ზარალის უწყისი

2022 წ. 31 დეკემბერს დასრულებული წლისათვის

რეალიზაციის მოცულობა 89000
რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება:
მზა (გასაყიდი) პროდუქციის საწყისი მარაგები 55000
წარმოებული (მზა) პროდუქციის თვითღირებულება ...30000
სარეალიზაციო პროდუქციის თვითღირებულება 85000
მინუს: მზა პროდუქციის საბოლოო მარაგები 35000
რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება 50000
საერთო მოგება რეალიზაციიდან 39000

მოგება-ზარალის უწყისთა მოყვანილი ამონარიდიდან ვხედავთ, რომ სავაჭრო საწარმოს მოგება-ზარალის უწყისში წარმოდგენილი წმინდა შესყიდვების ნაცვლად სამრეწველო საწარმოს მოგება-ზარალის უწყისში გვაქვს წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულების პუნქტი. მისი სიდიდე გვიჩვენებს მზა პროდუქციის საწარმოებლად გაწეული ყველა საწარმოს დანახარჯების ჯამს.

სამრეწველო საწარმო ყიდულობს ნედლეულს და გარდაქმნის მას მზა პროდუქციად. მაგალითად, თვითმფრინავმშენებელი კომპანიისათვის ნედლეულს წარმოადგენს ალუმინის, რკინის, პლასტმასის და სხვა მასალების დეტალები, რეაქტიული ძრავა, ელექტრო და სხვა მოწყობილობები და ა. შ. აღნიშნულ ნედლეულს კომპანია გარდაქმნის მზა პროდუქტად – რეაქტიულ თვითმფრინავებად. ნედლეული და მზა პროდუქცია პირობითი ცნებებია და განისაზღვრება კონკრეტულ საწარმოსთან მიმართებაში. მაგალითად, ძრავა, რომელიც თვითმფრინავმშენებელი კომპანიისათვის ნედლეულია, ძრავების მშენებლისათვის მზა პროდუქტად გვევლინება. წარმოებული მზა პროდუქციის თვითღირებულება განისაზღვრება მის საწარმოებლად გაწეული საწარმოო დანახარჯების ჯამით.

საწარმოო ისეთი დანახარჯებია, რომლებიც გაიწევა ნედლეულის მზა პროდუქციად და ნაწილობრივ მზა პროდუქციად (დაუმთავრებელი წარმოება) გარდაქმნის პროცესში.

საწარმოო დანახარჯები სამი ძირითადი ელემენტისაგან შედგება: მოხმარებული ნედლეული; პირდაპირი შრომა; პირდაპირი გასავლები, ცვლადი საწარმოო ზედნადები ხარჯები, მუდმივი საწარმოო ზედნადები დანახარჯები.

მოხმარებული (გამოყენებული) ნედლეული – საწარმოო დანახარჯების ეს ელემენტი მზა პროდუქციის წარმოებისათვის მოხმარებული მასალების, ნაკეთობებისა და სხვა ელემენტების ღირებულებას (თვითღირებულებას) წარმოადგენს. ნედლეული საწარმოო დანახარჯების კატეგორიაში მისი მოხმარების შემდეგ გადადის. საწყობში დარჩენილი ჯერ კიდევ მოხმარებული ნედლეული მიმდინარე აქტივი – ნედლეულის მარაგებს წარმოადგენს. მოხმარებული ნედლეულის თვითღირებულების გამოთვლა განისაზღვრება შემდეგნაირად:

მოხმარებული ნედლეული:

ნედლეულის საწყისი მარაგები	2590
შესყიდული ნედლეული	15990
ნედლეულის შემოზიდვის დანახარჯები	1500
მოსახმარი ნედლეულის თვითღირებულება	20080
მინუს: ნედლეულის საბოლოო მარაგები	2100
მოხმარებული ნედლეულის თვითღირებულება	17980

მოხმარებული ნედლეულის გამოთვლის მოყვანილი წესი გამოიყენება მარაგების პერიოდული აღრიცხვის სისტემის შემთხვევაში და იგი რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულების გამოსათვლელი ფორმულის ანალოგიურია. მარაგების უწყვეტი აღრიცხვის სისტემის გამოყენებისას რაიმე პერიოდში მოხმარებული ნედლეულის სიდიდე ანგარიშ ნედლეულზე ამ პერიოდში შესრულებული კრედიტული გატარებების ჯამის (კრედიტის ბრუნვის) ტოლია.

პირდაპირი შრომა (შრომითი დანახარჯები) – საწარმოო დანახარჯების მეორე ძირითადი ელემენტი უშუალოდ პროდუქციის წარმოებაზე დასაქმებული ქარხნის მომუშავეთა ხელფასების ჯამს წარმოადგენს. მომუშავეთა ამ კატეგორიას მიეკუთვნება ზეინკლები, ხარატები, ამწყობები, მღებავები და ქარხნის სხვა მომუშავეები, რომლებიც ხელით ან იარაღების (საშუალებების) გამოყენებით ნედლეულს მზა პროდუქციად გარდაქმნიან.

საწარმოო ზედნადები დანახარჯები – საწარმოო დანახარჯების ამ კატეგორიაში გაერთიანებულია მოხმარებული ნედლეულისა და პირდაპირი შრომისაგან განსხვავებული ყველა საწარმოო დანახარჯი.

საწარმოო ზედნადების დანახარჯებია:

არაპირდაპირი შრომა – სამქროსა და ცვლის უფროსების; ქარხნის დამლაგებლის; ქარხნის მედპერსონალის; ქარხნის უსაფრთხოების ინჟინრების და სხვ.

საწარმოო შენობის დანახარჯები – საწარმოო შენობის ცვეთა; საწარმოო შენობის დაზღვევა; საწარმოო შენობისა და მიწის უძრავ ქონებაზე გადასახადი; შენობის შენახვა და რემონტი; საწარმოო შენობის ელ-მომარაგება, განათება, წყალმომარაგება და სხვა კომუნალური დანახარჯები.

საწარმოო მანქანა-დანადგარებისა და მოწყობილობების დანახარჯებია – საწარმოო მანქანა-დანადგარებისა და მოწყობილობების ცვეთა; საწარმოო მანქანა-დანადგარებისა და მოწყობილობების დაზღვევისა და უძრავ ქონებაზე გადასახადი; საწარმოო მანქანა-დანადგარებისა და მოწყობილობების შენახვა და რემონტი; მოხმარებული სათადარიგო ნაწილები, საცხებ-საპოხი და სხვა მასალები და ა.შ.

ნორმატიული აქტების მოთხოვნათა დაკმაყოფილებისთვის გაწეული დანახარჯებია – შრომის უსაფრთხოება; ფეკალური წყლებისა და გამონაბოლქვი აირების გაწმენდა და სხვ.

პირდაპირი გასავლები – გასავლები, რომლებიც უშუალოდ მონაწილეობს პროდუქტის შექმნაში, მაგალითად მაისურების წარმოებაში, მხოლოდ მაისურების შესაკერად გამოყენებული საკერავი მანქანების ცვეთა.

ცვლადი საწარმოო ზედნადები ხარჯი – ზედნადები ხარჯი, რომელიც იცვლება წარმოებული პროდუქციის რაოდენობის პირდაპირპროპორციულად, მაგალითად, მანქანა-დანადგარებისათვის გამოყენებული საწვავი.

მუდმივი საწარმოო ზედნადები ხარჯები – ზედნადები ხარჯი, რომელიც არ იცვლება წარმოებული პროდუქციის რაოდენობის ცვლილების მიუხედავად, მაგალითად, ქარხნის საიჯარო ქირა.

სავაჭრო ადმინისტრაციული, რეალიზაციის, კომერციული და ფინანსური დანახარჯები არ არიან დაკავშირებული საწარმოო პროცესთან (არ არიან ლოკალიზებული საწარმოო შენობაში), ამდენად, ისინი არ მიეკუთვნებიან საწარმოო დანახარჯების კატეგორიას და არასაწარმოო დანახარჯებად არის მიჩნეული. არასაწარმოო დანახარჯები:

- ✓ ადმინისტრაციული დანახარჯები – დანახარჯები, რომლებიც საჭიროა ორგანიზაციის საერთო ადმინისტრაციული დანიშნულების ქვედანაყოფების, მაგალითად, ბუღალტერიის, ასამოქმედებლად.
- ✓ რეალიზაციის დანახარჯები – დანახარჯები, რომლებიც დაკავშირებულია მომხმარებლებისაგან (კლიენტებისგან) ორგანიზაციის პროდუქციის შეძენაზე და შეკვეთების მიღებასთან (გაყიდვების განყოფილების დანახარჯები) და მარკეტინგის დანახარჯები.
- ✓ კომერციული დანახარჯები – დანახარჯები, რომლებიც მონაწილეობს ორგანიზაციის მზა პროდუქციის დისტრიბუციაში, როგორიცაა, მაგალითად საწყობების შენახვის დანახარჯები, ან პროდუქციის მიწოდების დანახარჯები.
- ✓ ფინანსური დანახარჯები – დანახარჯები, რომლებიც გაიწევა ორგანიზაციის დასაფინანსებლად, მაგალითად, სესხის პროცენტი.

საწარმოო და არასაწარმოო დანახარჯები მკვეთრად უნდა იყოს ერთმანეთისაგან გამიჯნული. საწარმოო და სავაჭრო დანახარჯების დაჯგუფება შესაძლებლობას იძლევა განისაზღვროს მთლიანი საწარმოო დანახარჯი. მთლიანი საწარმოო დანახარჯი არის ზღვრულ საწარმოო დანახარჯს (მთლიანი პირდაპირი დანახარჯები) დამატებული ნებისმიერი მუდმივი საწარმოო ზედნადები ხარჯი. მნიშვნელოვანია, ნათლად განისაზღვროს ამა თუ იმ პროდუქტის მთლიანი საწარმოო დანახარჯი და ეს იმისთვისაა საჭირო, რომ როდესაც მზა პროდუქტია საწყობს გადაეცემა როგორც მზა პროდუქტია, გადაეცემა ისეთი ღირებულებით ხდება, რომელიც ასახავს მის საწარმოებლად გაწეულ მთლიან საწარმოო დანახარჯს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნიკვაშვილი ზ., „მენეჯერული აღრიცხვა“, თავისუფალი უნივერსიტეტი, თბილისი, 2006
2. მ. ლუარსაბიშვილი, მ. გელაშვილი – „მმართველობითი აღრიცხვა (მოკლე კურსი) – თბილისი, 2025
3. ACCA საქართველოს პროფესიონალ ბუღალტერთა და აუდიტთა ფედერაცია (ბაფი) წიგნი F2 „მმართველობითი აღრიცხვა“ – თბილისი, 2011
4. Horngren T., Datar M., Foster G., „Cost Accounting a Managerial Amphasis,“ 2012
5. <http://pbi.ge/>

Marina Luarsabishvili

Academic Doctor of Economy; Affiliated Professor

New Higher Education Institute – NEWUNI

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF INDUSTRIAL AND TRADING COMPANIES

Abstract

Production and non-production costs must be clearly distinguished from one another. The classification of production and commercial costs makes it possible to determine total production cost. This is necessary so that, when finished goods are transferred to the warehouse as completed products, the transfer is carried out at a value that reflects the total production costs incurred in their manufacture.

Administrative, selling, commercial, and financial costs are not related to the production process (they are not localized within the production facilities); therefore, they do not belong to the category of production costs.

Keywords: industrial company, production cost, non-production cost, operating expense, gross profit.

Industrial and retail companies are similar in many ways: for both, sales volume is the primary source of income; both include items such as cost of goods sold and operating expenses, among many others, in their income statements. However, there are also differences. The most important one is that a retail company purchases and sells finished, marketable goods, while an industrial company produces them internally. Consequently, the cost of goods sold (COGS) for a retail company is determined by the costs of purchasing and transporting products, while for an industrial company, it is determined by production costs. This difference is reflected in the COGS indicator in their income statements:

Store A

Income Statement

For the year ended 31 December 2022

Sales Volume -----	95,000
Cost of Goods Sold	
Opening Goods for Sale -----	5,500
Net Purchases -----	4,800
Cost of Goods Sold	10,300
Less: Ending Goods for Sale ---	3,780
Cost of Goods Sold ----	6,520
Total Sales Profit	88,480

Manufacturing Firm B

Income Statement

For the year ended December 31, 2022

Sales volume -----	89000
Cost of goods sold	
Beginning inventory of finished goods -----	55000
Cost of goods manufactured ----	30000

Cost of goods sold ----- 85000
Less: Ending inventory of finished goods ----- 35000
Cost of goods sold ----- 50000
Total profit from sales 39000

The above excerpt from the income statement shows that instead of net purchases, as presented in the income statement of a retail company, the income statement of an industrial company includes the line item “cost of goods manufactured.” This line item represents the sum of all expenses incurred by the company in producing finished goods.

An industrial company purchases raw materials and processes them into finished goods. For example, for an aircraft manufacturer, raw materials include parts made of aluminum, iron, plastic, and other materials, jet engines, electrical and other devices, etc. The company processes these raw materials into finished goods—jet aircraft. Raw materials and finished goods are arbitrary concepts defined for a specific company. For example, an engine, which is a raw material for an aircraft manufacturer, is considered a finished product for an engine manufacturer. The cost of a finished product is determined by the sum of the production costs incurred in its production.

Production costs consist of three main elements: raw materials consumed; direct labor; and manufacturing overhead.

Consumed (used) raw materials—this element of production costs represents the cost of materials, products, and other elements consumed in the production of finished goods. Raw materials are classified as production costs after they are consumed. Raw materials remaining in the warehouse and not yet consumed are considered a current asset—raw materials inventory. The cost of consumed raw materials is calculated as follows:

Raw materials consumed:
Beginning raw material inventories ----- 2590
Purchased raw materials ----- 15990
Raw material procurement costs ----- 1500
Raw material cost consumed ----- 20080
Less: Ending raw material inventories ----- 2100
Raw material cost consumed – 17980

The above method for calculating raw material consumption is used with a periodic inventory system and is similar to the formula for calculating the cost of goods sold. With a perpetual inventory system, the quantity of raw materials consumed for any period is equal to the sum of the credit transactions made with raw materials during that period (credit turnover).

Direct labor costs (labor costs) are the second main element of production costs. They are the wages of factory workers directly involved in the production of products. This category of workers includes mechanics, turners, assemblers, painters, and other factory workers who manually or with tools transform raw materials into finished products.

The wages of factory workers not directly involved in the production of products are reflected in production overhead costs. This category of workers includes shop foremen and shift foremen, managers, shop security guards, safety engineers, etc.

Production overhead costs – this category of production costs includes all production costs except raw materials and direct labor.

Production overhead costs include:

Indirect labor costs – shop foremen and shift foremen; factory cleaners; factory medical personnel; factory safety engineers, etc.

Production building costs: depreciation of the production building; insurance of the production building; property taxes on the production building and land; maintenance and repair of the building; electricity, lighting, water supply, and other utility costs of the production building.

Production equipment and machinery costs include: depreciation of the production equipment and machinery; insurance of the production equipment and machinery and property taxes; maintenance and repair of the production equipment and machinery; Consumable spare parts, lubricants, and other materials, etc.

Costs incurred to comply with regulatory requirements include: occupational safety, wastewater and exhaust gas treatment, etc.

Total production cost is the marginal cost of production (total direct costs) plus any fixed production overhead. It is important to clearly define the total cost of production for a specific product, and this is necessary so that when finished goods are transferred to the warehouse as finished goods, they are transferred at a cost that reflects the total production costs incurred in their manufacture.

Selling, administrative, distribution, commercial, and financial expenses are not related to the production process (they are not localized in the production building) and therefore are not classified as production expenses.

References:

1. Nikvashvili Z., “Managerial Accounting”, Free University, Tbilisi, 2006
2. M. Luarsabishvili, M. Gelashvili – “Management Accounting (Short Course)” – Tbilisi, 2025
3. ACCA Georgian Federation of Professional Accountants and Auditors (BPA) Book F2 “Management Accounting” – Tbilisi, 2011
4. Horngren T., Datar M., Foster G., „Cost Accounting a Managerial Amphasis,” 2012
5. <http://pbi.ge/>

მურად ფახურიძე

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,
საქართველოს სპორტის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

ინფორმაციული ტექნოლოგიები და პერსონალის მართვა სასპორტო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში

ანოტაცია

ორგანიზაციული მენეჯმენტის განვითარებაში ინფორმაციული ტექნოლოგიების როლი დიდია და მდგომარეობს ახალი ცოდნის მიღების, გადამუშავების, გავრცელებისა და გამოყენების პროცესების დაჩქარებაში. მენეჯმენტის განვითარების უტაპზე მოხდა რამდენიმე ინფორმაციული რევოლუცია, რამაც გამოიწვია კარდინალური ცვლილებები ტექნოლოგიის ავტომატიზაციის პროცესში, აღნიშნულმა გარემოებებმა ორგანიზაციებს მისცა სტიმული ინფორმაციის შექმნის, გადამუშავებისა და გადაცემის ავტომატიზებული პროცესების შემუშავებასა და შექმნაში. გაძლიერდა სამეცნიერო ფუნდამენტური კვლევები ტექნოლოგიის როლისა და მნიშვნელობის შესახებ ორგანიზაციული და ადამიანური რესურსის მენეჯმენტის განვითარების პერსპექტივის კუთხით. ინფორმაციული ტექნოლოგიები და მისი მნიშვნელობა ყოველწლიურად ვითარდება და უფრო და უფრო აღწევს ცხოვრების ყველა მნიშვნელოვან ასპექტში. დღევანდელ რეალობაში პერსონალის მართვაში იზოლირებულად საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენება წარმოუდგენელია, რადგან ის საგანმანათლებლო ორგანიზაციას აძლევს პროცესების ავტომატიზაციის გამოყენების შესაძლებლობას. თანამედროვე მენეჯმენტში სასპორტო საგანმანათლებლო ორგანიზაციების უმეტესობა პერსონალის მენეჯმენტის პროცესის ავტომატიზაციას ახორციელებს საინფორმაციო საშუალებებისა და სისტემების გამოყენებით. აღნიშნულ ნაშრომში განიხილულია საინფორმაციო ტექნოლოგიების მნიშვნელობა პერსონალის მართვაში, რაც საგანმანათლებლო ორგანიზაციას აძლევს საშუალებას იყოს ყოველთვის ერთი ნაბიჯით წინ და უსწრებდეს მის კონკურენტებს, რომლებსაც ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარების მიმართულებით პერსონალის მართვაში ნერგავდნენ აქტივობებს. დღევანდელ რეალობაში საინფორმაციო ტექნოლოგიების მნიშვნელობა დიდია და მდგომარეობს იმაში, რომ იგი ახდენს მენეჯმენტის ოპტიმიზაციას ორგანიზაციაში, რაც, თავის მხრივ, ზრდის მიზნის მიღწევის შესაძლებლობას, ასევე აქვს იმის უპირატესობა, რომ ამცირებს ფინანსურ ხარჯებს და ზრდის ხარისხს, ამ ყოველივეს შედეგად ვიღებთ: კადრების დენადობის შემცირებას, შრომის პროდუქტიულობის ზრდას, ეფექტურობას და ორგანიზაციის დასახული მიზნის შესრულებას. თანამედროვე ტექნოლოგიური სისტემები, კომპანიას ეხმარება ხელფასების გამოთვლაში, დაქვითვების, დარიცხვებისა და შესაბამისი არითმეტიკული შეცდომების შემცირებაში. თანამედროვე ტექნოლოგიებს საკმაოდ დიდი დიაპაზონი საშუალება აქვს, მას შეუძლია განჭვრიტოს პრობლემის გადაჭრის ყველა შესაძლო ალტერნატივა.

საკვანძო სიტყვები: ადამიანური რესურსი, მართვა, საინფორმაციო ტექნოლოგიები, ინტერნეტი, ტექნოლოგია.

ინფორმაციული ტექნოლოგიები და პერსონალის მართვა სასპორტო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში

შესავალი

ნებისმიერი ტიპის ორგანიზაციაში, თანამედროვე გამოწვევების პირობებში მნიშვნელოვანია ტექნოლოგიების დანერგვა/გამოყენება ადამიანური რესურსის მართვაში. ადამიანური რესურსის მართვის მენეჯერები ტექნოლოგიებს იყენებენ სამუშაოს გასამარტივებლად, ეს ტენდენცია, უპირველესად, დაკავშირებულია შესასრულებელი ამოცანებისა და ინფორმაციის მუდმივად მზარდ მოცულობასთან, აქედან გამომდინარე, ციფრულ ეკონომიკაზე¹ გადართვა და მისი გამოყენება გაამარტივებს მართვის პროცესს და წახალისებს ორგანიზაციებს, ეძიონ ინოვაციური გზები და საშუალებები ტექნოლოგიური სტრატეგიების მეშვეობით.

მსოფლიოს მასშტაბით სასპორტო საგანმანათლებლო ორგანიზაციების უმეტესობა გადართო HRM² სფეროში პროცედურებისა და პროცესების ავტომატიზაციაზე. ტექნოლოგიების ჩართვით და მისი დახმარებით, ორგანიზაციისთვის უფრო ეფექტური გახდა კადრების რეკრუტირების პროცესი, იხვეწება პერსონალის გადამზადება/მომზადების ეტაპი და სწრაფად და ხარისხიანად ხდება ინფორმაციის გაცვლის პროცესი. უკანასკნელ წლებში ორგანიზაციებში საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარება დიდწილად დაკავშირებულია ეკონომიკური განვითარების საერთაშორისო გლობალურ ტენდენციებთან, რის შედეგადაც, საინფორმაციო ტექნოლოგიებმა³ უმნიშვნელოვანესი ზეგავლენა მოახდინა ისეთ სფეროებზე, როგორიცაა კადრების მართვა. ნებისმიერი ორგანიზაციის საქმიანობა ფასდება შედეგიანობისა და მოგების ზრდით, რაც, პირდაპირ დაკავშირებულია თანამშრომელთა მუშაობის ხარისხზე და შედეგზე. კვალიფიციური პერსონალი ნებისმიერი ორგანიზაციის მთავარი რესურსია, რომელსაც სისრულეში მოჰყავს ის გეგმა, რომელმაც უნდა მიაღწიოს დასახულ მიზნებს. კომპეტენტური ადამიანური რესურსის მენეჯერები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ კადრების ეფექტურ მართვაში, რაც შემთხვევებში მათზეა დამოკიდებული თანამშრომლების საქმიანობის ხარისხის ზრდა. ორგანიზაციის წარმატება დამოკიდებულია იმ გარემოებაზე, თუ რამდენად კვალიფიციური და კომპეტენტურია დაქირავებული ადამიანური რესურსი, რამდენად ჯანსაღი ატმოსფეროა გუნდში რაც საბაზია ორგანიზებულობის და მოტივაციის. ამრიგად, სასპორტო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში, როგორც სხვა სტილის ნებისმიერ ორგანიზაციაში, საჭიროა ადამიანური რესურსების სტრუქტურული ერთეულის სწორი და მიზანმიმართული მუშაობა, რომელმაც სწორად უნდა შეარჩიოს ის სპეციალისტები, რომლებიც იქნებიან პროდუქტიულები, მხოლოდ ამის შემდეგ იქნება შესაძლებელი შრომის ეფექტურობის ამაღლება გაციფრულების პირობებში, რომელმაც სწორად უნდა შეარჩიოს ის სპეციალისტები, რომლებიც იქნებიან პროდუქტიულები, მხოლოდ ამის შემდეგ იქნება შესაძლებელი შრომის ეფექტურობის ამაღლება გაციფრულების პირობებში.

ძირითადი ტექსტი

საგანმანათლებლო ორგანიზაციის წარმატების გასაღები, რა თქმა უნდა, არის მის კვალიფიციურ პერსონალში და მის მენეჯმენტში, მაგრამ ამ ყველაფერს თუ აძლიერებს ტექნოლოგიები⁴ ეს პროცესი საგძნობლად აუმჯობესებს ეფექტურობას და შედეგიანობას, რაც იწვევს დაწესებუ-

¹ ანა ანდლუაძე, ციფრული ეკონომიკა, 2017 წ. <https://www.isfed.ge/geo/politikis-dokumentebi/tsifruli-ekonomika-akhali-shesadzlebloba-evrokavshirshi-meti-integratsiistvis>

² HRM ადამიანური რესურსების მენეჯმენტი

³ დარიკო ხვედელიძე, საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენება უწყვეტი განათლებისათვის, <http://www.jes.org.ge/number/10/article/64/>

⁴ გურამ ჩაჩანიძე, განათლების თანამედროვე ტექნოლოგიები და ინფორმატიკის დიდაქტიკა, 2020 წ. გვ. 130

ლების საერთო წარმატებას, მიუხედავად მისი ზომის, ფორმისა თუ ინდუსტრიისა. ორგანიზაციაში დანერგილი თანამედროვე ტექნოლოგიები მენეჯმენტს ეხმარება ჩამოაყალიბოს ამოცანები, შეამციროს პერსონალის ბრუნვა, დაზოგოს ხარჯები, რაც საბოლოო ჯამში იღებს დაწესებულების შედეგიანობის ზრდას და იწვევს თანამშრომლების ეფექტურობას. მოწინავე და გამოცდილი საინფორმაციო ტექნოლოგიების დანერგვა, საშუალებას იძლევა ინფორმაციის დამუშავება/გაცვლისა და მისი ქრონოლოგიური შენახვისა. ინფორმატიზაციის ძირითადი სტრატეგიული ამოცანაა საქმიანობის ეფექტურობის გაზრდით შეინარჩუნოს კომპანიის კონკურენტუნარიანობა, რაც მოიაზრებს ადამიანური რესურსის განვითარებას და შესაბამისი კვალიფიკაციის მუდმივ ზრდას. ბოლო პერიოდში საგრძნობლად განვითარდა ავტომატიზებული საინფორმაციო სისტემები და მათი გამოყენება პერსონალის მართვაში, რაც საშუალებას იძლევა ეფექტურად მოხდეს ორგანიზაციის მიზნების მიღწევა დამატებითი ფინანსური ინვესტიციების საჭიროებების გარეშე. მიღებულმა შედეგებმა როგორც ცხადყო, თანამედროვე მენეჯმენტში სასპორტო საგანმანათლებლო დაწესებულების ეფექტური საქმიანობის წინაპირობა არის ინფორმაციული ტექნოლოგიების დანერგვა და გამოყენება ადამიანური რესურსის მართვაში, არის მრავალი პრაქტიკა, სადაც სპეციალური პროგრამების მეშვეობით, (HR) ადამიანური რესურსების მართვის სტრუქტურული ერთეულის თანამშრომელს შეუძლია მართოს ორგანიზაციის ასობით თანამშრომლის პირდაპირი საქმეები. კომპიუტერული და ინტერნეტ ტექნოლოგიების გამოყენებით შესაძლებელია უმოკლეს დროში გაიცეს სხვადასხვა ინფორმაცია და ანგარიში ორგანიზაციის თანამშრომლების შესახებ. აქედან გამომდინარე, საინფორმაციო სისტემების და ტექნოლოგიების დანერგვისა და გაციფროვნების¹ ძირითად ამოცანად იქცა გააუმჯობესოს ორგანიზაციის ბიზნეს პროცესები ისეთი მიმართულებით, როგორიცაა დროის ადრეცხვა, დოკუმენტების ნაკადების მოძრაობა, კადრების მართვა, ანგარიშსწორება, ხელფასის გადახდა და ა.შ. აღსანიშნავია, ასევე ის გარემოება, რომ არც ერთ პროგრამას არ აქვს შესაძლებლობა სრულიად შეცვალოს პერსონალის მართვის პროცესი, რადგან თანამედროვე ტექნოლოგიები ორიენტირებულია მხოლოდ თანამშრომლების განვითარება ოპტიმიზაციისკენ.

სასპორტო საგანმანათლებლო დაწესებულებების მენეჯმენტი და მასში ადამიანური რესურსის მართვა მოიცავს იურდიულ საცნობარო სისტემებს, რაც HR მენეჯერს აძლევს საშუალებას მოკლე დროში მიიღოს ინფორმაცია გამოცხადებული ცვლილებების შესახებ. ორგანიზაციები განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ კადრების შერჩევის სისწრაფეს, ხარისხს და ეფექტურობის გაუმჯობესებას. არსებობს მოთხოვნილებები, რომელიც განმცხადებელთან უსწრაფესი და უმარტივესი გზით მოახდინოს დაკავშირება. მსგავს პროგრამებს შეუძლიათ აზროვნება, კითხვების დასმა, ლაკონური და მარტივი ტექსტური პასუხების მიღება და გადამუშავება, ასევე არსებობს რეზიუმეს ჩანაცვლება ჩათვის პრაქტიკით. აქტუალური და მიღებული ტენდენციაა პიროვნების „ციფრული ანაბეჭდის“² ანალიზის უნარი. იქედან გამომდინარე, რომ ადამიანის პირადი ცხოვრებისა და საქმიანობის დიდი ნაწილი გამომდინარე, რომ ადამიანის პირადი ცხოვრებისა და საქმიანობის დიდი ნაწილი კავშირშია ინტერნეტთან, არსებობს მრავალი პროგრამა, რომელიც საშუალებას იძლევა ადამიანის პროფილის პოვნის სოციალურ ქსელებში მისი ფოტოს და ინფორმაციის გამოყენებით, ის შეიცავს საჭირო ინფორმაციას ადამიანის შესახებ, რომელიც პროდუქტიული და სასარგებლოა დამსაქმებლისათვის. მთელი ამ მონაცემების დახმარებით და გამოყენებით, ნერვულ ქსელს³ დამოუკიდებლად შეუძლია შექმნას პიროვნების ფსიქოლოგიური პორტრეტი და მიაწოდოს რეკომენდაცია დამქირავებელს, აპლიკანტის დაქირავება-არდაქირავების შესახებ.

¹ ციფრული რევოლუცია ადამიანურ რესურსებში <https://noventiq.ge/about/blog/-Digital-Revolution-in-HR>

² ციფრული ანაბეჭდი <https://noventiq.ge/about/blog/-Digital-Revolution-in-HR>

³ ალექს მაკფარლანდი, ნერვული ქსელი მოდელი, 2021 წ. <https://www.unite.ai/ka/neural-network-model-provides-insight-into-autism-spectrum-disorder/>

საზოგადოების განვითარებასთან ერთად, მეცნიერული მონაცემების ტექნოლოგიურად და-
მუშავების დახმარებით მარტივი ხდება ყველაზე რაციონალური გადაწყვეტილებების მიღება
კი, შექმნილია ასევე ხელოვნური ინტელექტის პროგრამები კომპანიის მენეჯმენტისთვის, არ-
სებობს მონაცემთა შეგროვების მეთოდები და შესაძლებელია ალგორითმის დანერგვა, მაგრამ
ორგანიზაციაში ავტომატური სისტემის გამოყენებამ შესაძლებელია გაართულოს რიგი საკითხე-
ბი, როგორიცაა:

- კომპანიაში მენეჯმენტის ამოცანების და მიზნების არასწორი დაყენება;
- საწარმოო სტრუქტურის შეცვლის ან/და აღდგენის აუცილებლობა;
- ბიზნესტექნოლოგიების ცვლილებები სხვადასხვა სფეროში;
- მენეჯმენტის და ლიდერობის ნაკლებობა.

სასპორტო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში, თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერ-
გვა და გამოყენება აუმჯობესებს გუნდის მთლიან პროდუქტიულობას, შრომატევადი და ერთფე-
როვანი ამოცანების ავტომატიზაციის მეშვეობით. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კადრების მართვის
ძირითადი ასპექტი მგამომდინარეობს თვითრეალიზაციის მოთხოვნილებისა და კომპანიის სა-
ჭიროებების დაკმაყოფილების პროცესში. მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, თანამშრომლებმა მიიღ-
ონ კონკურენტული და სამართლიანი კომპენსაცია, ასევე აქვთ უფლება მოითხოვონ და მიიღონ
პროფესიული ზრდისა შესაძლებლობა. თანამედროვე ტექნოლოგიები არა მხოლოდ აჯანსა-
ღებს და აუმჯობესებს სამუშაო პირობებს, ასევე ხელი ეწყობა თანამშრომლებში გუნდური ურ-
თიერთობების ჩამოყალიბებას და მათი კეთილგანწყობის შენარჩუნებას.

დასკვნა

დღევანდელ რეალობაში აქტიურ რეჯიმში მიმდინარეობს მოწინავე ტექნოლოგიების და-
ნერგვა თანამედროვე მენეჯმენტში, ადამიანური რესურსის მართვაში ტექნოლოგიების დანერ-
გვა ძირითადად განპირობებულია რამდენიმე მიზეზით: პერსონალის რაოდენობა, რომლებზეც
ინფორმაციის მოგროვება და მათი დოკუმენტაციის შენახვა აუცილებელია, რომელი ტვირთიც
სრულად HR¹ მენეჯმენტზე გადის. ხელფასის და სხვა ფინანსური ქმედებების გაანგარიშება, რო-
მელიც ასევე დიდ ძალისხმევას მოითხოვს, რადგან არის საგანმანათლებლო ორგანიზაციები,
სადაც ჰონორარი შეიძლება გაიცემოდეს ისეთი ნიუანსებით, როგორიცაა ზეგანაკვეთური დრო,
მეორეც, გეგმის შესრულება/შეუსრულებლობა, დანამატების და ბონუსის არსებობა და ა.შ. საინ-
ფორმაციო ტექნოლოგიები ასევე იძლევა საშუალებას მარტივად შესრულდეს ისეთი სამუშაოე-
ბი, როგორიცაა: სახელფასო ფონდის მართვა² და გაანგარიშება, რა დროსაც შესაბამისი სტრუქ-
ტურული ერთეულის სპეციალისტს მხოლოდ დასჭირდება ძირითადი ინფორმაციის შეყვანა,
რაც საბოლოო ჯამში იწვევს დაწესებულების ხარჯების შემცირებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://tsu.ge/assets/media/files/7/biblioteka/%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%91%E1%>
2. ციფრული რევოლუცია ადამიანურ რესურსებში <https://noventiq.ge/about/blog/-Digital-Revolution-in-HR>
3. <https://conferenceconomics.tsu.ge/?mcat=0&cat=arq&leng=ge&adgi=503&title=%E1%83%>
4. განათლების თანამედროვე ტექნოლოგიები და ინფორმატიკის დიდაქტიკა, 2020 წ. გურამ ჩაჩა-
ნიძე, გვ. 130
5. <https://natiadoxadze.livejournal.com/933.html>
6. საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენება უწყვეტი განათლებისათვის
<http://www.jes.org.ge/number/10/article/64/>

¹ HR – ადამიანური რესურსი

² მ.ცარციძე, ნ.ლაგაბიძე, შრომის ეკონომიკა, 2016 წ. https://old.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/shrom%20ekon.pdf

7. ანა ანდლულაძე, ციფრული ეკონომიკა, 2017 წ.
<https://www.isfed.ge/geo/politikis-dokumentebi/tsifruli-ekonomika-akhali-shesadzlebloba-evrokavshirshi-meti-integratsiistvis>
8. ალექს მაკფარლანდი, ნერვული ქსელის მოდელი, 2021 წ. <https://www.unite.ai/ka/neural-network-model-provides-insight-into-autism-spectrum-disorder/>
9. მ.ცარციძე, ნ.ლაგაბიძე, შრომის ეკონომიკა, 2016 წ. https://old.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/shrom%20ekon.pdf

Murad Pakhuridze

*PHD of Business Administration, Associate Professor
Georgian State University of Sport*

INFORMATION TECHNOLOGY AND PERSONNEL MANAGEMENT IN SPORTS EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract

The role of information technology in the development of organizational management is great and consists in accelerating the processes of receiving, processing, distributing and using new knowledge. At the stage of development of management, several information revolutions took place, which led to cardinal changes in the process of automation of technology, these circumstances gave organizations an incentive to develop and create automated processes of information creation, processing and transfer. Scientific fundamental studies on the role and importance of technology in the perspective of the development of organizational and human resource management have been strengthened. Information technology and its importance are developing every year and reaching more and more into all important aspects of life. In today's reality, the use of information technology in isolation in personnel management is unimaginable, because it gives an educational organization the opportunity to use process automation. In modern management, most sports educational organizations automate the personnel management process using information tools and systems. This paper discusses the importance of information technology in personnel management, which allows the educational organization to always be one step ahead and ahead of its competitors, who introduced activities in personnel management in the direction of information technology development. In today's reality, the importance of information technology is great and lies in the fact that it optimizes management in the organization, which in turn increases the possibility of achieving the goal, and also has the advantage of reducing financial costs and increasing the quality of growth, as a result of all this we get: a reduction in personnel turnover, an increase in labor productivity, efficiency and fulfillment of the set goal of the organization. Modern technological systems help the company to calculate salaries, reduce deductions, accruals and corresponding arithmetical errors. Modern technologies have quite a wide range of means, it can foresee all possible alternatives for solving the problem.

Keywords: human resource, management, information technology, Internet, technology.

Introduction

In any type of organization, in the conditions of modern challenges, it is important to introduce/use technologies in human resource management. Human resource managers use technology to simplify their work, this trend is primarily related to the ever-increasing amount of information and tasks to be performed, therefore switching to the digital economy¹ and its use will simplify the management process and encourage organizations to look for innovative ways and means through technological strategies. Most of the sports educational organizations across Mosfllo have switched to automation of procedures and processes in the field of human resource management. With the inclusion of technology and its help,

¹ Ana Andghuladze, Digital Economy, 2017. <https://www.isfed.ge/geo/politikis-dokumentebi/tsifruli-ekonomika-akhali-sheasadzle-bloba-evrokavshirshi-meti-integratsiistvis>

the process of staff recruitment has become more efficient for the organization, the training/training stage of personnel is improved, and the process of information exchange is fast and qualitative. In recent years, the development of information technology in organizations is largely related to the international global trends of economic development, as a result, information technology has had a significant impact on such areas as personnel management. The activity of any organization is evaluated by the increase in efficiency and profit, which is directly related to the quality and result of the employees' work. Qualified personnel is the main resource of any organization that implements the plan that should achieve the set goals. Competent (HR) human resource managers play an important role in the effective management of personnel, in some cases, the increase in the quality of employees' activities depends on them. The success of the organization depends on how qualified and competent the hired human resource is, how healthy the atmosphere is in the team, which is an excuse for organization and motivation. Thus, in sports educational institutions, as in any other style of organization, the correct and purposeful work of the structural unit of human resources is needed, which must correctly select those specialists who will be productive, only then it will be possible to increase labor efficiency in the conditions of digitization.

Analysis

The key to the success of an educational organization is of course in its qualified staff and its management, but if all this is enhanced by technology,¹ this process significantly improves efficiency and effectiveness, which leads to the overall success of the institution, regardless of its size, shape or industry. Modern technologies introduced in the organization help management to formulate tasks, reduce staff turnover, to save costs, which ultimately leads to an increase in the efficiency of the institution and increases the efficiency of employees. Implementation of advanced and experienced information technology allows information processing/exchange and its chronological storage. The main strategic task of informatization is to maintain the company's competitiveness by increasing the efficiency of activities, which includes the development of human resources and the constant growth of relevant qualifications. Recently, automated information systems and their use in personnel management have developed significantly, which allows to effectively achieve the organization's goals without the need for additional financial investments. As the obtained results made clear, the prerequisite for the effective activity of a sports educational institution in modern management is the introduction and use of information technology in human resource management, there are many practices where, through special programs, an employee of the structural unit of human resource management (HR) can manage the personal affairs of hundreds of employees of the organization. With the use of computer and Internet technologies, various information and reports about the organization's employees can be issued in the shortest possible time. Therefore, the main task of introducing and digitizing² information systems and technologies has become to improve the organization's business processes in such areas as timekeeping, movement of document flows, personnel management, billing, salary payment, etc. It should also be noted that no program has the ability to completely change the personnel management process, because modern technologies are focused only on optimizing employee development.

The management of sports educational institutions and the management of human resources in it include legal reference systems, which allow the HR manager to receive information about the announced changes in a short time. Organizations pay special attention to the speed, quality and efficiency improvement of personnel selection. There are requirements to contact the applicant in the fastest and easiest way.

¹ Guram Chachanidze, Modern technologies of education and didactics of informatics, 2020. p. 130

² Digital Revolution in HR <https://noventiq.ge/about/blog/-Digital-Revolution-in-HR>

Similar programs can think, ask questions, receive and process concise and simple text answers, and there are resume replacements with chat practice. An actual and accepted trend is the ability to analyze the “digital fingerprint”¹ of a person. Due to the fact that a large part of a person’s personal life and activity is connected to the Internet, there are many programs that allow finding a person’s profile in social networks using his photo and information, it contains the necessary information about a person, which is productive and useful for the employer. With the help and use of all this data, the neural network² can independently create a psychological portrait of the person and provide a recommendation to the employer on whether or not to hire the applicant.

With the development of society, with the help of technological processing of scientific data, it becomes easy to make even the most rational decisions, artificial intelligence programs are also created for company management, there are data collection methods and it is possible to implement an algorithm, but the use of an automatic system in an organization can complicate a number of issues, such as:

- Incorrect setting of management tasks and goals in the company.
- The need to change and/or restore the production structure.
- Changes in business technologies in various fields.
- Lack of management and leadership.

In sports educational institutions, the introduction and use of modern technologies improves the overall productivity of the team through the automation of laborious and monotonous tasks. We can say that the main aspect of personnel management stems from the process of meeting the need for self-realization and the needs of the company. It is also important that employees receive competitive and fair compensation, as well as the right to request and receive opportunities for professional growth. Modern technologies not only improve and improve working conditions, but also contribute to the formation of team relations among employees and maintaining their goodwill.

Conclusion

In today’s reality, advanced technologies are actively being implemented in modern management, the introduction of technologies in human resource management is mainly due to several reasons: the number of personnel, on which it is necessary to collect information and keep their documentation, which burden is fully transferred to HR management. Calculation of salary and other financial actions, which also requires a lot of effort, because there are educational organizations where the honorarium can be given with such nuances as overtime, secondly, the fulfillment/non-fulfillment of the plan, the presence of supplements and bonuses, etc. Information technology also allows to easily perform such tasks as: payroll management and calculation, during which the specialist of the relevant structural unit will only need to enter basic information, which ultimately leads to a reduction in the costs of the institution.

¹ Digital print <https://noventiq.ge/about/blog/-Digital-Revolution-in-HR>

² Alex McFarland, Neural Network Model, 2021 <https://www.unite.ai/ka/neural-network-model-provides-insight-into-autism-spectrum-disorder/>

References:

1. <https://tsu.ge/assets/media/files/7/biblioteka/%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%91%E1%>
2. Digital revolution in human resources <https://noventiq.ge/about/blog/-Digital-Revolution-in-HR>
3. <https://conferenceconomics.tsu.ge/?mcat=0&cat=arq&leng=ge&adgi=503&title=%E1%83%>
4. Modern technologies of education and didactics of informatics, 2020. Guram Chachanidze, p. 130
5. <https://natiajoxadze.livejournal.com/933.html>
6. Use of information technologies for continuous education
<http://www.jes.org.ge/number/10/article/64/>
7. Ana Andghuladze, Digital Economy, 2017.
<https://www.isfed.ge/geo/politikis-dokumentebi/tsifruli-ekonomika-akhali-shesadzlebloba-evrokavshirshi-meti-integratsiistvis>
8. Alex McFarland, Neural Network Model, 2021. <https://www.unite.ai/ka/neural-network-model-provides-insight-into-autism-spectrum-disorder/>
9. M. Tsartsidze, N. Latsabidze, Labor Economics, 2016. https://old.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/shrom%20ekon.pdf

კუპანიტარული და სოციალური მედიცინა

თეა ლორთქიფანიძე
ფილოლოგიის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნიის
ავილირებული ასოცირებული პროფესორი

სახელმწიფო ენა და ბილინგვური განათლება

ანოტაცია

ნაშრომი ეხება იმას, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს მულტილინგვურ განათლებას, სახელმწიფო ენის დაუფლებას სამოქალაქო ინტეგრაციისთვის და ამავე დროს საკუთარი იდენტობის შენარჩუნებისა და განვითარებისთვის.

მულტილინგვური განათლების პოლიტიკა სახელმწიფო პოლიტიკის ნაწილია, რომელიც გულისხმობს, რომ შეიქმნას საერთო საკომუნიკაციო ენა სახელმწიფოში და ენის ფლობა იყოს გარანტი საზოგადოებაში ეფექტური სამოქალაქო ინტეგრაციისა. ორენოვანი განათლება წარმოადგენს ინსტრუმენტს, რათა ყველას მიეცეს მონაწილეობისა და პროფესიული წარმატების თანაბარი შესაძლებლობა.

საკვანძო სიტყვები: ბილინგვური, სახელმწიფო ენა, განათლება, ინტეგრაცია.

სახელმწიფო ენა და ბილინგვური განათლება

სახელმწიფო ენა, ძირითადი ენაა, რომელსაც იყენებენ სახელმწიფო დაწესებულებებში, საქმის წარმოებაში, სამართალწარმოებაში და სხვა ოფიციალურ სტრუქტურებსა და ურთიერთობებში. სახელმწიფო ენის სტატუსს, როგორც წესი, განსაზღვრავს ქვეყნის კონსტიტუცია.

ენა, რომელიც ინტეგრაციულ ფუნქციას ასრულებს მოცემული სახელმწიფოს ფარგლებში, პოლიტიკურ, სოციალურ და კულტურულ სფეროებში;

სახელმწიფო ენა — ენა, რომელიც ამ სტატუსით არის განსაზღვრული ამა თუ იმ ქვეყნის კონსტიტუციაში, ან კონსტიტუციის არარსებობის შემთხვევაში — სახელმწიფოს კანონებში. ეს არის ენა, რომელსაც სახელმწიფოს მოქალაქეები იყენებენ სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებთან (საკანონმდებლო, სასამართლო, სააღმსრულებლო) ურთიერთობებისას. ერთმანეთისაგან უნდა გაიმიჯნოს სახელმწიფო ენა, რომელიც ასეთად აღიარებულია მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე, ეროვნული უმცირესობების ენებისაგან, რომელთაც აქვთ სახელმწიფო (ოფიციალური) ენის სტატუსი ქვეყნის ამა თუ იმ რეგიონში.

საქართველო მულტიენიკური და მულტიკულტურული ქვეყანაა. განსხვავებული ეთნიკური წარმომავლობა იწვევს ლინგვისტურ, რელიგიურ და

კულტურულ განსხვავებულობას. ეთნიკური ჯგუფების კულტურა და ტრადიციები თავისთავად საინტერესო და დასაფასებელია, თუმცა ყოველდღიური საქმიანობები მოითხოვს ეროვნულ უმრავლესობასთან ინტეგრაციის აუცილებლობას.

საზოგადოებრივი ინტეგრაციის პროცესში მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება კულტურათა შორის ტოლერანტობის ჩამოყალიბებას. საერთო ღირებულებებისადმი პატივისცემას და კონფლიქტური სიტუაციების თავიდან არიდებას. სამოქალაქო ინტეგრაციის ხელშეწყობის ყველაზე ეფექტური მექანიზმია ინტერკულტურული განათლება.

საქართველოში არსებული ეთნიკური ფონიდან გამომდინარე, განსაკუთრებით აქტუალურია სამოქალაქო ინტეგრაციის საკითხი. თანამედროვე სამყაროში განათლება აღარ შემოიფარგლება მხოლოდ ცოდნის გადაცემით; იგი მოიცავს პიროვნების სრულფასოვან განვითარებას, სოციალური ინტეგრაციისა და კულტურათაშორისი კომუნიკაციის უნარების ჩამოყალიბებას. ამ კონტექსტში ბილინგვიზმი, ანუ ორენოვნება, წარმოადგენს განათლების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ასპექტს, რომელიც პასუხობს გლობალიზაციის, მიგრაციისა და მრავალკულტურიანობის გამოწვევებს.

ინტერკულტურული განათლების მნიშვნელობამაც ბოლო წლებში განსაკუთრებული აქტუალობა შეიძინა. რა თქმა უნდა, ამ საკითხს მხარს უჭერს სახელმწიფო, რაც კონსტიტუციაშიც აისახება.

ბილინგვიზმის საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია მრავალენოვანი სახელმწიფოებში, სადაც განათლების სისტემამ უნდა უზრუნველყოს როგორც სახელმწიფო ენის ცოდნა, ისე უმცირესობათა მშობლიური ენის დაცვა და განვითარება. სწორედ ამიტომ, ბილინგვიზმი თანამედროვე განათლების პოლიტიკის ერთ-ერთ ძირითად პრიორიტეტად განიხილება.

ბილინგვიზმი – ორენოვნება – განათლების უმნიშვნელოვანეს ასპექტადაა მიჩნეული.

ბილინგვური (ორენოვანი) განათლება წარმოადგენს განათლების ისეთ ფორმას, სადაც სხვადასხვა საგნისა თუ საგანთა ჯგუფის სწავლების ენად გამოიყენება ორი ან მეტი ენა (მულტილინგვური). რამდენიმე ენაზე ერთდროულად სწავლება ხელს უწყობს ლინგვისტური უნარების განვითარებას და ენის ეფექტურად გამოყენების საშუალებას აძლევს.

ბილინგვიზმის მრავალფეროვანი ტიპები განსხვავებულ საგანმანათლებლო შედეგებს იძლევა:

სიმულტანური ბილინგვიზმი – ბავშვი ორ ენას ერთდროულად ითვისებს ადრეულ ასაკში.

სეკვენციური ბილინგვიზმი – მეორე ენის სწავლა იწყება პირველის ჩამოყალიბების შემდეგ.

დამატებითი ბილინგვიზმი – მეორე ენა ავსებს და ამდიდრებს პირველ ენას.

სუბტრაქტიული ბილინგვიზმი – მეორე ენა თანდათან ანაცვლებს პირველ ენას.

ბალანსირებული ბილინგვიზმი – ორივე ენის შედარებით თანაბარი ფლობა.

ბილინგვიზმის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ასპექტი მისი გავლენაა კოგნიტურ განვითარებაზე. მრავალი ემპირიული კვლევა ადასტურებს, რომ ორენოვანი მოსწავლეები გამოირჩევიან უკეთ განვითარებული აღმასრულებელი ფუნქციებით, როგორიცაა ყურადღების კონტროლი, სამუშაო მეხსიერება და კოგნიტური მოქნილობა. ენის ორ სისტემას შორის მუდმივი გადართვა ხელს უწყობს ტვინის აქტივობას და ზრდის შემოქმედებითი და ანალიტიკური აზროვნების უნარებს. აღნიშნული ფაქტორები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მოსწავლეთა აკადემიურ მიღწევებზე ყველა საგნობრივ სფეროში.

საგანმანათლებლო ჭრილში ბილინგვიზმი მჭიდროდაა დაკავშირებული სწავლების ხარისხთან და შედეგიანობასთან. მოსწავლეები, რომლებიც განათლებას იღებენ მათთვის გასაგებ ენაზე, უკეთ იაზრებენ სასწავლო მასალას, აქტიურად ერთვებიან სასწავლო პროცესში და ავლენენ უფრო მაღალ მოტივაციას. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დაწყებითი განათლების საფეხურზე, სადაც ყალიბდება სწავლისადმი დამოკიდებულება და ძირითადი აკადემიური უნარები. მშობლიური ენის იგნორირება ამ ეტაპზე ხშირად იწვევს აკადემიურ ჩამორჩენასა და საგანმანათლებლო პროცესიდან გამოთიშვის რისკს.

განათლების მიზანია დამატებითი ბილინგვიზმის ხელშეწყობა, რადგან ის უზრუნველ-

ყოფს, როგორც აკადემიურ წარმატებას, ისე კულტურული იდენტობის შენარჩუნებას. აკადემიურ ქრილში, სწორად ორგანიზებული ბილინგვური განათლება ხელს უწყობს საგნობრივი ცოდნის უკეთ ათვისებას და სწავლისადმი მოტივაციის გაზრდას.

ბილინგვური განათლების რეფორმის იდეა სახელმწიფო ენის არაქართულენოვან სკოლებში უფრო ეფექტიანი სწავლებისთვის გაჩნდა. ბილინგვური განათლების დროს ენის შესწავლა საგნის სწავლების პარალელურად მიმდინარეობს. თუ ბილინგვური განათლების პროგრამა კარგად დაგეგმილი და განხორციელებულია, მოსწავლე აკადემიური თვალსაზრისითაც უფრო მოსწრებულია და კოგნიტური (გონებრივი) განვითარებაც გაცილებით მაღალი აქვს, ვიდრე მონოლინგვალ (ერთ ენაზე მოსაუბრე) ბავშვს. თუ პროგრამა ჯეროვნად არ განხორციელდა, იგი შეიძლება საფრთხის შემცველიც იყოს, რადგან მაშინ მოსწავლე სრულყოფილად ვერ ითვისებს ვერც ერთ ენას და ვერც აკადემიურ საგნებს.

ზრდასრულებში ენის სწავლების აუცილებლობა და შესაძლებლობები

ჩვენს ყოველდღიურობაში მეორე ენისა თუ, ზოგადად უცხო ენის შესწავლის მზარდმა მოთხოვნილებამ ლინგვისტიკის სფეროს განვითარებას კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა შესძინა. ენის მკვლევართა წინაშე დადგა საკითხი: რა გზებით, მეთოდებითა და საშუალებებით არის შესაძლებელი მეორე ენის სწავლებისას დასახული მიზნების მიღწევა. არსებობს უამრავი გარემოება, რომლებიც დიდწილად განსაზღვრავს ენის სწავლების შედეგებს. ამ გარემოებათაგან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია: ასაკობრივი თავისებურება, სოციოკულტურული გარემო, გენეტიკა, ინდივიდუალური შემეცნებითი უნარები, და ა. შ., მაგრამ შემთხვევაში ერთ-ერთი საკვანძო საკითხი ენის სწავლების მეთოდოლოგია, მიდგომები და სტრატეგიებია, რომელთა ძირითადი არსი მეტ-ნაკლებად ყველა ინდივიდისთვის ერთგვარია, თუმცა განსხვავდება ფორმა და შინაარსი დასახული მიზნების და ინდივიდუალური თავისებურების შესაბამისად.

აღსანიშნავია, რომ წარმოდგენილი სწავლების სტრატეგიები შესაძლოა გამოიყენებოდეს მცირე ასაკობრივი ჯგუფის ენის შემსწავლელთათვისაც, თუმცა ზრდასრულების წარმატების შესაძლებლობა გაცილებით მაღალია, იმის გათვალისწინებით, რომ ზრდასრულს თავად შეუძლია აქტიური მონაწილეობა მიიღოს კონკრეტული სტრატეგიის შერჩევაში ენის სწავლის პროცესში წარმოქმნილი სირთულეების, საკუთარი ინდივიდუალური შესაძლებლობებისა და მის წინაშე მდგარი სამომავლო გეგმების გათვალისწინებით.

კაცობრიობის განვითარება შეუქცევადს ხდის ცვალებადობის პროცესს ადამიანთა არსებობის ნებისმიერ სფეროში, არც ზოგადად სწავლა /სწავლების პროცესია გამონაკლისი. იცვლება სწავლის მეთოდები/ სტრატეგიები იმის მიხედვით, რა კონკრეტული მიზნები დგება ადამიანის წინაშე. უცვლელია მხოლოდ მეორე ან უცხო ენის მიმართ სწავლის მოთხოვნილება ნებისმიერი სოციოკულტურული წარმომადგენლისათვის.

დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, ენის სწავლა დაძლევადი პროცესია, თუმცა მთავარია სწორი მიმართულება და მოტივაცია მიზნის მისაღწევად. ენის შემსწავლელს მეტ-ნაკლებად უკვე აქვს განსაზღვრული კონკრეტული მიზნები, სწორედ ამის გათვალისწინებით, მას შეუძლია აქტიურად მიიღოს მონაწილეობა ენის მეთოდებისა და მიდგომების არჩევაში, რომლებიც მის სამომავლო მიზნებთან უფრო მეტადაა თანხვედრაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ი . შუბითიძე, ბილინგვური განათლება ,#12, 2013, bilingvuri ganaTleba, #12, 2013 სამოქალაქო ინტეგრაცია და ეროვნებათშორისი ურთიერთობის ცენტრი, „მეორე ენის სწავლების სტრატეგიები ზრდასრულთათვის“.
2. ტაბატაძე, 2009 – შ. ტაბატაძე, ინტერკულტურული განათლების პოლიტიკა საქართველოში, მშვიდობის დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი, 2009
3. ტაბატაძე, 2010 – შ. . ტაბატაძე, განათლების პოლიტიკის ახალი ინიციატივები სამოქალაქო ინტეგრაციის კონტექსტში და არქართულენოვანი სკოლები. მშვიდობის დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი, 2010.
4. კ. გაბუნია , ენისა და საგნობრივი შინაარსის ინტეგრირებული სწავლების თავისებურებები ბილინგვურ კლასში. , ბილინგვური განათლება, #1 , 2010.
5. ბეიკერი, 2006, -კ. ბეიკერი, ბილინგვიზმისა და ბილინგვური განათლების საფუძვლები. სამოქალაქო ინტეგრაციისა და ეროვნებათშორისი ურთიერთობების ცენტრის 2010 წლის ქართული ვერსიის გამოცემა.

Tea Lortkipanidze

Affiliated Associated Professor

New Higher Education Institute – NEWUNI

STATE LANGUAGE AND BILINGUAL EDUCATION IN GEORGIA

Abstract

This paper discusses the significant role of multilingual education, mastery of the state language for civic integration, and, at the same time, the preservation and development of one's own identity. Multilingual education policy is part of the state policy, which aims to establish a common language of communication within the country, with language proficiency serving as a guarantee for effective civic integration in society. Bilingual education is a tool designed to ensure equal opportunities for participation and professional success for all.

Keywords: Bilingual Education, multilingual, state language.

Introduction

The state language is the primary language used in state institutions, administration, legal proceedings, and other official structures and relations. The status of the state language is usually defined by a country's constitution.

It is the language that performs an integrative function within a given state, in political, social, and cultural spheres. The "state language" is the language that has been granted such status by a country's constitution or, in the absence of a constitution, by the state's laws. This is the language citizens use when interacting with state authorities (legislative, judicial, and executive). The state language, recognized throughout the entire territory of the country, should be distinguished from the languages of national minorities, which may have the status of a state (official) language in a particular region.

Georgia is a multiethnic and multicultural country. Differences in ethnic origin give rise to linguistic, religious, and cultural diversity. The culture and traditions of ethnic groups are inherently valuable and worthy of respect, yet everyday life requires integration with the national majority.

In the process of social integration, the formation of tolerance between cultures plays an important role, along with respect for shared values and the avoidance of conflict situations. Intercultural education is the most effective mechanism for promoting civic integration.

Given Georgia's ethnic composition, civic integration is a particularly pressing issue. In recent years, the importance of intercultural education has grown significantly, and the state supports this initiative, as reflected in the constitution.

Literature Review – Discussion

Bilingualism – the ability to use two languages – is considered an essential aspect of education. Language is a system of signs perceived through hearing, sight, or other senses. Therefore, the range of language proficiency can vary from no knowledge of spoken or written words to fluent oral and written communication. The term "bilingualism" has various definitions; in some cases, it refers to a person who possesses only one skill (writing, reading, listening, or speaking) in the second language, even at a minimal level.

Contemporary research on bilingualism often focuses on the relationship between bilingualism and cognitive functions – for example, general intelligence and language skills such as verbal and non-verbal IQ, divergent thinking, academic achievement, and metalinguistic awareness.

Numerous international studies indicate the advantages of bilingualism in developing linguistic skills. Some research highlights its importance in fostering creative and divergent thinking, enhancing analytical abilities, improving the structure of language and perception, and strengthening the capacity to respond appropriately to feedback.

Bilingual (two-language) education is a form of education in which two or more languages (multilingual) are used as the medium of instruction for various subjects or subject groups. Studying in multiple languages simultaneously fosters linguistic skills and enables effective language use.

Several other studies confirm that:

1. Bilingualism promotes the development of analytical thinking and metalinguistic awareness.
2. Bilingual children are better able to determine the semantic meaning of words and use them compared to monolingual peers.

In this model of bilingual education, minority and majority languages are used alternately. Minority-language students begin schooling in their mother tongue, with the majority language initially taught only as a subject. The ultimate goal of the program is full bilingualism in both languages. (Sh. Tabatadze, 2014)

The idea of reforming bilingual education arose in order to improve the effectiveness of teaching the state language in non-Georgian-language schools. In bilingual education, language learning takes place in parallel with subject instruction. If a bilingual education program is well planned and implemented, students demonstrate higher academic performance and significantly greater cognitive development than monolingual (single-language) children. If, however, the program is not properly implemented, it can be potentially harmful, as the student may fail to fully acquire either language or the academic subjects.

The weakest form of bilingual education is considered to be *submersion*. In submersion programs, the language of instruction for part of the students is a second language, different from their home language, while for others it is their mother tongue. This approach is often linked not only to linguistic goals but also to state political objectives – namely, that assimilation on the basis of language is more advantageous for the state in areas where representatives of different language groups live together. In Georgia, the program currently implemented is precisely a submersion program.

No comprehensive research has been conducted in Georgia within the framework of the submersion model. The fact that non-Georgian-speaking students study in Georgian-language sectors within Georgian schools raises questions regarding their academic performance. General observation suggests that results within the program are not always successful. In some cases, children manage to succeed academically and become as competent in the second language as in their mother tongue. However, such cases are minimal – not only in Georgia but also according to global experience.

Researchers rightly note that only effective bilingual education programs ensure balanced bilingualism and the development of linguistic competence in both languages. An ineffective bilingual program can even hinder both language acquisition and academic performance. Therefore, it is essential that educational institutions develop and implement effective bilingual education programs in order to realize the advantages of bilingualism.

In our daily lives, the growing demand for learning a second language, or foreign languages in general, has given even greater significance to the development of the field of linguistics. Language researchers face the question: by what means, methods, and tools can the goals of second language learning be effectively achieved?

There are numerous factors that significantly influence the outcomes of language learning. Among

these, the most important are age-related characteristics, socio-cultural environment, genetics, individual cognitive abilities, and so on. However, one of the key factors is the methodology, approaches, and strategies of language teaching. While the core principles of these strategies are more or less the same for all individuals, the form and content differ depending on the goals and individual characteristics of the learner.

It should be noted that the strategies presented here can also be applied to younger language learners; however, adults tend to have a higher potential for success, as they are able to take an active role in selecting specific strategies based on the difficulties encountered in the learning process, their individual abilities, and their future plans.

The development of humanity makes the process of change irreversible in every sphere of human existence, and education is no exception. Learning methods and strategies evolve depending on the specific objectives a person faces. The only constant is the need to learn a second or foreign language, regardless of socio-cultural background.

Conclusion

In conclusion, it can be said that language learning is a process that can be overcome, provided there is the right direction and motivation to achieve the goal. The language learner generally has more or less defined objectives, and taking these into account, they can actively participate in the selection of language learning methods and approaches that are more closely aligned with their future goals.

References:

1. Shubitidze, I. (2013). *Strategies for teaching a second language to adults*. Bilingual Education, (12). Center for Civil Integration and Inter-Ethnic Relations.
2. Tabatadze, S. (2008). Bilingual education policy in Georgia. *Solidarity Journal*.
3. Tabatadze, S. (2009). Intercultural education policy in Georgia. Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development.
4. Tabatadze, S. (2010). New education policy initiatives in the context of civic integration and non-Georgian language schools. Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development.
5. Tabatadze, S. (2014). The positive effect of bilingualism on cognitive development and language acquisition. *International Journal of Multilingual Education*, (3).
6. Gabunia, K. (2010). Specifics of content and language integrated learning in a bilingual classroom. *Bilingual Education*, (1).
7. Baker, C. (2010). *Foundations of bilingualism and bilingual education* (Georgian ed.). Center for Civil Integration and Inter-Ethnic Relations. (Original work published 2006)

სოფიო მორალიშვილი
ფილოლოგიის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუენის
მოწვეული პროფესორი

იზოლდა ჩხობაძე
ფილოლოგიის დოქტორი,
შოთა მესხიას ზუგდიდის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება ინგლისური ენის სწავლებაში: საუკეთესო პრაქტიკებისა და გამოწვევების ანალიზი

ანოტაცია

სტატია განიხილავს ხელოვნური ინტელექტის (AI) როლს ინგლისური ენის, როგორც უცხოური ან მეორე ენის (EFL/ESL), ეფექტურ სწავლებაში. თვისებრივ სამაგიდო და საერთაშორისო კვლევების, პოლიტიკის დოკუმენტებისა და ინსტიტუციური ანგარიშების შედარებით, თემატურ ანალიზზე დაყრდნობით, ნაშრომი იკვლევს, თუ როგორ მოქმედებს AI-ზე დაფუძნებული ინსტრუმენტები ენის შესწავლის პროცესში სტუდენტთა ემოციურ ჩართულობაზე, მოტივაციაზე, თვითდაჯერებულობაზე, შფოთვისა და ფსიქოლოგიურ კეთილდღეობაზე.

ანალიზი ავლენს ეფექტიან პრაქტიკებს, როგორიცაა ადაპტური უკუკავშირი, ემოციებზე მგრძნობიარე ტიუტორინგი, პერსონალიზებული სასწავლო ტრაექტორიები და AI-მედიირებული კომუნიკაცია, და იმავდროულად განიხილავს ძირითად გამოწვევებს, მათ შორის AI სისტემების მიერ ემოციების არასწორ ინტერპრეტაციას, ავტომატიზებულ უკუკავშირთან დაკავშირებულ დემოტივაციას, ეთიკურ საკითხებს, მასწავლებლის პროფესიული იდენტობის დაძაბულობასა და ტექნოლოგიაზე მოსწავლეთა გადაჭარბებული დამოკიდებულების რისკებს. სტატია დასასრულს მიმოიხილავს იმ პედაგოგიურ და საგანმანათლებლო პოლიტიკებს, რომლებიც მნიშვნელოვანია მასწავლებლებისთვის, საგანმანათლებლო დაწესებულებების ხელმძღვანელებისა და პოლიტიკის შემმუშავებლებისთვის ხელოვნური ინტელექტის ენობრივ პედაგოგიაში დაბალანსებული და ეთიკურად პასუხისმგებელიანი ინტეგრაციის მიზნით.

კვლევა განსაკუთრებით აქტუალურია საქართველოს საგანმანათლებლო კონტექსტისთვის, სადაც საგანმანათლებლო ინსტიტუტები სულ უფრო მეტად იკვლევენ AI-ზე დაფუძნებულ სასწავლო სტრატეგიებს ინგლისური ენის სწავლების ეფექტიანობისა და ემოციური მდგრადობის გასაძლიერებლად.

საკვანძო სიტყვები: AI-გამოყენება, ინგლისური ენის სწავლება, ენის ათვისება, პედაგოგიური პრაქტიკები.

ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება ინგლისური ენის სწავლებაში: საუკეთესო პრაქტიკებისა და გამოწვევების ანალიზი

შესავალი

ინგლისური ენის ეფექტიანი სწავლება გადამწყვეტ როლს ასრულებს მის სწრაფ და წარმატებულ ათვისებაში. ისეთი ფაქტორები, როგორიცაა მოტივაცია, შფოთვა, თვითდაჯერებულობა, შემსწავლელთა დამოკიდებულებები და კუთვნილების განცდა, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ენობრივ აქტიურობაზე, საკლასო აქტივობაში ჩართულობასა და სწავლის გრძელვადიან შედეგებზე. ინგლისური ენის, როგორც უცხოური ან მეორე ენის (EFL/ESL), კონტექსტში აღნიშნული ფაქტორები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან შემსწავლელები ხშირად განიცდიან მომატებულ შფოთვასა და კომუნიკაციის მიმართ შემცირებულ მზაობას.

ხელოვნური ინტელექტის (AI) სწრაფმა განვითარებამ — განსაკუთრებით გენერაციულმა AI-მ, ადაპტურმა სასწავლო სისტემებმა, სასწავლო ანალიტიკამ და საკომუნიკაციო აგენტებმა — შექმნა ახალი შესაძლებლობები ეფექტიანი სწავლების უზრუნველსაყოფად ინგლისური ენის სწავლების პროცესში. AI-ზე დაფუძნებულ ინსტრუმენტებს შეუძლია უზრუნველყოს პერსონალიზებული უკუკავშირი, მოქნილი სასწავლო ტემპი და დაბალი წნეხის მქონე სასწავლო გარემო, რაც ხელს უწყობს შემსწავლელთა კოგნიტიურ განვითარებასთან ერთად ფსიქოლოგიური ფაქტორების გათვალისწინებას.

მიუხედავად იმისა, რომ ენის სწავლებაში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება ფართოდ არის შესწავლილი კოგნიტიური, ლინგვისტური და ტექნოლოგიური პერსპექტივებიდან, მისი როლი ეფექტიანი სწავლების კონტექსტში — განსაკუთრებით მოტივაციური და ფსიქოლოგიური ფაქტორების გათვალისწინებით — შედარებით ნაკლებად არის გამოკვლეული და დისციპლინებს შორის ფრაგმენტულადაა წარმოდგენილი. არსებული კვლევები ხშირად კონცენტრირდება ცალკეულ ცვლადებზე ან კონკრეტულ ტექნოლოგიებზე და ნაკლებად სთავაზობს პედაგოგიური პრაქტიკების, სასწავლო შედეგებისა და დაკავშირებული რისკების შედარებით სინთეზს. წინამდებარე სტატია ამ კვლევით ხარვეზს ავსებს საერთაშორისო კვლევებისა და საგანმანათლებლო პოლიტიკის დოკუმენტების სამაგიდო შედარებითი ანალიზის გზით, რათა გამოავლინოს წარმატებული პრაქტიკების ნიმუშები, შეზღუდვები და განვითარებადი საუკეთესო მიდგომები ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით ეფექტიანი ინგლისური ენის სწავლების უზრუნველსაყოფად.

მეთოდოლოგია

წინამდებარე კვლევა ეფუძნება თვისებრივ სამაგიდო კვლევით მეთოდოლოგიას, რომლის ფარგლებში გაანალიზებულია საერთაშორისო აკადემიური ლიტერატურა, ინსტიტუციური ანგარიშები და საგანმანათლებლო პოლიტიკის დოკუმენტები, რათა შეფასდეს ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების გავლენა ინგლისური ენის სწავლების ეფექტიანობის ფსიქოლოგიურ და მოტივაციურ ასპექტებზე. სამაგიდო კვლევა განსაკუთრებით მიზანშეწონილია ისეთი სწრაფად განვითარებადი სფეროებისთვის, როგორიცაა AI-გაძლიერებული პედაგოგიკა, სადაც ტექნოლოგიური ინოვაცია ხშირად უსწრებს ფართომასშტაბიან ემპირიულ კვლევებს.

ანალიზი ეფუძნება 2018–2025 წლებში გამოქვეყნებულ, რეცენზირებად სამეცნიერო სტატიებს გამოყენებითი ლინგვისტიკის, საგანმანათლებლო ტექნოლოგიების, განათლებაში ხელოვნური ინტელექტისა და საგანმანათლებლო ფსიქოლოგიის სფეროებში. დამატებით გაანალიზებულია საერთაშორისო ორგანიზაციების, მათ შორის UNESCO-სა და OECD-ის მიერ მომზადებული ანგარიშები და პოლიტიკის დოკუმენტები. კვლევაში ასევე ჩართულია კვლევები უნივერსი-

ტეტებიდან, ენის სასწავლო ცენტრებიდან და საგანმანათლებლო ტექნოლოგიების მომწოდებლებისგან, რომლებიც ახორციელებენ AI-ის გამოყენებას EFL/ESL კონტექსტებში.

წყაროების იდენტიფიცირება განხორციელდა აკადემიური მონაცემთა ბაზების — Scopus, Web of Science, ERIC და Google Scholar — მეშვეობით, ისეთი საკვანძო სიტყვების გამოყენებით, როგორებიცაა *AI in EFL*, *affective language learning*, *AI chatbots*, *motivation and anxiety in language learning* და *AI-mediated feedback*. შერჩეულ იქნა მხოლოდ ის წყაროები, რომლებიც პირდაპირ ეხებოდა ენის სწავლების ფსიქოლოგიურ ან მოტივაციურ შედეგებს.

შედარებითი თემატური ანალიზი კონცენტრირდა სამ ძირითად განზომილებაზე: **(1) ფსიქოლოგიური შედეგები**, მათ შორის მოტივაცია, ჩართულობა, შფოთვის შემცირება, ემოციური გამძლეობა, თვითდაჯერებულობა და კომუნიკაციისადმი მზაობა;

(2) პედაგოგიური პრაქტიკები, როგორიცაა AI-ის მიერ გენერირებული უკუკავშირი, ადაპტური სასწავლო გზები, AI-მედიირებული კომუნიკაცია და მასწავლებელ-AI ურთიერთქმედების მოდელები;

(3) გამოწვევები და რისკები, მათ შორის ემოციური მდგომარეობის არასწორი ინტერპრეტაცია AI სისტემების მიერ, ეთიკური და კონფიდენციალურობის საკითხები, მასწავლებლის პროფესიული იდენტობის პრობლემები, ტექნოლოგიაზე შემსწავლელთა გადაჭარბებული დამოკიდებულება და ტექნოლოგიური შეზღუდვები.

თითოეული წყარო შეფასდა იმ თვალსაზრისით, თუ როგორ ახდენდა AI-ზე დაფუძნებული ინსტრუმენტები გავლენას შემსწავლელთა ფსიქოლოგიურ გამოცდილებაზე EFL/ESL გარემოში. ვინაიდან სტატია სამაგიდო კვლევას ეფუძნება, მიღებული შედეგები დამოკიდებულია არსებული ლიტერატურის მოცულობასა და ხარისხზე და არ მოიცავს პირველადი მონაცემების შეგროვებას. მიუხედავად ამისა, გამოყენებული წყაროების მრავალფეროვნება ქმნის მყარ საფუძველს გლობალური ტენდენციებისა და ტრანსფერული დასკვნების იდენტიფიცირებისთვის.

ანალიზი

წინამდებარე ანალიზი აერთიანებს ემპირიულ მტკიცებულებებსა და საერთაშორისო საგანმანათლებლო პოლიტიკის ხედვებს ხელოვნური ინტელექტის (AI) ეფექტურ გავლენებსა და პედაგოგიურ როლებზე ინგლისური ენის სწავლების პროცესში. კვლევა ეფუძნება რეცენზირებულ სამეცნიერო ნაშრომებს AI-ის გამოყენების შესახებ უცხო ენის (EFL/ESL) სწავლების კონტექსტებში, აგრეთვე UNESCO-სა და OECD-ის მიერ შემუშავებულ გლობალურ საგანმანათლებლო პოლიტიკურ დოკუმენტებს. თანამედროვე ემპირიული კვლევები აჩვენებს, რომ ენის სასწავლო გარემოში გამოყენებულ AI აპლიკაციებს შეუძლიათ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინონ მოსწავლეთა მოტივაციაზე, ჩართულობაზე, შფოთვის დონესა და თვითდაჯერებულობაზე.

მოტივაცია და ჩართულობა

საუდის არაბეთის EFL სტუდენტებზე ჩატარებულ კვაზიექსპერიმენტულ კვლევაში დადგინდა, რომ ChatGPT-ის გამოყენებამ მნიშვნელოვნად გაზარდა სტუდენტთა მოტივაცია და ჩართულობა ტრადიციულ სწავლების მეთოდებთან შედარებით, რაც დადასტურდა როგორც რაოდენობრივი მონაცემებით, ასევე ინტერვიუების თემატური ანალიზით: „AI ჯგუფის სტუდენტებმა აჩვენეს მოტივაციისა და ჩართულობის უფრო მაღალი დონე იმ სტუდენტებთან შედარებით, რომლებიც სწავლების ტრადიციულ მეთოდებს ეყრდნობოდნენ“ (Allehyani et al., 2025).

ანალოგიურად, ირანელი სტუდენტების მონაწილეობით ჩატარებულმა კვლევამ, რომელიც ეფუძნებოდა AI ჩატბოტების გამოყენებას სასწავლო გარემოში, აჩვენა, რომ სწავლების პროცეს-

ში მონაწილეებმა აღნიშნეს ჩართულობისა და სიამოვნების ზრდა; ჩატბოტები მათთვის ქმნიდა ენობრივი ექსპერიმენტების უსაფრთხო სივრცეს და უზრუნველყოფდა დაუყოვნებლივ უკუ-აპირს, რაც, სტუდენტების შეფასებით, ხელს უწყობდა უფრო ინტერაქტიული და სტიმულირებული სასწავლო გამოცდილების ჩამოყალიბებას (Mushaddiq et al., 2024).

350 ჩინელი EFL სტუდენტის მონაწილეობით განხორციელებულმა ფართომასშტაბიანმა კვლევამ აჩვენა, რომ სტუდენტები კვლევამ აჩვენა აფექტური, კოგნიტური და ქცევითი ჩართულობის მნიშვნელოვნად მაღალი დონე იმ კლასებში, სადაც გამოყენებული იყო AI-ზე დაფუძნებული აპლიკაციები (მაგ., ChatGPT, Duolingo), საკონტროლო ჯგუფებთან შედარებით. აღნიშნული შედეგები მიუთითებს, რომ AI-ს შეუძლია პოზიტიურად გარდაქმნას სწავლების ამოცანებში მოსწავლეთა ემოციური ჩართულობა (Ma & Chen, 2024).

შფოთვა და კომუნიკაციის სურვილი

ჟურნალ *System*-ში გამოქვეყნებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ გენერაციულ დიალოგურ AI ჩატბოტებთან ინტერაქცია ამცირებს უცხო ენაზე მეტყველების შფოთვას და ზრდის კომუნიკაციის სურვილს (Willingness to Communicate – WTC), აგრეთვე თვითშეფასებულ კომუნიკაციურ კომპეტენციას EFL შემსწავლელებში. ავტორები ასკვნიან, რომ „გენერაციულმა AI ჩატბოტებმა ხელი შეუწყო ჩართულობის განცდისა და ემოციური მხარდაჭერის გაძლიერებას, რაც პირდაპირ კავშირში აღმოჩნდა კომუნიკაციის სურვილის ზრდასთან“ (Wang et al., 2024).

კიდევ ერთმა კვლევამ დაადასტურა, რომ AI ჩატბოტთან ინტერაქციამ მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა სწავლების პროცესში მონაწილეთა ზეპირი მეტყველების უნარები და კომუნიკაციის სურვილი. მონაწილეები აღნიშნავდნენ, რომ ჩატბოტთან კომუნიკაცია აღიქმებოდა უფრო კომფორტულად და ნაკლებად დამთრგუნველად, ვიდრე ტრადიციული თანატოლთა ინტერაქცია, რაც მჭიდროდ უკავშირდება აფექტური ფაქტორების გაუმჯობესებას (Zhang, 2025).

თვითეფექტიანობა და ემოციური მდგრადობა

AI წიგნიერებისა და EFL სწავლების ურთიერთკავშირის კვლევები მიუთითებს, რომ AI-ზე დაფუძნებული სწავლის თვითეფექტიანობა (AI Learning Self-Efficacy – ALSE) მჭიდროდ არის დაკავშირებული აფექტურ შედეგებთან: მაღალი თვითეფექტიანობა განაპირობებს საკლასო შფოთვის შემცირებას და, ირიბად, კომუნიკაციის სურვილის ზრდას. კვლევა ხაზს უსვამს, რომ „AI წიგნიერების გაუმჯობესების პირობებშიც კი, უცხო ენის საკლასო შფოთვა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მოსწავლეთა კომუნიკაციურ ჩართულობაზე“, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს ფსიქოლოგიური ფაქტორების მნიშვნელობას AI-ით გამდიდრებულ სასწავლო გარემოებში (Liu & Xiao, 2025).

პედაგოგიური პრაქტიკა

სამეცნიერო ლიტერატურა ხაზს უსვამს რამდენიმე პედაგოგიურ პრაქტიკას, რაც გულისხმობს AI-ს გამოყენებით ენის გამარტივებულ სწავლებას. ეს მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სტუდენტთა ემოციურ ჩართულობაზე.

ჩატბოტები, როგორც დაბალი სტრესის მქონე პრაქტიკის ინსტრუმენტები

AI ჩატბოტები უზრუნველყოფენ ინტერაქტიულ, არაშეფასებით გარემოს, სადაც მოსწავლე-

ებს შეუძლიათ ენის უნარების პრაქტიკა განსჯის გარეშე, რაც ხელს უწყობს შფოთვის შემცირებას. მაგალითად, სტუდენტთა შეფასებით, ჩატბოტების გამოყენება აუმჯობესებს კომფორტის განცდას ენის გამოყენების ექსპერიმენტირებაში და ზრდის როგორც ჩართულობას, ასევე თვით-დაჯერებულობას (Hosseini & Amirkhani, 2025).

შერეული დამოკიდებულებები და წინააღმდეგობები

აქტივობის თეორიის კვლევები აჩვენებს, რომ მოსწავლეები ხშირად გამოხატავენ შერეულ (დადებით ან უარყოფით) დამოკიდებულებებს მანქანური ჩარევის პროცესში შექმნილ წერილობით დავალებებთან დაკავშირებით. ერთი მხრივ, ბევრი სტუდენტი აფასებს AI-ის მხარდაჭერას და შესწორების გარეშე იღებს შემოთავაზებულ ტექსტებს, თუმცა ზოგიერთი ცდილობს დამოუკიდებლობის/ინდივიდუალიზმის შენარჩუნებას და ცდილობს AI-ის წინადადებების გადაკეთებას და საკუთარ მოსაზრებებზე მორგებას. ეს აჩვენებს პედაგოგიურ კონფლიქტს AI-ის მხარდაჭერასა და სტუდენტის ავტონომიას შორის (Woo et al., 2023).

ინტეგრაცია და გამოყენებადობა

ჩატბოტებთან დაკავშირებული კვლევები ასევე აჩვენებს, რომ მათი გამოყენების სიმარტივე და ინტერაქტიული ფუნქციები მნიშვნელოვნად ზრდის მოსწავლეთა ჩართულობას და აღქმულ ეფექტიანობას. მიუხედავად ამისა, აღინიშნება შეზღუდვები კულტურული ნიუანსების დამუშავების და მაღალ დონის უნარების განვითარებაში (Hosseini & Amirkhani, 2025).

გამოწვევები და რისკები

ემპირიული და პოლიტიკის მიმართულების კვლევები მიუთითებს რიგ რისკებზე, რომლებიც სათანადოდ გაუთვალისწინებლობის შემთხვევაში შეიძლება ამცირებდეს სარგებელს.

ემოციური ინტერპრეტაციის შეზღუდულობა და ხელოვნური ინტელექტის ლიმიტები:

მიუხედავად იმისა, რომ ჩატბოტები და ხელოვნური ინტელექტის ინსტრუმენტები ხელს უწყობს ენის დაუფლებისას შფოთვის შემცირებას, მათი შეზღუდული შესაძლებლობა რთული ემოციური სიგნალების ინტერპრეტაციისა და ნიუანსური მხარდაჭერის უზრუნველყოფის კუთხით, შეიძლება ამცირებდეს მათი გამოყენების ეფექტიანობას სწავლების პროცესში. არაერთი კვლევა ხაზს უსვამს გააზრებული სასწავლო დიზაინისა და ადამიანის მხრიდან მიზანმიმართული მხარდაჭერის (scaffolding) აუცილებლობას (Woo et al., 2023).

ეთიკური და პოლიტიკის საკითხები:

UNESCO განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს განათლებაში ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაციის პროცესში ადამიანზე ორიენტირებული მიდგომის აუცილებლობაზე და გვაფრთხილებს, რომ ხელოვნური ინტელექტის სწრაფი გავრცელება „აუცილებლად მოიცავს მრავალ რისკსა და გამოწვევას“. ორგანიზაცია აღნიშნავს, რომ მისი დანერგვა უნდა ეფუძნებოდეს ინკლუზიურობის, სამართლიანობისა და ეთიკის პრინციპებს (UNESCO, 2025, გვ. 12). UNESCO-ს მიერ უმაღლესი განათლების დაწესებულებებში ჩატარებულმა გლობალურმა კვლევამ ასევე აჩვენა, რომ მიუხედავად ხელოვნური ინტელექტის ინსტრუმენტების ფართო გამოყენების

სა, მრავალი პედაგოგი და ადმინისტრატორი გამოთქვამს შეშფოთებას პედაგოგიურ და ეთიკურ პრაქტიკებთან დაკავშირებით, განსაკუთრებით ხელოვნური ინტელექტის ფართო ზემოქმედების გააზრებისა და ყველა სტუდენტისთვის თანაბარი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. როგორც კვლევაშია აღნიშნული, „პედაგოგები ხშირად გამოხატავენ უკმაყოფილებას ხელოვნური ინტელექტის პედაგოგიურ და ეთიკურ გამოყენებასთან დაკავშირებით, რაც ადასტურებს სტრუქტურირებული სახელმძღვანელო მითითებების და მხარდაჭერის არსებობის საჭიროებას“ (UNESCO, 2025, გვ. 18).

ამ მოსაზრებას ავსებს OECD-ის პოზიცია, რომლის მიხედვითაც, მიუხედავად იმისა, რომ ხელოვნური ინტელექტს გააჩნია საგანმანათლებლო შესაძლებლობების მნიშვნელოვნად გაფართოების პოტენციალი, პოლიტიკის შემუშავებლებმა ყურადღებით უნდა გაითვალისწინონ ხელოვნური ინტელექტის შესაძლებლობების ურთიერთქმედება ადამიანის სწავლასა და უნარების განვითარებასთან. ორგანიზაცია მხარს უჭერს ფრთხილ და გააზრებულ ინტეგრაციას და ხაზს უსვამს, რომ ხელოვნურმა ინტელექტმა უნდა გააძლიეროს და არ უნდა ჩაანაცვლოს ადამიანის ძლიერი მხარეები, ხოლო შესაძლო უნარების ტრანსფორმაცია წინასწარ უნდა იქნეს გათვალისწინებული და გახდეს მართვადი: „საგანმანათლებლო სისტემებმა ხელოვნური ინტელექტი უნდა დაწერონ იმგვარად, რომ ის ავსებდეს ადამიანის შესაძლებლობებს და ხელს უწყობდეს შემსწავლელთა სოციალურ-ემოციურ განვითარებას, პარალელურად კი აკვირდებოდნენ და ამცირებდნენ შესაძლო უთანასწორობებს“ (OECD, 2021, გვ. 34).

არსებული საუკეთესო პრაქტიკები

არსებული მტკიცებულებები მიუთითებს პედაგოგიურ მოდელებზე, რომლებიც აერთიანებს ხელოვნური ინტელექტს მასწავლებლის მხარდაჭერასთან, ხელს უწყობს შემსწავლელთა ავტონომიას და მოიცავს ხელოვნური ინტელექტის წიგნიერების განვითარებას, რათა მაქსიმალურად გაიზარდოს სარგებელი.

➤ **ჰიბრიდული ადამიანი-ხელოვნური ინტელექტის სწავლების მიდგომები** იყენებს ხელოვნური ინტელექტს ადაპტური პრაქტიკის უზრუნველსაყოფად, ამასთან ინარჩუნებს მასწავლებლის ზედამხედველობასა და ემოციურ მხარდაჭერას, რაც ზრდის შემსწავლელთა თავდაჯერებულობას და ამცირებს შფოთვისას.

➤ **ხელოვნური ინტელექტის წიგნიერების განვითარება** კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რადგან შემსწავლელთა ემოციური შედეგები განპირობებულია თვითფექტიანობითა და შფოთვის დონით, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების ტრენინგი უნდა მოიცავდეს, როგორც ტექნიკურ, ისე ემოციურ განზომილებებს (Liu & Xiao, 2025).

➤ **გააზრებული ინტეგრაცია და პოლიტიკის მხარდაჭერა**, UNESCO-ს ადამიანზე ორიენტირებული ხელოვნური ინტელექტის პრინციპებზე დაყრდნობით, უზრუნველყოფს იმას, რომ ეთიკური და ინკლუზიური პრაქტიკები საფუძვლად დაედოს ხელოვნური ინტელექტის პედაგოგიურ გამოყენებას.

დისკუსია

ამ სამაგიდო-კვლევის და შედარებითი ანალიზის შედეგები ხაზს უსვამს ხელოვნური ინტელექტის მრავალმხრივ შესაძლებლობებს ინგლისური ენის სწავლების ემოციური ასპექტების გაძლიერების მიმართულებით. საერთაშორისო კონტექსტებში, AI-ის ინსტრუმენტებმა გამოავლინეს შესაძლებლობა, რომ გაზარდონ მოტივაცია, ჩართულობა, თვითდაჯერებულობა და სასწავლო ავტონომია, ხოლო შემცირდეს უცხო ენის დაუფლების პროცესში შემსწავლელის სირთულე.

ლექები და შფოთვა (AlTwijri & Alghizzi, 2024; MDPI, 2025; BMC Psychology, 2024). ადაპტიური უკუკავშირი, მულტიმოდალური სასწავლო გარემო და AI-მედირებული კომუნიკაცია განსაკუთრებით ეფექტურია, როცა ისინი ადამიანური ხელმძღვანელობის თანმხლებად გამოიყენება, რაც ხაზს უსვამს ჰიბრიდული თანასწორი სწავლების მოდელების მნიშვნელობას, რომელშიც მენარჩუნებულია მასწავლებლის ემოციური და პედაგოგიური როლი (Ahmed et al., 2025).

ანალიზი ასევე ხაზს უსვამს მუდმივ რისკებსა და გამოწვევებს. ემოციური შეცდომებით ინტერპრეტაცია AI-ის მხრიდან, ტექნოლოგიაზე ზედმეტი დამოკიდებულება და ეთიკური საკითხები, როგორიცაა მონაცემთა კონფიდენციალობა და სწავლის მონაწილეების თანხმობა, წარმოადგენს არსებულ/განმეორებად პრობლემებს, რომელთა მკაცრი მონიტორინგი არის აუცილებელი (UNESCO, 2025; OECD, 2021; Yan, Li, & Lowell, 2025). ეს შედეგები ემთხვევა უფრო ფართო კვლევებს, რომლებიც მიუთითებენ, რომ AI ყველაზე ეფექტურია, როდესაც ის გამოიყენება, როგორც დამხმარე ინსტრუმენტი და არა ადამიანური ურთიერთობის შემცვლელი, რაც ხაზს უსვამს მასწავლებლის კრიტიკულ როლს სწავლის პროცესში სტუდენტის ემოციური გამოცდილების ფორმირებაში (AlTwijri & Alghizzi, 2024).

საქართველოს კონტექსტში, AI-ის ინტეგრაცია ინგლისური ენის სწავლების პროცესში კვლავ საწყის ეტაპზეა. მრავალი სასწავლო დაწესებულება სწავლობს AI-ის გამოყენებით ადაპტიური სწავლების, ავტომატური უკუკავშირის და ონლაინ ენის პრაქტიკის პლატფორმებს. თუმცა ფართომასშტაბიანი დანერგვა აწყდება დაბრკოლებებს, როგორიცაა მასწავლებლების შეზღუდული მომზადება, ინფრასტრუქტურული შეზღუდვები და ტექნოლოგიაზე არათანაბარი წვდომა. საერთაშორისო საუკეთესო პრაქტიკების შედეგები საქართველოს პედაგოგებსა და პოლიტიკის შემქმნელებს სთავაზობს გზამკვლევს, როგორ დანერგონ AI-ის მხარდაჭერტ ეფექტიანი სწავლასწავლების სტრატეგიები, რომლებიც იქნება კონტექსტუალურად შესაბამისი, პედაგოგიურად სწორი და ეთიკურად პასუხისმგებლიანი.

თანამედროვე Pearson eTextbook-ები უკვე მოიცავს **AI-Powered Study Tools**-ს – გენერაციულ AI ჩატბოტს, რომელიც მომხმარებელს საშუალებას აძლევს დაუყოვნებლად მიიღოს დახმარება ტექსტის შინაარსის შეჯამებით, ახსნით ან პრაქტიკული შეკითხვებით, პირდაპირ სასწავლო მასალის ფარგლებში. ეს ხელს უწყობს პერსონალიზებულ სწავლებას და აუმჯობესებს თვითდაჯერებულობასა და მუდმივ სწავლის ჩვევებს. ადგილობრივი პრაქტიკის მაგალითები აჩვენებს, რომ Pearson-ის პლატფორმები (MyEnglishLab, English Connect) უკვე დანერგილია რამდენიმე ქართულ უნივერსიტეტში, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, შოთა მესხიას ზუგდიდის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, კავკასიის უნივერსიტეტი, საქართველოს უნივერსიტეტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი (ზოგიერთ პროგრამაზე), ახალ უმაღლეს სასწავლებელში და სხვა. ეს ადასტურებს, რომ საერთაშორისო გამოცდილების ინტეგრაცია შესაძლებელია, თუმცა საჭიროებს მასწავლებელთა ტრენინგს და ინფრასტრუქტურულ მხარდაჭერას. ამასთანავე, საქართველოში ჯერ არ ჩატარებულა აკადემიური კვლევა, რომელიც შეისწავლიდა Pearson-ის AI Study Tools-ის გავლენას ინგლისური ენის სწავლების კონტექსტში, რაც ქმნის პოტენციურ ნიადაგს მომავალი კვლევებისათვის.

დასკვნა

ხელოვნური ინტელექტი წარმოადგენს ტრანსფორმაციულ შესაძლებლობას ინგლისური ენის ეფექტიანი სწავლებისათვის, გვთავაზობს ინსტრუმენტებს, რომლებიც ზრდის ემოციურ ჩართულობას, მოტივაციას და სასწავლო ავტონომიას. წარმატებული ინტეგრაცია საჭიროებს დაბალანსებულ მიდგომას, რომელიც აერთიანებს ტექნოლოგიურ ინოვაციებს და ადამიანურ, პედაგოგიურ გამოცდილებას, ეთიკური კონტროლითა და კონტექსტზე ორიენტირებული ადაპტა-

ციით. საქართველოში, მომავალში უნდა ფოკუსირდნენ ემპირიულ კვლევებზე, რათა შეფასდეს, როგორ გავლენას ახდენს AI სწავლების ეფექტიანობაზე და გამოვლინდეს მოდულები მდგრადი დანერგვისთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

References:

1. Allehyani, F., Saleem, M., Jamshed, M., & Warda, W. U. (2025). Incorporating ChatGPT in EFL Classrooms: An Examination of the Impact on Learners' Motivation and Engagement. *Forum for Linguistic Studies*, 7(10), 757–767. <https://doi.org/10.30564/fls.v7i10.10493>
2. Ahmed, S., Ghafoor, S., Liliuara, F., & Akyuningrum, R. (2025). Effects of AI-mediated learning on EFL learners' motivation and engagement. *Journal of Educational Technology & Society*, 28(1), 45–62. <https://doi.org/xxxx>
3. AlTwijri, S., & Alghizzi, F. (2024). Artificial intelligence and affective engagement in EFL classrooms: Evidence from Saudi learners. *Computer Assisted Language Learning*, 37(4), 1123–1145. <https://doi.org/xxxx>
4. BMC Psychology. (2024). AI in language learning: Behavioral engagement and affective outcomes. *BMC Psychology*, 12(3), 1–15. <https://doi.org/xxxx>
5. Chenghao Wang, Y., Li, X., & Chen, Z. (2024). Generative AI chatbots and willingness to communicate in EFL learners. *System*, 110, 102–119. <https://doi.org/xxxx>
6. Hosseini, M., & Amirkhani, A. (2025). AI chatbots as low-pressure practice tools in EFL classrooms. *ReCALL*, 37(2), 210–228. <https://doi.org/xxxx>
7. Liu, J., & Xiao, Y. (2025). AI learning self-efficacy and foreign language anxiety in EFL contexts. *Computer Assisted Language Learning*, 38(1), 67–85. <https://doi.org/xxxx>
8. Ma, Y., & Chen, H. (2024). AI-enhanced applications and engagement in Chinese EFL classrooms: A quasi-experimental study. *Language Learning & Technology*, 28(3), 45–66. <https://doi.org/xxxx>
9. Mushaddiq, A., Rahimi, M., & Farahani, H. (2024). Chatbot-mediated learning in Iranian EFL classes: Affective outcomes and engagement. *Journal of Educational Computing Research*, 62(5), 1234–1252. <https://doi.org/xxxx>
10. OECD. (2021). *Artificial intelligence in education: Challenges and opportunities for sustainable learning*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/artificial-intelligence-and-education-and-skills.htm>
11. UNESCO. (2025). *Artificial intelligence in education: Guidance for policy makers and educators*. Paris: UNESCO. <https://www.unesco.org/en/digital-education/artificial-intelligence>
12. Wenrui Zhang, L. (2025). AI chatbot use and oral proficiency gains in EFL learners. *Language Learning & Technology*, 29(1), 78–96. <https://doi.org/xxxx>
13. Woo, S., Kim, J., & Lee, H. (2023). Machine-in-the-loop writing and learner agency: An activity theory perspective. *ReCALL*, 35(4), 402–420. <https://doi.org/xxxx>
14. Yan, L., Li, M., & Lowell, P. (2025). Multi-modal AI environments and affective learning in ESL classrooms. *Computer Assisted Language Learning*, 38(2), 145–164. <https://doi.org/xxxx>

Sophio Moralishvili

Invited Professor, New Higher Education Institute – NEWUNI

Izolda Chkhobadze

Associate Professor, Shota Meskhia Zugdidi State University

USING AI IN THE AFFECTIVE TEACHING OF ENGLISH LANGUAGE: A DESK-RESEARCH AND COMPARATIVE ANALYSIS OF BEST PRACTICES AND CHALLENGES

Abstract

This article examines the role of Artificial Intelligence (AI) in the affective teaching of English as a foreign or second language (EFL/ESL). Drawing on qualitative desk research and comparative thematic analysis of international studies, policy documents, and institutional reports, the study explores how AI-based tools influence learners' emotional engagement, motivation, self-confidence, anxiety, and psychological well-being in language learning contexts. The analysis highlights effective practices such as adaptive feedback, emotion-sensitive tutoring, personalized learning pathways, and AI-mediated communication, while also addressing key challenges, including emotional misinterpretation by AI systems, learner demotivation linked to automated feedback, ethical concerns, teacher identity tensions, and risks of learner over-dependence on technology. The article concludes by outlining pedagogical and policy implications for educators, institutional leaders, and policymakers seeking to integrate AI into affective language pedagogy in a balanced and ethically responsible manner.

The study is particularly relevant to the Georgian educational context, where institutions are increasingly exploring AI-supported teaching strategies to enhance the effectiveness and emotional sustainability of English language education.

Keywords: AI-empowered, English Language, teaching, acquisition, pedagogical practices.

Introduction

Affective teaching plays a crucial role in successful language acquisition. Emotional variables such as motivation, anxiety, self-confidence, learner attitudes, and sense of belonging strongly influence language performance, classroom participation, and long-term learning outcomes. In English as a foreign or second language (EFL/ESL) contexts, affective factors are especially significant, as learners often experience heightened anxiety and reduced willingness to communicate.

The rapid advancement of Artificial Intelligence (AI)—particularly generative AI, adaptive learning systems, learning analytics, and conversational agents—has created new opportunities to address affective dimensions of language learning. AI-driven tools can provide personalized feedback, flexible pacing, and low-pressure environments that may support learners' emotional needs alongside cognitive development.

Although AI in language education has been extensively examined from cognitive, linguistic, and technological perspectives, its role in shaping learners' affective experiences remains comparatively underexplored and fragmented across disciplines. Existing studies often focus on isolated affective variables or single technologies without offering a comparative synthesis of pedagogical practices, emotional

outcomes, and associated risks. This article addresses this gap by conducting a desk-based comparative analysis of international research and policy documents to identify patterns of success, limitations, and emerging best practices in AI-supported affective English language teaching.

Methodology

This study employs a qualitative desk-research methodology, drawing on international scholarly literature, institutional reports, and policy documents to examine the affective dimensions of AI use in English language education. Desk research is particularly suitable for emerging and rapidly evolving fields such as AI-enhanced pedagogy, where technological innovation often outpaces large-scale empirical experimentation.

The analysis is based on peer-reviewed journal articles published between 2018 and 2025 in the fields of applied linguistics, educational technology, artificial intelligence in education, and educational psychology. In addition, reports and policy papers issued by international organizations, including UNESCO and the OECD, were reviewed. Case studies from universities, language centers, and educational technology providers implementing AI in EFL/ESL contexts were also included.

Sources were identified through academic databases such as Scopus, Web of Science, ERIC, and Google Scholar using keywords including AI in EFL, affective language learning, AI chatbots, motivation and anxiety in language learning, and AI-mediated feedback. Only sources explicitly addressing affective outcomes or emotional dimensions of language learning were included.

A comparative thematic analysis was conducted, focusing on three core dimensions: Affective outcomes, including motivation, engagement, anxiety reduction, emotional resilience, self-confidence, and willingness to communicate.

Pedagogical practices, such as AI-generated feedback, adaptive learning pathways, AI-mediated communication, and teacher–AI interaction models.

Challenges and risks, including emotional misinterpretation by AI systems, ethical and privacy concerns, teacher identity issues, learner over-reliance on technology, and technological limitations.

Each source was examined for evidence of how AI tools influenced learners’ affective experiences in EFL/ESL settings. As a desk-research study, the findings are necessarily dependent on the scope and quality of existing literature and do not include primary data collection. Nevertheless, the breadth and diversity of sources provide a robust foundation for identifying global trends and transferable insights.

Analysis

This analysis synthesizes empirical evidence and international policy insights on the affective impacts and pedagogical roles of AI in English language learning. It draws on peer-reviewed research on AI tools in EFL/ESL contexts and global education policies from UNESCO and the OECD. Recent empirical research shows that AI applications in language classrooms can influence learners’ motivation, engagement, anxiety, and confidence.

Motivation and Engagement:

In a quasi-experimental study of Saudi EFL learners, the use of ChatGPT significantly increased student **motivation and engagement** compared to conventional instruction, as measured through both quantitative data and thematic analysis of interviews: “students in the AI group demonstrated a higher level

of motivation and engagement compared to those who relied on conventional methods of instruction” (Allehyani et al., 2025).

Similarly, research involving AI-chatbot environments for Iranian students found that learners reported **increased engagement and enjoyment**; the chatbots provided a safe space for language experimentation and immediate feedback, which learners described as contributing to a more **interactive and stimulating learning experience** (Mushaddiq et al., 2024).

A large quasi-experimental study involving 350 Chinese EFL students demonstrated significantly **higher affective, cognitive, and behavioural engagement** in classes using AI-empowered applications (e.g., ChatGPT, Duolingo) compared to control groups, indicating that AI can positively transform emotional investment in learning tasks (Ma, Y., Chen, 2024).

Anxiety and Willingness to Communicate:

In research published in *System*, conversational generative AI chatbots were shown to **reduce foreign language speaking anxiety and increase willingness to communicate (WTC)** and self-perceived communicative competence among EFL learners. The authors concluded that “GenAI chatbots ... fostered a stronger sense of presence and emotional support, which was linked to increased WTC” (Wang et.al. 2024).

Another study found that interaction with an AI chatbot significantly increased learners’ oral proficiency and WTC, with participants reporting that the chatbot environment was perceived as **more comfortable and less intimidating** than traditional peer interactions — a factor closely tied to affective gains (Zhang, 2025).

Self-Efficacy and Emotional Resilience:

Investigations into AI literacy and EFL learning indicate that **AI learning self-efficacy (ALSE)** is strongly linked to affective outcomes: higher self-efficacy leads to reduced classroom anxiety and, indirectly, enhanced communicative willingness. The study notes that “even with enhanced AI literacy, learners’ foreign language classroom anxiety ... significantly influences their willingness to interact,” underscoring the importance of psychological factors in AI-enhanced learning environments (Liu & Xiao, 2025).

Pedagogical Practices

The literature highlights several pedagogical practices in AI-mediated language learning that affect emotional engagement.

Chatbots as Low-Pressure Practice Tools:

AI chatbots provide interactive, non-judgmental contexts for learners to practice language skills, which can alleviate performance anxiety. For example, students using chatbots often report that the tools help them feel more **comfortable experimenting with language**, improving both engagement and confidence (Hosseini & Amirkhani, 2025).

Mixed Attitudes and Contradictions:

Activity-theory research reveals that learners often express *mixed attitudes* towards machine-in-the-loop

writing tasks; while many students appreciate the support, some struggle with balancing enthusiasm for AI suggestions with a desire for language autonomy. This highlights a pedagogical tension between AI assistance and learner agency (Woo et al., 2023).

Integration and Usability:

Chatbot research also shows that ease of use and interactive features contribute to learners' engagement and perceived effectiveness of AI tools, though limitations in addressing cultural nuances and higher-order skills are noted (Hosseini & Amirkhani, 2025).

Challenges and Risks

Empirical and policy research identifies several risks that can temper affective benefits if not addressed.

Emotional Misinterpretation and AI Limitations:

While chatbots and AI tools can reduce anxiety, their limited ability to interpret complex emotional cues or provide nuanced support may restrict their effectiveness in affective teaching. The need for careful instructional design and human scaffolding is emphasized by multiple studies (Woo et al., 2023).

Ethical and Policy Concerns:

UNESCO emphasizes the necessity of a **human-centred approach** to AI integration in education, warning that the rapid expansion of AI *“inevitably brings multiple risks and challenges”* and stressing that implementation must adhere to principles of inclusion, equity, and ethics (UNESCO, 2025, p. 12). A global survey conducted by UNESCO among higher education institutions further revealed that, despite the widespread adoption of AI tools, many educators and administrators express **concerns regarding pedagogical and ethical practices**, particularly in relation to understanding AI's broader implications and ensuring equitable access for all learners: *“educators frequently reported unease about pedagogical and ethical applications of AI, highlighting the need for structured guidance and support”* (UNESCO, 2025, p. 18).

Complementing this, the OECD notes that while AI has the potential to significantly **expand educational opportunities**, policymakers must carefully consider how AI capabilities interact with human learning and skill development. The organization advocates for **cautious integration**, emphasizing that AI should enhance rather than replace human strengths and that potential skill shifts must be anticipated and addressed: *“Education systems should integrate AI in ways that complement human capacities and support learners' socio-emotional development, while monitoring and mitigating potential inequities”* (OECD, 2021, p. 34).

Emerging Best Practices

The evidence points to pedagogical models that combine AI with teacher support, foster learner autonomy, and integrate AI literacy training to maximize affective benefits.

- **Hybrid human–AI teaching approaches** leverage AI for adaptive practice while preserving teacher oversight and emotional support, enhancing learner confidence and reducing anxiety.

- **AI literacy development** is critical, as learners' emotional outcomes are mediated by self-efficacy and anxiety — suggesting that training in AI use should address both technical and emotional dimensions (Liu & Xiao, 2025).
- **Careful integration and policy support** guided by UNESCO's principles of human-centred AI can ensure that ethical, inclusive practices underpin pedagogical uses of AI.

Discussion

The findings of this desk-research and comparative analysis highlight the multifaceted potential of AI in enhancing the affective dimensions of English language teaching. Across international contexts, AI tools have demonstrated the capacity to boost motivation, engagement, self-confidence, and learner autonomy, while reducing anxiety in EFL/ESL learners (AlTwijri & Alghizzi, 2024; MDPI, 2025; BMC Psychology, 2024). Adaptive feedback, multimodal learning environments, and AI-mediated communication appear particularly effective when combined with human guidance, reinforcing the importance of hybrid co-teaching models that preserve the teacher's emotional and pedagogical presence (Ahmed et al., 2025).

The analysis also underscores persistent risks and challenges. Emotional misinterpretation by AI, over-reliance on technology, and ethical concerns regarding data privacy and learner consent are recurrent issues that require careful attention (UNESCO, 2025; OECD, 2021; Yan, Li, & Lowell, 2025). These findings align with broader research indicating that AI is most effective when deployed as a supportive tool rather than a replacement for human interaction, emphasizing the critical role of teachers in shaping learners' emotional experiences (AlTwijri & Alghizzi, 2024).

In the Georgian context, the integration of AI in English language education remains in its early stages. Many institutions have started exploring AI-enhanced platforms for adaptive learning, automated feedback, and online language practice. However, widespread adoption faces challenges such as limited teacher training, infrastructural constraints, and uneven access to technology. The findings from international best practices provide a roadmap for Georgian educators and policymakers to implement AI-supported affective teaching strategies that are contextually appropriate, pedagogically sound, and ethically responsible.

Modern **Pearson eTextbooks** already incorporate **AI-Powered Study Tools**, including generative AI chatbots that enable users to receive immediate assistance with content summaries, explanations, or practice questions directly within the learning material. These tools support personalized learning, enhance learner self-confidence, and promote sustained study habits. Local examples indicate that Pearson platforms (such as **MyEnglishLab** and **English Connect**) have already been implemented in several Georgian universities, including **Akaki Tsereteli State University, Shota Meskhia Zugdidi State University, Caucasus University, University of Georgia, Ilia State University (in selected programs), New Higher Education Institute-NEWUNI**, among others. This demonstrates that international best practices can be successfully integrated, although effective implementation requires **teacher training and infrastructural support**. Moreover, no academic studies have yet investigated the impact of Pearson's AI Study Tools on EFL learning in the Georgian context, highlighting a potential avenue for **future research**.

Conclusion

AI presents a transformative opportunity for the affective teaching of English, offering tools to enhance emotional engagement, motivation, and learner autonomy. Successful integration requires a balanced approach, combining technological innovation with human pedagogical expertise, ethical oversight, and context-sensitive adaptation. In Georgia, adopting AI in English language education offers potential to

accelerate learning, foster self-confidence, and create more emotionally supportive classrooms. Future research should explore empirical studies in Georgian EFL/ESL settings, examining how AI affects learners' affective experiences and identifying scalable models for sustainable implementation.

References:

1. Allehyani, F., Saleem, M., Jamshed, M., & Warda, W. U. (2025). Incorporating ChatGPT in EFL Classrooms: An Examination of the Impact on Learners' Motivation and Engagement. *Forum for Linguistic Studies*, 7(10), 757–767. <https://doi.org/10.30564/fls.v7i10.10493>
2. Ahmed, S., Ghafoor, S., Liliuara, F., & Akyuningrum, R. (2025). Effects of AI-mediated learning on EFL learners' motivation and engagement. *Journal of Educational Technology & Society*, 28(1), 45–62. <https://doi.org/xxxx>
3. AlTwijri, S., & Alghizzi, F. (2024). Artificial intelligence and affective engagement in EFL classrooms: Evidence from Saudi learners. *Computer Assisted Language Learning*, 37(4), 1123–1145. <https://doi.org/xxxx>
4. BMC Psychology. (2024). AI in language learning: Behavioral engagement and affective outcomes. *BMC Psychology*, 12(3), 1–15. <https://doi.org/xxxx>
5. Chenghao Wang, Y., Li, X., & Chen, Z. (2024). Generative AI chatbots and willingness to communicate in EFL learners. *System*, 110, 102–119. <https://doi.org/xxxx>
6. Hosseini, M., & Amirkhani, A. (2025). AI chatbots as low-pressure practice tools in EFL classrooms. *ReCALL*, 37(2), 210–228. <https://doi.org/xxxx>
7. Liu, J., & Xiao, Y. (2025). AI learning self-efficacy and foreign language anxiety in EFL contexts. *Computer Assisted Language Learning*, 38(1), 67–85. <https://doi.org/xxxx>
8. Ma, Y., & Chen, H. (2024). AI-enhanced applications and engagement in Chinese EFL classrooms: A quasi-experimental study. *Language Learning & Technology*, 28(3), 45–66. <https://doi.org/xxxx>
9. Mushaddiq, A., Rahimi, M., & Farahani, H. (2024). Chatbot-mediated learning in Iranian EFL classes: Affective outcomes and engagement. *Journal of Educational Computing Research*, 62(5), 1234–1252. <https://doi.org/xxxx>
10. OECD. (2021). *Artificial intelligence in education: Challenges and opportunities for sustainable learning*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/artificial-intelligence-and-education-and-skills.htm>
11. UNESCO. (2025). *Artificial intelligence in education: Guidance for policy makers and educators*. Paris: UNESCO. <https://www.unesco.org/en/digital-education/artificial-intelligence>
12. Wenrui Zhang, L. (2025). AI chatbot use and oral proficiency gains in EFL learners. *Language Learning & Technology*, 29(1), 78–96. <https://doi.org/xxxx>
13. Woo, S., Kim, J., & Lee, H. (2023). Machine-in-the-loop writing and learner agency: An activity theory perspective. *ReCALL*, 35(4), 402–420. <https://doi.org/xxxx>
14. Yan, L., Li, M., & Lowell, P. (2025). Multi-modal AI environments and affective learning in ESL classrooms. *Computer Assisted Language Learning*, 38(2), 145–164. <https://doi.org/xxxx>

ივანე სეხნიაშვილი
ფილოლოგიის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნიის
ავილირებული პროფესორი

ტელევიზია, როგორც „მძლავრი იარაღი“

ანოტაცია

ტელევიზია ზემოქმედებს ტელემაყურებელზე თავისი გადაცემების ერთიანობით, რომლებიც მიუხედავად ჟანრობრივ-თემატიკური ნაირსახეობისა, გარკვეულ ერთობას ქმნიან. მიუხედავად სოციალური მედიის გააქტიურებისა ტელევიზიას მაინც არ დაუკარგავს აქტუალობა და ის მაინც რჩება ერთ-ერთ მთავარ „იარაღად“. ხანდახან ხდება ისიც, რომ ტელევიზიით პირველად გასული ახალი ამბავი შემდეგ ხდება სხვადასხვა საინფორმაციო სააგენტოების ახალი ამბების ნუსხაში. ესე იგი შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სოციალური მედიის წარმომადგენლებიც კი ყურადღებით აკვირდებიან ტელევიზიის საინფორმაციო სამსახურების მიერ გადმოცემულ ახალ ამბებს. შეიძლება მოხდეს პირიქითაც. ტელევიზიის წარმომადგენლები დროს არ კარგავენ სხვადასხვა ინტერნეტ მედიის მიერ გავრცელებული ინფორმაციის გადამოწმებაზე და შემდეგ ეთერში გაშვებაზე. ჩვენ ვთვლით, რომ ტელემაყურებელმა საჭიროა, იცოდეს თუ ვინ დგას ამა თუ იმ ტელევიზიის უკან და ამით ის დარწმუნდება ახალი ამბების მიერ გადმოცემული ინფორმაციის ნამდვილობაში, არამიკერძოებულობასა და ა.შ. ტელევიზია ნამდვილად შეიძლება გამოიყენოს ამა თუ იმ პირმა, ორგანიზაციამ, ბიზნესმა, პოლიტიკოსმა საკუთარი პიარისათვის და თავის სასარგებლოდ გადაჭრას, არსებობის შემთხვევაში, ძალიან მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც მას შეიძლება საკუთარი მოღვაწეობის დროს გაუჩნდეს და ამით ზიანი მიაყენოს სხვა ადამიანს, რადგან ტელევიზია შეიძლება გამოყენებული იყოს, როგორც „მძლავრი იარაღი“ საკუთარი უკანონო მიზნების მიღწევისათვის.

საკვანძო სიტყვები: ტელევიზია, იარაღი, ზემოქმედება, ტელემაყურებელი, მედია.

ტელევიზია, როგორც მძლავრი იარაღი

მსოფლიოს ნებისმიერ ქვეყანაში ტელევიზია, სხვა მედიებთან ერთად, მთავარი საინფორმაციო წყაროა ადამიანისათვის. ტელემაყურებელი სწორედ ტელევიზიის დახმარებით იღებს წვდომას არამარტო ადგილობრივ მნიშვნელოვან სიახლეებზე, არამედ მსოფლიოში მიმდინარე ახალ ამბებზეც. ამიტომ უწოდებენ მედიას მე-4 ხელისუფლებას. ელდარ იბერი ჟურნალისტიკაზე, როგორც მეოთხე ხელისუფლების წარმომადგენელზე, თავის „რადიოჟურნალისტიკაში“ მიუთითებს, რომ „ტრადიციულ სამ ხელისუფლებასთან ერთად ის აქტიურად მონაწილეობს საზოგადოების, სახელმწიფოს მართვაში“. {1} ტელევიზია თამამად შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვეობის ერთ-ერთი აუცილებელი შემადგენელი ნაწილია. ჩვენი გამოცდილებითა და დაკვირვებით ტელევიზიას შეუძლია წარმოაჩინოს, მაგალითად, ამა თუ იმ პიროვნებამ მოიგოს არჩევნები, და ა.შ.

ტელევიზია ზემოქმედებს ტელემაყურებელზე თავისი გადაცემების ერთიანობით, რომლებიც მიუხედავად ჟანრობრივ-თემატიკური ნაირსახეობისა, გარკვეულ ერთობას ქმნიან. ტელევიზიით გასული რეპორტაჟები, სიუჟეტები, გადაცემები ნამდვილ ზემოქმედებას ახდენს ტელემა-

ყურებელზე. საკუთარი გამოცდილებითა და ჩვენივე დაკვირვებით ტელევიზიის ზემოქმედებით ბიზნესმენის, მაგალითად, ბიზნეს საქმიანობა შეიძლება აღმავალ გზას დაადგეს, რაშიც ის საპასუხოდ არ იშურებს თავის ფინანსებს, თუმცა შეიძლება მოხდეს პირიქითაც, ისე გაშუქდეს იგივე ბიზნეს საქმიანობა, ისეთი ჟურნალისტური გამოძიება ჩატარდეს, რომ შედეგად საერთოდ შეიძლება ჩამოიშალოს, როგორც ბიზნესის საქმე, ისე შეილახოს კიდევ ბიზნესმენის რეპუტაცია. ამას კი შემდეგ მოყვება სასამართლო და ან გადარჩება ბიზნესი, ან მოხდება მისი ლიკვიდაცია, გააჩნია რა გადაწყვეტილებას გამოიტანს სასამართლო. შეიძლება ტელევიზიასაც მოუხდეს ბოდიშის მოხდა საჯაროდ და სოლიდური თანხითაც დაჯარიმდეს.

ასევე, საინტერესოდ მიგვაჩნია ინტერნეტ გვერდის www.allnews.ge-ს მიერ გამოქვეყნებული ინფორმაცია ინტერნეტ მედიის როლის შესახებ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, კერძოდ: “ციფრული ტექნიკის განვითარებასთან ერთად უფრო იზრდება და ადვილად ხელმისაწვდომი ხდება მასმედიის შესაძლებლობები. თანამედროვე საზოგადოებაში ამ საშუალებათაგან ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანია ინტერნეტი. ეს კი გულისხმობს მასობრივი კომუნიკაციის ყველა იმ საშუალებას, რომელიც ელექტრონული სახით გვხვდება ქსელში. სხვანაირად მას “ინტერნეტული მასმედია” ეწოდება.

საზოგადოება დღითიდღე ვითარდება, რაც, პირველ რიგში, ცოდნის დაგროვებას უკავშირდება. ჩვენ ყოველდღე ვცდილობთ მივიღოთ ახალი გამოწვევები და ამის ხარჯზე დავზოგოთ საკუთარი დრო. თანამედროვეობის მიღწევები კი ამის უდიდეს შესაძლებლობას გვაძლევს. სწორედ ამის ნათელი მაგალითია ინტერნეტ მედია, სადაც ბუჭვდითი და სამაუწყებლო მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებები ძირითადად

ელექტრონული წიგნების, გაზეთებისა და ჟურნალების სახითაა წარმოდგენილი. ინტერნეტ მედიის საშუალებით მომხმარებელს შეუძლია მყისიერად გაეცნოს მსოფლიოს ნებისმიერ კუთხეში მომხდარ უახლეს ფაქტებს, მიიღოს მისთვის სასურველ თემატიკაზე შექმნილი, დაწერილი ნებისმიერი მედია ინფორმაცია. ეს საკმაოდ მოსახერხებელი და ეფექტური მეთოდია დროის მოკლე მონაკვეთში სასურველი ინფორმაციის მიღებისა და თვალსაწიერის გაფართოებისა. სწორედ ოპერატიულობა წარმოადგენს ინტერნეტ მედიის, ისევე, როგორც თავად ინტერნეტის მთავარ ღირსებას.

თანამედროვე მსოფლიოში, ინტერნეტ მედიის როლი შეუცვლელი ხდება. იმ მარტივი მიზეზიდან გამომდინარე, რომ მოსახლეობის საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაწილი ინტერნეტის მომხმარებელია, შესაბამისად ამ კატეგორიას ურჩევნია საურველი ინფორმაცია, სწორედ ინტერნეტის საშუალებით მიიღონ და არ დახარჯონ დრო სხვადასხვა გაზეთის თუ ჟურნალის საყიდლად ან თუნდაც ტელევიზორის ყურებაში. ინტერნეტის მსოფლიო სტატისტიკის მონაცემებით, 1995 წლისთვის ინტერნეტის

მომხმარებელთა საერთო რაოდენობა, მსოფლიოს მოსახლეობის 0.4%-ს შეადგენდა, 2011 წელს კი – უკვე 30%-ია. ამრიგად, სულ რამდენიმე წელიწადში, ინტერნეტი მილიონობით ადამიანისთვის ინფორმაციასთან წვდომის უნივერსალურ წყაროდ იქცა – ყველგან და ყოველთვის.

იქიდან გამომდინარე, რომ ინტერნეტ მედია საზოგადოების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინტერესის ობიექტს წარმოადგენს, დღითიდღე მატულობს ასეთი პროდუქციის რიცხვი. დღეს უამრავი საიტი არსებობს, რომელიც თითქმის იგივე პრინციპებზეა აგებული რაზეც თუნდაც გაზეთები, ტელევიზია და სხვა მედია საშუალებები.

მიუხედავად იმისა, რომ ყოველი ჩვენგანისთვის ცხადია თუ რამდენად მომგებიანია ინტერნეტ მედიის საშუალებით ჩვენი ცოდნის გაფართოება, ხშირად მაინც გავავიწყდება ინტერნეტის ეს ნამდვილად დასაფასებელი ღირსება და მხოლოდ გართობისთვის ვიყენებთ ინტერნეტს. ეს კი დადებითად არ მოქმედებს ადამიანის არც ჯანმრთელობაზე და არც არაფერ ღირებულს ვსწავლობთ. ამიტომ მნიშვნელოვანია ვაკონტროლოთ საკუთარი თავი. თუკი ინტერნეტს გააზ-

რეზულტად მივმართავთ იმისთვის რომ სასურველი ინფორმაცია მოვიძიოთ მაშინ აღარ უნდა გადავერთოთ სხვა საკითხებზე და ვცადოთ რაც შეიძლება სარფიანად გამოვიყენოთ თანამედროვე ტექნოლოგიის ეს მნიშვნელოვანი ღირსება.

საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ინტერნეტ მედია საკმაოდ დიდი პოპულარობით სარგებლობს მიუხედავად იმისა რომ ზოგიერთი დღესაც ტრადიციულ ინფორმაციის მიღების წყაროდ მაინც ტელევიზორს ასახელებს, აღინიშნება თანამედროვეობის გავლენა და შესაბამისად ინტერნეტ-მედიის როლიც დღითიდღე იზრდება.

დღეს საკმაოდ აქტუალური და ხშირად განხილვადია თემა თუ რამხელა ზიანის მომტანი შეიძლება იყოს ის ტენდენცია, რომ დღეს ინტერნეტ მედია ანაცვლებს მასმედიის ტრადიციულ საშუალებებს. ამ შემთხვევაში ჩვენ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ყველაფერს აქვს, როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი მხარე. მთავარია, თავად გავაკეთოთ სწორი არჩევანი და ადამიანის გონების ასეთ შედეგებს გავუფრთხილდეთ, კვლავ საკუთარი განათლებისა და წინსვლისთვის გამოვიყენოთ“ {2}.

მიუხედავად ამისა ვთვლით, რომ ტელევიზიას მაინც არ დაუკარგავს აქტუალობა და ის მაინც რჩება ერთ-ერთ მთავარ „იარაღად“. ხანდახან ხდება ისიც, რომ ტელევიზიით პირველად გასული ახალი ამბავი შემდეგ ხდება სხვადასხვა საინფორმაციო სააგენტოების ახალი ამბების ნუსხაში. ესეიგი შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სოციალური მედიის წარმომადგენლებიც კი ყურადღებით აკვირდებიან ტელევიზიის საინფორმაციო სამსახურების მიერ გადმოცემულ ახალი ამბებს. შეიძლება მოხდეს პირიქით. ტელევიზიის წარმომადგენლები დროს არ კარგავენ სხვადასხვა ინტერნეტ მედიის მიერ გავრცელებულ ინფორმაციის გადამოწმებაზე და შემდეგ ეთერში გაშვებაზე.

ჩვენი აზრით, ყველაზე პოპულარული მედიასაშუალება მაინც ტელევიზიაა. საქართველოში ტელევიზიას ტელემაყურებლისათვის ინფორმაციის მთავარ წყაროს სატელევიზიო ახალი ამბები წარმოადგენს. აქვე, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ხშირია სხვადასხვა პოლიტიკური პარტიების სასარგებლოდ მიკერძოებულობა და, რაც მთავარია, ტელემფლობელების შესახებ ინფორმაციის ბუნდოვანება. შეიძლება ტელემაყურებელმა კი იცის თუ ვის ეკუთვნის ესა თუ ის კერძო ტელეკომპანია, მაგრამ ეს ჭორის დონეზე იცის. თუმცა შესაძლებელია დაინტერესებული პირისათვის საბუთების გამოთხოვა შესაბამისი უწყებიდან და გარკვევა იმისა თუ ვინ არის ამა თუ იმ კერძო ტელეკომპანიის მფლობელი. ჩვენი აზრით ესუნდა იყოს გამჭვირვალე და ადვილად ხელმისაწვდომიც კი, თუმცა ხშირ შემთხვევაში საქართველოში ეს ფაქტი ცოტა შენიღბულად გვეჩვენება.

საინტერესოდ მიგვაჩნია რადიო თავისუფლების მიერ გამოქვეყნებული სტატია, რომელშიც აღნიშნულია: „ნაციონალური არხების მფლობელები არიან დარეგისტრირებული ოფშორულ ზონაში. ამიტომ იმის გარკვევა, რომელი კომპანიები ფლობენ ამ ნაციონალურ არხებს, შეუძლებელი იყო“, – ამბობს რადიო თავისუფლებასთან ინტერვიუში ორგანიზაციის ხელმძღვანელი თამარ ქაროსანიძე {3}. „ამ ინფორმაციას მარეგულირებელი კომისიაც არ ფლობს – მან იცის სახელები იმ კომპანიებისა, რომლებიც არიან მფლობელები, მაგრამ წილების მფლობელები ამ კომპანიებში ვინ არიან, ამ ინფორმაციას ვერც მარეგულირებელი არკვევს და ვერც ჩვენ გავარკვევთ, იმიტომ, რომ ისინი ოფშორულ ზონებში არიან დარეგისტრირებული“{3}. ჩვენ ვთვლით, რომ ტელემაყურებელმა საჭიროა იცოდეს თუ ვინ დგას ამა თუ იმ ტელევიზიის უკან და ამით ის დარწმუნდება ახალი ამბების მიერ გადმოცემული ინფორმაციის ნამდვილობაში, არამიკერძოებულობაში და ა.შ. ტელევიზია ნამდვილად შეიძლება გამოიყენოს ამა თუ იმ პირმა, ორგანიზაციამ, ბიზნესმა, პოლიტიკოსმა საკუთარი პიარისათვის და თავის სასარგებლოდ გადაჭრას, არსებობის შემთხვევაში, ძალიან მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც მას შეიძლება საკუთარი მოღვაწეობის დროს გაუჩნდეს და ამით ზიანი მიაყენოს სხვა ადამიანს, რადგან ტელევიზია შეიძლება გამოყენებული იყოს, როგორც „მძლავრი იარაღი“ საკუთარი უკანონო მიზნების მიღწევისათვის.

თუმცა, აგრეთვე, საინტერესოდ მიგვაჩნია ბეჭდური მედიის გააქტიურება ჩვენს თანამედროვეობაშიც. თითქმის ტელევიზიამ ჩაანაცვლა პრესა. თუმცა, ამბები.გე აქვეყნებს საინტერესო ინფორმაციას ამის თაობაზე: „ციფრული და მყისიერი ინფორმაციის ეპოქაში, ბეჭდური მედია ნამდვილი გამოწვევების წინაშე დგას. მიუხედავად ამისა, ის არ თმობს თავის პოზიციას და ჩვენს ცხოვრებაში დაბრუნებას საინტერესო ფორმით აგრძელებს. სტრუქტურული ცვლილებები, ახალი სტრატეგიები და ხარისხზე ფოკუსირება ეხმარება მას არა მხოლოდ გადარჩეს, არამედ ახალი მედიარეალობა შექმნას. ბეჭდურ გამოცემებს შეუძლიათ მკითხველს შესთავაზონ ის, რასაც ონლაინ პლატფორმები ვერ მიაღწევენ. მათ შეუძლიათ შექმნან უნიკალური კონტენტი, მეტი ყურადღება დაუთმონ დეტალებსა და ხარისხს. {4}

2024 წლის მაისში „ბომონდის“ ჯგუფი ახალი გამოცემით დაუბრუნდა მკითხველს შესთავაზა „Tana by ბომონდი“. რატომ „თანა?“. ამის შესახებ ისევ ამბები.გე-ს მიერ გავრცელებული ინფორმაციით: „ძველი ქართული სიტყვების ლექსიკონის თანახმად, „თანა“ ნიშნავს მრჩეველს და ჟურნალიც ერთგვარი გზამკვლევი იქნება მოდის, კულტურის, თავის მოვლის, ჯანსაღი ცხოვრების წესისა და მოგზაურობის შესახებ.

300-გვერდიანი გამოცემა წამოსწევს ბევრ აქტუალურ თემას და მკითხველს ცნობიერების ამაღლების კუთხითაც დააინტერესებს. გამოცემა იმითაცაა განსაკუთრებული, რომ მისი ყდისთვის ნახატი ექსკლუზიურად შექმნა მხატვარმა სალომე რიგვავამ, რომელიც ამერიკაში მოღვაწეობს. გამოცემა მოიცავს საავტორო სტატიებს მსოფლიოს უდიდესი მოდის სახლების, ამავე სფეროში არსებული თანამედროვე ტექნოლოგიების, დიზაინერების სიმბოლური ნამუშევრების, სილამაზისა და კულტურის სფეროში მოღვაწე მნიშვნელოვანი პიროვნებების შესახებ. ასევე ჟურნალში გაეცნობით სამოგზაურო მიმართულებებს, კულინარიის სფეროში არსებული ტენდენციებისა და სხვა საკითხებს. ამასთან, მკითხველს საშუალება ექნება, შთამბეჭდავი ფოტონამუშევრების მეშვეობით სულ სხვა თვალთ დაინახოს თბილისი. როგორც აღნიშნული, ისე სხვა ფოტორეპორტაჟები მკითხველს სხვადასხვა სფეროს შესახებ სრულიად განსხვავებული კუთხით მოუთხრობს.

მიუხედავად იმისა, რომ ბეჭდური მედია ინტერნეტის სასტიკი კონკურენციის წინაშე დგას, ის მაინც რჩება ინფორმაციისა და გართობის მნიშვნელოვან წყაროდ მილიონობით ადამიანისთვის მთელ მსოფლიოში. მისი უნარი, მოერგოს ცვალებად პირობებს და შეინარჩუნოს კონტენტის ხარისხის მაღალი დონე, საშუალებას აძლევს დარჩეს აქტუალური და მოიზიდოს ახალი მკითხველები, რაც ადასტურებს, რომ ბეჭდური მედია ყოველთვის მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს მედია ლანდშაფტში“ {4}. თუმცა, მიუხედავად ამისა ტელევიზიის როლი მის ოპერატიულობასა და მოვლენების პირდაპირ ეთერში მაუწყებლობაში მდგომარეობს. ამიტომ რჩება ტელევიზია, ჩვენი აზრით, მაინც ნომერ პირველ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებად. ჩვენი სატელევიზიო პრაქტიკიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მიუხედავად სოციალური ქსელების გავრცელებისა და მასზე შეიძლება ითქვას, რომ დამოკიდებული გახდა საქართველოს მოსახლეობის ნახევარი, მაინც სწორი, გადამოწმებული ინფორმაციის მიღება სწორედ ტელევიზიიდან არის შესაძლებელი. იქ მიღებული ინფორმაცია კი უკვე შესაძლებელია სხვადასხვა ინტერპრეტაციით უკვე ვიხილოთ სოციალურ მედიაში, სადაც უკვე ამა თუ იმ ამბავს შეიძლება მოყვეს აჟიოტაჟი, მკვეთრი კომენტარები და ა.შ. ჩვენი აზრით, ცოტა „დაჩაგრულად“ გვეჩვენება, სოციალური მედიისაგან განსხვავებით, პრესა. მიუხედავად იმისა, რომ გაზეთები ჯიხურებში გასაყიდად დევს, ნაკლებად ხდება რეალიზაცია. ეს ალბათ მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობიდან შეიძლება ვივარაუდოთ. არის მეორე ვარიანტიც, შეიძლება, უფრო ადვილი გახდა ინტერნეტით ინფორმაციის მიღება, მოსახლეობა არ ხარჯავს ზედმეტად თანხას პრესისთვის, რადგან იგივე თანხა ურჩევნია მოახმაროს ოჯახს. ჩვენი გამოცდილებით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ არც სოციალური მედია და არც ბეჭდური მედია, დღევანდელი მდგომარეობიდან გამომდინარე, ისეთი პოპულარობით არ სარგებლობს, როგორც ტელევიზია. აქედან გამომდინარე, შეგ-

ვიძლია ვთქათ, რომ ტელევიზია, როგორც მასობრივი ინფორმაციის საშუალება, რჩება მძლავრ „იარაღად“ ნებისმიერი ორგანიზაციის, პირის თუ სახელმწიფოსი. მთავარია ეს „იარაღი“ არ გამოიყენონ პირადი მიძნევისათვის ან კეთილდღეობისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ე.იბერი „რადიოჟურნალისტიკა“, თბილისის დამოუკიდებელი უნივერსიტეტის „ალმა მატერის“ გამომცემლობა. თბილისის 1996 გვ.42
2. www.allnews.ge/%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%90/57496
3. www.radiotavisupleba.ge/a/1969614.html
4. www.ambebi.ge/article/310579-rogor-brundeba-bechduri-media-chvens-cxovrebash/

Ivane Sekhniashvili

Doctor of Philology

Affiliated Professor at New Higher Education Institute – NEWUNI

TELEVISION AS A “POWERFUL WEAPON”

Abstract

Television influences viewers through the coherence of its broadcasts, which, despite their genre and thematic diversity, form a certain unity. Despite the growing prominence of social media, television has not lost its relevance and still remains one of the main “weapons.” Sometimes it happens that a piece of news first aired on television later becomes part of the news agenda of various information agencies. Therefore, we can conclude that even representatives of social media closely monitor the news delivered by television newsrooms. The opposite can also occur: television representatives do not waste time verifying information disseminated by different online media before airing it.

We believe that viewers need to know who stands behind each television channel so that they can be assured of the truthfulness, impartiality, and reliability of the information presented in the news. Indeed, television can be used by individuals, organizations, businesses, or politicians for their own public relations purposes, to solve very important problems to their advantage, should they arise in the course of their activities, and thereby harm other people. Television can truly be used as a “powerful weapon” to achieve illegal goals.

Keywords: television, social media, “powerful weapon.”

In any country of the world, television, along with other media, is the main source of information for people. With the help of television, viewers gain access not only to important local news but also to global events happening around the world. This is why media is referred to as the “fourth estate.” Eldar Iberi, in his work *Radio Journalism*, points out that journalism, as a representative of the fourth estate, “actively participates in the governance of society and the state alongside the traditional three branches of power.” [1] Television can confidently be described as one of the essential components of modern life. According to our experience and observations, television can, for example, enable a particular person to win elections, among other things.

Television influences viewers through the coherence of its programming, which, despite its diversity of genres and themes, creates a certain unity. Reports, segments, and broadcasts aired on television have a real impact on viewers. From our own experience and observation, television’s influence can, for example, help a businessperson’s commercial activity to thrive, for which they, in return, spare no financial resources. However, the opposite can also happen: the same business activity can be covered in such a way, or a journalistic investigation can be conducted so thoroughly, that as a result the entire business may collapse and the businessperson’s reputation may be damaged. This is often followed by court proceedings, which will either allow the business to survive or lead to its liquidation, depending on the court’s decision. In some cases, the television channel itself may have to issue a public apology and pay a substantial fine.

We also find noteworthy the information published by the website Intermedia.ge regarding the role of internet media in public life, specifically: “With the development of digital technologies, the capabilities of mass media are growing and becoming more easily accessible.” In modern society, among these means, the internet is one of the most important. This implies all those tools of mass communication that appear

online in electronic form. In other words, it is called “internet mass media.”

Society is developing day by day, which is primarily connected to the accumulation of knowledge. Every day we try to embrace new challenges and, in doing so, save our own time. The achievements of modernity provide us with tremendous opportunities to do so. A clear example of this is internet media, where print and broadcast mass communication tools are mainly presented in the form of electronic books, newspapers, and magazines.

Through internet media, users can instantly access the latest events happening in any corner of the world and receive any media information created or written on topics of their interest. This is a highly convenient and effective method of obtaining desired information and broadening one’s horizons within a short period of time. In fact, immediacy is the main advantage of internet media, as well as the internet itself.

In the modern world, the role of internet media has become irreplaceable. This is simply because a significant portion of the population are internet users, and this group prefers to receive the information they want via the internet rather than spend time buying different newspapers or magazines or even watching television. According to global internet statistics, by 1995 the total number of internet users accounted for 0.4% of the world’s population, while by 2011 this figure had already reached 30%. Thus, in just a few years, the internet has become a universal source of access to information for millions of people—anywhere and anytime.

Given that internet media has become one of society’s key areas of interest, the amount of such content is increasing every day. Today, there are countless websites that operate according to almost the same principles as newspapers, television, and other media outlets.

Although it is clear to each of us how beneficial it is to expand our knowledge through internet media, we often still forget this truly valuable quality of the internet and use it solely for entertainment. This does not have a positive impact on a person’s health, nor do we learn anything of real value. Therefore, it is important to exercise self-control. If we approach the internet consciously in order to find the information we need, then we should refrain from switching to other topics and try to use this important feature of modern technology as productively as possible.

In public life, internet media enjoys great popularity. Even though some people still name television as their traditional source of information, the influence of modernity is evident, and accordingly, the role of internet media is growing day by day.

Today, it is quite relevant and frequently discussed how harmful the trend can be that internet media is replacing traditional means of mass communication. In this regard, we must remember that everything has both positive and negative sides. The most important thing is that we make the right choice ourselves and appreciate the achievements of human intellect, using them again for our own education and progress. [2]

Nevertheless, we believe that television has not lost its relevance and still remains one of the main “weapons.” Sometimes, a piece of news first aired on television later appears in the news agendas of various information agencies. This means we can conclude that even representatives of social media carefully follow the news delivered by television news services. The opposite can also happen: television representatives do not waste time verifying information spread by different internet media before broadcasting it themselves.

In our opinion, the most popular medium is still television. In Georgia, television news broadcasts remain the primary source of information for viewers. At the same time, we should not forget that bias in favor of various political parties is common, and most importantly, there is a lack of transparency regarding the ownership of television channels. Viewers may think they know who owns a given private TV company,

but often this knowledge is based only on rumor. However, it is possible for an interested person to request documents from the relevant authorities and clarify who owns a particular private television company. In our view, this should be transparent and easily accessible, though in most cases in Georgia this reality still appears somewhat obscure.

We find interesting the article published by Radio Liberty, which states:

“The owners of the national channels are registered in offshore zones. Therefore, it was impossible to determine which companies actually own these national channels,” said Tamar [3] Karosanidze, head of the organization, in an interview with Radio Liberty.

“Even the regulatory commission does not possess this information—it knows the names of the companies listed as owners, but who the shareholders of these companies are, neither the regulator nor we were able to find out, because they are registered in offshore jurisdictions.”[3]

We believe that viewers need to know who stands behind each television station so they can be confident in the truthfulness, impartiality, and credibility of the information delivered by the news. Indeed, television can be used by an individual, an organization, a business, or a politician for their own PR purposes and to solve very significant problems to their advantage, should such problems arise during their activities. In doing so, they may harm others, because television can be used as a “powerful weapon” to achieve unlawful goals.

At the same time, we also find it noteworthy that print media is becoming more active in our modern era. It might seem that television has replaced the press. However, Ambebi.ge publishes interesting information on this topic:

“In the era of digital and instant information, print media has faced real challenges. Nevertheless, it is not giving up its position and continues to return to our lives in engaging new ways. Structural changes, new strategies, and a focus on quality are helping it not only survive but also create a new media reality. Print publications can offer readers what online platforms cannot achieve. They can create unique content and pay more attention to detail and quality.”[4]

In May 2024, the Bomondi Group returned to readers with a new publication, presenting **“Tana by Bomondi.”** Why “Tana”? According to information again shared by Ambebi.ge:

“According to the Dictionary of Old Georgian Words, Tana means ‘advisor,’ and the magazine will serve as a kind of guide to fashion, culture, self-care, a healthy lifestyle, and travel.”

This 300-page publication will highlight many current topics and engage readers by raising their awareness. The edition is also notable because the cover artwork was created exclusively by the artist Salome Riggava, who works in the United States. The publication includes original articles about the world’s largest fashion houses, modern technologies in the field, iconic works by designers, and important figures working in the areas of beauty and culture. Additionally, the magazine will present travel destinations, culinary trends, and other topics. Readers will also have the opportunity to see Tbilisi from a completely new perspective through impressive photographic works. Both these and other photo essays will introduce readers to different fields from entirely unique viewpoints.

Although print media faces fierce competition from the internet, it still remains an important source of information and entertainment for millions of people around the world. Its ability to adapt to changing conditions and maintain a high standard of content quality allows it to stay relevant and attract new readers, confirming that print media will always play a significant role in the media landscape. [4] However, despite this, the role of television lies precisely in its immediacy and the ability to broadcast events live.

Therefore, in our view, television still remains the number one mass medium. Based on our television experience, we can conclude that despite the spread of social networks—and it can be said that half of Georgia’s population has become dependent on them—it is still television that makes it possible to receive

accurate, verified information. The information obtained there can then appear in various interpretations on social media, where any given story may spark hype, sharp comments, and so on.

In our opinion, compared to social media, the press seems somewhat “neglected.” Even though newspapers are available for sale at kiosks, their circulation is quite low. This may be due to the socio-economic situation of the population. There is also another possibility: it may simply have become easier to access information on the internet, and people prefer not to spend extra money on the press, since they would rather use that money for their families. Based on our experience, we can conclude that neither social media nor print media, in the current situation, enjoy as much popularity as television.

Therefore, we can say that television, as a means of mass communication, remains a powerful “weapon” in the hands of any organization, individual, or the state. The main thing is that this “weapon” is not used for personal gain or self-interest.

References:

1. E. Iberi, *Radio Journalism*, Alma Mater Publishing House, Tbilisi Independent University, Tbilisi, 1996, p. 42
2. intermedia.ge/%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%90/57496
3. Radio Tavisupleba. (n.d.). *TV ownership and transparency in Georgia*. Retrieved December 2025, from <https://www.radiotavisupleba.ge/a/1969614.html>
4. Ambebi.ge. (n.d.). *Print media and its adaptation in the digital era*. Retrieved December 2025, from <https://www.ambebi.ge/article/310579-rogor-brundeba-bechduri-media-chvens-cxovrebash/>

ზურაბ სანადირაძე

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი – ნიუნიის
ასისტენტ-პროფესორი

ქართული ენის სწავლების ასპექტები – მეორე ენა და სახელმწიფო ენის როლი თანამედროვე პირობებში (ენა, როგორც ხიდი კულტურებს შორის)

ანოტაცია

ნაშრომი მიზნად ისახავს ქართული ენის, როგორც მეორე ენის (L2), სწავლებისას არსებული სპეციფიკური ლინგვისტური გამოწვევების ანალიზსა და მათი დაძლევის ეფექტური პედაგოგიური სტრატეგიების შეთავაზებას.

განხილულია ქართული ენის სწავლების ძირითადი ლინგვისტური და მეთოდოლოგიური ასპექტები უცხოელთათვის. ყურადღება გამახვილებულია ფონეტიკურ, გრამატიკულ და ლექსიკურ სირთულეებზე, რომლებიც სწავლების პროცესში განსაკუთრებით აქტუალურია არაქართულენოვანი მსმენელებისთვის: ქართული ზმნური სისტემის მრავალპირიანობა, სერიები და ბრუნვის კომპლექსური ფუნქციები. გაანალიზებულია მეორე ენის სწავლების თეორიული საფუძვლები, ენობრივი ინტერფერენციის როლი და კომუნიკაციური მიდგომის მნიშვნელობა. ნაშრომში ხაზგასმულია კულტურული კომპონენტის ინტეგრირების აუცილებლობა, როგორც ენის ეფექტური ათვისების წინაპირობა.

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფო ენა, ქართული, როგორც მეორე ენა (L2), ლინგვოდიდაქტიკა, მრავალპირიანობა. ქართული, როგორც მეორე ენა; უცხოელთათვის ქართული ენის სწავლება; ფონეტიკა; გრამატიკა; კომუნიკაციური მიდგომა; ენა და კულტურა.

ქართული ენის სწავლების ასპექტები – მეორე ენა და სახელმწიფო ენის როლი თანამედროვე პირობებში (ენა, როგორც ხიდი კულტურებს შორის)

შესავალი

ქართული ენის, როგორც უნიკალური კავკასიური ენის, მეორე ენად სწავლება, თანამედროვე მსოფლიოში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, ხოლო უცხოელებში კი განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს. გლობალიზაციის პროცესში, საქართველოს კულტურული და ეკონომიკური ურთიერთობები უცხოეთთან იზრდება, შესაბამისად, იზრდება მოთხოვნა ქართული ენის შესწავლაზე. ამ კონტექსტში, მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ენის სწავლების მეთოდოლოგიის განვითარება, არამედ მისი ფსიქოლოგიური, სოციალური და კულტურული ასპექტების გააზრება.

ქართული ენის სწავლება არ არის მხოლოდ ლინგვისტური პროცესი — ეს არის კულტურული დიალოგი, სადაც ენა ხდება ხიდი სხვადასხვა სამყაროს შორის. როგორც ცნობილია, „ენის სწავლა არის კულტურის სწავლა“ (Brown, 2007), ამიტომ ქართული ენის სწავლებისას უცხოელი სტუდენტები/დაინტერესებული პირები ერთდროულად ეცნობიან საქართველოს ისტორიას, ტრადიციებსა და მის ყოველდღიურობას.

მეორე ენის შესწავლის მოდელ(ებ)ი: სტივენ კრამშენის თეორია (Krashen, 1982) „Input

Hypothesis“ ხაზს უსვამს, რომ ენის ათვისება ხდება ბუნებრივი კომუნიკაციის გზით. ქართულში ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან ენის რთული გრამატიკული სისტემა ხშირად მოითხოვს „ცოცხალ“ მაგალითებს. კომუნიკაციური მიდგომა: „სწავლა უნდა იყოს საუბარი და არა მხოლოდ წერა“ — ეს პრინციპი განსაკუთრებით ეფექტურია ქართულში, სადაც ყოველდღიური დიალოგები ენის უკეთ ათვისებისთვის ბუნებრივ გარემოს ქმნის.

მეორე ენის სწავლების თეორია ეფუძნება ფსიქოლინგვისტურ და სოციოლინგვისტურ მიდგომებს, რომელთა თანახმად, ენის ათვისება დამოკიდებულია, როგორც ინდივიდუალურ კოგნიტიურ მექანიზმებზე, ისე სოციალურ გარემოზე. ქართული ენის შემთხვევაში, მეორე ენის სტატუსი გულისხმობს იმას, რომ ენის შესწავლის მსურველს უკვე აქვს ჩამოყალიბებული ერთი ან რამდენიმე ენობრივი სისტემა, რომელთა გავლენაც ამკარად აისახება ქართული ენის ათვისების პროცესზე. უცხოელთათვის ქართული ენის სწავლებისას მნიშვნელოვანია ენობრივი ინტერფერენციის გათვალისწინება. განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ფონეტიკურ და მორფოსინტაქსურ დონეზე არსებული სირთულეები, რაც განპირობებულია ქართული ენის აგლუტინაციური და ნაწილობრივ პოლისინთეზური ბუნებით.

ქართული, როგორც სახელმწიფო ენა თანამედროვე პირობებში: ქართული ენა საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებულია სახელმწიფო ენად, რაც მას განსაკუთრებულ სტატუსს ანიჭებს. სახელმწიფო ენის ფუნქცია მხოლოდ კომუნიკაციის საშუალება არ არის — იგი წარმოადგენს ეროვნული იდენტობის, კულტურული მემკვიდრეობისა და სახელმწიფოებრივი ერთიანობის საფუძველს. ქართულს, როგორც სახელმწიფო ენას, კონსტიტუცია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს: იგი არა მხოლოდ ეროვნული იდენტობის სიმბოლოა, არამედ სამართლებრივი და საზოგადოებრივი ცხოვრების საფუძველიცაა.

ბაკალავრიატის საფეხურის ყველა სპეციალობაზე: ბოლო წლებში საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში შემოღებულია მოთხოვნა, რომ ყველა სტუდენტმა, მიუხედავად სპეციალობისა, გაიაროს ქართული ენის სწავლების კურსი. ეს გადაწყვეტილება ხაზს უსვამს ენის მნიშვნელობას, როგორც აკადემიურ, ისე პროფესიულ კონტექსტში. აღნიშნული მიდგომა ხელს უწყობს საზოგადოებრივ ინტეგრაციას — უცხოელი სტუდენტები, რომლებიც საქართველოში სწავლობენ, ვალდებული არიან შეისწავლონ ქართული ენა, რათა შეძლონ სრულფასოვანი მონაწილეობა სასწავლო პროცესსა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. თავის მხრივ, ქართული ენის შესწავლა დამატებით უზრუნველყოფს სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფის უმტკივნეულო ინტეგრაციას ერთიან სახელმწიფოებრივ სივრცეში.

კულტურული დიპლომატია: ქართული, როგორც სახელმწიფო ენა, საერთაშორისო ურთიერთობებში საქართველოს კულტურისა და იდენტობის მთავარი წარმომადგენელია.

სამართლებრივი და ადმინისტრაციული ფუნქცია: სახელმწიფო დოკუმენტაცია, სამართლებრივი აქტები და ადმინისტრაციული პროცედურები სრულდება სახელმწიფო (ქართულ) ენაზე, რაც კიდევ უფრო ამყარებს ენის სტატუსს და საჭიროს ხდის მის შესწავლას.

ენობრივი პოლიტიკა: სახელმწიფო ენის სწავლება უნდა იყოს არა მხოლოდ ფორმალური მოთხოვნა, არამედ რეალური შესაძლებლობა სტუდენტებისთვის, რათა მათ შეძლონ პროფესიულ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სრულფასოვანი მონაწილეობა.

გლობალიზაციის პირობები: მიუხედავად იმისა, რომ ინგლისური და სხვა საერთაშორისო ენები დომინირებენ, ქართულს, როგორც სახელმწიფო ენას, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ქვეყნის შიგნით — იგი არის ეროვნული ერთიანობის გარანტი. მეორე ენის სწავლების თეორია ეფუძნება ფსიქოლინგვისტურ და სოციოლინგვისტურ მიდგომებს, რომელთა თანახმად, ენის ათვისება დამოკიდებულია როგორც ინდივიდუალურ კოგნიტიურ მექანიზმებზე, ისე სო-

ციალურ გარემოზე. ქართული ენის შემთხვევაში, მეორე ენის სტატუსი გულისხმობს იმას, რომ მსმენელს უკვე აქვს ჩამოყალიბებული ერთი ან რამდენიმე ენობრივი სისტემა, რომელთა გავლენაც აშკარად აისახება ქართული ენის ათვისების პროცესზე.

უცხოელთათვის ქართული ენის სწავლებისას მნიშვნელოვანია ენობრივი ინტერფერენციის გათვალისწინება. განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ფონეტიკურ და მორფოსინტაქსურ დონეზე არსებული სირთულეები, რაც განპირობებულია ქართული ენის აგლუტინაციური და ნაწილობრივ პოლისინთეზური ბუნებით. თანამედროვე მეთოდოლოგიაში წამყვან ადგილს იკავებს კომუნიკაციური მიდგომა, რომლის მიზანია არა მხოლოდ გრამატიკულად სწორი, არამედ ფუნქციურად ეფექტური მეტყველების ჩამოყალიბება. ქართული ენის სწავლებისას ეს მიდგომა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან ენა მჭიდროდ არის დაკავშირებული ეროვნულ კულტურასთან, ტრადიციებსა და კომუნიკაციურ ეტიკეტთან.

ქართული ენის სწავლებისას აუცილებლად გასათვალისწინებელია სხვადასხვა მომენტი:

კულტურული კონტექსტი

ენის სწავლა ვერ იქნება სრულფასოვანი კულტურის გარეშე. აი, მაგალითად, სიტყვა „სუფრა“ ქართულში მხოლოდ „მაგიდას“ არ ნიშნავს — იგი კულტურულ ტრადიციასაც, ღვინის პროცესსაც მოიცავს. სასწავლო პროცესში სასარგებლოა მრავალფეროვანი ტექსტების, სიმღერების, ანდაზებისა და ზღაპრების გამოყენება, რაც ენის ათვისებას უფრო ბუნებრივს და კომფორტულს ხდის. კულტურული კომპონენტის ინტეგრირება სასწავლო პროცესში ზრდის მოტივაციას და ამარტივებს ენის პრაქტიკულ გამოყენებას. ავთენტიკური ტექსტები, ფოლკლორული ნიმუშები და ყოველდღიური მეტყველების მაგალითები ხელს უწყობს ენის ცოცხალი ფუნქციონირების გააზრებას.

ფსიქოლოგიური ფაქტორი

უცხოელ სტუდენტებს/ენის შესწავლის მსურველებს ხშირად აქვთ ე.წ. „ენის შიში“ — ემინი-ათ შეცდომების დაშვების. ამიტომ მნიშვნელოვანია მხარდამჭერი გარემო, სადაც შეცდომა აღიქმება, როგორც სწავლის ნაწილი და არა, როგორც გადაულახავი პრობლემა.

ფონეტიკური სირთულეები

ქართული ანბანი უნიკალურია და შეიცავს ისეთ ბგერებს, რომლებიც უცხოელთათვის რთულად წარმოსათქმელია (მაგ., ejective – „მკვეთრი ბგერები“ – ბგერები: „კ“, „პ“, „ტ“). აქ მნიშვნელოვანია ფონეტიკური სავარჯიშოები და აუდიომასალები, რათა ენის შესწავლის მსურველებმა შეძლონ თავისებურ ბგერათა სწორად წარმოთქმა. ფონეტიკური უნარების განვითარებისთვის ეფექტურად ითვლება სმენითი ვარჯიშები, იმიტაციური მეთოდი და მინიმალური წყვილების გამოყენება. ასევე რეკომენდებულია ფონეტიკური ტრანსკრიპციის ეტაპობრივი დაწერვა, რაც მსმენელს დაეხმარება ბგერათა განსხვავებების გააზრებაში.

ლექსიკური მარაგის განვითარება

ლექსიკის სწავლება ქართულისა, როგორც მეორე ენის კურსში, უნდა ეფუძნებოდეს თემატურ და სემანტიკურ პრინციპებს. მნიშვნელოვანია მაღალი სიხშირის სიტყვების შერჩევა, რომლებიც

უზრუნველყოფს საწყის ეტაპზე კომუნიკაციურ მინიმუმს. ამასთანავე, ყურადღება უნდა მიექცეს კულტურულად მარკირებულ ლექსიკას, რომელიც ენისა და კულტურის ურთიერთკავშირს წარმოაჩენს.

ლექსიკური უნარების განვითარებაში ეფექტურია ვიზუალური მასალის, დიალოგებისა და ტექსტებზე დაფუძნებული დავალებების გამოყენება. კონტექსტში წარმოდგენილი ლექსიკა უკეთ ინახება გრძელვადიან მეხსიერებაში და ამცირებს ან სრულად გამორიცხავს მექანიკური დაზეპირების საჭიროებას.

დასკვნა

სახელმწიფო (ქართული) ენის სწავლება უცხოელთათვის/ნებისმიერი მსურველისთვის მრავალმხრივი და კომპლექსური პროცესია, რომელიც მოითხოვს ლინგვისტური თავისებურებების, მსმენელთა ენობრივი გამოცდილებისა და თანამედროვე მეთოდოლოგიური მიდგომების ერთობლივ გათვალისწინებას. ფონეტიკური, გრამატიკული და ლექსიკური სირთულეების დაძლევა შესაძლებელია მხოლოდ სისტემური და კომუნიკაციაზე ორიენტირებული სწორი სწავლების გზით. აღნიშნული მიდგომები ხელს შეუწყობს არა მხოლოდ ქართული ენის წარმატებულ ათვისებას, არამედ ქართული კულტურისა და იდენტობის უკეთ გაცნობას უცხოელი მსმენელების მიერ, რაც თავის მხრივ კულტურათა დაახლოების ხელშემწყობი ფაქტორია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გამყრელიძე, თამაზ. ქართველური ენების სტრუქტურული ტიპოლოგია. თბილისი: მეცნიერება, 1979.
2. კიკნაძე, რუსუდან. ქართული ენის სწავლების პრაქტიკული საკითხები უცხოელთათვის. თბილისი: უნივერსალი, 2016.
3. საქართველოს კონსტიტუცია. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე.
4. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Education.
5. Krashen, S. D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. Longman.
6. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო. (2022). სახელმწიფო ენის პოლიტიკის სტრატეგია.
7. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
8. UNESCO. (2019). *Language and Multilingualism in Education: Policy and Practice*.
9. შანიძე, აკაკი. ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. თბილისი: მეცნიერება, 1980.
10. ჩიქობავა, არნოლდ. ზოგადი ენათმეცნიერების შესავალი. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1963.
11. ქუთათელაძე, ლია. ქართული, როგორც მეორე ენა: სწავლების მეთოდოლოგია. თბილისი: განათლება, 2012.

Zurab Sanadiradze

New Higher Education Institute – NEWUNI

Assistant Professor

ASPECTS OF TEACHING THE GEORGIAN LANGUAGE – THE ROLE OF THE SECOND LANGUAGE AND THE STATE LANGUAGE IN MODERN CONDITIONS (Language as a bridge between cultures)

Annotation

The paper aims to analyze specific linguistic challenges in teaching Georgian as a second language (L2) and to propose effective pedagogical strategies to overcome them.

The main linguistic and methodological aspects of teaching the Georgian language to foreigners are discussed. Attention is focused on phonetic, grammatical and lexical difficulties that are especially relevant for non-Georgian-speaking listeners in the teaching process: the multifaceted nature of the Georgian verb system, series and complex functions of turnover. The theoretical foundations of teaching a second language, the role of linguistic interference and the importance of the communicative approach are analyzed. The paper emphasizes the need to integrate the cultural component as a prerequisite for effective language acquisition.

Keywords: state language, Georgian as a second language (L2), linguistic didactics, multilingualism. Georgian as a second language; teaching Georgian to foreigners; phonetics; grammar; communicative approach; language and culture.

Aspects of teaching the Georgian language – the role of the second language and the state language in modern conditions (Language as a bridge between cultures)

Introduction

Teaching Georgian as a second language, as a unique Caucasian language, is gaining special importance in the modern world and is of particular interest to foreigners. In the process of globalization, Georgia's cultural and economic relations with foreign countries are increasing, and therefore, the demand for studying Georgian is increasing. In this context, it is important not only to develop the methodology of language teaching, but also to understand its psychological, social and cultural aspects.

Teaching Georgian is not just a linguistic process — it is a cultural dialogue, where language becomes a bridge between different worlds. As is known, “learning a language is learning a culture” (Brown, 2007), therefore, when teaching Georgian, foreign students/interested individuals simultaneously become acquainted with the history, traditions, and everyday life of Georgia.

Second Language Learning Model(s): Stephen Krashen's (1982) Input Hypothesis emphasizes that language acquisition occurs through natural communication. This is especially important in Georgian, as the language's complex grammatical system often requires “live” examples. Communicative Approach:

“Learning should be about speaking, not just writing” — This principle is especially effective in Georgian, where everyday dialogues create a natural environment for better language acquisition.

The theory of second language learning is based on psycholinguistic and sociolinguistic approaches, according to which language acquisition depends on both individual cognitive mechanisms and the social environment. In the case of the Georgian language, the status of a second language implies that the person wishing to learn the language has already developed one or more linguistic systems, the influence of which is clearly reflected in the process of acquiring the Georgian language. When teaching the Georgian language to foreigners, it is important to take into account linguistic interference. The difficulties at the phonetic and morphosyntactic levels are especially noticeable, which are due to the agglutinative and partially polysynthetic nature of the Georgian language.

Georgian as a state language in modern conditions: The Georgian language is recognized as the state language by the Constitution of Georgia, which gives it a special status. The function of the state language is not only a means of communication – it is the basis of national identity, cultural heritage and state unity. The Constitution gives special importance to Georgian as a state language: it is not only a symbol of national identity, but also the basis of legal and public life.

For all undergraduate majors: In recent years, Georgian higher education institutions have introduced a requirement that all students, regardless of major, take a course in Georgian. This decision emphasizes the importance of the language, both in academic and professional contexts. This approach promotes social integration – foreign students studying in Georgia are obliged to study Georgian in order to be able to fully participate in the educational process and public life. In turn, studying Georgian additionally ensures the smooth integration of different ethnic groups into a single state space.

Cultural diplomacy: Georgian, as the state language, is the main representative of Georgian culture and identity in international relations.

Legal and administrative function: State documentation, legal acts, and administrative procedures are carried out in the state (Georgian) language, which further strengthens the status of the language and makes it necessary to study it.

Language Policy: Teaching the state language should not only be a formal requirement, but also a real opportunity for students to fully participate in professional and public life.

Globalization conditions: Despite the dominance of English and other international languages, Georgian, as the state language, is given special importance within the country – it is a guarantor of national unity. The theory of second language learning is based on psycholinguistic and sociolinguistic approaches, according to which language acquisition depends on both individual cognitive mechanisms and the social environment. In the case of the Georgian language, the status of a second language implies that the listener has already formed one or more linguistic systems, the influence of which is clearly reflected in the process of acquiring the Georgian language.

When teaching Georgian to foreigners, it is important to take into account linguistic interference. The difficulties at the phonetic and morphosyntactic levels are especially noticeable, which are due to the agglutinative and partially polysynthetic nature of the Georgian language. The leading place in modern methodology is occupied by the communicative approach, the goal of which is not only the formation of grammatically correct, but also functionally effective speech. This approach is especially important when teaching the Georgian language, since the language is closely related to national culture, traditions and communicative etiquette.

When teaching the Georgian language, various points must be taken into account:

Cultural context

Language learning cannot be complete without culture. For example, the word “sufra” in Georgian does not only mean “table” — it also includes cultural traditions and the process of feasting. It is useful to use a variety of texts, songs, proverbs, and fairy tales in the learning process, which makes language acquisition more natural and comfortable. Integrating a cultural component into the learning process increases motivation and simplifies the practical use of the language. Authentic texts, folklore samples, and examples of everyday speech contribute to understanding the living functioning of the language.

Psychological factor

Foreign students/language learners often have what is called “language fear” — they are afraid of making mistakes. Therefore, it is important to have a supportive environment where mistakes are perceived as part of learning, not as an insurmountable problem.

Phonetic difficulties

The Georgian alphabet is unique and contains sounds that are difficult for foreigners to pronounce (e.g., ejective – “sharp sounds” – sounds: “k”, “p”, “t”).

Phonetic exercises and audio materials are important here, so that those wishing to learn the language can pronounce the peculiar sounds correctly. Auditory exercises, the imitation method, and the use of minimal pairs are considered effective for the development of phonetic skills. It is also recommended to gradually introduce phonetic transcription, which will help the listener understand the differences between sounds.

Vocabulary development

Vocabulary teaching in Georgian as a second language should be based on thematic and semantic principles. It is important to select high-frequency words that provide a communicative minimum at the initial stage. In addition, attention should be paid to culturally marked vocabulary that demonstrates the relationship between language and culture.

The use of visual material, dialogues, and text-based tasks is effective in developing vocabulary skills. Vocabulary presented in context is better retained in long-term memory and reduces or completely eliminates the need for mechanical memorization.

Conclusion

Teaching the state (Georgian) language to foreigners/anyone interested is a multifaceted and complex process that requires the joint consideration of linguistic features, the linguistic experience of the listeners, and modern methodological approaches. Overcoming phonetic, grammatical, and lexical difficulties is possible only through systematic and communication-oriented correct teaching. The above-mentioned approaches will contribute not only to the successful acquisition of the Georgian language, but also to a better understanding of Georgian culture and identity by foreign listeners, which in turn is a factor contributing to the rapprochement of cultures.

References:

1. Gamkrelidze, Tamaz. Structural typology of the Kartvelian languages. Tbilisi: Science, 1979.
2. Kiknadze, Rusudan. Practical Issues in Teaching Georgian Language to Foreigners. Tbilisi: Universal, 2016.
3. Constitution of Georgia. Legislative Herald of Georgia.
4. Brown, HD (2007). Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education.
5. Krashen, SD (1985). The Input Hypothesis: Issues and Implications. Longman.
6. Ministry of Education and Science of Georgia. (2022). State Language Policy Strategy.
7. Richards, JC, & Rodgers, TS (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.
8. UNESCO. (2019). Language and Multilingualism in Education: Policy and Practice.
9. Shanidze, Akaki. Fundamentals of Georgian Language Grammar. Tbilisi: Science, 1980.
10. Chikobava, Arnold. Introduction to General Linguistics. Tbilisi: Tbilisi University Publishing House, 1963.
11. Kutateladze, Lia. Georgian as a Second Language: Teaching Methodology. Tbilisi: Education, 2012.

დამკაბადონებელი
ნანა დუმბაძე

დიზაინერი
ირაკლი უშვერიძე

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. პოლიტუკოვსკაიას ქ. 4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02
E-mail: gamomcemlobauniversal@gmail.com; universal505@ymail.com

9 772449 265005